www.salgay.com

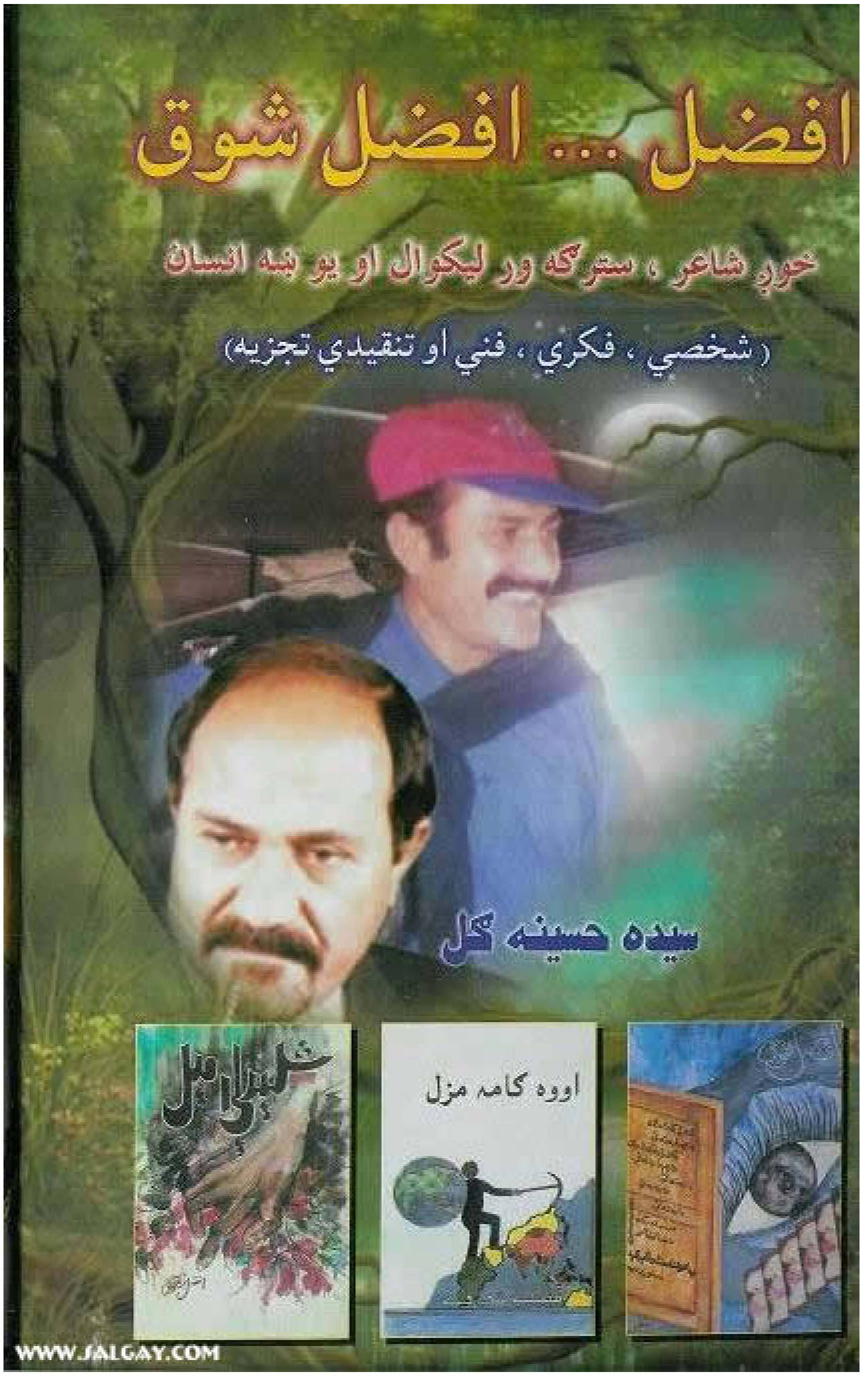

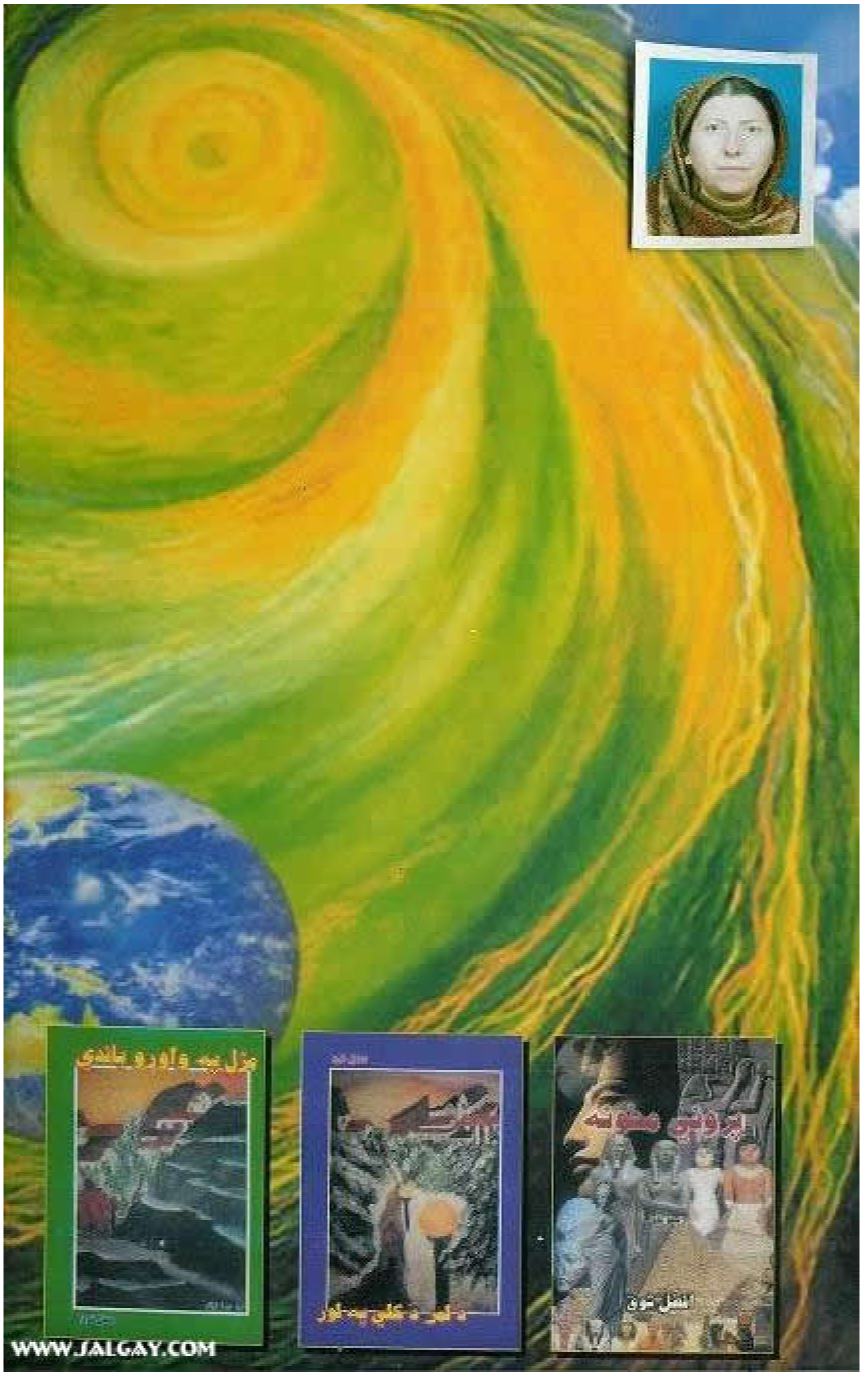
WWW.JALGAY.COM

www.salgay.com

افضل... افضل شوق

خوږ شاعر ، سترګه ور لیکوال او یو ښه انسان

(شخصي ، فکري ، فني او تنقیدي تجزیه)

سیده حسینه ګل

سکام پښتو ادبي اکېډمۍ ـ سهېلي پښتونخوا

www.salgay.com

دَ دې کتاب ټول حقوق
دَ مصنفه په حق کې محفوظ ساتلی شي

دَ کتاب نوم	افضل ... افضل شوق
دَ کتاب مصنفه	سيده حسينه ګل
دَ چاپ کال	۲۰۰۶
دَ کتاب کمپوزر	رباب عائشه
دَ چاپېدو اهتمام	وقار علي شاه کاکاخېل
دَچاپ ځای	فيض الاسلام پرنټنګ پريس راولپنډۍ
دَ کتاب قيمت	250 روپۍ

دَ کتاب تر لاسه کولو درک

- پښتو اکېډمۍ بک سټال .. پښور يونيورسټي
- صحاف نشرياتي موسسه .. کاسي روډ کوټه
- يونيورسټي بک اېجنسي خيبر بازار.. پښور
- عظيم پبلشرز سوئيکارنو چوک .. پښور

- دانش کتابتون ډهکي قیصه خوانۍ.. پېښور

دَ مصنفه درک

زیارت کاکا صاحب - تحصیل و ضلع نوښار _ پښتونخوا

انتساب

دا کتاب په جدا جدا حوالو زه دَ پښتو ژبې هاغه نوموړو لیکوالانو ، شاعرانو ، ادیبانو او نقادانو ته اهداء کوم چا چې په پښتو ادب کې وخت په وخت دَ قدر وړ اضافې کړې دي ، بلکه دې سره یې دَ معیار دَ یو اعلی روایت بنیاد هم ایښی دی -

---

دَ خدائی بخښلي غني خان چې شاعرانه تخئیل یې زما فکر ته هر ځل یوه نوې رڼا بخښلې ده -

---

دَ پښتو دَ ناول دَ هغه ناو یاته فکر لیکونکو محترم سعد الدین شپون ، ډاکټر شیر زمان طائزی او ښاغلي غازي سیال په نوم... دَ چا ناولونو چې پښتو ناول شته کړی دی -

---

دَ پښتو ژبې هاغه سفرنامه لیکونکو په نوم چې دَ پښتو سفرنامې خائسته روایت یې په فکر او هنر پاللی دی .... ستر خوشحال خان خټک ، خدائی یخښلی حمزه شینواري او ښاغلی طاهر آفریدي -

---

دَ جدید طرز اُسلوب لرونکو ښاغلي بیر محمد کاروان ، ملګري عنایت الله ضیاء ، مېرمن نجیبه سارا بیاباني او سعید ګوهر په شان دَ هاغه لیکونکو په نوم چې دَ علامت په خوږه پسته اشاره کې دَ زړه لو ژوند خبره کوي-

---

دَ ښاغلي سلیم راز او ګران محترم ایاز داؤدزئی په نوم.... چې دَ کره کتنې په فن او هنر قدرت لري

او په تېره دا هر څه....

دَ شلمې صدۍ دَ هاغه ستر نقاد په نوم چې په ادبي دُنیا کې دَ قلندر مومند په نوم خپله بېژندګلو لري او چا چې پښتو ژبې او ادب ته په ډېره راستۍ... دَ خپل فکر او علم یوه نوې لاره ورکړې ده -

سیده حسینه ګل

حسینه ګل

(دَ پېغلتوب شاعره)

----------- قمر راهي

(دَ ایاز داوړدزئي دَ هغې تاثراتي مضمون په تاثر کې چې هغه دَ حسینه ګل دَ کتاب " دا هم هغسې موسم دی " دَ مخ کتنې په دستوره کې په اوویشتم اپرېل 2004 په اکادمي ادبیات اسلام آباد کې اورولی وو او ما له ئې هم دَ دغه مضمون یو نقل رالېږلی وو)

دَ صدو نه چې وو اننبتی په مرو کې آوازونه
په سینو کې چې خوندي وو دَ پېغلوکو پټ رازونه
تا راغونډ کړه په یو راز کې چې پخپله هم یو راز وې
تا دَ حس ژبه چې ورکړه لږ صفا شو آوازونه
ته دَ دې عصر بلا ئټس شوې ، ته دَ دې عصر سپفو شوې
تا دَ زړه خبرې اوکړې ، دَ وئیلو چل دې زده وو
تا سینه چې وه ډال کړې بلا غشې درخواره وو
یو یو غشی به په شا شو ستا فن څه وو یو جادو وو
ته دَ خپل فن چنغله شوې که نه فن وو ستا چنغول شو
چې ته فن ئې که فن ته ئې ، دواړه یو بل کې تحلیل شوئ
دَ رسمونو او قیدونو په زندان کې وې راګېره
دَ زندان تمبې دې واکړې تا دَ فن منتر پرې چُف کړو
ستا دَ وخت په نبض لاس وو .. وخت هم دغه مناسب وو
چې محسوسو احساساتو له دَ فن ژبه دې ورکړې
که تنها وې تنها نه ئې چې خپل فن سره منسوب ئې
اوس دَ پېغلو پېغلو ځونو پټ خوبونه دې همراه دي
دَ تنکو تنکو خوبونو یو نازک غوندې تعبیر شوې

ته دَ پټو ادراکاتو هنداره شوې يو تفسير شوې
ته څه نره پښتنه ئې او پښتو دې وړومبۍ مينه
نورې ميني به دي هم وي دَ پښتو نه چې زار کړی
تا بخښلې چې خپل فن ته همه حسن او جمال دی
چې اياز ئې معترف دی ستا هنر خو باکمال دی
" ستا وجود دَ روان عصر يو جواز او هم اعجاز دی "
زه په خپل او پردي نه يم اعتراف وو ما هم کړی

۱ - بلائټس او سېفو .. دَ نن نه څه دپاسه دوه نيم زره کاله مخکې دوه شاعرانې چې دَ زړه خبري ئيې دَ شاعرۍ موضوع وه او شايد په وړومبي ځل دَ پېغلتوب دَ ادراکاتو او احساساتو ذکر ئې په وضاحت او صداقت سره خپله شاعرۍ کې کړی وو - دَ هغوئ نومونه دَ جرات اظهار په حواله راغلي دي -

۲ - اياز .. اياز داوْدزئی

قمر راهي

دَ بُلبل ګويائي ... دَ ګل په ژبه
سمدستي تاثرات ______ اياز داؤدزئی

دَ حسينه ګل دَ ليک لوست شوق دَ کچه عمر نه دَ جنون حد ته رسېدلی وو - دَ کچه عمر شاعري ئې ، دَ ليک لوست او دَ پېښور ، کوئټې او کابل ريډيو سټېشنونو نه دَ نشرکېدونکو ادبي، ثقافتي او تجزياتي پروګرامونو دَ اورېدو دَ عمل دَ ګومي نه اوزېږېده - او دَ عمومي قبوليت او تحسين مقام ته اورسېده - دَ "شپون.. شپول او شپېلۍ " اولنۍ مجموعه ئې زما له سترګو نه ده تېره شوی .. خو نورې دوه مجموعې " خو ته خبرې کوه " او " دا هم هغسې موسم دی " ما لوستلي دي - دَ دې آخري کتاب "دا هم هغسې موسم دی " مخ کتنه دَ اسلام آباد دَ اکادمي ادبيات پاکستان په هال کې په 27م اپرېل 2004 دَ اکادمي او دَ اسلام آباد پښتو سوسائټې په اشتراک شوی وه - په دغه کتاب ما په دغه موقعه څو خبرې کړې وې - نو ځکه په دې ليک کې دَ هغې په شاعرۍ دَ نورو وئيلو حاجت نه ګڼم - دغه ليک دَ پښتو اکېډمۍ پېښور په "پښتو " مجله کې چاپ شوي وو - دَ ادب مئينانو که نه وي لوستلی نو اوس دي اولولي .. چې دَ هغې دَ شاعرانه وارداتو دَ وسعت ارزښت او معيار نه په ښه شان خبر شي - دَ دغې دستورې نه چې مونږ په ستنه راتلو ، نو

جهان ګرد افضل شوق زه په خپل موټر کې کورته دَ رسولو دپاره کښېنولم - شپه وه .. تېز باران وو او جړق شو چې شوق صاحب ګاډې دَ ځان نه وړاندې ګاډۍ سره او جنګولو .. دواړه بچ شو - ما وئيل شوق صاحب ! ! دَ شاعر او بيا ستا په شان دَ آفاقي شاعر فکر هم لکه ستا سېلانی وي - نو ښه وه چې ګاډې اوجنګېدو خو مونږ هم بچ شو دواړه - ګاډۍ هم بچ شوه - شائيد سعيد ګوهر هم را سره ناست وو - دَ افضل شوق خبرې ډېرې پستې وي .. ته به وائې لکه چې بُلبل چغېږې - نو هغه په ټوله لاره هم هغسې دَ مزې خبرې کولې -

بيا څه موده پس په کاکا صاحب کې دَ حسينه ګل دَ ورور دَ واده وليمه وه - نو زه دَ خپل وراره عنايت الله ضياء سره دَ پېښور نه کاکا صاحب ته لاړم - په پښتو ادب ورک لېونی عبدالکريم بريالی دَ کوټې نه دَ حسينه ګل په دعوت ځان را رسولی وو - په دغه موقعه نور هم دَ پښتو ليکوال او شاعران موجود وو - ښه وخت تېر شو - خو کومې خبرې چې ما له ډېر خوند راکړو .. هغه دَ حسينه ګل دَ والد صاحب ميان مظهر شاه کاکاصاحب ادبي او عالمانه خبرې وې - هغه ټول موسکا موسکا ټول مينه مينه وو - هغه دَ قلمکارۍ په واسطه زه پېژندلم او هم په دغه نسبت ما هغه پېژندلو - خو شائيد دغه زمونږ اولنی مخ په مخ ملاقات وو - دَ هغه شخصيت او دَ هغه دَ وينا نه ډېر متاثره شوم - الله پاک دې ډېر ژوند ورکړي - دَ پښتو او اُردو ښه ليکوال دی -

دغه ځای نه مونږ دَ قمر راهي صاحب دَ سلام دپاره په دريو ګاډو کې مردان ته لاړو - بريالي صاحب دَ مردان دَ ځينو نورو مُنورينو سره هم ليدل غوښتل - ځکه نو زه او شوق صاحب دَ مردان نه دَ هغه په ګاډۍ کې مازيګر تېر اسلام آباد ته راروان شو - په لاره مونږ دَ هغه دَ يو "خيال " ګوټونه کچ کول - دغه خيال هغه دَ ناول په قالب کې ځايول غوښتل - هغه دَ اهرام مصر دَ فرعونانو دَ زمانې په پس منظر کې ناول ليکل غوښتل چې هم په کې دَ هغه وخت کردار موجود وي او هم په کې دَ دې جديد خلائي دور کردار په منطقي انداز خپل رول ادا کوي - دَ دغه ناول پلاټ زېربحث وو .. ښه په شړق باران راوربدو - نو جړق شو .. شوق صاحب هم اولړزېدو ، زه هم اوبهو ګنېدم لکه چې دَ خوب نه راويښ شوي يُو - دَ ګاډۍ بونټ دَ ګاډي دَ چت سره اولګېدو - شوق صاحب زما نه زارېدو ، قربانېدو - ما وئيل شوق صاحب ښه ده .. دواړه بچ شو - خو ګاډې ډېر سخت خراب شوی دی - هغه وئيل. ګاډې به بيا جوړ شي - خو ښه ده چې ته خدائی بچ کړې- ما وئيل .. ځان نه يادوې - هغه وئيل ځان ... او په بړق بړق په خندا شو - او ماته يو شعر راپه ياد شو -

چې هم شته دي او هم نشته، په دې ژوند کې دا هم ژوند دی
عُنقا ماته هوسېږي.......... ... زه پسخېږمه عُنقا ته

خبره په بله لاړه - ما دا ليکل غوښتل چې دَ افضل شوق په ټولو تصنيفاتو .. دوه (2) شعري مجموعې ، درې (3) سفرنامې او يو ناول ، چې حسينه ګل په خپل ړومبي نثري کتاب " افضل .. افضل شوق " کې ورباندې داسې ځانګړې تجزياتي مطالعه ليکلی ده چې افضل شوق که افضل دی ، نو حسينه ګل هم په دغه کتاب کې خپل خانداني " فضيلت " په ښه شان په کار راوستلی دی - دَ حضرت کاکا صاحب رحمته الله عليه په برکت په دغه کلي کې داسې وتلي قلمکاران زېږېدلي دي چې دَ پښتو ادب ئې پنګه

ورکړې دي - په دغو شخصيتونو کې اروابناد ميان تقويم الحق هم وو چې پروفېسر ډاکټر محمد همايون هما په خپل کتاب "ښکلي ښکلي خلق" کې وائي "نابغه" وو - خو خدائې بخښلي ميان بهادرشاه ظفر هم دَ تاريخ نه تر لُغاتو .. ډېر څه ورکړي دي - مرحومه س - س - بي بي (سيده بشرى بېگم) چې قام پرسته اولنۍ پښتنه شاعره وه - اوس دَ پښتو په ادب کې اساطيري حېثيت لري - نو دَ کاکا صاحب تاو، راتاو، غرونو کې لعلونه خو ډېر پيدا شوي دي - خو اوس په کې سدابهار "گل" .. "ادبي گل" هم غوړېدلی دی - دغه "گل" دَ حسينه گل په نوم داسې ادبي شهرت موندلی دی چې که الله پاک ته منظوره وي .. نو انشاالله چې دا به هم دَ مېرمنو اديبانو په ټولۍ کې دَ ليجنډ مقام ته اورسي - دَ دغسې مقام ښې ښانې ما دَ هغې په شاعرۍ کې خو ليدلي وې .. او دغه علامات دَ هغې په دې نثري کتاب کې واضحه ښکاره شول -

ما چې دَ دې ليک دَ عنوان فکر کولو ، نو دا خيال راغلو چې اوليکه چې .. حسينه گل فني ، ادبي او انتقادي شهزادگۍ - بيا مې وئيل .. نا .. حسينه گل .. دَ افضل شوق دَ فن او فکر مُغيره - په دې مې هم زړه اوبه اونه څښکلې - نو ما وئيل .. حسينه گل .. زړَه وره قلمکاره - ناگهانه دَ رحمان بابا دا شعر راوړاندې شو ،

اې رحمانه ! دَ بُلبلو ژبه زده کړه
دغه پسته په صفت دَ "گل" اندام شه

او دې شعر دَ ځان سره دغه عنوان راوړو چې دَ دې ليک په تندي ليکلی شوی دی - دَ "بُلبل" گويائي .. دَ "گل" په ژبه - دا استعاراتي عنوان مې ځکه خوښ شو چې حسينه گل په دې کتاب کې وائي چې .. افضل شوق "عالمي او آفاقي مشاهدات او تخيلات په کليواله پښتو کې ځايوي او چې کله نه ځائېږي نو علاميت .. اشاريت او رمز و ايما "ته مخه کړي - نو دَ دغسې ابلاغ تفهيم دا اقتفا، لري چې دَ وراني سر په چُوف منتر بيا موندی شي - خو دا هم دَ دې عنوان کافي جواز نه دی - دَ دې عنوان جواز دَ رحمان بابا دَ شعر دَ بېن السطور نه راويستلی کېدی شي - هغه دا چې رحمان بابا دَ گل دَ صفت دپاره دَ بُلبل ژبه زده کول لازمي گڼي - خو دَ بُلبل په ژبه هم گل پوهېږي - او "گل" چې هر کله دَ دغې ژبې بل چا ته دَ رسولو هڅه اوکړي .. نو ټوله فضا په خپله خوشبو معطر کړي - دَ "گل" ظاهري حسن که هر څو دَ "گل" دَ څهرې نه ترگند ېږي - خو حقيقي ښکلا دَ خوشبو په ژبه ترگندوي - نو مونږ دا وئيلی شو چې گل هم ژبه لري او دغه ژبه ئې خوشبو ده - خوشبو داسې ژبه ده چې هر څوک پرې پوهېږي .. تر دې چې ماشومان هم ترېنه لطف اندوزه کېدی شي - نو که دَ بُلبل گويائي .. پر اسراره وي - بيا ئې هم "گل" په خپله ژبه په ښه فصاحت بيانوي - دا تاثر ما دَ حسينه گل دَ کتاب دَ لوستلو نه پس اخستلی دی - دا زما تاثر دی - کېدلی شي چې دَ بل قاري تاثر زيات فصيح او بليغ وي -

حسينه گل دَ افضل شوق دَ منظوم او نثري ليکونو تجزيه ، تشريح او توضيح په داسې ډول کړېده چې کتاب ئې دَ افضل شوق دَ فنکارانه گُهربائي دَ جهان ، جام جم معلومېږي - نو چې دغه جام جم ته لوستونکی ځان سيلمه کړي نو دَ افضل شوق دَ فن دَ کائناتو ننداره به هم دَ حسينه گل په نظر کوي - نو چې

يو خوا حسينه ګل وي او بل خوا افضل شوق وي.. نو څه حېرت که يو حساس لوستونکی دَ شوق دَ فنکارانه شوق دَ افضليت په ګلبڼ دَ حسينه ګل دَ پلونو په پُل ورتېر شي - او دغه ګلستان کې دا سې ورک شي لکه چې محبوبا په قلا کې ګېر شوي وي او دَ وتلو لار بيا نه مومي - حسينه ګل يو سحرکاره فنکاره ده - نو نقد او نظر ئې هم مسحورکونکی دی - افضل شوق جهان نورد ، سېلانی تخليق کار دی - نو دَ يو ويږ جهان ښکلاګانې ئې ځان کې ځای کړيدي - او دغه ښکلاګانې که آفاقي دي او که مقامي ، قامي دي که عالمي ، علامتي دي که اشارتي ، معماتي دي که ابهامي ، الهامي دي که وجداني، حسينه ګل دا سې تنقيدي مطالعې ، دا سې تشريح او تفسير، تجزئې او تبصرې ته مخامخ کړيدي لکه چې لوستونکي ته ئې جهان نما هنداره دَ وړاندې ايښودې وي او هغه په کې دَ افضل شوق شاعرانه واردات ، کېفيات، حسيات، ادراکات، مشاهدات، تخيلات او نفسيات ، دَ هغه ادبي ګامونه ، چې يو په شرق وي بل په غرب دا سې پراخ ويني لکه دَ هغه همزاد وي - دَ هغه دَ غزلونو او نظمونو فني ، تکنيکي او موضوعي وضاحت په ماهرانه اوستکارانه ډول شوی دی او دَ لوستونکي دَ ذهن نه ئې دَ اشتباه او ابهام وريځې دَ خپل تيري څرګېدونکي نظر په نمر مخ په شا زغلولی دی - -

افضل شوق که په "لټون ستا دَ څهرې" په ورکه کې ورک شوی وو ، نو ګل دَ خپل فني مسمريزم په منتر بيا موندو او دَ پښتو دَ ادبي بوستان په سېل کې محوه سېلانيانو سره ئې دا سې پېژندګلو اوکړه چې ترکومه پښتون او پښتودَ نړۍ په مخ باقي وي،نو افضل شوق به په شوق لولي اودَ خپل ذوق افقونو له به وسعتونه ورکوي -

حسينه ګل وائي ،

"دَ ښاغلي په احتجاج کې بغاوت خو شته خو جبر او زور په کې نشي ليدی...دَ هغه احتجاج يو فکري او سماجي انقلاب ته لاره را اوباسي ، نه چې دَ چا په لاس کې ټوپک ورکوي "

ګل ، دا هم وائي چې،

" امن دَ ده منشور او مينه دَ ده مسلک دی "

دَ افضل شوق نثري او منظوم ليکونه په خوبولي قاري کې شعوري ويښتيا او وجداني بيداري پيدا کوي - دَ هغه تخيل او ادراک ته دَ وسعتونو دَ راغونډولو او په ځان کې دَ ځايولو بلنه ورکوي - حسينه ګل دَ دغه جهان ګشت دانشوري او دانائي په خپل فهم او ادراک کې ځايوي.. بيا ئې روانه، بهانده وينا کې قاري ته پيرزو کوي - نو که شوق دَ کلي کور پوري محدوده پښتو په عالمي ادراکاتو معموره کړه نو "ګل" دَ ميني او خلوص دَ خوشبو په ژبه پښتون اولس ته ډالۍ کړه - هغې دَ افضل شوق دَ عالمي هنګ او آهنګ دَ نغمو ازانګې را اونيولې او دَ پښتون سماعت ته ئې بخښلي دي - "ګل "دَ شوق سائينسي.. فلسفيانه.. متصوفانه..نفسياتي.. عالمي او مقامي.. احتجاجي او تفهيمي اپروچ روڼ کړی دی او په دغه رڼا کې ئې

وړاندې کړی دی - هغې دَ نظمونو پس منظر هم بیان کړی دی او چې په دغه ضمن کې اولوستلی شي نو بیا لوستونکی نوؤ معنوا او نوي پوهی سره مخ کېږي -

حسینه ګل دَ سفرنامې سردَ سترخوشحال خان خټک نه را نیسي او اُستاد امیر حمزه خان شینواري او افسانوي شخصیت طاهر آفریدي پورې رارسوي - خو افضل شوق جدید ترین او افضل ترین سفرنامه نګار بلي - هغه وائي چې که دَ نني نړۍ سفرونه چا لیکوال په وینبه او شعوري طور کړي وي نو هغه به ضرور دَ افضل شوق زبان او بیان ، مشاهدې او ادراک سره اتفاق کوي - دَ ځني "له کوره تر بازاره " بندیوان دَ نوي نسل دَ نقادانو دَ نیوکو په حقله وائي .. چې افضل شوق روم، پېرس او لندن ته لېږي او بیا دا هم غواړي چې هغه دي دَ لورالائي منظرنګاري اوکړي - نو دا دَ منلو خبره نه ده - "هغه " هغه څه لیکي چې ئې لیدلي، کتلي او اورېدلي دي - خو پښتون ئې دَ ځان سره لاس په لاس بوتلی دی - دَ مغربي دُنیا ترقي او دَ اولس موړېتې ژوند ئې ورته خودلی دی - او ورته وائې

فاعتبروا یا اُولوالابصار (اې سترګورو .. عبرت حاصل کړئ)

" ګل " دَ شوق دفاع په ډېره زړه ورتیا او منطقي انداز کړېده - دَ نوي نسل داسې نقادانو ته دَ " کورکلي بند نقادان وائي .. څوک چې دَ شوق سفرنامې دَ پښتون ثقافت خلاف ګڼي - هغې په آفاقي او عالمي نظرئې سفرنامو ته کتلي دي - دَ هغې په لیک کې که قاري شوق لولي او په شوق ئې لولي .. نو "ګل" به هم په کې لولي او دَ تحسین په احساس به ئې لولي - ځکه چې دَ دې کتاب نه پس به دَ نوي نسل لوستونکي او لیکوال دَ افضل شوق دَ شعر او نثر په اهمیت او ارزښت په ښه شان پوی شي - دَ شوق په فکر و فن دَ پوهېدلو کار حسینه ګل اوکړو - اوس به څوک نه وائې چې زه دَ شوق په کلام نه پوهېږم - دا به هم نه وائې ګڼې چې سفرنامو کې ئې دَ پښتون ثقافت خیال نه دی ساتلی -

دَ افضل شوق په ناول هم حسینه ګل ډېر ښه لیک کړېدی - دَ ناول نوم دی "پروني مخونه " - دا هم هغه ناول دی چې دَ دې په ابتدائي برخه کې ئې ذکر راغلی دی .. چې دَ فرعونانو دَ زمانې په پس منظر کې به لیکلی کېږي - نو دغه ناول اولیکلی شو - او حسینه ګل په دې خپل کتاب کې ئې پرې دَ هر اړخ نه ښکلی لیک کړېدی - دا شائید لا چاپ شوی نه ده او مسوده ئې مانه ده لیدلې - حسینه ګل دَ ناول په حقله وائي چې ،

> " دې ناول کې افضل شوق دَ ناول دَ اهم کردار هیرو په شکل کې دَ مختلفو تاریخونو ، تهذیبونو ، تمدنونو دَ سفر دَ پړاوْ نه تېربېږي "

بل ځای وائي ،

> " افضل شوق په دې ناول کې دَ واقعاتو سره تړلي قیصې او افسانې دومره په دلچسپۍ وړاندې کړېدي چې په بیانیه او مکالماتي انداز کې هیڅ قسم ابهام مخې ته نه راځي "

دَ ناول نګارۍ دَ فن په حقله ئې هم ښه معقولې خبرې کړېدي - دَ ناول په پلاټ، کردار نګارۍ، منظرنګارۍ او طرزبیان ئې مفصله وینا کړېده او څه چې ئې پکار وو هغه ئې لیکلي دي -

دَ دغه ناول نه علاوه ئې په کتاب کې افضل شوق سره خپله یو مرکه دَ "افضل شوق .. دَ پوښتنو (تپوسونو) په رڼا کې " په عنوان شامله کړېده - بل ئې چې ځیني نقادانو په شوق صاحب څه لیکونه کړېدي .. دَ هغې څه برخې ئې دَ "افضل شوق .. دَ نقادانو په نظر کې " هم په کتاب کې اخستلې ده - دغسې ئې دَ شوق فهمۍ حق ښه په نره ادا کړی دی -

په خپله مرکه کې حسینه ګل دَ شوق صاحب نه تپوس کوي - تپوس او دَ شوق جواب په دریمه پوښتنه صفحه .. کې راغلی دی -

سوال .. حسینه ګل ،

دا ته کوم لیکل کوې .. دا کوم اُسلوب چې تا خپل کړی دی - په دې خو پښتانه دَ سره هډو پوهېږي نه؟

جواب .. افضل شوق

په ادب کې چې ما کوم اُسلوب خپل کړېدی .. دا دَ نن دَ وخت دَ حالاتو عېن مطابق دی او که زه دَ وخت په رفتار او دَ زمانې په حالاتو دَ پوهې شعور لرم نو زما دَ لیک دا موجوده معیار به دَ صبا نقاد ضرور مني -

خو حسینه ګل دَ صبا نقاد ته هیڅ هم پرې نښود او دَ صباني نقاد کار ئې هم آسان کړو -

حسینه ګل دَ افضل شوق شپږ وانړه کتابونه لکه چې ښه هضم کړېدي او دَ هغې نه پسته ئې پرې لیک کړی وي - دَ کتاب دَ هضمولو په حقله یو انګرېز دانشور فرانسس بیکن (۱۵۶۱ – ۱۶۲۶) مشهوره مقوله ده چې ،

Some books are to be tasted,others to be swallowed And some few to be chewed and digested

" ځنې کتابونه دَ څکلو وي .. ځیني په یو غړپ دَ مرۍ نه دَ تېرَولو وي خو څه لږ شان داسې هم وي چې شخوند پرې او وهلی شي او هضم کړی شي "

نو که دَ افضل شوق کتابونه دَ هضمولو جوګه دي خو هله چې رومبی دَ حسینه ګل کتاب باندي ښه شخوند او وهلی شي .. او هضم ئې کړی شي -

حسینه ګل په ځائی وائي چې دَ افضل شوق په کتابونو دَ مونالیزا پُراسراره ښکلا خوره ده .. او زه وایم چې دَ "ګل" دَ دې کتاب په فضا دَ ګل دَ روح او ذهن دَ خوشبو چپې خورې دي - هغه دَ ګل په ژبه هم خبرې کولی شي - خو زړه ورتیا ئې هم ځان ته "څه" وائي - هغه دَ شاعرۍ او قلمکارۍ نه علاوه .. دَ پېښور دَ رېډیو ستېشن یوه تکړه براډکاسټره ، دَ نوښهره دَ تحصیل کونسلره او سرګرمه سوشل ورکره هم ده - او په ټولو ډګرونو دَ خپل سنګین عزم پله نیلي (اس) سوره دَ خپلو سترو مرامونو په لور په دګړ روانه ده - دَ عبدالله جان مغموم دَ یو غزل دَ یو مصرعې په ژبه دَ معمولي ترمیم سره زه هغې (حسینه ګل) ته دا سې دُعا کوم چې ،

"برکت دي ئې خدائی واچوي په تلو کې "

دغسې یو بهادره فنکاره په پنجابۍ کې هم وه چې نوم ئې دی امریتا پریتم – دا په کال 1919 کې دَ پاکستان دَ پنجاب په ګوجرانواله ښهر کې په یوه علمي کورنۍ کې زېږېدلې وه - دَ پاکستان او هندوستان دَ جوړېدو نه پس دهلي ته لاړه او هلته په اکتوبر 2005 کې ئې ساه ورکړه - دَ هغې ادبي فتوحات دَ ستائینې وړ دي - په خپل ژوند کې ئې 75 کتابونه شائع کړي وو - په دې کې 24 ناولونه، 15 دَ افسانو مجموعې .. دَ شاعرۍ 23 کتابونه .. دوه 2 سرګزشتونه او نور ګڼ نثري لیکونه شامل دي - ما دَ دغې سکهنۍ دا بیان دَ هغې دَ قول په ضمن کې راواخستو چې صغیر رام ناتهـ نومې مبصر دَ هغې حقله خپل لیک کې نقل کړی دی - امریتا پریتم وائي ..

(What matters is not life , but the courage you bring to it)

"ژوند هله ارزښتناک شي چې ژورتیا ورسره مل شي "

نو که حسینه ګل هم داسې په زړه ورتیا مخ په وړاندې زغل جاري اوساتلو نو لکه امریتا پریتم که دَ هندوستان دَ پارلیمنټ دَ ایوان بالا دَ 1986 نه دَ 1992 پورې ممبره وه نو کېدی شي چې څه وخت دَ تحصیل دَ کونسلره نه دَ پاکستان دَ سېنټ ممبره شي او په ادبي فتوحاتو کې ترنه ترنه تېری یوُسي - ما ته حسینه ګل وئیلي وو چې اوس به زه دَ افسانو مجموعه او یو ناول چاپ کوم - شائید دې پسې دَ خپلو ډرامو مجموعه هم اولیکي - بیا امکان لري چې دَ افضل شوق سرګزشت هم اولیکي - بې ځایه به نه وي که دلته دَ نوي نسل په حقله دَ سعید ګوهر یوه پېشن ګوئي راوړم .. هغه وائي ،

سعید ګوهره ! ! نوی نسل لري لوی امکانات
نه زه آخر یم .. نه په ما به شاعري ختمه شي

دغسې امکانات افضل شوق هم لري ، امکانات نا لوی امکانات - بیا شوق صاحب سعید ګوهر خپل اُستاد هم مني - نو باید دَ خپل اُستاد دا الهامي پېشن ګوئي رښتونې ثابت کړي -

دَ کراچۍ په هفته واره روشن پاکستان دَ 22-29 کال 2005 په اشاعت کې دَ حسینه ګل یوه مفصله مرکه چاپ شویده - هغه وائي ،

" دَ ادب او فکر و فن دُنیا ډېره ښکلې او لازواله ده - دَ فکروفن په برکت پښتنو ما له ډېر درناوی راکړی دی "

دا وینا دَ هغې په ځای ده .. چې دَ ښاغلي قمر راهي تمغه امتیاز غوندي لوړ لیکوال او آفاقي شاعر دَ هغې په حقله کوم تحسیني نظم لیکلی دی .. دَ هغې نه ثابتېږي چې پښتنانه منورین دَ هغې ډېر قدر کوي -

ته څه نره پښتنه ئې او پښتو دي ړومبۍ مینه
نورې مینې به دي هم وي، د پښتو نه چې دي زار کړي

دَ حسینه ګل او افضل شوق دواړو په حقله دَ یو انګرېز نقاد وینا رانقل کوم چې دَ فرانس دَ شهره آفاق دانشور ، مفکر، شاعر او تاریخ دان فرینکائیز والټیر Francois Voltaire په حقله ئې لیکلې ده ، دی وائي ،

Voltaire Managed both to be in the thick of things and to survey them from the sort of Olympian Distance that Generally posterity enjoys.

" والټیر دَ دې جوګه وو چې دَ ژوند دَ مصروفیاتو په منځ کې دَ اولمپیا دَ غره دَ هسکو څوکو نه دَ یوناني دیومالائي دیوتاګانو هسې، دَ دومره فاصلې نه جائزه واخلي چې عام طور دَ راتلونکو نسلونو برخه وي "

دغه کمال که دَ افضل شوق په لیکونو کې موجود دی نو حسینه ګل هم داسې کار کړی دی چې دَ راتلونکي نسلونو نقادانو ته ئې لاره آسانه کړیده - دَ دې پاسه به نور څه نه وایم .. هسې نه خدائی مه کړه دواړه دَ نظره شي - بیا رحمان بابا هم وائي چې دَ ګل په خبرو ،دَ خبرو حق دَ بُلبلانو دی نو زه نه خو " ګل " یم نه "بُلبل " - بُلبل خو افضل شوق دی چې بُلبل هزار داستان دی -

دغه ځای دَ بُلبلانو دی رحمانه
دَ دلبرو په کوڅو دلاور مه شه

ایاز داؤدزئی

راولپنډۍ.. 29 _ 12 کال 2005
(دَ شپې دولس بجې)

يو څو خبري

دا کتاب ما اتفاقي بالکل نه دی ليکلی... بلکه زما دَ دې کوشش په شا دَ ډېره وخته هاغه سوچ دی ، کوم چې ما تر څه حده خپل قلم ته او سپارلو – هسې خو په پښتو کې ښه ښه کتابونه چاپ کېږي... خو ما دَ دې ليک دپاره صرف دَ ښاغلي افضل شوق کتابونه اوټاکلو - نو دَ دې خو يوه وجه شايد دا هم کېدلی شي چې ښاغلی شوق زه دَ ډېر وخت نه پېژنم او چې... دَ هغه کتاب راځي نو هغه په دې مرحله کې مسلسل زما سره په رابطه کې وي – کله کله خو دا هم شوي دي چې دَ هغه دَ کتاب تهيم زما بالکل ياد شوی وي - دَ هغه دَ سفرنامو مقامات او کردارونه ، دغه رنګ په دې سفرونو کې دَ ژوند او زړه رنګ رنګ پېښې او واقعات.... دا هر څه ماته دومره خپل ښکاري لکه زما دَ ژوند دَ فکر دَ سفر هر څه وي - ځکه زه په دې نتيجه رسېدلي يم چې دَ دې واقعاتو تجسس او حقيقت زه په دا سې رنګ کې خپلو هاغه لوستونکو ته اوښايم ، څوک چې دَ افضل شوق په علامتي انداز يا خو کم پوهېږي او يا دَ هغه دَ ليک طرز مشکل ګڼي - نو په دې هکله دَ ښاغلي شوق شاعري ده او که سفرنامې... ناول دی او که دَ هغه دغه علامتي انداز ، ما دَ خپل ليک موضوع اوګرځوله –

خو يوه غټه خبره دا هم ده چې دغه هرڅه ته چې کوم معيار ده ورکړی دی نو هاغه معيار مقامي نه دی – بلکه ده دَ خپل ليک او دَ فن دپاره دَ بين الاقوامي معيار اُصول او ضابطې ټاکلي دي چې زمونږ روايت پسنده طبقه ورته ګوته نيسي - دَ ښاغلي شوق په ټولو چاپو کتابونو چې کوم اثر ما دَ يو قاري په حېثيت محسوس کړی دی ... دَ ده دغه انداز ما ته دَ موجوده ليک يو تحريک راکړو - خو زه خپل دغه کوشش خپلو لوستونکو ته مخامخ کېږدم ... هغوئ دي زما دَ دې کوشش جاج واخلي - زه خپل ځان نه خو دَ نقاد په توګه وړاندي کوم او نه باقاعده نقاده يم - خو دَ دُنيا په ژبو کې دغه رنګ ادب چې هغه دَ مقامي روايتونو په سمون نه وي او په دې حواله شايد چې دَ فن تله هم برابره نه وي ، نو دغه هرڅه ته په دې نظر کتل شايد چې تنقيدي کوشش ضرور وي... که چرې لوستونکو زما دې کوشش ته په مينه اوکتل نو که ژوند وو ، زه به دَ نورو نومورو ليکوالو دَ فن او فکر دغه رنګ تجزيې ضرور وړاندې کوم –

زه دا خبره ډېره په ډاډ کوم چې ما کله دَ خپل دې کوشش ذکر دَ ښاغلي شوق سره اوکړو نو هغه په ډېره پراخدلۍ دا هر څه اوستائيل او ما ته يې په ډېره سنجيدګۍ وخت په وخت مطلوبه مواد او معلومات په ډېره مينه راکول شروع کړل - په دې ليکنه کار ما په کال ۲۰۰۳ کې شروع کړی وو خو دَ ځواني مرګ ورور دَ مرګ حادثې زما فکر ګډ وډ کړو.... خو رو رو کله چې ژوند خپل معمول ته راغلو ، نو ما ړومبی په خپل نيمګړي کار ګوتې پورې کړې - او نن دا دی زه دا مسوده چاپ ته سپارم - فېصله په تاسو پرېږدم خو

یوه خبره به ضرور کوم چې یو فن یا یوه فن پاره دَ تنقید دَ مرحلو نه اووځي .... دَ کمو او خوبو جائزه واغستی شي - نو دغه رنګ دَ کمو او کمزوریانو اصلاح کېدی شي او خوبیانې نورې ښې کېدی شي -

تنقید دَ فن ضرورت دی - باید چې هر نقاد آزادانه طور دَ یو فن پارې کمۍ او خوبۍ راوباځي چې داسې دَ اصلاح عمل جاري پاتې شي - او دَ یو اعلی معیار تعین هم اوشي -

زه دَ هغه ټولو ملګرو شکریه ادا کوم چې په دې هکله یې زما دَ نوي کوشش لاري سمې کړې - په دې کې دَ ملګري روښان یوسفزي او حنیف خلیل ډېره مننه کوم چې کله مې ورسره دَ دې خبرې ذکر اوکړو نو زما حوصلې ئې اوچتې کړې - دَ محترم ایاز داؤدزئي ډېره احسانمنده یم چې دَ دې کتاب دپاره ئې خپل خائسته لیک دَ دیباچې په شکل کې راپیرزؤ کړو ـــــ دَ خپل محترم پلار میان مظهر شاه کاکاخېل ډېره مننه ده چې هغوئ په سرپرستۍ کې دَ ادب دَ نوم نه اشنا شوی یم او نن دَ خپل فن او لیک دَ سفر دَ یو نوي پړاؤ نه تېرېږم....... ! ! دَ ښاغلي هارون رشید خټک، دَ ملګري عنایت الله ضیاء هم ډېره شکریه ادا کوم چې په دې لیکنه ئې زما حوصلې لکه دَ غره مضبوطې کړې دي - په تېره دَ ملګري افضل شوق یو جهان مننه چې ما ته په کار معلومات ئې راته وخت په وخت په ډېره مینه راسپارلي دي - دَ ملګري افضل شوق دَ خورې ملګري ډاکټر وهیبه سکاني هم شکریه ادا کوم چې دَ خپل مینه وال لیکونه په کتابي شکل کې په خپلو مالي وسائلو په ډېره مینه دَ چاپ دَ مرحلې نه اوباځي... زه ئې دَ دې مسودې احسانمنده یم - دَ میان وقار علي شاه او غورځي عائشه رباب هم شکریه ... چې دَ کتاب کمپوزنګ ئې اوکړو - په آخره کې ستاسو رائې او درنو مشورو ته به سترګې په لار یم ..... بقولِ شاعر

"او ګوره ته ماته .... ستا نظر کې څنګه ښکارم"

سیده حسینه ګل

کاکاصاحب - نوښار

دَ شوق ړومبی کتاب....

شلېدلی امېل

....یو نظر، یوه جائزه

(یادګیرنه :- دا کتاب په کال ۱۹۸۷ – ۸۸ کې چاپ شوی دی)

—

بې تا مانده دَ ژوند په تول یم څکه
چې ستا له جوره یم لاهو په ځان کې
لکه تازه غوندې یو مړی دَ گور
چې ورته پورته وي لاسونه همېش
خو..ادیرو کې نه وي نخښې دَ ژوند

(شوق)

غالباً دَ کال 1987ع یا 1988ع خبره ده.. ما نوی نوی رېډیو ته تگ راتگ شروع کړی وو - دَ رېډیو سره سره اخبار او یو څو رسالو سره مې هم تړون جوړ شوی وو - او بیا کوم کتاب چې به ادبي وو ، دَ شاعرۍ وو.. هغه خو به مې دَ لېونتوب تر حده خوښولو - دَ مطالعې سره سره دَ لیک ذوق مې هم داسې دَ جنون په مقام وو چې شاعرۍ به مې په ځان راورېدونکې محسوسوله.. خو دَ دغه وخت شاعرۍ نه خو دومره سنجیده رنگ لرلو.. او نه دَ فن په حواله داسې پخه وه چې ذکر ئې ضروري شي - البته دَ رېډیو دَ مختلفو سټېشنونو نه ادبي او ثقافتي پروگرامونه اورېده مې دَ ورځو شپو یو معمول گرځېدلی وو .. او داسې به دَ ادب دَ وجود ، دَ ادب دَ اهمیت په معنو دَ پوهې جوگه شوي وم - خو خپل تخلیقي ادب به راته دَ هاغه معیار ببخي نه ښکارېدو ، کوم چې ما په رېډیو دَ افسانې ، غزل ، تکل په شکل کې اورېدو.. یا مې دَ لوست او مطالعې په وسیله پېژندو -

دَ کابل رېډیو دَ ادبي شکرو نه علاوه دَ کوئټې رېډیو انگازې به کله کله دَ هوا په څپو داسې صفا او واضحه زما سماعت ته را رسولې چې دَ دې دَ علاقې خپل مخصوص علاقائي لهجې ، ژبې به زما دننه دَ پښتو ژبې او ادب سره دَ مینې او محبت فطري تړون لا دومره مضبوط کړو چې په هر ځل ما دغه خوږو انگازو نه دَ خپل انداز دَ پاره ډېره فائده پورته کوله - داسې نه یو اځې .. دَ مختلفو نشریاتي ادارو له خوا دَ خورېدونکو پښتو پروگرامونو نه به ما دَ خپل نشریاتي سفر دَ پاره دَ تربیت استفاده کوله.. بلکه زما ادبي ذوق ، شوق او تنقیدي نظر ته ئې ډېره بخښنه کوله -

ښاغلی افضل شوق به دَ کوئټې په پښتو پروگرامونو کې کله کله دَ یو کوربه په حېث او کله دَ یو شاعر مېلمه په توگه شامل وو .. خو دَ هر چا نه په ببخي بېل انداز.. په بېلو بېلو خبرو- او داسې دَ دې لېوني شاعر دَ ډېرو اورېدونکو سره سره زما سره هم یوه غائبانه پېژندگلو وه - او زما ښه یاد شي ، چې ده په خپل پروگرام "امېل" کې په خپل ښائسته نظم ، یا شعرونو او افسانوي یا داستاني خبرو دَ چا چا دَ ژوند څو لمحې په سکون کړې.. نو خدای خبر چې زما زړه به دا گواهي ولې ورکوله چې.. دا شاعر به په خپل فکر او شاعرۍ ډېر مخکښې ځي - او کله کله به مې گمان ته داسې هم راغله چې چرته دا شاعر یو خیالي کردار خو نه دی ؟ خو دا حقیقت دآ چې دې شاعر په خپل محنت ځان او وجود په هر چا او منلو - یعنې دَ رېډیو کوئټې دَ سټېشن هاغه پښتو پروگرام چې افضل شوق به په خپل خوږ آواز کې خورولو .... "امېل" - دغه پروگرام که یو خوا ته دَ ده په شهرت او مقبولیت کې بې کچه اضافه کړې ده.. نو بلخوا دَ دې پروگرام په وسېلې به دَ ده غږ او دَ ده دغه فطري لېونی انداز به دَ بلوچستان سره سره دَ پښتونخوا په گڼو علاقو .. لکه افغانستان ،

پېښور، سوات او په نورو سيمو کې هم انګازې خورولې - ده به په دغه ذکر شوي پروګرام کې .. دَ خپلو لفظونو او جذبو په جادوګرئ دَ اورېدونکو پام خپل ځان ته را اړولو - دَ ده په ليکلې شوي مسوده کې به ژوند، دَ ورځو شپو دَ معمول خبرې نه وې .. کوم چې دَ رېډيو پاليسي بللی شي .. او هر پروډيوسر او کور به ئې سرکاري تابع وي - بلکه ده به هر پروګرام کې دَ مينې او محبت خبرې کولې .. دَ ژوند او جذبو خبرې ... ده به اورېدونکو ته دَ خپل جهان، خپل فکر او خپل ارمان خبره کوله - داسې به ښکاره کېده .. لکه چې دا وخت دئ دَ رېډيو په مائيکروفون نه وي لګيا، بلکه دَ مينې او محبت .. دَ فن او هنر دَ جذيرو نه په ډېره مينه .. په رو رو دَ خپلو خيالاتو اظهار کوي ،، يا لکه چې اورېدونکی .. خوب وينې .. دَ هغه دَ جهان ..دَ محبت او امن يوې نوې دُنيا .. دَ جذبو دَ يو ښائسته کهکشان .. دغه خبرې هم څوکه هوائي خبرې وي - خو دَ زمينې حقائقو يو وير او پرانستی کتاب وو - شايد چې امېل ته په دومره مينه او اخلاص دَ خپل فکر او فن، خپل آواز او انداز خواږه ورکول، ده دَ يو مقصد تر حده ضروري ګڼل - ده لکه چې دا هم غوښتل چې دَ رېډيو په دې خوبولو شپو دَ ده غږ، دَ ده پېغام، دَ ده مينه او محبت تر لرې لرې خور شي - او دئ دي په هر وطن او هره سيمه کې ځانله پېژندګلو پيدا کړي - دغه وجه وه چې کله دَ ده وړومبی کتاب " شلېدلی امېل " چاپ شو، نو دَ امېل نه تر شلېدلی امېل .. دَ ده دَ فن او فکر سفر په يو نوي دوام داره تسلسل کې داخل شو - دغه ورځو کې دَ کوئټې په يو پښتو مجلې " اولس " کې دَ شلېدلی امېل دَ چاپ کېدو خبر زما دَ پاره دَ يو لوی زېري نه کم خو نه وو - په ذکر شوي مجله کې په دې کتاب دَ محترم رب نواز مائل يا کېدلی شي دَ ښاغلي محمود اياز ليکلې تبصرې په وړمبې ځل دَ ما سره دَ دغه ښکلې شاعرئ دَ مئين شاعر افضل شوق داسې شخصي پېژندګلو اوکړه، چې زه ئې دَ هغه دَ چاپ شوي کتاب په لټون داسې او دومره اوکړولم چې ما به له هر ملګري دَ دې کتاب تر لاسه کولو خبرې کولې .. ولې چې دَ شوق " شلېدلی امېل " لا خو دَ پېښور په کتابخانو او دوکانونو کې نه موندل کېدو - خو بيا لږ موده پس چې کله دَ افضل شوق کتاب ماته دَ پېښور رېډيو په دفتر کې ښاغلي سهېل خټک دَ ښاغلي سردار علي په لاس راکړو ... نو ما لکه چې يوه لويه او قيمتي خزانه تر لاسه کړې وي -

ورک يم له ځانه زه په تا کې دوني
دَ انتها چې انتها ده څوني
خو بيا هم زه دَ ويده بخت له جوره
ښکارم بندي دَ خپل وجود هغوني

(شوق)

هغه ورځو کې دَ تګ راتګ وسيلې دومره تېزې نه وې لکه دا نن چې دي - زما دَ کلي نه به تر نوښاره بسونه چلېدل چې خپل خپل وختونه ئې مقرر وو - دغه رنګ تر پېښوره سفر هم دَ ډېرو لانجو وو .. خو په دغه ورځ ما دَ افضل شوق دَ شلېدلی امېل سره په سفر هيڅ ستوماني نه وه محسوسه کړې - دَ بس په يو سيټ ناسته وم .. او چې دَ بس کلينډر دا آواز کولو چې نوښار راورسېدو .. نو ما هم دغه کتاب دَ اختتام تر پړاوه رارسولی وو - دَ شاعرئ انداز، ژبه او لهجه ئې دومره دَ مزې وه چې تر ډېره وخته ئې زه په خپل کشش او کېفيت کې ساتلې وم - خو بيا هم دَ ده فکري علامتي انداز زما دَ پاره دَ ابلاغ مسلې هم راپورته کړې وې ..

دَ ده په علامتونو به مي دَ خپل ذهني استعداد او پوهې مطابق سوچ کولو - چي دَ دې لفظ او اشارې دلته په دې نظم يا غزل کي څه معنې لري.. او بيا چې به مې ټول نظم يا شعر يو ځل بيا اولوستلو ، نو ما به دَ دغه اشارو او علامتونو نه خپلې معنې اغستې - يعنې دغه رنګ دَ افضل شوق په حېث دَ شاعر ما سره نه يواځې هر اړخيزه فني پېژندګلو اوشوه، بلکه دَ ده علامتي انداز.. ما په ورومبي ځل دَ خپلو ليکونو دَ پاره هم دَ خوښې ميدان اوټاکلو - ولې چې هغه ببخي په خپل سټائل کي راته جديد او دَ شېريني لهجې شاعر محسوس شو - موضوعات ئې ډېر نوي او په ساده اشارتي انداز کې زړه ته لاري پرانستلې - داسي شاعري په پښتو کې په ورومبي ځل مخي ته راغلې وه - يعنې يوه ښائسته خبره.. په معماتي انداز کې کول او لوستونکي ذهن ته دَ سوچ او پرله پسې سوچ يو داسي فکري لېونتوب ورکول چې، دَ لفظونو او دَ معنو يو لوی جهان به خپله راڅېړي ---

دا حقيقت دی ، چې هغه وخت په وطن کې ملکې حالات دَ مارشل لا وو - په داسي حالاتو کې دَ ادب او شاعرۍ شکل دغه رنګ ساتل دَ شاعر اديب نه يواځې مجبوري وه.. بلکه دَ حالاتو تقاضه هم وه - خو بيا هم په داسې حالاتو کې داسې شاعري کول... دَ مزاهمتي تحريک پيدا کول.. دَ وخت ضرورت هم وو - او ښاغلي افضل شوق خپله هم دَ دې تحريک يو مزاهمتي کردار پاتې شوی دی - خو دَ ژوند دَ کوم سباوْن دَ پاره چې دَ وخت او حالاتو تورې سپينې داسې دَ شعور مئينانو شلولي دي نو هاغه سباوْن لا زمونږ دَ ژوند په سيمه ښکاره شوی نه دی - خو دَ هغې دَ پاره ژوندۍ هلې ځلې روانې دي - څو چې زمونږ نه ګېر چاپېر يو معقول سماجي او فکري نظام خپل وجود او نه ښائي... ! ! دَ مثال په توګه دَ افضل شوق په دغه ورمبۍ شعري مجموعه کې "ماتې ځانګې" نومې نظم دَ هاغه وخت او حالاتو داسې کوټلې عکاسي کوي ، په کوم کې چې دُنيا دَ يوې تبديلۍ نه تېرېده - چي په کې دُنيا دَ نوی نوی انقلابات رامخې ته کېدل____، انساني ژوند خپلې ټولې چارې داسې بدلولې.. چې دَ تهذيب يو نوی شکل رامخ ته کېدو - دَ يو داسې تهذيب چې دَ تهذيب نوم يا لفظ ورته اغيستل هم عجيبه غوندې ښکاري.. خو بحرحال حالات چې څنګه جوړېدل.. انساني ژوند ، نفسيات، انساني روئيې چې په کوم انداز کې ښکاره کولې نو يو تهذيبي عمل خو ضرور وو - لاکن دلته په دې سيمې کې انسان دَ آزادۍ ، خپلواکۍ ، شعور،او مخته وتلو په نومونو نور نور دَ خپل ذات په لور ستنېدلو او ځناوري روئيې يې داسې خپلولې - لکه افضل شوق چې يې اظهار په "دمامې" ، "څوک خپل..څوک پرېدی" ، "سپينې مانۍ" ، "اشتهار" ، "ترانه دَ ياغي ژوند" ، "بې حسه دېوال" ، "يوه پوښتنه" ، "په خله يوه او په زړه بله" ، "تلکې" او دغه رنګه نورو نظمونو کې دَ هغه وخت حال او حالت په اشارتي اختصار او علامتي پېرائيه کې دَ تاريخ برخه جوړوي - خو دَ دې لاندېني وړاندې شوي نظم علامتونو ته که تاسو ښه په غور اوګورئ نو دَ هاغه وخت دَ سياسي، سماجي او فکري حالاتو ښه انځورګري کوي..

ماتې ځانګې

که څه هم

لوند دی حلق دَ ترِو زړونو
دَ باراني سترګو په اوښکو باندې
که څه هم
روښې ایښېدلې خولې
دي ګرځېدلې دَ ماښیانو خښتې
خو بیا هم
ګورئ ، تکه سره ده ځمکه
دَ ژوندانه تر ونې لاندې دلته
او هر زیارکش دَ ماتې څانګې په چم
په پرې پرې غاړه راځالېږي مُدام
دَ قصابې دَ سره پُوسه په رنګه
چې ګوټ ګوټ وینې ځینې څاڅي کښته

(شلېدلی امېل .. مخ ـ 74)

او څنګه چې دا کتاب راغلو .. نو دَ ادبي حلقو نه یې زبردست شاباشی اوګټلو او هرچا ، هر فکر لرونکې لیکوال دَ دې وخت دَ دې ځوان ، ځلمي شاعر فکري محنت ته په ډېره درناوي اوکتل او دَ ده دغه هلې ځلې یې ډېرې اوستائیلې - په دې کتاب، دَ وطن دَ رېډیوګانو سره سره مختلفو بهرنو نشریاتي ادارو .. لکه بي بي سي ، وائس آف جرمني، وائس آف امریکا ، کابل رېډیو ، قاهره رېډیو .. او ماسکو هم پرې ډېرې کوټلې تبصرې او رپورټونه وړاندې کړل - داسې نه یواځې دې لوئیو عالمي ادارو .. دَ دې ځوان شاعر ډاډګیرنه اوکړه بلکه دَ ده پېژندګلو یې تر لرې لرې دَ فن مئینانو سره هم اوکړه - ماته ښه په یاد شي چې کابل رېډیو خو به په خپل معروف پروګرام "دَ شومه دم انګازې " کې وخت په وخت دَ سارا بیاباني او فریده هوډ سېفي په خوږو آوازونو کې دَ دې کتاب " شلېدلی امېل " نه کله نظم او کله غزل خورولو - او داسې چرته چرته چې پښتو وئیلی ، اورېدلی او لوستلی شوه. هلته دَ ښاغلي افضل شوق نوم او شخصیت دَ یوې درنې پېژندګلو سره موجود وو - خو بیا .. دَ دې دومره عزت او شهرت تر لاسه کولو نه پس ډېره موده دَ دې لېونې شاعر کوم بل کتاب رانغلو .. او خپله دئی هم تر ډېره وخته دَ پښتو ادب او په تېره تېره دَ پښتو دَ شعر دَ میدان نه بهر پاتې شو - هیڅ چاته دا نه وه معلومه چې هاغه تحریک کوم چې په ډېر لېونتوب او مینه راپورته شوآ وو .. آخر څه شو ؟؟ دَ هر چا دپاره یې دَ یو سوالیه توري شکل اختیار کړو - خو بیا دَ یوې ډېرې اوږدې غېرحاضرۍ نه پس دَ " شلېدلی امېل " تخلیق کار شاعر په وړمبي ځل دَ یو ښائسته سفرنامه نګار په حېث دَ یوې بلې لا زواله پېژندګلو سره یو بل نا اشنا میدان ته داسې دَ خوږو سره ملګرې راغلو چې پښتنانه یې په حېرت کې واچولو - دا میدان که هر څو دَ ده دپاره نوی وو.. خو ده ته دَ دُنیا دَ ګڼ ملکونو سفرونو یو نوی اعتماد ورکړی وو ..او دا میدان یې هم په خپلو صلاحتونو داسې اوګټلو لکه چې دا میدان دَ ډېر وخت نه هم دَ ده جاګیر وي - دلته پښتو ادب کې چې دَ ګوتو دَ شمېر څو سفرنامې مونږ سره موجودي وې نو په هغو کې یې ځانله خپل یو ځانګړی مقام حاصل کړو -

چې شاعري وه ..نو افضل شوق دَ شاعرۍ وو - چې سفرونه يې اوکړو نو دَ سفرنامو شو - خو دَ شاعرۍ هاغه ښاپېرياني کومې چې ده په ډېره مينه او ناز پاللې او ساتلې دي .. هغه يې اوس هم دَ خپلو زر زري وزرو سره په فکر سيورې سيورې کېدې - دغه وجه ده چې دَ ده دغه سفرنامې هم دَ شاعرۍ په ماحول کې راپيدا شوي دي - يا کېدلی شي .. شاعرۍ دَ سفرنامو رنگ اغستی وي - خو دَ شلېدلی امېل نه لرې به نه ځو - چې کومه دَ افضل شوق دَ نظمونو او غزلونو وړمبۍ مجموعه ده-

دَ شلېدلی امېل

دَ غزلونو نه دَ شعرونو انتخاب ....

دې خبرې کې هيڅ شک نيشته چې په شلېدلی امېل کې دَ افضل شوق شهرت دَ غزلونو په مقابله کې دَ مختصرو نظمونو دَ وجې نه شوی دی .. خو دَ ده دَ غزل او په غزل کې دَ نوې رنگ او خوند نه انکار ادبي نا انصافي گڼلی شي - ولې چې دَ دې شاعر دا لاندېني څو درځنه اشعار ځان کې نوي نوي موضوعات او شعري خوند داسې رانغاړلی لري چې قاري ورنه خوند اغستلی شي -

فقط مې ته زړه ته بيا ځې او راځې
مقصد چې زه دَ ژوندانه غواړمه

لا خو مې بخت دی ستا په وار باندې تور سپې څټلی
لا خو بيا ته زما نصيبه يې ..، چې په لاس نه راځې

لا خو زه ړوند يم سترگې هسې ټپوم درپسې
لا خو بيا ته خيالي وړانگه يې چې په لاس نه راځې

که اوڅيښمه سمندر په لپو
پاتې به تږې وي ارو دَ ژوند لا

دَ يار سترگې په ما سرې وي خدای خبر چې مُدام څله
دا يې خوی دَ ماشومتوب دی که هسکون دی نه پوهېږم

چې بې تا نه رښتيا کېږي په سهار لا
که دَ خوب هغه منظر يم نو هم ښه يم

مازې دَ یار دَ موسولو په نیت
ټوکه په ځان کول څه ټوکه نه ده

دلته ژوندون هم بې قراره دَ قرار په لټون
سم له انسان سره کوي په سرو اورونو مزل

غم دي اشنا که خوشحالیاني نه پرېږدي وَ څنګ ته
زه چې سوب ستا دَ خندا یمه .. لا نور څه غواړې ؟

څوک په اوښکو ،څوک په مینه ،څوک دَ خپل وجود په وینه
بل کړي هرڅوک څراغونه، چې دَ شپې تیارې خورې شي

پلو غوندې په پاته شي سرې سرې تر شا په لار
ژوند دَ تمنا تر منزل نه شي رسولی څوک

مازې یو بل خطا باسو دَ دروغو په خبرو
ګني غله یُو مونږ له اصله دَ رښتیا په معامله کې

دوې لمحې مې هم بې غمه نه پرېږدي تنده او لوږه
ما په ځان پسې پسې تل ځغلوي تنده او لوږه

پام دي غلط په شاعرۍ کړم څنګه
قسم په خدای ډېره یادېږې راته

زه هم دَ ژوند دَلاسه په وجو د لکه یو زخم
په خوږو کې راګېر یم لوبوم خُوږمنې څرکې

په مورنۍ ژبه که شولې ګونګی
شمله دي څوک مني پښتونه !وایه

مینه خو پرېږده ،اقرار پرېږده چې په ترخ کتو هم
خوله خوله شي دَ اشنا یخه واورینه څېره

که نصیب نه وی دَ ماښیانو ملنګ
کیږدۍ به څیرې وی سل ځایه څله ؟

ګوره ! ! چې زما په غم غمجنه نه شې
ګنې ، په ځان به لګوې منګولې

ستا دَ نصيب کربښې له ما ژغېږي
له چا او چا به پټوې منګولې

دَ ورځې شپې تر وصال، شوقه په لار کې دَ عشق
شېبه شېبه دَ بېلتون ، په کچ اوږده ده څونې ؟؟

زياته خو ورک شو مه له ځانه زه هم
لا به ستا سترګې څو ترڅو غواړمه؟

بيرته راغبرګه شي زما چيغه له هر لورې دَ غره
دا خپل احساس چې دَ ژوندون په تول مانده او ګنم

دَ خپل تږو حسرتونو دَ يو ګوټ تسکين دپاره
زړه په لاس کې ګرځومه کله چېرې کله چېرې

په پېښو کې ستا ږدمه زړګی له خياله
که دېوالو خواته ټولېږي سيوري

خدای دې را اوباسه په فال دَ مينې
چې په تندې دې کېږدم خال دَ مينې

يو ځل مې لا نصيب کړه په ساړه ژوند کې خالقه
هغه رنګه سور اور، هغسې تاوْ ، هغه سکروټه

تږی سراب يمه دَ ژوند ، ما کې او سېږي تنده
څومره چې زړه اوبه کوم، دومره ياد بېږي تنده

اورسېدمه وَ معراج ته دَ عشق
که رسوائي په تندې خال شوه راته؟

په ښار کې دَ سپين پوستو هر يو موم غوندې سړی
کوګل کې ګرځوي تر کانې کلک دَ غوښې زړه

شپه که سهارلري ، سهار جوړ کړه باداره په ما
زه هم له ستورو سره ويښ سپينې سپېدې لټوم

خوله خوله شو وَ سره لمر ته انسان
لا به آسمان ګوره ژړېږي کله ؟؟

دَ ښاغلي افضل شوق دَ پورته ذکر شوْ شعرونو په حواله چې دَ هغه دَ شاعرۍ دَ غزل برخې ته ګورو .. نو په شلېدلی امېل کې چې هغه څومره هم غزلې ليکلې دي .. هغه په فني اعتبار دومره دَ خوند او مزې دي چې په هر ځل ترينه بنده يو نوی خوند اخلي - که او کتلی شي نو ښاغلی شوق په بنيادي توګه خو چې څومره شهرت په نظم کې لري او دَ نظم شاعر ورته وئيلی شي ..خو هغه دَ "شلېدلی امېل "دَ غزلو نه دا خبره ثابته کړې ده چې هغه يو کامياب غزل ليکونکی شاعر هم دی - لاکن څنګه؟؟ زما دَ دې خبرې په دليل کې به مونږ دَ هغه دَ پورته ذکر شوْ شعرونو يو مختصره شانتې تنقيدي جائزه وړاندې کړو او دا به اوګورو چې دَ آزاد او وړوکي نظم دغه معروف شاعر افضل شوق واقعي دَ غزل ښه شاعر هم دی ..که نه ؟؟

دَ پورتني منتخبو اشعارو په رڼا کې يو لوستونکی دَ لوستلو نه پس دا فېصله فوراً کولی شو ، چې دَ افضل شوق په غزليه شاعرۍ کې دَ هغه لب و لهجه چې څومره علاقائيت لري .. هومره پښتني رنګ او خوږلت هم په کې ليدلی شي - ژبه يې نه يوائې پسته ، خوږه او رواني لري .. بلکه په قندهاري تورو يې شېرينه کړې هم ده - يعني دَ هغه ټول شعرونه ، دَ هغه دَ مخصوص پښتني نظر هغه نښې نښانې دي ، چې ځان کې دننه پښتني ژوند په رواجي او ثقافتي حوالو قاري مخې ته داسې په هنر ږدي - چې لکه هر څه چې سترګو ته ښکاره وي - دَ افضل شوق په غزل کې فکر په ساده ټکو کې بيان شوی دی. خو دغه سادګۍ بنده په سوچ کولو مجبوره کوي - ولې چې دَ هغه په شعرونو کې بيانيه انداز دَ نوْ موضوعاتو سره غاړه غړې کېږي - او هر شعر يې په تمثيلي انداز کې اشکال دَ لوستونکي په ذهن کې داسې زېږوي .. لکه هغه چې خپله هرڅه په خپلو سترګو ګوري - او دا هغه هنر دی ، چې نه يوائې يو انسان .. دَ يو عام انسان نه مخصوص کوي .. بلکه يو داسې فنکار ورنه جوړوي چې که هغه شاعري کوي نو هم دَ نورو عامو شاعرانو نه په نوي او بدل انداز کې يې کوي - او دا هنر ښاغلي شوق لاس ته کړی دی - هغه يو شاعر دی .. بلکه ډېر ښه شاعر دی - خو په شعر ليکلو کې دَ روايت پسندۍ او تنګ نظرۍ نه ډډه کوي ..هم ځکه خو دَ پښتنو شاعرانو نه يې لار بېله کړې ده - او هر څه ته په انساني نظر ګوري - شوق دَ اولې ورځې نه تر اوسه پورې په نامعلومو لارو روان شاعر دی - دَ هغه په فکري سفر کې که ستړياګانې ليدلی شي نو هيلې هم لري - او دا په ادب کې هغه څېزونه دي چې افضل شوق نه ښه او ځانګړی ليکوال او شاعر جوړوي -

دَ شوق غزلو ته چې پام اوکړو ،نو دَ هغه په اشعارو کې په معاشرتي نا انصافيانو باندې په سواليه انداز کې ګوزارونه داسې په هنري طريقه شوي دي چې لوستونکي په ځواب لټولو مجبوره کوي - افضل شوق خبرې په اشارو کې کوي .. خو دغه اشارې په شعري علامتي پېرائيه کې اختتام ته رسوي - کله کله دا شاعر دَ انتها نه دَ ابتداً په لور لوستونکي بوتلل غواړي ..ولې چې دَ هغه دَ افکارو نه سبق آموزه قيصې

مخي ته شايد په دې را وړي ، چې هغه دَ پرون په آئينو کې دَ نن جائزه اخلي - نو ځکه خو هغه دَ نن له مروجه انساني روئيو نه مايوس ښکاري - شکوه، شکايت او بدو ته په نره بد وئيل او رښتيا رابرسېره کول دَ شوق په شاعرانه روئيو کې هغه هنري او موضوعاتي بنې دي، چې هغه پرې پېژندلی خو شي - لاکن ستائيلی ځکه نه شي چې دَ هغه په شاعرۍ کې سندرې او ترانې نه.. بلکه په انساني حال او حالت باندې ليکلي معاشرتي مرثيې په ماتمي انداز کې موجودي دي -

دَ افضل شوق په غزليه شاعرۍ کې دا لاندېنۍ محاورې دَ هغه شعري افکارو ته په اشارتي انداز بيانيه لب ولهجه داسې په هنر ورکوي چې دَ علاقائيت نه دَ آفاقيت په لور يُون په کې ليدلی شي - راشئ چې هغه پښتني نوي او زړې محاورې اوګورو چې شوق صاحب په خپلو پورته ذکر شوْ اشعارو کې رانغاړلې دي - دَ مثال په توګه لکه. "بخت تور سپي څټل" ، "په لاس نه راتلل" ، "سمندر په لپو ډيښل" ، "دَ اروا تنده ماتول" ، "سترګې سرې کېدل" ، "ټوکه په ځان کول" ، "دَ زړه ور ټکول" ، "ګونګی ګڼل" ، "په سرو اورونو مزل کول" ، "څنګ ته نه پرېښول" ، "دَ خندا سوب جوړېدل" ، "پلو غوندې شاته پاته کېدل" ، "ژوند دَ تمنا تر منزل رسول" ، "زړه په لاس کې ګرځول" ، "دوې لمحې بې غمه نه کېدل" ، "په ځان پسې ځغلول" ، "پام غلطلول" ، "په خوړو کې راګېرېدل" ، "څرکې لوبول" ، "په ژبې ګونګی کېدل" ، "په پښو کې زړه رېدل" ، "ترخ کتل" ، "خوله خوله کېدل" ، "په غم غمجن کېدل"، "دَلاس کرښې غړېدل" ، "منګولې پټول" ، "له ځانه ورکېدل"، "سترګې غوښتل"، "دَ چيغې راغبرګېدل" ، "په تول مانده کېدل" ، "په اُمېد پائېدل" ، "په فال را وتل" ، "په تندي خال رېدل" ، "دَ ژوند سراب کېدل" ، "زړه اوبول" ، "زړه له اوړې ورکول" ، "ظلم غندل" ، "دَ عشق معراج ته رسېدل" ، "رسوائي په تندي خال کېدل" ، "تر کانړي کلک زړه کوګل کې ګرځول" ، "دَ دروغو حوصلې ورکول" ، "سپينې سپېدې لټول" ، "زړه په خلوص وينځل" ، "دَآسمان ژړېدل" او داسې نورې زړې او نوې محاورې شايد چې ديو بل پښتو شاعر په شاعرۍ کې راغلې وي - دَ شوق دَ غزلو لوستلو پس داسې ښکارې لکه هغه چې دَ هر فکر اظهار په محاوراتي انداز کې کولو هنر خپل شعري مسلک جوړ کړی وي - نو ځکه دا وئيلی شو، چې افضل شوق صاحب په دې حواله نه يواځې منفرد دی بلکه داسې انداز يې دَ خپل شعري اظهار ذريعه هم ګڼلی ده -

دَ افضل شوق شاعرۍ په ځان کې ثقافتي حوالې لري.. کوم چې دَ هغه فکر ته تقويت ورکوي - دَ هغه په شاعرۍ کې لفظي تراکيب عام فهمه دي.. خو دغه تراکيب په داسې علامتي هنري اشارو او دليلونو موضوعات څېړي چې علاقائي مسئلې ته آفاقي رنګ په کوټلي انداز ورکوي.. او دَ دُنيا دَ هر مظلوم قام مسئله ترينه جوړوي - که يو خوا ته داسې لفظي جوړښت او تراکيب لکه په دې لاندېنئيو ورکړل شوْ اشعارو کې چې ځای کړل شوي دي - تاسو يې خپله کتلی شئ. "دَ شپې له سترګو زلفې ټولول"، "دَ فراق په مېچن اړل" ، "په کچ اورېده کېدل" ، "دَ اُميد اسپې دَ ژوند په دښت ځغلول" ، "په سپين کاغذ دَ لفظونو تړون" ، "دَ جذبې مرثيې کېدل" ، "دَ شپې زلفې له سترګو ټولول" ، "دَ لمر وينښېدل" ، "دَ زړه ور ټکول" ، "سپرلی په وينبه هم خوب" ، "دَ ژوند دَ وسوسې وژنه" ، "کاغذي ښکلا" ، "دَ ټپي مارغه په شان ټپرېدل" ، "بې وزره تلوسې" ، "دَ رښتيا په معامله کې غل کېدل" ، "دَ اندېښنو امبار"، "دېوالو خواته دَ سيورو ټولېدل" ، "دَ شيشې نازک بنګړی"، "موسمي ډوْل يارانې " ، " دَ دروغو حوصلې لټول"،

"دَ زړه خیرن وجود وینځل " ، "زړه خو شیشه دی ، په شیشې څه باور " ، "تله دي په غمجنه لار " ، "دَ وجود په وران مزار کي دَ څراغ لوګېدل " ، "بې ثمره شینکۍ ونه دَ ژوند " ، "سفر یاد بېږي تنده " او داسې نور نور لفظي تراکیب چې افضل شوق په خپلو غزلو کې استعمال کړي دي.. دَ هغه افکار په شعرونو کې نه یوائې پښتنې انداز واضحه کوي بلکه دَ هغه وَ شعریت ته خوږه ژبه هم بخښي - بلې خو اته په لاندې ذکر شوْ شعرونو کې دا لفظي جوړښت دومره په جدید پښتني محاوراتې انداز کې شوی دی چې دَ شعرونو خوند زیاتوي - راشئ چې پورته ذکر شوي لفظي تراکیب په دې لاندیني اشعارو کې اوګورو چې څنګه شعري ژبه ور کړل شوې ده؟؟

ټولې کړه زُلفې زما له سترګو دَ شپې
ځلنده لمره ...!! ویښېده غواړمه

زه بې دَ زړه ور ټکوم .. خو دا کښه غوندې ده
نه اوري زما دَ مینې غږ او هم ګونګۍ ګښې ما

شوقه زړه ښکونکی پسرلی په ویښه هم خوب
چېري ښکلا کاغذي . .چېري ګلونه دَ هار ؟

یو وسواس دَ ژوند دی شوقه چې ما وژني
بل مرګي ژوندی ساتلی یم په وار وار

چېري به ځغلي دا انسان له ژونده
پرتې دي لور په لور امبار اندېښنې

په لاس کوې ، که ماتوې یې
شوق دَ شیشې نازک بنګړی دی

کله به وي جار جار او کله نفرت
په موسمي ډوْل یارانې څه باور؟؟

لکه یو ستړی مسافر دَ اُمېدونو دَ دشت
زه هم وَ ځانته دَ دروغو حوصلې لټوم

دا ستا خیرن وجود به په خلوص که خدای کول زه
وینځم په مینه مینه دَ اشنا توره زړګیه

لالیه !! پام کوه چې مات يې نه کړې
زړه خو شیشه دی ، په شیشې څه باور

نه لري منزل دَ ژوندانه مزل
تش په وړاندې تله دي په غمجنه لار

زما دَ وجود په وران مزار کې همېش
غمجن زړګی لکه لوګېږي څراغ

دومره مجبور یم چې غندلی نه شم ظلم دَ یار
دَ خپلې وینې دَ جذبې دَ مرئیتوب دلاسه

دَ وصال په طمه یاره ! ورځې شپې زما
دَ فراق په مېچن دومره مه انه

نه کړي ثمر دا بې ثمره شینکۍ ونه دَ ژوند
تش په اُمید پاي هرڅیز ، هره غوښتنه دَ ژوند

همېش مې سترګو وړاندې دَ ټپي مارغه په شان
بې وسه ټپَرېږي پرې وزرې تلوسې

تر څو به زړونو له اوږې راکوي ؟
په سپین کاغذ دَ شنو لفظونو تړون

مه ځغلوه دَ ژوند په دشت دَ اُمېدونو اسپې
سترې به ځان کړې په سفر ، سفر یاد ېږي تنده

په فني توګه دَ افضل شوق غزل چې څومره ساده او بې ساخته دې.. هومره په کې دَ غزل دَ مروجه پابندیانو نه هم زیاتې پاپندیاني ساتلی شوې دي - دَ بېخي ډېرو غزلو په مصرعو کې دَ ځینو تورو دَ تکرار که دَ شوق دَ غزل خوند سبوا کوي..نو دَ علاقائي لب و لهجې مستعملې محاورې او متلونه لکه "دَ ناز غاړې وئیل " ، "خاورې ختِل "او "هوس اوچېدل "استعمال دَ هغه په شعر کې معنوي ابهام هم مخې ته راولي - په شلېدلی امېل کې افضل شوق.. غزل هم دَ خپل ځانګړې نظم په رنګه ځانته مخصوصولو په ښه نیت دَ ساخت په حواله مشکل کولو کوشش کړی دی - یعني هغه په خپلو غزلونو کې دَ فقرې هومره اوږده اوږده ردیفونه ډېر په هنر تړې - او دَ ځینو غزلونو په وړو وړو مصرعو کې يې دَ دوو نه تر څلورو څلورو پورې قافیې بې دَ ردیف نه داسې په اُستادۍ رانغاړلې دي چې دَ هغه دَ شعر هنري کمال ته اشاره کوي - که

مونږ او ګورو .. نو نیم درځن ته نیږدې غزلونو کې ښاغلي شوق دَ یو ردیف په ځای څو څو قافیې استعمال کړي دي.. خو زه تش دَ دوو غزلونو دا یو دوه شعرونه دَ نمونې دپاره وړاندې کوم..

چېرې دَ چا غریبي ، چېرې رسمونه دَ ښار
چېرې ستړیا ستوماني، چېرې خنډونه دَ لار

په دې پورتني بې ردیفه شعر کې دَ "چېرې" دَ باقاعده تکرار نه علاوه دَ څلورو ردیفو اهتمام داسې شوې دی - لکه په وړمبۍ مصرعه کې "چا"، "غریبي"، رسمونه" او "ښار" هم دغه رنګه په دویمې مصرعې کې "ستړیا"، "ستوماني"، "خنډونه" او "لار" تړلې شوي دي او په ټول غزل کې دَ دې پابندیانو خیال ساتلی شوی دی - او یو بل غزل کې دَ ریف سره درې درې قافیې تړلې شوې دي لکه

کوڅه کوڅه دَ ژوندون ، سپېره پرته ده څونې
لمحه لمحه دَ سکون ، په ویر اخته ده څونې

روان، ساده او انداز بیان یې ډېر خوږلت او بې ساختګي لري - دئی دلته دَ غزل دَ شاعر په رنګ کې دَ انساني ژوند وَ مسئلو ته په داسې سترګه ګوري چې مسئله دَ مسئلې په معنې کې نه اخلي بلکه په ډېر معصومانه انداز او ساده طرز کې دغو مسئلو ته اشاره کوي - کله نېغ په نېغه او کله دَ یوې مبهمې علامتي اشارې په رنګ کې.. که دا او وایو چې دَ ښاغلي افضل شوق په ځینو علامتي اشارو او استعارو په شکل کې دَ هغه فکر دَ ابهام ښکار دی .. خو دَ دې باوجود هغه خپل اظهار په ډاډه او رواني کړی دی - نو ځکه دا وئیلی شو چې افضل شوق نه یواځې دَ نظم منلی شاعر دی بلکه هغه یو ډېګر ښه او ښخې ډېر ښه غزلګو شاعر هم دی -

دَ شلېدلی امېل

دَ ځینو نظمونه تنقیدي جائزه .....

وئیلی کېږي چې افضل شوق دَ پښتو په جدید او مختصر نظم کې مېدان ګټلی دی - دا خبره تر کومه حده پورې صحیح ده ؟ دَ دې ځواب دَ شوق په وړمبۍ شعري کتاب " شلېدلی امېل " کې مونږ دَ دې لاندېنو نظمونو په جائزه اغیستلو کې ښه تر لاسه کولی شو -

۱ .. نعت شریف

چې دَشپې له ګڼ اوربله

دَ سهار څېره ښکاره شوه
نو دَ وازګو جوړ خدائيان هم
ټول په کوزو کوزو سترګو
په شيشه غوندې کورو کې
دَ غرور په دالان ناست ناست
په وړانګو دَ لمر شول ويلې

(شلېدلی امېل.. مخ ـ 73)

په دې پورته "نعت "کې ټولو نه لويه او دَ خوند خبره دا ده، چې په آزاد نظم کې داسې په اختصار او په علامتي پېرائيه کې ليکلی شوی دی - چې هيچرته هم پکې دَ سرکار دو عالم نوم نه دی ذکر شوی .. خو دَ مزې خبره دا ده.. چې دَ لوستلو نه پس يو دم دَ بنده ذهن ته دَ هغه مبارک نوم راشي - او دا هغه تجربه ده چې شوق صاحب يې اکثره په خپله شاعرئ کې په کاروي - دا دَ هغه شعري هنر او کمال دی - شايد چې داسې په وړمبي ځل افضل شوق کړي دي - يعني داسې خو آزاد نظم پښتو ميدان ته ډېر وړاندې راغلی دی او دَ ايوب صابر نه تر هاشم بابر او هاشم بابر نه يې تر افضل شوق پورې سفر کې بلا ډېر نور شاعران پيدا کړي دي - خو زه دَ دې درو شاعرانو ذکر ځکه کوم.. چې دا درې واړه ځان ځانته په اسلوب مشهوره شوي دي - دَ اوږده او ساده نثري نظم نه دَ افضل شوق تر علامتي او تمثيلي نظمونو داسې اختصاري بڼې اوزېږولې چې افضل ورنه دَ افضليت تر حده شوق مشهور شو -

په اوو وړو او غټو مصرعو کې ليکلی شوی دی پورته نظم ځان کې دننه يو تاريخي داستان لري - يعني کله چې حضرت محمد صلعم دې دُنيا ته راغلو .. نو دَ هغه مثال دَ تود او روښانه لمر وو چې تيرې يې لرې کړې او دَ وازګو نه جوړ هغه ټول فرعونان او انساني خدائيان يې داسې تېس نېس کړو - چې په لاس جوړ کړل شوْ جنتونو کې او سېدلو - نه يوائې دا .. بلکه په اشارو اشارو کې يې دَ اسلام دَ ظهور پورا قيصه هم بيان کړې ده - لکه "دَ سهار دَ څېرې راښکاره کېدل" ، "دَ وازګو جوړ خدائيان او دَ هغوئ کوز کوز کتل" ، "شيشه غوندې کورو کې اوسېدل" ، "دَ غرور په دالان ناستېدل" او "دَ لمر په وړانګو ويلېدل" هغه علامتي اشارې دي چې ښکارې نوي.. لاکن جوړې شوي په ساده پښتنې ټکو کې دي - کوم چې پښتنې رنګ او خوند لري - هم دغه رنګه شوق چې هر څومره مخې ته وتلي شاعر په بڼه کې رو رو ميدان ګټي، خو پښتو او پښتنې ثقافت هم دَ لاسه نه ورکوي.. او ورسره رشتې ډېر په هنر مضبوطې ساتي -

دا پورتنی نعتيه نظم چې په اوو غټو او وړوکو مصرعو باندې اړه لري.. کې يو ترتيب ساتل شوی دی - يعني هره مصرعه په اتهو سېلابونو مشتمل ده او دَ آهنګ، لی ، وزن او موسيقيت دَ لحاظ نه يو بل سره داسې تړلې شوې دي.. چې که قافيې او رديفونه په کې تړلې شوي وی نو دا به پابند نظم بللی شو - البته اوس هم دَ پورته ذکر شوي ترتيب له لارې دا نعتيه نظم په آزاده بڼه کې پابند نظم دی-

۲ ـ اور او اوبه

یاره ! مه پوري کوه اور
زما دَ زړه ورې نړۍ ته
ګنې زما دغه لوګی به
دَ اوبو ډکه اوريځ شي
ستا په سر باندې دَ وَسې
بيا به خپلې لمبې ژغورې
دَ باران له سړو څاڅکو

(شلېدلی امېل ـ مخ ـ 76)

په دې پورته نظم کې ښاغلی افضل شوق که څو هم خپل فکر دَ نظم په چوکاټ کې ځای کړې دی ، خو دغه موضوع سائنسي حقيقت لري - ځکه خو شاعر چې په کومه رنګينه او روانه شعري پېرائيه کې په کوم هنر دا دَ يو تاثر او تاثير نه ډک کېفيت کې تر اختتامه رسولی ـ نو دَ شاعر هنر دلته دَ شاباشۍ وړ دی - يعنې هغه خپل محبوب ته دَ هغه دَ ظلمونو زړا کوي ـ دَ هغه ظلمونه دَ "اور" په علامتي پېرائيه کې بيانوي ـ او بيا دَ دغه اور دَ لمبو نه چې کوم لوګی دَ بړاس شکل اختياروي او دغه بړاس چې کله دَ وريځ شکل واخلي ـ نو واپس به په هاغه راوربېږي کوم چې دَ هغه محبوب دَ هغه سره دَ ظلمونو او ستمونو په شکل کې روا کړي دي - او هغه بل اور به پرې مړ کېږي - يعنې دَ اور نه لوګی او دَ لوګي نه وريځ جوړېدل او وريځ دَ ظالم او ستمګر ياره په بل اور راورېدل دا سې دَ خوند موضوع ده ـ چې دَ شاعر دَ شعري حقيقت پسندۍ جواز جوړېږي او دا سې ښکاره کوي لکه دا شاعر افضل شوق چې په اوتو بوتو يقين نه لري ـ او په شعر کې هم حقايق وړاندې کولو په حق کې وي - محبوب ته شاعر په دې شعر کې دَ هغه دَ ظلم انجام ښئي او هغه دَ ظلم نه منع کوي - دلته په دې نظم کې دَ اظهار ژبه ساده ده ـ خو فکرانګېزه او معني خېزه خيال نظم کړل شوی دی -

په فني توګه دا دَ اوو وړو لوئيو مصرعو آزاد نظم دراصل په اوو اتهه سېلابيزه برابرو مصرعو باندې مشتمل معری نظم دی -

۳ ـ ژوندی مړی

سړی مړ دی دَ دننه
تش وجود دی چې ښورېږي
دَ هوا په رُخ هر کله

لکه مړی په تابوت کې
په اوږو باندې خوا ځوړې
راولې خپل ادیرې ته
له پرېدي لري ولاته

(شلېدلی امېل.. مخ ـ 76)

دا یو کیفیتي نظم دی او په دې نظم کې افضل شوق دَ یو داسې حالت انځورګري کوي چې هغه دَ نني انسان دَ بې حسۍ په لور اشاره کوي - شوق داسې محسوسوي چې دا ژوندي انسانان دراصل هغه لاشونه دي چې تابوتونه یې خپلوان ادیرو ته وړي - دَ شاعر اشاره دَ هغه عهد په لور ده چې امریت په کې په انساني جمهوري روئیو باندې په زور زیاتۍ داسې مسلط شوی وو - چې انسان په معاشرتي ژوند کې هم دَ معاشرې نه بېل شوی وو - هسې خلګو ساه اغیستلې او ژوند سره دَ بې زبانه ځناورو او څارو په رنګه رشتې ساتلې - نو ځکه خو دَ شاعر لهجه دلته په دې نظم کې دَ عزت ساتلو تر حده علامتي ده - خو دَ نن قاري ورنه دَ خپل خوښې معنې اخذ کولې شي - "دَ هوا په رُخ تابوت وړلو " اشاره هغه انسانانو ته شوې ده چې ابن الوقت ورته په اُردو کې وئیلی شي.. او دا هغه خلګ وو چې دَ خپل مفاد په خاطر یې دَ آمریت ملا نوره نوره ټینګوله - هم په دې خو دَ بې حسیت دور دوره وه -

دا پورتنی دَ اوو وړو لوئیو مصرعو نظم هم اتهه سېلابیزه معری نظم دی چې رواني په کې دَ موسیقیت تر حده خپل تاثیر پرېږدي او لوستونکی ترې نه په یوه ساه تېرېدلی شي - دا وړوکی نظم دَ لفظي تراکیبو له لحاظه افسانوي جوړښت لري - یعني ټولې مصرعې یې په ساده مجلسي انداز کې لیکلې دي خو بیا هم دا نظم په یوه لوئیه نثري فقره کې ځکه نشي راغونډېدلی.. چې دلته دَ شعریت ساتلو پورا او په ډېر هنر اهتمام شوی دی - او داسې ښکاري لکه دا چې یو بې قافیو پابند نظم وي -

۴ -- شېبو کې دَ هجر

غواړم
چې ستا دَ ویده عکس په تندي
دَ خپل نامه او لګو مه ټیکه
خو... ،
چې نرۍ څوکه دړړم دَ قلم
ستا غنم رنګ نقشونه تت شي دوني
چې دَ یو شنه وړوکي خال په ګمان
ستا په څېره باندې اشعار اولیکم

(شلېدلی امېل.. مخ ـ 79)

ښاغلی افضل شوق ، شايد چې په ارادي يا غېر شعوري توګه داسې موضوعات دَ نظم په وجود کې ځايوي چې تر اوسه دغه موضوعات لا پېژندلي شوي نه دي - دَ ده اکثره موضوعات ډېر نوي دي.. په دې لحاظ داسې موضوعات مخې ته راوړل دَ هغه کوشش په پښتو جديده شاعرۍ کې دَ نووْ نووْ موضوعاتو راوړل دي - چې يقيناً دَ ستائينې وړ خبره ده - پورته نظم کې هم افضل شوق دَ يو تخيل پرست شاعر په شکل کې يو داسې تصور دَ قاري مخې ته کوي چې قاري هم ورته په داد ورکولو مجبور وي - دلته دا نظم شاعر ښځې دَ خپل خيالي محبوب په خيالي تصوير داسې دَ خوند او مزې په انداز کې ليکلی دی چې دَ لوستونکي ورسره همدردۍ هم شي.. او بې اختياره دَ نظم په تاثر او کېفيت ورته شاباشی هم اووائي - هغه دَ خپلې شاعرۍ په هر پړاوْ داسې ښکاري لکه دَ يو خيالي جانان دَ يو خيالي تصوير سره راروان دی - دغه تصوير هغه په خپله نامه کول غواړي.. دَ هغه په تندي خپل خال لګول غواړي.. خو کله چې هغه دا هڅه کوي..نو حالات دَ هغه دَ محبوب خيالي تصوير هم هغه ته پاتې نه کړي - او داسې په دغه خيالي تصوير دَ شعرونو دَ ليکلو يو نوی سفر په ډېر ليونتوب شروع کړي - دَ دې نظم تهيم هم دومره نوی او دَ خوند دی چې په دې کې دَ لفظونو تسلسل او دَ جذبې صداقت يو ډېر آفاقيت پيدا کړی دی -

په تکنيکي لحاظ دا اتهه مصريزه نظم چې په آزاده پېرائيه کې ليکلی شوی دی.. دراصل په شپږو يولس سېلابيزه برابرو مصرعو داسې اړه لري ـ ،

غواړم چې ستا دَ ويده عکس په تندي
دَ خپل نامه او لګومه ټيکه
خو چې نرۍ څوکه در وړم دَ قلم
ستا غنم رنګ نقشونه تت شي دوني
چې دَ يو شنه وړوکي خال په ګمان
ستا په څېره باندې اشعار اوليکم

۵ .. سل څېرې

ستا په کاڼو به غمازه
زما دَ زړه وړه ايندازه
کړچې کړچې شي منمه
خو دا ياد لره ناپوهه
که مات شوی هر توکری
وَ ايندرې ته مونښي
نو کوربه مې دَ زړګي هم

سل څېرې شي زېړولی

(شلېدلی امېل .. مخ ـ 79)

سل څېرې .. نومې نظم کې هم ښاغلي افضل شوق چې یوه ساده ، آسانه او معمولي خبره په غېر معمولي انداز کې کوي نو هغه دلته دَ کتو ده - هغه په دې نظم کې وَ یو رقیب یو غماز ته څومره په خوند دا خبره کوي .. چې که دا ستا په کاڼو که څما دَ زړه آئینه ماته شي .. نو ستا څه خیال دی .. ؟ په دې کې به زما دَ محبوب څېرې ته څه تاوان ورکړې ؟ نا بالکل نه .. بلکه دَ دغه ماتې آئینې هره ماته زره به سل نورې څېرې پیدا کړي - شاعر په دې نظم کې دَ نازک خیالۍ ، دَ روانۍ او سادګۍ په انتها لیدلی شي - او په کوم اختصار چې دَ ښائسته لفظونو او مناسبو علامتي اشارو په وسیله یو خیال ، په کوم فکر او انداز کې تر اختتامه رسوي .. نو هغه قاري دَ ځان سره لاس نیولی بیائي .. او په کوم خوند او هنر چې دغه خیال دَ قاري ذهن ته رسوي .. نو هلته قاري په خپل خیال هم دَ هاغه " هندارې " زرې زرې وجود ته ځیر شي - چې په کې دَ شاعر دَ محبوب ځلېږي - په پښتو او اُردو شاعرۍ کې دَ آئینې او ماتې آئینې تراکیب پېژندل شوي او راوړل شوي دي .. خو ښاغلي افضل شوق په خپل انداز دغه ترکیب په کوم نوي او دَ کېفیت نه ډک انداز کې استعمال کړی دی نو هغه واقعي چې دَ محسوسېدو دی .. او دَ احساس او جذبې نه داسې ډکه شاعري ، نېغ په نېغه دَ انسان په زړه کې ځای جوړوي او ویدې جذبې یې را ویښوي - او که اوکتلی شي نو دَ شوق په شاعرۍ کې دَ سلو شمېره په ورمبي ځل په دې وړوکي نظم کې لیدلی شي - او دغه دَ آئینې سل ټوټې هغه مخ کې دَ سلو یار هم مشهوره کوي -

دا دَ اتهو آزادو مصرعو نظم که څه هم په اتهه سېلابېزو برابرو برابرو مصرعو باندې مشتمل دی .. خو مونږ یې په څلورو شپاړس سېلابېزه مصرعو کې داسې هم لیکلی شو -

ستا په کاڼو به غمازه زما دَ زړه وړه اینداره
کړچې کړچې شي منمه ، خو دا یاد لره ناپوهه
که مات شوی هر توکری وَ ایندرې ته مونږې
نو کوربه مې دَ زړګي هم سل څېرې شي زېږولی

۶ .. تسلیمي جذبې

اوس به لا ما بېرغ په لاس
په غال غال
دَ پښتنې میني په نوم اخیسته
ستا دَ زړه مځکه په خپل واک کې ګله

چې مړامو ستړګو دې دَ ما له مخه
په خوبولو
او په مړو مړو کتو
زما دَ زړګي ټولې غښتلې جذبې
دَ بې همته عسکرانو غوندې
يوه يوه ځانته تسليمه کړله

(شلېدلی امېل.. مخ ـ 80)

دَ دې نظم لوستلو پس داسې دَ بنده په ذهن کې راځي چې دَ آمريت په دور کې دَ شاعر افضل شوق په قلم ليکلی شوی دا نظم هم دَ هغه دور تر اثر دلا ندې يو ښه روماني فکر لا هم په ښائسته رنګ کې سر ته رسوي - او قاري ته دَ خپلې مينې قيصه دَ هغه آمرانه دور په حواله څپړي - دا دَ يو زمانه شناس او ژورنظره شاعر خاصه کېدلی شي او په دې اړه شوق ځان دَ خپل عهد عکاس ثرګندوي.. او په خپل دې نظم کې وائي ، چې هغه څنګه دَ خپلې فتح ببرغ دَ سترګو دَ جنګ پس دَ يار په زړه کې ښخولو هڅه اوکړه.. او دَ يار په زړه يې قبضه کولو کوشش اوکړو ، نو دَ هغه دَ محبوب مړامو سترګو په خوبولې انداز دَ هغه په عسکري جذبو داسې ګوزارونه اوکړو ، چې دَ مات شوْ عسکرانو په رنګه يې دَ هغه دَ خلوص او جذبو ټول عسکري قوت خپل ځان ته تسليم کړو - او هغه يې مرئيی کړو-

شاعر په دې نظم کې دَ يو داسې ميدان جنګ نقشه په اختصار کې وړاندې کړې ده چې دَ مرګ ژوبلې او وسلې په ځای په کې جذبې، خلوص ، دَ سترګو خُمار او پښتنې مينه په کار راوړل شوې ده - او دَ خوند او مزې خبره لا دا هم ده.. چې دلته په دې ميدان جنګ کې دَ دوو دُښمنې قوتونو په ځای په کې دوه زړونه يو بل ته سره مخامخ شوي دي - دا تمثيلي نظم هيڅ قسم ابهام نه لري او هره خبره او اشاره واضحه ده.. خو بيا هم ورته معمولي نظم ځکه نه شو وئيلی چې په دې نظم کې دَ ځان نفي کولو په وخت شاعر دَ خپل شکست ترانه چې په څنګه فخر وائي.. دغسې مثالونه په پښتو شاعرۍ کې بيا کله هم مخې ته نه دي راغلي - ځکه خو دا رنګ او خوند افضل شوق په شاعرۍ کې نه يو اځې منفرد کوي.. بلکه ميدان ګټلو ته يې جوګه کوي هم -

دا پورته نظم چې داسې خو په لسو وړو لوئيو آزادو مصرعو باندې مشتمل نظم ښکاري.. خو دا نظم آزاد نه بلکه دَ ډېرو پابنديانو سره ليکلی شوی دی او ورته معری نظم وئيلی شو - ولې چې دا نظم دراصل په اتهو برابرو يولس سېلابېزو مصرعو باندې داسې اړه لري-

اوس به لا ما ببرغ په لاس، په غال غال
دَ پښتنې مينې په نوم اخيسته
ستا دَ زړه مځکه په خپل واک کې ګله

چې مړامو سترګو دې دَ ما له مخه
په خوبولو او په مړو مړو کتو
زما دَ زړګي ټولې غښتلې جذبې
دَ بې همته عسکرانو غوندې
یوه یوه ځانته تسلیمه کړله

۷ـ کورکوریو مزار

لا تر څو چې
دَ نکریزو په ارمان کې
دَ پښتو ناوې
په اور سپځې لاسونه
نو تر هغه به
کورکور دَ پښتنانه هم
لا په سیورو کې
دَ سرو شنو بیرغونو
ښکاره کیږي یو مزار
وَ نورعالم ته

(شلېدلی امېل.. مخ ـ 81)

په دې پورته نقل شوي نظم کې.. یو ځل بیا دَ هاغه المیې ژړا ده.. چې پښتون قام دَ خپلې صحیح پېژندګلو او شناخت نه محرومه دی - په پښتنو کې دَ ازلي بې اتفاقۍ یو داسې تصویر یې مونږ ته راکړی دی.. چې دَ فکر وړ دی - پښتانه چې چرته هم.. په یو دور کې هم دَ یو بیرغ لاندې رانغلل.. په پارټو ، پرو او جمبو کې داسې تقسیم دي چې دَ هغوئ ملي وحدت ته یې سخت تاوان رسولی دی - دلته په هر کور.. یو نوي بیرغ ته ښاغلی افضل شوق په څومره طنز کې دغه کورته دَ یو مزار.. یا دَ قبر نوم ورکوي.. او دا صحیح هم ده چې جهنډې او بیرغونه خو په مزارونو لګولی شي - او کور خو دَ ژوند علامت وي.. دَ اجتماعي ژوند او دَ انسانانو ترمینځه دَ جذبو او دَ رشتو په بنیاد جوړه شوې یوه مشترکه او مقدسه اداره وي - چرته چې دَ انسان تربیت کیږي - خو دَ پښتنو په کورونو دَ بېلو بېلو سیاسي ډلو دَ بیرغونو لګېدل یې دَ پښتنو دَ کمزورۍ او بې اتفاقۍ یوه حواله ګڼلې ده - او په څومره غم او تکلیف یې هرکور یو مزار ګڼلی دی-

په فني لحاظ دا یولس مصرعیزه نظم دراصل په پنځو یولس سپلابیزه برابرو برابرو مصرعو باندې مشتمل داسې معری نظم دی -

لا ترڅو چې دَ نکریزو په ارمان کې
دَ پښتو ناوې په اور سېځي لاسونه
نو تر هغه به کورکور دَ پښتانه هم
لا په سیورو کې دَ سرو شنو ښېرغونو
ښکاره کېږي یو مزار وَ نور عالم ته

۸ ـ بې حسه دېوال

لارې لنډېږي
ورځ په ورځ لګیا دي
دَ شنه آسمان
او سپېږې مځکې ترمنځ
خو فاصلې
پرتې هغسې دي لا
دَ زړو ترمیانه
دَ غوښینو خلګو
چې ښکاري هریو
په خپل ځای باندې ښخ
لکه
دَ خټو جوړ بې حسه دېوال

(شلېدلی امېل ـ مخ ـ 82)

لکه څه رنګه چې دَ نظم دَ عنوان ظاهرېږي ـ هم دغه رنګه دَ بې حسۍ انځورګري په کې شوي ده - نن سبا داسې خبري عامې کېږي - چې فاصلې دَ انسانانو ترمنځه کمېږي او انسان انسان ته نیزدې کېږي - خو افضل شوق دا خبري نن نه هم څه شل یا پنځویښت کاله اګاهو په یو داسې طنزیه انداز کې نظم کړې دي ـ چې هغه اوس هم نوې خبري ښکاري - یعنې هغه وخت په نړۍ کې داسې توره شپه هم نه وه او نه انسان دومره دَ یو بل نه بېزاره وو لکه نن چې دی - خو بیا دا دَ شوق دَ زمانه شناسۍ یو لوی ثبوت دی چې ده هغه وخت هم دَ خپل سوچ او فکر له لارې دغه انسان په سباوُن کې په ځناوري روئیو داسې بوخت محسوس کړی وو - یعنې هغه دَ زمیني لارو دَ لنډېدلو خبرې په دې رد کولې چې انسان څومره څومره یو بل ته نیږدې

کېږي.. هومره يې دَ زړونو تر مينځه فاصلې سپوا کېږي - هم دغه رنګه خو اوشو.. او مونږ ګورو چې دَ نن انسان ته انسان وئيل هم دَ انسانيت توعين دی -

په دې نظم کې نه يوائې دَ زمينې فاصلو خبره شوې ده بلکه په داسې اشاره دَ آسمان په لور هم شوې ده چې مونږ ترې نه دَ مذهبي جنون او تش دَ ظاهرې مذهب پسندۍ اشارې هم داسې تر لاسه کولی شو .. چې انسان څومره په منافقانه او شېطاني مخفي ارادو په نيت په ښکاره دَ خدای په لور او لار روان برېښي.. هومره شيطاني او ځناوري کارونه زيات شوي دي - يعني هر څه بل ته دَ ښکاره کولو په اراده کېږي او ځانونه فرښتې ګڼي - خو داسې خبره نه ده او نه دغه انسان فرښته شو .. بلکه لا نور هم ځناور شو - نو ځکه دَ شوق اشاره دَ آسمان په لوري دَ لنډېدلو نه دَ سپوږمۍ او ستورو په لور تلل نه.. بلکه هسې ځان ته دَ فرښتې په رنګه وزرونه لګول دي - خو فرښتې ورنه کله جوړې نه شوې-

په فني توګه دا دَ دولسو وړو مصرعو آزاد نظم دراصل په شپږو يولس سېلابيزو برابرو مصرعو باندې دَ خپل آهنګ او موسيقيت سره داسې دَ معری په رنګه پابند نظم دی -

لارې لنډېږي ورځ په ورځ لګيا دي
دَ شنه آسمان او سپېږې مځکې تر منځ
خو فاصلې پرتې هغسې دي لا
دَ زړو تر ميانه دَ غوښېنو خلګو
چې ښکارې هر يو په خپل ځای باندې ښخ
لکه دَ خټو جوړ بې حسه دېوال

۹.. رسوائي

يو نوم دی چې يې وينم
ځای په ځای په دېوالونو
دَ خپل نوم سره ليکلی
لکه زه او زما سيورې
چې په يو بل پورې اړ يُو
خو تر شا چې لار ته ګورم
ښکارې زما پلونه يوازې

(شلېدلی امېل.. مخ _ 85)

دې پورتني نظم کې ښاغلی افضل شوق لکه دَ يو صوفي شاعر په تصوف کې ليدی شي - يعني دَ خدای پاک دَ وحدانيت، دَ هغه دَ پېژندنې او هغه سره دَ مينې يو نيم فلسفيانه تمثيلي نظم دی .. چې په کې وئيل شوي دي چې دَ خدای دَ خداي او ذات نه منکر خو نه يم .. خو خدای را ته ښکاري نه - لاکن دَ خپل ذات په موجودګئ کې هغه له خدای سره داسې تعلق جوړوي - چې چونکه هغه دَ خدای په لاس جوړ انسان دی نو ځکه له خدائيه انکار نه شي کېدلی - يعني هغه دلته له خدای سره مينه دَ جنون تر حده کولو ته جوګه ښکاري - لاکن که دغه نظم مونږ دَ هاغه اٰئېډيل په توګه او ګورو .. چې افضل شوق ورپسې وطن په وطن ګرځېدو هڅه کونکی ښکاري چې دئی يې شاعر کړی هم دی .. نو خبره به نوره هم په فکري توګه ژورتيا ته اورسېږي - او دَ رسوائئ تر حده دَ يو داسې محبوب په مينه کې دَ هر چا په خله کې راتلل به هغه مجنون ثرګند کړي .. خو شوق مجنون نه دی او نه دَ هغه دَ جنون محور يواځې هغه څېره ده - چا ته چې هغه دَ خپلې رسوائئ اصل بنياد وائي - هغه په هست او نيست کې ورګېر محبوب ته څېره په تمثيلي انداز ورکول غواړي خو چونکه محبوب يې بې وجوده دی ، ، نو ځکه ورته وجود ورکولو کې بلا مشکلات مخې ته راځي او په بېګا او سبا کې ورته ځان دَ سوال تر حده يواځې ښکاري!! ..

په دې نظم کې چې څومره خبرې په ساده طريقه شوي دي .. هومره يې په فکر کې فلسفه رانغاړلې ده - يعني هغه يواځې نه هم دی او يواځې ښکاري هم - دا هغسې معمه ده چې دَ افضل شوق په شاعرئ کې اکثره ليدلی شي - نو ځکه خو ځېنې نقادان هغه ته دَ لرې سباوٗن شاعر وائي - او خپله هم کله کله دا ليونی شاعر داسې خبرې اوکړي چې دَ بنده ورباندې دَ پورا ليوني ګمان اوشي ، ، خو هغه لېونی نه بلکه فلسفي شاعر دی .. او په خپلې دُنيا کې اوسېږي - ځانته جهان او په ځان کې جهان لټوي .. او دا نظم دَ دې خبرې دَ تصديق دپاره کافي دی -

په تکنيکي توګه دا نظم په اوو داسې مصرعو مشتمل نظم دی چې دَ اولې اووه سېلابيزې مصرعې په چپه نوري ټولې مصرعې په اتهه اتهه سېلابيزه مصرعو باندې داسې مشتمل نظم دی .. چې دَ موسيقيت دَ لحاظه په کې دَ وړمبی مصرعې يو کم سېلاب هم دَ هغه نورو پاته مصرعو سره برابر شي .. چې اتهه سېلابيزه دي - او مونږ ورته معری نظم هم وئيلی شو -

۱۰ .. دمامې

سترګه سترګه
ګنډل شوې په ښو ده
ژبه ژبه
چيچل شوې په غاښو ده
لاس او پښې هم
ماتې ځانګې دي چې ځانګې

لنډه دا چې
ور دَ کور کور دی تړلی
خو په ښار کې
دمامې دَ خپل واکۍ دي

(شلېدلی امېل.. مخ ـ 87)

دا پورتنی نظم هم په ملک کې دَ هاغه بدترینه آمرانه دور عکاسي کوي چې دَ اظهار لارې په کې بندې وې - ژبې کلکې تړلې وې..په سترګو دَ حالاتو داسې پټۍ پرتې وې - چې دَ یوې ړندې کڼې نړۍ ګمان پرې کېدو - په داسې حالاتو کله چې دَ یو حساس شاعر جذبات راولړزېدل.. نو دَ هغه دَ شعور او احساس ډک نظر په دې حالاتو داسې خپل قلم راپورته کړو - ځکه چې شاعر په داسې حالاتو غلی نه شي پاتې کېدی - او کوم حالات چې په هغه په زوره مسلط شوي وي.. دَ هغې خلاف ټول عمر په احتجاج لیدلی شي - دَ ښاغلي افضل شوق اکثره نظمونه داسې احتجاجي رنګ په شلېدلي امېل کې لري - او دا ځکه چې هغه دَ رہنماګانو رهبري کوي - دَ تیرو په ملګرتیا هاغه قوتونه شدید غندي کوم چې دَ رہنماګانو قاتلان دي - هغه په خپل وطن، خپله خاوره بې شانه ډېر مئین دی - نو دَ خپلې خاورې دپاره ، دَ یو داسې خپلواکه سباوُن آرزومند به ولې نه وي.. چې دَ هغه دَ اولس تقدیرونه بدل کړي - دَنظم په آخري مصرعه کې دَ هاغه دور دَ حالاتو په وجود یو دَ طنز تازیانه موجوده ده چې دَ ښار دَ خپلواکۍ په دمامو پورې یې خندا کړې ده - نو دغه تضاد چې حالات وي یو رنګ او نغاره یې وهلی شي بل رنګ.. یو باشعوره او سترګه ور شاعر چې پرې طنز اونه کړي.. نو آخر څه به کوي ؟؟

دا دَ لس مصرعو آزاد نظم په فني او تکنیکي توګه دراصل په پنځو دولس سېلابیزه برابرو برابرو مصرعو باندې مشتمل یو باقاعده معری نظم دی چې آهنګ، خوند او موسیقیت لري-

سترګه سترګه ګنډل شوې په ښو ده
ژبه ژبه چیچل شوې په غاښو ده
لاس او پښې هم ماتې ځانګې دي چې ځانګې
لنډه دا، چې ور دَ کور کور دی تړلی
خو په ښار کې دمامې دَ خپل واکۍ دي

۱۱ ـ شلې پښې

لاري دَ احساس دي
که رګونه دي دَ وینو

چې دَ زړه له کوره اوځي
دَ رنځونو وَ نړۍ ته
هم په ویښه
هم له خوبه
خو چې وخت دَ مزل راشي
نو دا غبرګې پښې شي شلې

(شلېدلی امېل.. مخ ـ 88)

ګوره چې افضل شوق انسان څه ګڼي ؟ او څومره دَ ښو توقعات ورنه لري؟ چې ورنه زړه ماتی دی - چرته هغه خو انسان ته په هم هغه نظر نه ګوري چې ورته اشرف المخلوقات وئیلی شوی دی ؟ شاید چې هغه انسان دَ عظمت په معراج لیدلو خوب ویني.. نو هم ځکه خو په دې نظم کې افضل شوق هم هغسې دَ نن دَ انسان نه زړه ماتی ښکاري او دَ خپلو لیدلو خوبونو نه برعکس انساني څېرې هغه ته دَ زړه رنځ ورکوي - شوق صاحب په درست نظم کې یو تپوس کوي چې دَ زړه نه دَ احساس لارې ولې دَ رنځونو وَ نړۍ ته درومي؟ او بیا بیرته تپوس کوي چې دا خواځُوږي دَ خبرو نه دَ عمل په لور ولې نه - یعنې هغه دَ نن وَ انساني همدردیانو ته تش دَ خبرو تر حده دَ همدردۍ نوم ورکوي او دا ګڼي چې انسان دومره خود غرض دی چې هر ښه یې ځانته پیرزوْ شي او دَ بل په وار هسې خبرو ته جوګه ښکاري - کوم چې انساني کار نه بلکه څناوري غرض بللی شي.. او دا غرض یو انسان نه دَ بل انسان نه یواځې لرې ساتي بلکه تر مینځه یې بې اعتمادي هم راولي-

په دې پورته نقل شوي آزاد نظم کې دَ شوق لب و لهجه چې څومره ساده او آسانه پېرائیه کې سر ته رسېدلې ده.. هومره په کې دَ خبرې نه خبرې زېږي او یو لوی موضوع یې دَ نقادانو دَ څېړنې دپاره په کې ځای کړی دی - دَ وخت دَ تقاضو له لارې دَ اختصار نه علاوه افضل شوق په خپله شاعرۍ کې کله کله بلکه هرکله تش سوالونه راپورته کوي او ځواب په لوستونکو پرېږدي - دا یو هنر دیی چې دَ یو مئسلې په حقله داسې سوالونه راوړاندې کړلی شي چې خلګ ورباندې غور او فکر اوکړي او په اجتماعي هلو ځلو یې حل پیدا کړي - خو دلته په دې نظم کې دَ شوق له خوا راپورته شوی سوال شاید چې ځواب اونه لري.. ولې چې دَ نن انسان خودغرضه دی او دا غرض کېدی شي چې کله هم ختم نه شي-

په فني توګه دا نظم په آزراده پېرائیه کې لیکلی شوی دی او مصرعې یې له څلورو نه تر اتهو سېلابونو لري.. خو بیا هم چې دَ دې نظم وَ آهنګ لی او موسیقیت ته پام اوکړو نو داسې محسوسه شي لکه دا نظم چې پابند نظم وي - دَ ډېر سوچ او فکر نه پس زه په دې نتیجه اورسېدم چې دا نظم آزاد بالکل نه.. بلکه پابند نظم دی - یعنې په دې اتهه مصرعیزه نظم کې دَ اول شپږ سېلابیزه مصرعې نه علاوه نوري اووه مصرې که مونږ په شپږو اتهو اتهو سېلابیزو مصرعو داسې را واړوْ.. نو رواني، ردهم او آهنګ به یې معری نظم ته داسې اوبربښئي -

لاري دَ احساس دي ....
که رګونه دي دَ وینو
چې دَ زړه له کوره اوځي
دَ رنځونو وَ نړۍ ته
هم په ویښه..... هم له خوبه
خو چې وخت دَ مزل راشي
نو دا غبرګې پښې شي شلې

۱۲ ـ اوږد مزل

زما او ستا تر مابین
هغه دَ درو لویښتو وړه فاصله
دَ کمکۍ مینې ځوانېدو په هیله
څوني اُوږده شوه ګوره!!
چې تر یو بله رسېدو له مخه
ما او تا دواړه ګرانې
دَ لېونۍ ځوانۍ تر ټاک واو یښتو

(شلېدلی امېل .. مخ ـ 94)

دا پورتنی نظم دَ خپل بې ساخته رومانیت سره .. دَ شاعر یو داسې آرزو ښکاري .. لکه چې حالاتو دَ هغه دغه ارمان ته په مرۍ ګوتي ایښي وي .. دَ هغه او دَ هغه دَ محبوب تر میانځ یوه وړه فاصله چې هغه ورته دَ اختصار یو بې مثاله حد مقرر کړی دی. یعني دَریو لویښتو فاصله .. ! ! خو هر کله چې دَ روایاتو دنګ دېوالونه .. دَ حالاتو غرونه غرونه دَ دواړو په میانځ کې دا ورکوټې فاصله دومره اوږده کړي .. چې یو بل ته رسېدل نا ممکن شي - نو په داسې ستم ظریفۍ ، دَ خپل ماشوم ارمان په ورکېدو .. داسې جذبات ښکاره کول دَ شاعر مجبوري شي -

دَ دې نظم موضوع اګرچې ده خو روائتي رومانوي .. خو چې دا موضوع او خیال په کوم خوندور انداز په دې نظم کې رانغښتی شوی دی نو دَ خیال فکري قدر و قیمت یې یو په دوه کړی دی - یعني کومه خبره چې لوستونکی په حېرت کې اچوي .. هغه دا ، چې یو طرف ته مینه په اوږدې مودې کې چې څنګه په تکلیف لا خو ځوانۍ نه رسېدلې نه وي .. چې بل طرف ته دَ دریو لویښتو هومره وړه فاصله شاعر او دَ هغه

محبوب زاړه هم کړي - دې خبري نه زما مطلب دا دی چې دَ یو ښه شاعر باریک بیني ده چې دَ وړې خبرې نه لویه خبره جوړوي -

دې سره سره په دې نظم کې یو ځل بیا شوق صاحب خپل ښائسته علاقائي. پښتني قندهاري توري داسې په هنر ځای کړي دي.. چې نظم یې دَ خپل علاقائي رنګ او لهجې یو ښائسته مثال ګڼلی شو - خو بل ښائست یې دا هم مخې ته راځي چې دَ یو سفزی لهجې لوستونکي هم ښه په آسانه پرې پوهېدلی شي-

دَ افضل شوق دا آزاد او مختصر نظم دَ یوې پابندی دَ مخه په اوو او یولس سېلابیزه مصرعو باندې دَ ردهم برقرار ساتلو غرض داسې لیکلی شوی دی چې که معری نه دی.. خو دَ ځینو پابندیانو جوګه ضرور دی-

۱۳ .. یوه پوښتنه

که هر انسان په ژوندانه کې ځانته
لري په ژوند باندې حق
نو دا پوښتنه کوم
چې څوک دی هغه ماشوم
دَ سرې زُوی دی که یَه ؟
چې په ټولنه کې نن
په تشه خېټه او په وچو شُونډو
خوار او ناهیله غوندې
دَ ساتېرې او کورکیانو په ځای
له بوډګانو سره
دَ یو بوده په رنګه
په امبارونو باندې
ګرځي، خواړه لټوي

(شلېدلی امېل.. مخ_95)

په ټولنه کې داسې ډېرې ناروا پېښې کېږي چې دَ یو حساس شاعر احساسات او جذبات پرې راولړزېږي - هم دا پورته نقل شوي نظم کې چې افضل شوق دیو خوار یتیم او غریب بې کوره ماشوم چې څنګه په جذباتي انداز تصویرکشي کړې ده.. هغه لوستونکی په دې خبره ضرور مجبوره کوي چې په دې نظم کې رانغښتي سوال ځواب ورکړي - لاکن څنګه ځواب ؟؟ داسې ماشومان خو په پښتني ټولنه کې هر

چرته لیدلی شي - یعني دَ سکول په عمر کې شمېر واړه ماشومان زمونږ دَ کوڅو او بازارونو په امبارونو باندي ارومرو داسې دَ رزق په لټون کې لیدلی شي .. لکه غواګانې او مېښې یا څاروي چې لیدلی شي - ماته دَ شوق صاحب دا نظم هر هغه وخت په زړه شي چې زه کله داسې یو منظر او وینم-

دا نظم که یو طرف ته دَ نن حال او صورت حال په اړه انځورګري کوي .. نو بل طرف ته دَ ماشومانو په حقله دَ پښتنو من حیث القوم لا اُبالي او بې غمه شانتې روئیو باندي سخت ګوزار هم شوی دی - او بل واسطه یا بلا واسطه یې دَ تعلیم په ضرورت زور داسې په هنرکړی دی - چې که څه هم هیڅ یوه اشاره یې په دې اړه نه ده کړې ..خو دَ دې مسئلې حل یې یواځې او یواځې تعلیم ګڼلی دی - کوم چې دَ یو منظم نظام لاندې هغو ماشومانو ته هم ورکولی شي چې مور او پلار نه لري او یا بې کوره شوي دي - ولې چې پښتانه ټول مسلمانان دي او په اسلام کې دَ غریبانو دَ روزنې دَ ادارو دپاره دَ ماجت حجره ، مدرسه او دارالامان هغه ځایونه دي چې په دَ پورته ذکر شوْ کفالت هم کېږي - نو بیا ولې نه .. ؟؟ دا هغه اِن ډائریکټ سوال دی چې افضل شوق یې په دین اسلام مشرف پښتنو نه په دې پورته نقل شوي نظم کې په طنزیه انداز کي کوي-

په فني توګه دا نظم دَ افضل شوق په یو څو هغو آزادو نظمونو کي یو نظم دی چې په آزاده پېرائیه کي لیکلی شوی دی - مصرعې یې وړوکي او لوې دي .. خو په کې دَ خوند او مزې دا خبره ده .. چې په لوستلو کې پابند نظم ښکاري او په رواني کې بلا موسقیت هم لري -

۱۴ .. خالي ځانګو

امېلونه دي دَ کرکو
که هغۍ هم
یو په یو راته پئیل
په تار دَ مینې
نوم دي څله دَ نامه لاکټ
په جار جار
را په غاړه کړۍ په خپل لاس
دَ زړه سره!!
چې اوس هم ګوره لا ځانګې
په سینې زما
دَ خالي ځانګو په رنګه
دَ یو کونډې

(شلېدلی امېل .. مخ ـ 102)

دَ خپل عنوان په رنګه په دې پوره ته نقل شوی نظم کې افضل شوق له خپل محبوب نه یوه ګیله ډېره په خوند په شاعرانه انداز کې داسې کړې ده.. چې دَ هغه دَ محبوبه دَ ستمونو او ظلمونو په لور یې دَ هغې پام دَ هغې وَ نفرتونو ته اړولې دی - او وائي.. چې ګڼې که دې هسې هم مانه دَ کرکې کولو اراده کړې وه.. نو دې ولې بیا دَ خپلې میني تحفه دَ لاکټ په صورت کې په جار جار راکوله؟ دلته په دې نظم کې هم شوق دَ ګیلې په شکل کې یوه پوښتنه په داسې هنري انداز کوي چې محبوبه ته دَ هغې دَ غلطۍ احساس ورکوي-

نظم ښځي ساده او هیڅ قسم ابهام نه لري.. خو دَ اهمیت وړ په دې خبره دی چې په دې نظم کې لفظي تراکیب لکه "امېل دَ کرکو پئیل" ، "تار دَ مینې" ، "دَ نامه لاکټ"، "په سینې ځنګېدل" او "دَ کونډې خالي ځانګو" په معنوي اعتبار داسې نیم علامتي اشارې دي چې تهیم دَ رومانویت په ښائست لا نور خوندور کوي - دَ اشنا نه دَ هغه دَ بې وفائي او ستم قیصې هر شاعر کوي.. خو دلته دَ افضل شوق ګیله یو تمثیلي او علامتي پیرائیه لري چې په کې شاعرانه عشق دَ ورایه ځلېږي او دا دَ دې شاعر هغه کمال دی چې هغه په کې ځانته نوی اُسلوب او شعري خوند او هنر مخصوص کوي -

که فکر اوکړو.. نو دا خبره به مخې ته راشي چې په فني توګه دَ دې دولس مصرعو نظم جوړښت که څه هم په آزاده بڼه کې شوې دی.. خو دا دراصل آزاد نظم نه بلکه پابند او معری نظم دی - یعني په شپږو دولس سېلابیزو مصرعو داسې مشتمل نظم دی -

امېلونه دي دَ کرکو که هغۍ هم
یو په یو راته پئیل په تار دَ مینې
نوم دي څله دَ نامه لاکټ په جار جار
راپه غاړه کړې په خپل لاس دَ زړه سره!!
چې اوس هم ګوره لا ځانګې په سینې زما
دَ خالي ځانګو په رنګه دَ یو کونډې

۱۵.. وام

راغزېږي زما په لورې
یو تک سور او تړکېدونکی
دَ سکروټې په شان بل لاس
هم په وینبه
هم دَ خوبه
خو چې زما تر مرۍ رسي

نو بانہ پرې اونښتېږم
په وړو وړو سلګیانو

(شلېدلی امېل .. مخ _ 103)

دا پورتنی نظم دَ شاعر دَ یو داسې نفسیاتي او ذهني کشمکش ژوندی مثال دی .. چې دَ هغه خپل ماحول دَ حالاتو ، دَ خوفونو ویره ، ترهو ، او وهمونو نه اغیستی یو داسې نفسیاتي کرب دی چې په اوده او ویښه یو شان دَ هغه په اعصابو خور لیدلی شي - داسې ښکاري لکه دَ شوق صاحب دا پورته نقل شوی علامتي نظم چې دَ یو دیومالائي تخلیقي اثر لاندې لیکل شوی دی .. خو قیصه یې مکمله دَ مافوق الفطرت دَ نړۍ نه ښېله ده .. او کردارونه په کې هم دَ الف لیلائي دَ دېبانو او عجیبه مخلوقاتو نه راغلي پېریان نه دي - بلکه دلته دَ افضل شوق په دې نظم کې تش دَ یوه لاس خبره شوې ده .. دَ هغه لاس سره تړلی جسم په کې نه دی ذکر شوی - ځکه خو دغه بل لاس دَ لمبې په شان چې څنګه دَ شاعر تر مرۍ رسي .. نو هغه پرې خپل بانه له ویرې او څڅوي - او مختته څه او شول .. هغه اور مړ شو او که یې دا شاعر تر مرۍ اونیولو ؟ دا هغه سوال دی .. چې په دې نظمیه قیصې کې یې نه یوازې سسپنس سېوا کړی دی بلکه دا نظم یې په یو وړوکي او عام تهیم داسې آفاقیت ته نیزدې کړی دی .. چې بنده په بیا بیا لوستلو او په سوچ کولو مجبوره کوي -

دا نظم یوه داسې معمه ده چې دَ لوستونکي په ذهن کې بېل بېل حل دَ څواب په توګه راپیدا کوي - خبره یې دَ یو وهم کړې ده .. خو دا وهم .. کوم وهم دی ؟ دَ دې سوال دلته په دې نظم کې مطلوب دی - او دَ خوند او دَ مزې خبره دا هم په کې شوې ده .. چې هغه بل او سور لاس هر ځل دَ شاعر په لور راغزېږي .. هم په ویښه .. هم دَ خوبه - یعني دا هغه ویره ده چې شاعر یې محسوسوي .. خو بیانولی یې نه شي .. ولې چې هغه دَ لاس تر شا پټه څېره نه ده لیدلې - نو ځکه ورته نوم هم نه شي ورکولی - په دې نظم کې لفظي تراکیب ډېر نوي او دَ خوند دي - او بل دا چې یو لفظ هم په دې نظم کې اضافي نه ښکاري او په اختصار کې ډېر معنوي اشکال لري -

دا دَ اتهو مصرعو وړوکی نظم چې ښکاري خو آزاد .. لاکن دراصل آزاد نه بلکه بېخي پابند او دَ اوو مصرعو اتهه سېلابیزه داسې ښکلی معری نظم دی -

راغزېږي زما په لورې
یو تک سور او تړکېدونکی
دَ سکروټې په شان بل لاس
هم په ویښه هم دَ خوبه
خو چې زما تر مرۍ رسي
نو بانہ پرې اونښتېږم

۱۶ .. دَ خپله لاسه

بخت په ما پورې ګرم نه دی
نه وختونو یم ترټلی
ما خو خپله دَ خپل لاسه
دَ ماشوم زړګي په خوښه
په صله دَ خوږې میني
په اثر دَ مړامو سترګو
دَ سکون ډک جامونه
چپه کړي دي دَ کسته

(شلېدلی امېل .. مخ _ 104)

دَ افضل شوق دَ حقیقت پسندۍ نه مونږ په دې پورته رقم شوي نظم کې ډېره ښه اندازه لګولی شو .. یعني هغه خپلي غلطي ته هم غلطي وائي او مني یې - ځنګه چې دَ هغه په شخصیت کې دا یو پهلو ډېر ستائیلی شي .. نو هم دغه رنګه هغه په دې نظم کې په ښکاره او وازه خله دا خبره کوي چې دَ میني سزاوار هغه خپله دی .. ولي چې هم هغه خو دَ خپل ماشوم زړه په خوښه دې اور ته ور دانګلي وو - که څه هم خبره معمولي او وړوکي ده .. خو افضل شوق دَ دې وړوکي خبري نه لویه خبره دَ یو نه ختم کېدونکي دردمني قیصې په رنګه ډېر په رومانوي شعریت کې کوي-

یو طرف ته که په دې نظم کې افضل شوق دَ نورو شاعرانو برعکس داسې تراکیب لکه "دَ بخت نه ګرمېدل" او "وختونو ترټل" په دې نظم کې راولي .. نو بل طرف ته داسې علامتي لفظي اشارې هم دَ پښتني محاورو سره اوږه په اوږه دَ شعري ضرورت دَ مخي په کار راولي .. لکه "دَ ماشوم زړګي په خوښه کول" ، "دَ یو چا په خوا ځوږۍ کې" ، "په صله دَ خوږې میني" ، "په اثر دَ مړامو سترګو" او "دَ سکون ډک جامونه چپه کول" .. چې په خپل خپل ځای دَ دې نظم ضرورت ګڼلی شي - دا هغه هنر دی چې افضل شوق یې په آزاده شاعرۍ کې لا هم داسې په کمال استعمالوي .. چې اکثره پښتو شاعران یې په غزلو او پابندو نظمونو کې هم نه شي کولی - او دلته شاید چې زه دا خبره اوکړم .. چې شاعري دومره ګران کار دی .. څومره چې یې شوق په خپله شاعرۍ کې ثابتوي -

دا نظم چې ښکاري خو آزاد نظم.. لاکن چې ورته په غور او کتلی شي نو دا نظم په فني جوړښت کې پابندیاني لري او په نهو مصرعو کې نوښته شوی نظم دراصل دَ څلور لوئیو شپاړس سېلابیزه برابرو برابرو مصرعو معری او پابند نظم دی - تاسو یې خپله هم کتلی شي-

بخت په ما پورې ګرم نه دی نه وختونو یم ترټلی
ما خو خپله دَ خپل لاسه دَ ماشوم زړګي په خوښه
په صله دَ خوږې مینې په اثر دَ مړامو سترګو
دَ سکون ډک ډک جامونه چپه کړي دي دَ کسته

۱۷ .. بېلبېدل ګران دي

چې دَ اشنا دَ هېرولو په نیت
په واښ دَ صبر ځان ترمه څوني
او لا یې عکس عکس پرېمنځل غواړمه
دَ خپلو سترګو له ایندارو څخه
دوني مي زړه شکوي تړیانې ورته
او راښخېږي له اوله هم زیات
لکه په ځوزو پېچل شوي ورېښم
چې خلاسوې یې څنګه څنګه په پام
هغوني دوئ په کې اړکېږي نور نور

(شلېدلی امېل.. مخ _ 105)

څنګه چې مینه په ګرانه کېږي .. هم دغه رنګه دَ میني پالنه او دَ میني نه توبه او باسل هم ګران کار دی - دَ افضل شوق په دې پورته نقل شوي نظم کې هغه چې په کوم دلیل دَ میني په دام نور نور ورګېرېږي.. هغه داسې دی لکه څوک چې په اغزو پېچل شوي ورېښم دَ راښېلولو کوشش کوي - کوم چې اول خو په ممکناتو کې نه وي.. او که وي هم نو خلاس شوي ورېښم دَ هیڅ کار نه وي - داسې مثال دَ یو مضبوطې میني په حق کې ډېر لوی او ښه دلیل دی - او دلته شوق صاحب دا هم څرګندول غواړي چې هغه په هوائي خبرو یقین نه کوي او حقائق دَ حقائقو په رنګ کې ښودل او چېړل غواړي - نو ځکه خو دَ شوق دَ شاعرۍ په حقله وئیلی شي چې هغه په سائنس باندي ثابته شاعري کوي.. او هغه خپله هم په اوتو بوتو یقین کم لري - خبره سوچه او نبغ په نبغه کوي-

دا نظم چې څومره په اختصار په مغربي پېرائيه کې ليکلی شوی دی .. هومره زياتې په دې نظم کې پښتني محاورې ځای کړل شوي دي - کومې چې دَ نظم ښائسته زياتوي او تهيم ته يې اوږې ورکوي - لکه " دَ صبر په وابښ ځان تړل " ، دَ سترګو له ايندارو عکس پرېمنځل " ، "دَ زړه تړيانې شکول " ، "له اوله زيات راښځېدل " ، "په ځوزانو کې پېچل شوي وربښم خلاسول "او " په ځوزانو کې وربښم اړکېدل " هغه لفظي ترکيبونه دي چې شوق صاحب په ډېر هنر دَ پښتو دَ ښلابښلو محاورو نه رابېل کړي دي - او په دې نظم کې يې ورله داسې ځای پيدا کړی دی چې هره خبره هم دَ دې مختصر نظم خبره ښکاري -

دا دَ نهو مصرعو وړوکی نظم چې ښکاري يو آزاد او نثري نظم .. لاکن دَ شوق دَ نورو نظمونو په شان دا نظم هم پابند نظم دی او هره مصرعه يې په اتهو داسې سېلابونو باندې مشتمله ده چې تر خپلو يې آهنګ، رواني او موسيقيت داسې په خوند برقرار ساتلی دی چې يوه ساه کې هم لوستلی شي -

۱۸ .. ژوندۍ اديره

دا خوګنه اديره ده
چا وئيل چې ښاريه ده؟
دلته دي ټوله قبرونه
نه بازار شته ، نه کورونه
مړ احساس دی .. مړې مړې سترګې
مړې جذبې ، مړه ضميرونه
هر سړی دی کفن کښونکی
ځکه ژوند په کې ساه اخلي
هم په هر ګام دي ولاړې
فرښتې دَ مرګ خارمړې

(شلېدلی امېل .. مخ_ 117)

په پورتني نظم کې خو ښکاره په ملک کې دَ مارشل لا دَ آمرانه دور واضحه تصوير ليدی شي - خو يو ځل بيا په علامتي انداز کې .. خپل ماحول يوه ژوندۍ اديره ګڼي - باوجود دَ دې چې دَ ملک باداران په ډېر فخر سره دَ وطن نظام .. يو آزاده ښاريه ګڼي - خو دَ شاعر په خيال چې په دې آزاده ښاريه کې انسان څومره دَ ساتنګۍ ښکار دی نو دغه هرڅه هغه مرګ ګڼي - او داسې دا ښاريه دَ ژوندو خلقو اديره هم.. ! ! په دې ښاريه کې ورته هرضمير مړ، هر احساس قتل .. او هره سترګه ړنده ښکاري - دې سره .. شوق دَ ځانه ګېرچاپېره دَ نفسانفسۍ يو داسې دوران هم ګوري چې دَ انسان لاسونه دَ انسان په وينو سره دي .. هم هر سړی دَ بل دَ وينو تږی ... ! ! دغه خودغرضۍ ته يې "دَ کفن کښونکی " سره تشبېه ورکړي - او دَ دې نه دَ

اولس دَ حالاتو .. دَ هغوئ دَ بد ترۍ. خود غرضۍ يو احساس دَ وراېه ليدی شي - خو دَ نظم په تسلسل کې يوه خبره په دې اشاره ختموي چې دلته دا حال ځکه دی چې دَ هر چا لاس خپې ترلي شوي دي .. ژبې او خلې ګنډلي شوي دي - که په دې حالاتو ځوک اظهار کوي نو دَ فوځ سپاهيانو ته دَ مرګ دَ فرښتې نوم ورکوي - په مجموعي توګه دا نظم هم لکه دَ دې قسمه ، دَ نورو ډېرو نظمونو خپل يو تاثير لري - دَ تشبهاتو يو پرله پسي لړۍ او علامتي محاوراتي اشارو امېل دی چې دَ هغې نه دَ افضل شوق دَ يو رښتوني او لېوني شاعرکېدو او دَ هغه دَ لړزېدلو احساس ځرګندونه کېږي -

دا مزاهمتي نظم چې دا سې خو په لسو وړوکو او لوئيو مصرعو باندي مشتمل آزاد نظم ښکاري .. خو چې ورته غور اوکړلی شي نو دا آزاد نظم به تش دَ پنځو شپاړس سېلابيزه لوئيو مصرعو يو دا سې پابند نظم ثابت شي .. چې په کې موسيقيت برقرار ساتلی شوی دی - خپله يې اوګورئ -

دا خو ګڼه اديره ده .... چا وئيل چې ښاريه ده ؟
دلته دي ټوله قبرونه نه بازار شته ، نه کورونه
مړ احساس دی مړې مړې سترګې مړې جذبې، مړه ضميرونه
هر سړی دی کفن کښونکی ځکه ژوند په کې ساه اخلي
هم په هر ګام دي ولاړې فرښتې دَ مرګ خارمړي

۱۹ .. دي آئرن ايج

دَ پرون ټوله خوبونه
ټول سوچونه
ټول خيالونه
نن رښتيا دَ ژوندانه شول
اربې له حرکته
دَ ابتهم له برکته
خو مرګی .. هغه مرګی دی
چې دَ "جين بم" په وسواس يې
دَ روبوټ غوندې انسان هم
په خپل غم دی لا نيولی

(شلېدلی امېل.. مخ_ 124)

دَ شلمي صدۍ په آخري دهائيانو کې چې سائنس په کوم رفتار ترقي کړې ده او انساني ژوند چې يې څومره له آسائشونو سره مخامخ کړی دی..هومره دَ افضل شوق په قول په دې پورتني رقم شوي نظم کې دې سائنسي ترقۍ دَ انساني اقدارو او اخلاقياتو ته تاوان رسولی دی او انسان دَ انسان دَ وينو تږی شوی دی - ځکه خو يې ويرې سېوا شوي دي - هر انسان خپل ژوند په ويرو کې تېروي - سکون دَ ژوند نه داسې کوچ کړی دی چې هيڅ ته دَ خپل ځان او ساه ساتلو نه علاوه بل فکر نيشته - مرګونه دومره آسان او عام شوي دي چې هر سړی دَ مرګ دَ فرښتو نه ځان ساتلو هڅې کوي - او بل طرف ته دا دعوې کېږي چې انسان آسمانونو ته اوختلو او هر څه يې په ممکناتو کې راويستلو .. خو دې هر څه نه علاوه يې هم دغه انسان دَ مرګ دَ ويرې نه بچ نه کړو او ويره دَ "جين بم" په سائنسي اصطلاح دَ انسان دَ مرګ فرښته ثابتېږي ورځ په ورځ - په کار خو دا وو .. چې دې سائنسي انسان "روبوټ" ته دَ مرګ ويره نه وی .. خو شوق صاحب دَ دې سائنسي انسان مرګ "ايټم بم" او دَ هغه نه هم خطرناک "جين بم" ګڼي او دا سوال په ذهنونو کې راپورته کوي چې په دې دومره سائنسي انقلابي ترقۍ کې په کار خو نه وه دا دَ مرګ ويره .. خو حقائق دَ شوق صاحب خبره رښتيا کوي - يعني کله چې انسان آسمانونو ته ختلی دی او هر څه يې ممکن کړي دي .. دَ هغه وخت نه انساني روئيې ځناورې شوي دي او انسان دَ انسانيت نه بېزاره شوی دی - دغه نظم دَ لوستونکي په ذهن کې بلا ډېر سوالونه راپورته کوي او دَ داسې شاعرۍ ضرورت هم شته -

دا نظم چې په خپل اصل حالت کې په لسو وړو او لوئيو مصرعو مشتمل نظم ښکاري .. دراصل په اوو ْ اتهه سېلابيزه پابندو مصرعو باندې اړه لري - چې ورته معرٰی نظم هم وئيلی شو -

دَ پرون ټوله خوبونه
ټول سوچونه ټول خيالونه
نن رښتيا دَ ژوندانه شول
اربې له حرکته دَ ايټم له برکته
خو مرګی .. هغه مرګی دی
چې دَ "جين بم" په وسواس يې
دَ روبوټ غوندې انسان هم

۲۰ .. يوه خطا

کشکې زه ړومبی خبر وی
فقط دومره
هوکه دومره
چې يو ورځ به زه او زړه هم
سم سره له آرزوګانو

دَ دې خپلو سرو سرو اوښکو
په سېلاب کې اوبهېږو
لکه خټې
لکه شګې
او لا خړ کچه کورونه
نو به نه وی ور ګډ شوی
کله هم داسې په مینه
زه دَ مینې وَ دریاب ته
لا دَ هغو ښکلو سترګو
دَ خُمار ډکو چینو ته
چې تر ننه یې نشو کې
لامبوزن لامبوزن ښکارم

(شلېدلی امېل .. مخ ـ 128)

دَ افضل شوق په دې پورتني نظم کې دَ هغه دَ مینې په باب یو شاعرانه ښېېماني ذکر شوي ده .. چې هغه په ډېره سادګۍ او بې ساختګۍ نظم کړې ده - ځما په خیال په دَ شوق صاحب په وړمبي " شلېدلی امېل " نومي کتاب کې دا نظم په هغو یو څو نظمونو کې یو دی چې ښېېماني په کې په داسې شاعرانه رومانوي انداز کې شوي ده چې دَ هنري کمال نه یې انکار ادبي نا انصافي ده - څومره په اختصار او رواني چې شاعر خپله ښېېماني په دې نظم کې ځایوي .. هغه دَ ستائینې وړ ده - داسې ښکاري لکه افضل شوق چې خپله دَ مینې قیصه یو ډېر نیږدې ملګري ته کوي - او داسې ورته واي .. چې ګني هغه نه وو خبر چې یوه ورځ به هغه دَ خپلو ارمانونو ، حسرتونو او خوبونو نه برعکس دَ محبوب په ستمونو او ظلمونو داسې په ژړا سرکېږي .. چې هر څه به یې دَ اوښکو په سېند کې اوبهېږي او هغه به یو اځې پاتې شي -

دَ محبوب دَ ستمګرې مینې نه دَ افضل شوق په دې نظم کې دَ قیصې نه علاوه چې کوم څیز لوستونکی متاثره کوي .. هغه دې لفظي تراکیب ، علامتي استعارې او اشارې لکه "دَ ښکلو سترګو دَ خُمار په ډکو چینو کې لامبوزن کېدل" او "دَ سرو اوښکو په سېلاب کې بهېدل" - نه یواځې دا .. بلکه په دې نظم کې تکراري انداز دَ قیصګې دَ تهیم اهمیت څکه زیاتوي ..چې په کې دَ احتجاج په ځای دَ ډېرې عاجزۍ نه کار اخیستل شوی دی - کوم نه چې دَ شاعر عدم تشدد انه روئیه دَ ورایه نه څرګند ېږي - یعني شوق صاحب دَ زور زیاتی خلاف او دَ خبرو دَ لارې دَ مسئلو حل کولو په حق کې مشهور انسان او دَ پستې او خوږې ژبې شاعر دی - هغه خبري سوچه کوي .. خو په مهذبه او ادبي لب و لهجه کې -

دا پورتنی نظم چې په " شلېدلی امېل " کې په اولس وړو او لوئیو مصرعو کې تړلی چاپ شوی دی .. خو دراصل دا نظم ځما دَ فکري استعداد دَ مخې تش په اتهو داسې مصرعو .. چې په کې اووه

مصرعې شپاړس سپلابیزه دي.. خو ورستی یوه وړوکې مصرعه اتهه سپلابونه لري - تاسو یې هم کتلی شئ -

کشکې زه ړومبی خبروی فقط دومره، هوکه دومره
چې یو ورځ به زه او زړه هم سم سره له آرزوګانو
دَ دې خپلو سرو سرو اوښکو په سېلاب کې اوبهېږو
لکه ختې .. لکه شګې او لا خړ کچه کورونه
نو به نه وی ورګډ شوی کله هم داسې په مینه
زه دَ مینې وَ دریاب ته .... لا دَ هغو ښکلو سترګو
دَ خُمار ډکو چینو ته چې ترننه یې نشو کې
لامبوزن لامبوزن ښکارم...............................

۲۱ .. عقیده زما دَ مینې

چې له خدائیه که بل چاته
اجازه دَ سجدې وی
نو به ما وی لګولی
خپل تندی وَ هغه یار ته
چې هم خپله تل ولاړ وي
وَ بُتانو ته دَ خاورو
لاس تړلی لاس تړلی
دَ اغراضو په مندر کې

(شلېدلی امېل.. مخ_129)

په دې پورته نقل شوي نظم کې شاعر ډېر په بیباقۍ دا خبره کوي.. که دَ خدائیه بغېر بل چاته سر ټیټول روا وی نو هغه (شاعر) به خپل محبوب سر ته ټیټ کړی وو - خو هغه محبوب چې دَ مادي ژوند دَ آسائشونو طلب ګار او لالچي ښکاري.. دَ خود غرضۍ تر حده.. لکه هندو په ښکاره دَ خاورې جوړو بُتونو یعنې آسائشو ته سجده ریز وي -

په دې نظم کې "دَ اغراضو مندر" لفظي ترکیبي اصطلاح په ځان کې بلا معنې لري ، کوم چې دَ شاعر دَ ژوند او فکر او نازک خیالۍ دلیل دی - دا او هم دغسې فکري ژورتیاګانې دَ افضل شوق په ساده پښتني شاعرانه او نظمیه اظهار کې ځای په ځای لیدلی شي - په دې نظم کې هم شاعر دَ خپل صداقت ثبوت په

ډېره بې ساختګۍ وړاندې کوي.. کوم چې دَ ده مينه نه يوائې بې غرضه بلکه دَ عبادت يعنې (پوجا) کولو تر حده مخلصه ښکاري - خو اشنا يې په روئيو او خويونو هندو دی .. چې په جذبو او رشتو کم او په مادي څيزونو کې لکه سوداګر ورګېږ وي -

که مونږ دَ دې نظم فني او تکنيکي اړخ ته په ځير شو نو دا اتهه مصرعيزه نظم به په اتهو برابرو برابرو سېلابونو مشتمل يو معری نظم اوګڼو .. خو زما په اندازه که دغه نظم په څلورو شپاړس سېلابيزو مصرعو باندې داسې وړاندې کړی شي ..نو به نور هم واضحه شي-

چې له خدائيه که بل چاته اجازه دَ سجدې وی
نو به ما وی لګولی خپل تندی وَ هغه يار ته
چې هم خپله تل ولاړ وي وَ بُتانو ته دَ خاورو
لاس تړلی لاس تړلی دَ اغراضو په مندرکې

۲۲ .. پښتو

هغه څوک ده؟
دَ چا لُور ده؟
دَ چا وينه ، دَ چا خور ده؟
چې په سرو سرو اوښکو ژاړي
سربېره ، درپدره
دَ ژوندون لارو کوڅو کې
په مخ لُوڅه
په پښو لُوڅه
په زړو څيرو جامو کې
سرګردانه.. پرېشانه
په وجود سترې ستومانه
له خپل ځانه بې خبره
له جهانه بې خبره
دَ بې رحمه وخت په لاس کې
لېونۍ سپېڅلې غوندې
پېغلتوب بائيلي ، زړېږي
په فرياد فرياد ژغېږي
چې اې خلګو

ړندو خلکو!!
ماته اوګورئ..زه څوک یم؟
دَ چا لُور او دَ چا خور یم؟
زما په سر پړونی نشته
زما لاسونه بې بنګړئیو
زما غوږونه بې والئیو
آخر ولې.. داسې ولې؟
یَه دَ وخت زامنو ولې؟
زه بې وسه بې آسرې نن
زه بې کوره بې پردې نن
دَ خپلوانو په لټون تل
دَ مراد کچکول په لاس کې
دَ سوالګیرې په شان ګرځم
زه سوالګیره
زه سوالګیره؟
سترګې رونې کړئ اې خلکو
دَ غفلت دَ تیارو خلکو!!
ما هم اوپیژنی خلکو!
زه دَ دنګو غرونو لُور یم
زه پښتو یم.. پښتنه یم

(شلېدلی امېل.. مخ ـ 136)

دا پورته نقل شوی نظم دَ افضل شوق واحد اوږد نظم دی چې دَ ده په آزاده شاعری کې په ریکارډ باندې راغلی دی- او دا هغه نظم هم دی چې افضل شوق دَ غزل دَ شاعر سره سره دَ نظم شاعر مشهوره شو - دا نظم به دَ کابل رېډیو نه اکثره نشر کېدو او دې نظم دومره عوامي شهرت پیدا کړی وو ، چې اوس هم په ډېر کېسټونو کې موجود دی- خو یو ځل ما چې دَ افضل شوق دَ دې نظم دَ عوامي شهرت په اړه دَ هغه نه تپوس اوکړو .. نو هغه تش اوموسېدو او مخته یې شاید چې په دې هیڅ نه اووئیلو .. چې هغه هرکله خوعوامي تېښتې ته دَ شاعر او شاعری قتل وئیلو- نو ځکه دَ هغه خاموشي او بیا په داسې جذباتي انداز نور اوږدو نظمونو نه لاس اخیستل.. دَ هغه داسې خاموش اعلان دی چې هغه به بیا کله هم ترانې نه لیکي او نه به دَ خلقو دَ جذباتو سره داسې په غېر معیاري توګه لوبې کوي -

دَ افضل شوق دَ معیار جنون په خپل ځای صحیح دی.. خو په دې پورتني نظم کې هغه یو داسې المیې په لور اشاره کړې ده.. چې ورنه په پښتني معاشره کې انکار نه شي کېدی- هغه دلته "پښتو" تش

دَژبې په حواله نه ده زېر بحث راوړې.. بلکه پښتو يې دَ پښتنې په توګه په تشبهاتې انداز او درست پښتنې کلتور يې په کې رانغښتې دی او بلا ډېر سوالونه يې دَ ځواب په هيله رابرسېره کړي دي - په دې نظم کې شوق صاحب چې څومره په ساده تورو او خبرو کې غږېدلی دی.. هم هغسې يې پښتو ، پښتون ، پښتنه او پښتنې کلتور باندې ګوزارزنه په داسې جذباتې انداز کړي دي چې دَ لوستونکې او دې جذبې را اولړزوي - هغه دلته ښېخې زيات ډائريکټ شوی دی او پښتنو ته يې آئينې ښودلې دي -. په کوم کې چې دَ هغو څېرې انساني نه.. بلکې دَ بې حسی ـ تر حده خودغرضه او ځناورې څېرې ورته داسې ښودلې شوي دي - چې هغوئ محسوسې کړي دي.. هم ځکه خو يې دا نظم په زړونو ليکلی دی - په دې نظم کې هم افضل شوق يو نوی انداز مخې ته راوړی دی.. او پښتو يې.. هم دَ هغې په خپلې ژبې کې غږولې ده.. او داسې محسوسېږي.. لکه دا چې شوق صاحب نه.. بلکه پښتو په خپله دَ فرياد خبرې کوي - او شوق په دې نظم کې هسې دَ يو راوي په توګه ليدلی شي - داسې راوي.. چې هغه هر څه په خپلو سترګو وينې هم.. او محسوسوي يې هم - دا دَ هغه شاعرانه کمال دی - او دا زما يقين دی ، چې که هغه ترانې او مرثيې ليکلې نو ده نه به هيڅا ميدان نه وو ګټلی - خو هغه ګوره ولې دَ دې عوامي شهرت نه کناره کشي ته ترجيح ورکوي - شايد چې په دې هغه لويی شاعر جوړېدل غواړي؟

دا اوږد نظم.. چې په يو کم څلوېښت وړو او لوئيو مصرعو آزاد نظم دراصل په اولس مصرعو .. چې هره مصرعه شپاړس سېلابيزه ده.. باندې مشتمل يو پابند معری نظم دی - چې افضل شوق په ډېر هنر دَ نظم آهنګ او موسيقيت ساتلو په غرض په وړوکو لوئيو مصرعو دومره اوږد کړی دی.. چې دَ طويل نظم ګمان پرې کېږي.. خو طويل نه دی - تاسو يې خپله هم اوګورئ -

هغه څوک ده؟ دَ چا لُورده؟ دَ چا وينه ، دَ چا خور ده؟
چې په سرو سرو اوښکو ژاړي سرېبره ، درپدره
دَ ژوندون لارو کوڅو کې په مخ لُوڅه ، په پښو لُوڅه
په زړو څېرو جامو کې سرګردانه پرېشانه
په وجود سترې ستومانه له خپل ځانه بې خبره
جهانه بې خبره دَ بې رحمه وخت په لاس کې
لېونۍ سپېڅلې غوندې پېغلتوب بائيلې ، زړېږي
په فرياد فرياد ژغېږي چې اې خلګو ....ړندو خلګو !!
ما ته اوګورئ زه څوک يم؟ دَ چا لُور او دَ چا خور يم؟
زما په سر پړونی نشته ..... زما لاسونه بې بنګړيو
زما غوږونه بې والئيو ، آخر ولې .... داسې ولې؟
يَه دَ وخت زامنو ولې ؟ زه بې وسه بې آسرې نن
زه بې کوره بې پړدې نن دَ خپلوانو په لټون تل
دَ مراد کچکول په لاس کې دَ سوالګيرې په شان ګرځم
زه سوالګيره زه سوالګيره؟ سترګې رونې کړئ اې خلګو

دَ غفلت دَ تیارو خلکو ! ! ما هم اوپېژنئ خلکو !!
زه دَ دنګو غرونو لُور یم ، زه پښتو یم .... پښتنه یم

۲۳ ـ دَ رڼا ملګري

ته دَ رڼا سره سم ځغلې
دَ ماښام په لورې
او زه دې سیورې دَ وجود یم
تا سره سره ځم
خو دَ بېل بېل فطرت له جوره
ما او تا هم مدام
چې څوني دوا ړه لیدل کېږو
څنګ په څنګ دَ ورځې
دغوني ورک شو دَ یو بله
په کوڅو کې دَ شپې

(شلېدلی امېل .. مخ ـ 140)

پورتنی نظم دَ افضل شوق دَ خپل مخصوصې فکري روئېې یو جذباتي مثال دی ..خو لیکلی شوی په داسې علامتې پېرائیه کې دی .. چې شعریت او معنویت ترې نه دَ ورایه دَ شاعر هنري کمال ته اشاره کوي - په دې نظم کې هغه دَ خپل محبوب تصور خپل سیوری ګڼې .. چې دَ ده سره سره ځي .. خو بیا په ډېره عجیبه انداز کې دَ خپل وجود سیوری دَ خپل طبعې او فطرت تر مخه دَ ځانه بېل ګڼي - او دا ځکه چې سیوری خو دَ رڼا ملګری وي .. او چې کله هم رڼا دَ خپل اختتام تر سفره اورسي نودَ وجود سره دغه سیوری خپله ملګرتیا پرېږدي - دلته شاعر دَ خپل محبوب وجود یو داسې سیوری ګڼي .. چې کُل وقتي نه وي .. وختي وي -

دَ دې نظم سادګي او بې ساختګي ، په ډېر هنر دَ شاعر دغه ګیله او غم ډېر په فکري پېرائیه کې ښکاره کوي - دَ دې نظم په معنې او مفهوم که مونږ لږ سوچ اوکړو .. نو په انساني ژوند ، رشتو او جذبو کې چې دَ خود غرضۍ کوم رنګ لیدلی شي ، نو هغې ته شاعر په ډېر هنر اشاره کوي - چې ملګري دَ ښو لحظو وي .. خو دَ غم دَ لحظو مئینان بېخي په نېشت حساب دي - دغه رنګه دوران او دَ خلقو دغسې روئېې هاغه وخت هم وي چې کله شاعر دا نظم لیکلو .. او نن هم دغسې ماحول مونږ وینو ګورو - نو دَ نن دور دَ کومو حالاتو خبره چې شاعر نن نه اولس اتهلس کاله اګاهو کړې ده .. په هاغه وخت کې دَ مستقبل حالاتو ته اشاره وه - او ښه شاعر ادیب په راتلونکو تبدیلیانو هر وخت نظر لري -

په تکنیکي او فني لحاظ دغه دَ لس ورو او لوئیو مصرعو آزاد نظم په اصل کې په پنځو داسې مصرعو باندې مشتمل دی .. چې هره مصرعه یې پنځلس سېلابونه لري او په خپلو کې دا ټولي مصرعې دَ یو داسې خواږه آهنګ او موسیقیت نه ډکې دي .. چې دا نظم آزاد نه .. بلکه پابند او معری ښکاره کوي - کتلی یې شئ -

ته دَ رڼا سره سم ځغلې دَ ماښام په لورې
او زه دې سیورې دَ وجود یم تا سره سره ځم
خو دَ بېل بېل فطرت له جوره ما او تا هم مدام
چې څوني دواړه لیدل کېږو ځنګ په ځنګ دَ ورځې
دغوني ورک شو دَ یو بله په کوڅو کې دَ شپې

۲۴ .. دَ طلب تنده

چې دَ سوچ هر یو نیلی مې
دَ اُمید له هر ګودره
دَ جانان په طلب ستړی
او ناهیله غوندې بیرته
دَ ماښام خواته راغبرګ شي
نو په اوښکو یې دَ سترګو
اوبو مه تنده داسې
لکه زه چې یې له ورکو
ټوله ټوله ورځ غوښتمه

(شلېدلی امېل .. مخ ـ 141)

دا پورتنی نظم په داسې افسانوي او رومانوي انداز کې لیکل شوی دی .. چې شاعر په کې یواځې شاعر نه .. بلکې یو افسانه نګار هم ښکاري - او دا رنګ او خوند دَ شوق په شاعری کې اکثره لیدلی شي - دَ عنوان په رنګه په دې نظم کې شاعر دَ خپل آئیډیل محبوب دَ لټون یو داسې انتهائي شکل وړاندې کړی دی .. چې ناکامي او مایوسي کې هم دَ میني طلب .. هم هغسې په زړه کې ژوندی لري - لکه مجنون چې به لیلا پسې ګرځېدو .. او چې به یې لیلا نه کړه مونده نو به یې په خپل ځان او هر چرته کې لیلا لیدله - دا جنوني کېفیت دلته شوق په ډېرو ساده تورو کې نظم کړی دی - خو په معنوي اعتبار دَ دې نظم دَ تهیم نه انکار ځکه نشي کېدی .. چې په تصوف کې هم دغسې خو کېږي .. یعني دَ خدای پاک په مینه کې صوفي

چې کله انتها ته اورسېږي نو دَ منصور غوندې په ځان کې خدای لټوي - لاکن دلته خبره څه بېل شانتې ده .. ولې چې کله شوق صاحب سترې او نا اُمېده دَ لټون له شوې سفر نه را واپس شي ..نو دَ خپلو "اُمېدونو آس" په خپلو اوښکو اوبه کوي .. او داسې تسکین محسوس کړي لکه دَ دې آس .. چې شاعر ورته په علاقائي لهجه کې "نیلی" وائي .. تنده هم په ده ماته شوې وي -

په دې نظم کې لفظي جوړښت او خبرې دومره نوي او خوږې دي .. چې اجنبیت په کې نه محسوسېږي - ولې چې دَ شاعر طرزبیان خالص پښتني دی - نو ځکه معنوي ابهام مخې ته نه راځي او درست نظم ښه په آسانه دَ لوستونکي په ذهن کې قیصه سرته اورسوي - بل دا خبره هم اهمه ده .. چې که یو طرف ته "دَ سوچ نیلی" ، "دَ اُمید ګودر" رنګه اصطلاحات په خپل دې نظم کې شامل کړي دي .. نو بل طرف ته "په طلب سترې" ، "تنده په اوښکو اوبول" او "له ورکو غوښتل" هغه نوي پښتني محاورې دي .. چې نن سبا عامې استعمالېږي - دَ افضل شوق په رنګه یو ښه شاعر په خپل تخلیقي عمل کې ژبې ته نوي نوي توري او محاورې هم ورکوي .. او داسې ژبه مخې ته وده کوي -

دا نظم چې په ظاهره په نهو اتهه سېلابیزه مصرعو کې لیکلی شوی یو پابند نظم دی .. خو دَ خوند او مزې خبره دا ده .. چې دَ دې نظم ټولې مصرعې که مونږ یو بل سره .. هم په دغه ترتیب او تړو نو دا به یوه مختصره افسانه ښکاره شي - او تاسو دَ شوق په نظمونو کې داسې اړخ هم لیدلی شئ .. یعني دَ هغه په نظمونو نه یوازې دَ شعر تنده ماتېږي بلکه دَ افسانې ، ډرامې او نثري ادبي ټوټو خوند هم په کې لیدلی او محسوسېدلی شي - پورتنی نظم دَ دې خبرې دَ مثال په اړه په یوه فقره کې دلته وړاندې کوم -

"چې دَ سوچ هر یو نیلی مې دَ اُمید له هر ګودره دَ جانان په طلب سترې او ناهیله غوندې بیرته دَ ماښام خواته راغبرګ شي نو په اوښکو یې دَ سترګو اوبومه تنده داسې لکه زه چې یې له ورکو ټوله ټوله ورځ غوښتمه"

۲۵ .. تلکې

که تښتېده غواړې څوک
له خپله ژونده چېرې
نو به په کومه تښتې؟
چېرې به مخه کوې؟
ځکه چې ښکارې هر لور
دېوال دېوال رسمونه
غونډې غونډې خنډونه
دریاب دریاب غمونه

او لا قدم په قدم
ولاړې دي تلکې

(شلېدلی امېل .. مخ ـ 143)

افضل شوق په شلېدلی امېل نومي وړمبۍ شعري مجموعې کې دَ هغه دور نه ساتنګی ښکاري او حالات دَ انساني ژوند کولو جوګه نه ګڼي .. هم په دې خو هغه دَ یو زخم په شان دَ دړدونو سره مخامخ دی .. او ژوند دَ مسئلو کور ګڼي - په دې پورته نقل شوي نظم کې هم شوق صاحب دَ آمرانه نظام او ژوند په لور داسې اشاره کوي .. چې دَ دې ساتنګي ژوند نه به انسان چرته تښتي .. لاري خو نشته دَ فرار .. ولې چې ناروا رسمونه دېوال په شان ولاړ دي .. دَ سرې لاره نیسي او خپلې مرضۍ ته یې نه پرېږدي - نه یو اځې دا .. بلکه خنډونه لکه غرونه او غمونه له سپندونه لاري دَ انسانانو تر مینځه تړي او دَ بنده خله خندا او خوشحالۍ ته نه جوړېږي - او دې ټولو نه علاوه انسانانو هم یو بل ته تلکې جوړې کړي دي او په دې کوشش کې ښکاري چې بل انسان په کې ګرفتار کړي - په دې نظم کې دَ هغه دور .. چې ژوند په کې ساه په آسانه نه شو اغیستلی .. خو دَ شوق صاحب دَ جرات دا علامتي او هنري مظاهره به هغه ته دَ مزاهمتي شاعرانو په قطار کې دَ اورېدلو ځای ضرور ورکوي - او هغه چې دَ رښتیا لیکلو او وئیلو کومې خبرې په دعوې سره کوي .. هغه یې په " شلېدلی امېل " کې په لفظي عمل په ډېره نره ښکاره کړي هم دي - یعنې هغه دَ ځینو شاعرانو په رنګه دَ مصلحت نه کار کله هم نه دی اغیستی او هر څه یې په نبغه تر لوستونکو پورې رسولي دي -

" دېوال دېوال رسمونه " ، " غونډۍ غونډۍ خنډونه " او " دریاب دریاب غمونه " هغه علامتي اشارې دي چې نوي اصطلاحات ورته وئیلی شي او دې نه علاوه په دغو تکراري لفظي تراکیبو کې دَ نوي پښتني محاورو خوند او مزه هم پته محسوسېدلی شي -

دا پورتنی دَ لسو مصرعو آزاد نظم .. چې هره مصرعه یې اووه سېلابونه لري .. دراصل دَ پنځو څورلس سېلابیزه مصرعو یو داسې پابنده نظم دی چې صوتي اثرات او شعري آهنګ په کې دَ پابندي شاعرۍ لیدلی او محسوسېدلی شي - تاسو یې هم لوستلی شئ -

که تښتېده غواړي څوک له خپله ژونده چېري
نو به په کومه تښتي؟ چېري به مخه کوي؟
ځکه چي ښکاري هر لور دېوال دېوال رسمونه
غونډۍ غونډۍ خنډونه ، دریاب دریاب غمونه
او لا قدم په قدم ولاړې دي تلکې

" دَ شلېدلی امېل " دَ ځینو نظمونو فني او فکري جائزه مې تاسو ته وړاندې کړه .. دَ دې ټولو نظمونو شکل که څه هم دَ نثري، آزادې شاعرۍ په حواله مونږ ته دغسې ښکاري ..خو دَ دې په فني او تکنیکي اړخونو چې نظر اچوو .. نو دَ ښاغلي افضل شوق نظمونه معرۍ دي .. چې دَ ردهم ، موسیقۍ ،

رواني، آهنګ او صوتي اثر دَ مخه په وړو او غټو مصرعو کې داسې په خواږه انداز او ښائست ګنډلي شوي وي چې دَ آزاد نظم شکل يې اغيستی دی - که څه هم دَ سېلابونو او بحرونو دَ مخه دَ افضل شوق نظمونه غزليه خوند او رنګ لري.. خو غزل ورته ځکه نه شو وئيلې چې رديف او قافيې نه لري - په نظمونو کې دَ بحرونو، سېلابونو او آهنګ، ردهم او موسيقۍ خيال ساتل نه يو اځې افضل شوق په خپل رنګ او اُسلوب کې ځانګړی کوي.. خو بل طرف ته دَ هغه شاعرانه، تمثيلي او افسانوي رومانوي مزاج هم ښکاره کوي - دَ هغه هر نظم په وړو کې داستان باندې مشتمل دی - لاکن دغه داستانونه دَ هغه دَ مشاهدې او ليدلو زميني حقائقو عکاسي کوي او دَ هغه دغه تمثيلي انداز په ساده علاقائي.. او ادبي لهجې کې دَ ډېر او چت او ژور فکر ادراک هم لري - په دې خو دَ هغه په فکر کې ابهام لوستونکی دَ څه وخت دپاره تېر و بېر کړي - خو په بل نظر دغه ابهام دَ لوستونکي په ذهن کې قسم قسم سوالونه راپورته کړي - زما په خيال چې يو ډېر ښه شاعر دپاره هم دغسې انداز خپلول پکار دی - دَ افضل شوق دا نظمونه چې په "شلېدلی امېل" کې په کال 19987 او 88 ع کې چاپ شوي دي نه هم کېدلی شي چې مخکې ليکلي شوي دي - يعنې دَ اندازې مطابق دا دَ ده دَ کچه ځوانۍ دَ دور چې قريباً پنځويښت يا دېرش کاله پخوا ليکلي شوي دي - نو په هاغه وخت کې دغه انداز ساتل.. دې څيز دئ منفرد کړی دی او دَ يو نوي جديد نظم ګو شاعر په توګه يې په دُنيا پېژندلی دی -

په آخره کې که دا خبره اونه کړم نو دا به ادبي خيانت وي.. چې دَ افضل شوق درسته شاعري دَ خپلې بې ساختګۍ، روانۍ، سادګۍ دَ مخه دَ هغه دَ ريښتونو جذبو پوره پوره عکاسي کوي - او که چا افضل شوق دَ خپل ذات او وجود په حواله په خپلو دغسې جذبو پېژندلی وي.. نو دَ هغه دَ شاعرۍ نه به انساني افضل شوق خامخا پېژني - يعنې که دَ سلو شاعرانو په فهرست کې دَ افضل شوق شاعري بغېر دَ هغه دَ نوم نه شامله کړی شي.. نو دَ هغه دَ شاعري رنګ به بېخي دَ ټولو نه بدل او منفرد وي.. او دا شاعري به دَ ورايه دَ افضل شوق دَ نوم پېژندګلو کوي -

خاورې

حسينه ګل

نوښار پښتونخوا _ 18فروري 2002ع

دَ شوق دويم کتاب.....

اووه ګامه مزل

...... ګام په ګام

(یادګیرنه :- دا کتاب په کال ۱۹۹۶ کې چاپ نه وتی دی)

یوه سفرنامه .. دَ سبا دپاره دَ یو تاریخي دستاوېز حېثیت لري - ځکه نو سفرنامې په دغه حواله دَ خصوصي اهمیت وړ دي - پښتو ادب کې هم دَ سفرنامو روایتډېر دَ پخوا نه را روان دی - دَ خوشحال بابا نه را په دې خوا چې چا هم دغه صنف ته توجه کړې ده .. نو دا خو صحیح ده چې دَ خپلو سفرونو رودادونه او رپورټونه یې لیکلي دي .. خو دَ یو صنف په توګه په دې مد کې هاغه کار په صحیح معنو کې ډېر کم مونږ ته شوی ښکاري .. چې دَ پښتو دَ نثري ادب څه سنه سترګه پرې او شي - بیا دَ ګوتو دَ شمېر څو پښتو لیکوالو چې دَ خپل وس او استعداد مطابق دې میدان کې څومره کار او کړو .. نو هم دغه یو څو سفرنامې دي چې مونږ یې دَ حوالې په توګه په داسې موقع یادوو - دَ میاں اکبر شاه "دَ آزادۍ تلاش ".. یوه داسې نه هېرېدونکي سفرنامه ده چې .. دَ سفرنامو په تاریخ کې یې خپل یو نوم او مقام ګټلی دی - دغه رنګ دَ خدائی بخښلي سیده قانته بېګم "زما سفر" ، دَ حمزه بابا "دَ حجاز په لور" داسې سفرنامې دي چې مونږ یې خصوصي ذکر کولی شو - ولې په پښتو نثري ادب کې ښاغلی طاهر آفریدي دی چې دَ خپلو سفرونو حال یې دَ مختلفو سفرنامو په شکل کې دَ پښتو ادب جولۍ ته پېرزو کړی دی - طاهر آفریدي هم دَ خپل ساده باده انداز تحریر تر مخه دغه صنف ته دَ خپل هنر ، سفري مشاهدو .. او دَ ملکونو دَ اولس او ژوند ژواک ، تاریخ ، کلتور په حقله دَ کوټلو معلوماتو وړاندې کولو کې یې دَ قاري دلچسپي هم په نظر کې ساتلې ده - او دَ لوستونکو نه یې شاباشی هم اغیستی دی - خو په دې دور کې یوه سفرنامه داسې هم راغله چې دَ دغه ټولو چاپو سفرنامو نه یې خپل ځان په دې قطار کې په وړمبي نمبر اودرولو .. او هغه سفرنامه وه .. دَ ښاغلي افضل شوق "اووه ګامه مزل" - په یوه سفرنامه کې دَ اوو ملکونو دَ مختلفو سفرونو حال احوال په وړمبي ځل یو داسې جداګانه انداز کې مخې ته راوړل .. چې دَ عوامي طبقې او طبعیت نه یو خواته .. دَ یوې تعلیم یافته ، روشن فکره ، ترقي پسنده او ځواني طبقې ورته ډېر په روڼ تندي هرکلی اووی -

په دې سفرنامه کې په وړمبي ځل داسې حقائق او داسې جدید اُسلوب رامخې ته شو چې دَ سفرنامو هاغه زوړ او مخلی اُسلوب یې په ورستو پرېښودو .. او داسې ښاغلي افضل شوق دَ یو منفرد سفرنامه نګار په حېثیت هم خپله یوه پېژندګلو اوکړه - شوق صاحب بنیادي طور یو شاعر دی .. او شاعر چې دغه رنګ جهان ګرد شي ، نو دَ هغه دَ ګرځېدو .. ورکېدو .. راښکاره کېدو اداګانې به هم ډېرې شاعرانه وي - دغه وجه ده چې په دې سفرنامه کې لیکوال خپل ځان دَ دُنیا په هېوادونو کله دَ یو ملنګ شاعر ، کله دَ یو باچا

ښاپېري په شکل کې دَ خپلو مشاهدو کچکول او خزانې هېواد په هېواد ګرځوي.. او بيا يې دَ اوو ګامه مزل په شکل کې په خپلو پښتنو پېرزو کوي -

په يوه سفرنامه کې دَ اوو ملکونو دَ اولسونو په حقله معلومات.. او مشاهدې راغونډول يوه دَ حېرانتيا خبره ده - خو ډېره دَ حېرانتيا ورته په دې اړه نه شو وئيلی چې نن سبا خو په يو وړوکې ملک دَ څو څو رپورتاژونو ليکلو رواج هم عام شوی دی .. سره دَ دې چې دَ هاغه ملک يا وطن نه څه دومره ښه تاريخ مونږ ته ښکاري ، نو تش دَ ډوډۍ خوړل يا دَ چائيو څښکل هم دَ سفرنامې دپاره ضروري ګڼې .. !! يو تاريخي جبر دا هم دی چې پښتانه ليکوال په يو داسې وړوکې ملک کې چې مونږ ورته دَ پاکستان يو وړکوټی کلی وئيلی شو ، دلته رابللی هم ځکه شي چې دَ پاکستان دَ ورځې په مناسبت په کې مشاعره يا کلتوري تقريبات اوشي.. او ورستو دَ دغه مشاعرو او تقريباتو دَ سترګو ليدلی حال او دَ غوږونو اورېدلی حال په کې بيا په کتابي شکل کې خوندي کړلی شي - او بيا دغه داستاني رپورټونه هر څوک که څوک دَ خپلې بې سوادۍ په وجه دَ سفرنامې په نوم يادوي ، خو دراصل دا دَ سفرنامو په شمېره کې نه راځي - ولې چې په سفرنامه کې دَ مشاهدو ، معلوماتو سره سره دَ خپلو اندروني احساساتو ، جذباتو او دَ زميني حقائقو په شکل کې څېړنې هم شاملې وي - کومې چې مونږ ته دَ افضل شوق په سفرنامو کې په نظر راځي - ځکه خو يو ليکوال او کالم نګار ښاغلي مصور فرېشي دَ افضل شوق دَ سفرنامو په حقله په مختصرو ټکو کې ډېره ښه خبره کړې ده چې ګڼې "پښتانه سفرنامه نګاران دي.. دَ افضل شوق نه دَ سفرنامې ليکلو چل ايزده کړي " او زه هم دَ يو بل ستر ليکوال او شاعر سعيد ګوهر دغه په ريکارډ باندې رقم کړې خبره منم چې ګڼې " اووه ګامه مزل.. دَ پښتو ورمبۍ مکمله او داسې بهترينه سفرنامه ده چې دَ اُردو دَ شاهکارو سفرنامو سره څنګ وهي " - او بلکه زه داسې هم وايم چې دَ مستنصرحسېن تارړ اُردو سفرنامې چې په يو معيار هم دَ ښاغلي افضل شوق دَ سفرنامو نه اوچتې په دې نه دي چې دَ مستنصر حسېن تارړ په سفرنامو کې مصنوعيت دَ ابلاغ مسئله او لفاظي دَ نه منلو تر حده شوې ده - هم ځکه خو دَ هغه دَ سفرنامو په حقله اُردو نقادان وائي.. چې هغه سفرنامې په ائيرپورټ يا دَ هوټلونو په کمرو او لابيانو کې ليکلې دي - او په دې خبرې کې منطقي جواز دا مخې ته راوړل کېږي.. چې مستنصر حسېن تارړ هر ملک ته دَ پاکستاني راهنماګانو سره دَ يو سرکاري رپوټر ، يو کالم نګار يا دَ ملک په بېلابېلو سرکاري وفودو کې شامل دَ يو غړي په حېثيت دَ يو څو ورځو دپاره تللی دی - نو لازمي خبره ده.. چې په داسې حال کې به هغه ډېر محدود سېلونه کړي وي - خو بلې خوا ته دَ افضل شوق په سفرنامو کې بې ساختګي دَ ورايه داسې څرګندوي چې هغه په خپلو سفرونو کې ورک شوی دی - دئ چې کوم ځای ته هم رسېدلی دی.. نو هاغه ځای کې يې دَ خپلې موجودګۍ ثبوت پوره پوره ورکړی دی - او بله خبره دا هم چې دَ افضل شوق دَ سفرنامو ګواهي دَ هغه درسته شاعري هم کوي - او دا خبره حقيقت ده چې شعر کله هم دَ خارج نه دَ متاثره کېدو نه بغېر نشي ليکلی- خو الميه دا ده چې مستنصر حسېن تارړ ځکه لوی سفرنامه نګار شو .. چې هغه دَ حکومتي ژبې ليکوال دی او شوق دَ خوارې پښتو - اوس غواړم چې دَ افضل شوق دَ ورمبۍ سفرنامې "اووه ګامه مزل".. دَ هر ګام تنقيدي جاج واخلم -

دَ شوق وړمبی ګام

دا وړمبی ګام چې افضل شوق په ځوانه ځوانۍ کې په وړمبي ځل دَ جنوري کال 1992 کې دَ ملا ئشیا په هېواد کې چې هغه ورته "دَ سهېلي لمر ختیځې اېشیا زړه "هم وائي کې کېښودو - دَ یو سرکاري دورې په لړ کې دا وړمبی سفر دَ افضل شوق دَ سفرنامو یو آغاز اوګرځېدو .. او دَ ده ستوری هم په ګردش کې راغلو - دَ دې وړمبي قدم نه واخلې .. دَ نن تر ورستیو قدمونو پورې افضل شوق په سفرونو سر یاد ېږي - که دا اووایم چې دَ سفرنامه نګار په حېث دَ هغه دَ پېژندګلو وړمبۍ حواله دَ دې سفرنامې یعنې "اووه ګامه مزل" دا وړمبی باب چې مونږ ورته دَ دې مضمون په حواله وړمبی ګام وائیو .. نو بې ځایه به نه وي - په دې ګام کې دَ سرکاري مصروفیاتو علاوه دَ کوالا لمپور دَ ورځې او شپې ژوند په باب دَ افضل شوق ډرامائي.. حېرانونکي او شاعرانه خبرې که قاري په لوستلو مجبوره کوي.. نو بلې خواته په دې باب کې دَ "مهېش وري" نومې انډین پېغلې سره جذباتي او شاعرانه تړون ډېر په افسانوي او رومانوي پېرائیه کې داسې په خوند او طریقه شوی دی چې دَ قاري ګمان په سفرنامه نګار باندې که څه هم دَ یو عیاش شخص کېږي.. خو.. په دې درست باب کې داسې یوه خبره هم نیشته چې هغه دې په غېر اخلاقي یا غېر انساني لب و لهجه کې بیان شوې وي - یا دې ترېنه حېوانیت څرګند ېږي - خو دَ دې باوجود هم پښتنو قدامت پسندو او نا لوستو ځینو نقادانو دَ لوستلو په ځای دَ بل نه دَ اورېدلو خبرو په رڼا کې لکه دَ ډنډورې ، بلا فتوې هم لګولي دي - دلته زه دَ یوې ښځې نقادې په حېث دې خبرې ته حېرانه شم چې په دې باب کې دي څه ؟.. او خلقو ترېنه جوړ کړې څه دي ؟ شاید چې په وړمبي ځل یو داسې لیکنه په ډېره جدیده او آفاقي پېرائیه کې دَ پښتنو لوستونکو مخې ته راغلې وه .. چې هغې لیکنې هضم کېدو کې ډېر وخت اغیستلو سره سره دَ ځینو روایت پسندو هاضمې خرابي هم کړې - او یا شاید چې دَ دې باب په ورستۍ پېره کې په ډرامائي انداز "شټ دي ډور پلیز "دَ ځینو لوستونکو په ذهن کې مغالطې پیدا کړې دي -

په دې باب کې دَ افضل شوق دَ انډین استقبالي پېغلې سره دَ تعلق جوړولو معصومانه طلب چې هغه څومره کړاوْنو سره مخامخ کوي.. نو هم دغسې دَ دې هوټل یوه آپرېټره په خپل خواږه آواز کې هغه ځانته دَ متوجه کولو کوشش کوي - خو ورسره لیدل کتل نه کوي - او دَ وخت سره سره چې افضل شوق دَ هوټل خوږ آوازې آپرېټرې او دَ دې هوټل دَ استقبالي پېغلې مهېش وري تر میانځه څومره په افسانوي انداز کې قیصه مخې ته وړي.. هغه لوستونکې په بیا بیا په لوستلو ځکه مجبوره کوي.. چې په دې حقیقي پېښې کې رومانیت انتهائي په خوږې پېرائیه کې تر سره شوی دی - او دا هغه وړکوټې افسانه ده چې افضل شوق یې په پښتني دُنیا کې دَ یو ډېر لوئی او حقیقت پسند سفرنامه نګار په حېثیت مشهوره کړو - ولې چې دَ دې افسانې اصل خوند هاغه ډرامائي نتیجه ده چې دا پورتنۍ دواړه پېغلې چې په ظاهره دوې ببلې ببلې پېغلې ښکاري..خو دوې نه دي.. بلکه یوه پېغله ده.. چې کله دَ آواز په ذریعه هغه ځانته متوجه کوي او کله دَ څهرې په تقش و نګار - او دا انکشاف هغه وخت کېږي.. چې په ورستۍ ورځ افضل شوق له دې هوټل نه کوچ کوي -

په دې ورمبي ګام کې دَ ملا ئشيا دَ دارالحکومت نه علاوه ترينګانو سټېټ، کاونټين سټېټ ، پيهانګ، ښنټانګ او کرک رياستونو نه علاوه چې دَ ربړ سي دَ سمندر صفا او ښائسته ساحلونو ، دَ آسيان پارک ورمبي سېل ، دَ هندو ټېمپل نه متاثره کېدو سره سره دَ هغه تاريخي حېثيت په باب دلائل... او دَ مسلمانانو له خوا دَ خپلو زړو آثارو دَ نه ساتلو روئيو او خاصکر دَ پښتنو په حواله دَ خپلو تاريخي آثارو کې دَ دلچسپي نه اخيستلو په اړه دَ مايوسي يو تريخ احساس هغه څيزونه او خبري دي.. چې افضل شوق په ډېر هنر او کمال داسې په خوند او په مزه مزه قلمبند کړي دي.. چې دَ هغه دغه اُسلوب ډېر خوښ کړلی شو - ولې چې دَ هغه په تحرير کې داسې محسوس کړلی شو لکه هغه چې يو اځې په سفر نه وو تللی.. بلکه پښتون قام يې هم ځان سره په دې غرض اوړی وو چې دوئ لږ پوهه شي.. او په دې اورسي چې دُنيا چرته روانه ده ، او دوئ چرته روان دي ؟؟

په دې باب کې دا ورستی پېره (چې په صفحه نمبر 30 باندې موجوده ده) په دې وړاندې کوم چې زما دَ پورتنئيو خبرو تصديق اوشي-

" چې څنګه مې دروازه خلاسه کړه ، نو څه ګورم چې دَ آپرېټري په ځای دَ هوټل دَ لابي انډين جينۍ مخامخ راته ولاړه ده.. نه هېلو ، نه هائی.. يو دم مې دَ خلې نه ورته اووتو ...
- ته .... ؟؟
دې دَ ځواب په ځای په کاريډور کې يوې بلې خواته اوکتو او په ځړپې خونې ته راد ننه شوه.. بيا ساه کېدلې دَ کرسۍ په خوا وره غله - بس چې کېنسته ، نو يې فقط دومره اووئيل..
Shut the door please -
او په ما خوله ځکه را ايله شوه چې دا هغه غږ وو چې هره شپه ما په ټېليفون باندې اورېدو "

په دې ورمبي باب کې دَ سفرنامه نګار دَ ملا ئشيا دَ ملک په اړه دا لاندېنۍ خبري که مخې ته کېنښېږدو ، نو دَ دې ملک دَ خلقو اجتماعي روئيو نه به خبر شو - هغه روئيې څه دي.. راشئ چې دَ افضل شوق په دې رقم شوو خبرو کې يې مطالعه کړو -

" دَ خبرو تر حده اسلام خو په هر اسلامي هېواد کې شته ، ګوا په مسلمانانو او يا دَ شپې او ورځې دَ پرله پسې لمونځونو دپاره جوګه په موسلو ولاړ مسلمانان.... چې په عملي ژوند کې دَ انسانيت په اړه تول مانده لري - نو او به وايم چې که دَ سوچه مسلماني کردار او بې ساري اخلاق خبره منځ ته راځي ، نو دَ ملا ئشيا دَ سپېڅلو خلقو مثال نه ورکول دَ حقيقت نه سترګي اړول دي - مګر دا بېله خبره ده چې دَ دې ځای دَ خلقو زړې رواجي جامې څوکه څوکه خپل مشرقي طرز بائيلي او مغربي انداز خپلوي.. لګيا دی "

(شوق- اووه ګامه مزل " مخ- 9)

دَ شوق دوم ګام

دَ افضل شوق دا ګام دَ ملائشیا نه دَ سنګاپور په لور چې هغه ورته "دَ مونکي ګاډ جنت" هم وائي او چت شوی دی - په دې سفر کې دَ افضل شوق سره ملګری ډاکټر کنول چې په ډېرو حوالو یې په دې باب کې یو خوش اخلاقه او سپین زړی ځوان ښودلی دی .. دَ سنګاپور په لور دَ هغه سره موسکاګانې اوړي دي - دا سفر دَ سنګاپور په جهاز کې تر سنګاپور ښار .. چې ځانته ملک هم دی ... چې څنګه اورسي نو په سنګاپور ائیرپورټ باندې دَ هغه دَ سپین پوست لرلو دَ سوبه په هغه باندې دَ پاکستاني دَ نه کېدو شک په لړ کې مکالمې ډېري خوندورې او دَ سسپنس نه ډکې دي - په سنګاپور کې سرنګون روډ چې ورته لټل انډیا هم وئیل کېږي په یو ګیسټ هاوْس او خواوشا ته هندي، چائینیز او سنګاپوري کلتور په خپل امتزاج کې دَ هغه په ذهن کې سوالونه نه یواځې راپورته کوي بلکه ځوابونو ته یې دَ رسېدو کوشش هم کوي-

دَ دې ښار سینتهوزا نومې غټ پارک او هلته دَ وړوکي رېل سروس، انډر واټر ورلډ او ځینو نورو ځایونو سېل دَ هندو یار ډاکټر کنول سره په شریکه په مکالماتي انداز کې ډېر په خوند بیانوي - دلته هم افضل شوق نه یواځې شاعر بلکه افسانه نګار هم لیدلی شي - چې یوې وړې واقعې ته په دومره سنجیدګي او ادراکي انداز کتنه کوي - لکه دَ مثال په توګه دَ لېډي بوائی په لیدو او دَ هاغه موقعې په مناسبت دَ افضل شوق په ذهن کې راپاربدونکي سوالونه او دَ ډاکټر کنول سره مکالمه چې په "اووه ګامه مزل" کې په صفحه نمبر 36 باندې لیکلې ده .. دَ هېرولو وړ نه ده - نو ځکه زه غواړم چې هغه مکالمه تاسو ته دلته نقل کړم -

"- چرته دَ دې جینۍ کور ته خو مې نه وړې ، چې دَ سرنګون روډ نه دا دَ مخه او مونږ ورپسې یُو؟
ډاکټر اوخندل او اوس به یې لا څه وئیلو ، چې جینۍ بیا شاته اوکتلو او اوموسېده - دَ ډاکټر ځواب په خله کې پاتې شو او وائي..
- خان .. خیال رکهنا . یه لړکې مجهې اچهي نهین لګتي
ما وئیل..
- فکر مه کوه ، دومره لا هم کمزوره نه یم ، چې هر چاته به زړه په لاس کې ږدم
ما چې څنګه دا خبره کوله ، نو جینۍ دَ یو دوکان په تړه پرتې کرسۍ کې ناست ځوان ته لاس پورته کړو ، وئیل یې ..
- هائی ...

دَ دې هائی څه وو ، چې دَ پېښو دلاندې مې ځمکه اوخته - ما او ډاکټر یو بل ته داسې اوکتو ، لکه دواړه چې ښه ډېر مزېداره بې وقوفان جوړ کړل شوي وو - او په دې خبره کې څه شک هم نه وو پاتې شوی .. ولې چې هغه جینۍ ، جینۍ نه بلکه Lady Boy وو "

سنګاپور ته افضل شوق په دويم ځل په کال 1994 کې د تهائي لېنډ نه د رېل ګاډی په اوږد سفر بيا راغی - دې ځل هغه يواځې وي - نو ځکه يې په سېل کې ډېرې تېروتنې په اخلاقي دائره کې دننه دننه په ډېر هنر کړي دي - بلکه د نوي کال د لمانځلو په وخت د شپې دولس بجې خواته د هغه يو کلب ته ورتګ، په هغه کلب کې دئ يوې بدرنګې سنګاپوري پېغلې سره د نه غوښتلو باوجود هم مجبوري شريکول د افضل شوق کردار داغداره کوي نه - ولې چې د هغې جينۍ ناسته د خبرو تر حده په ترقي يافته ټولنه کې د حېرانتيا يا غېر اخلاقي خبره نه ده .. ! ! خو د دې باوجود هم په دې باب کې ځيني داسې علامتي اشارې موجودې دي چې هغه د پښتون قاري په ذهن کې که کاږه واږه سوچونه راولي.. نو هم ګوتې پرې اوچتېدی شي - خو دلته به افضل شوق معاف کړو - ځکه چې " د ښائسته جينۍ يو عېب.. نه عېب " ګڼلی شي -

دا پورتنۍ خبري چې ما د خپل فکري ادراک مطابق وړاندې کړې دي - په دې باب د يو لوستونکې تنده ماتېږي نه - نو ځکه زه په دې اړه د افضل شوق په قلم دا ليکلې شوي خبري د مثال په توګه وړاندې کولی شو .. کومې چې يو قاري په سوچ کولو باندې يوې فېصلې ته رسولی شي -

" دا منم .. چې د نړۍ د ځيني هېوادونو خلقو له مونږ نه د ژوند لوبه په هره معنا او هر ډګر کې ګټلې ده - خو ناشوده دا ، چې سمندرونه يې هم زمونږ تر يو ازيني سمندر ، صفا ، شنه او مست دي .. او بدبُوي هم نه ورنه ولاړېږي - چرته زمونږ او د دوئ د سمندري مخلوقاتو ترميانځه خو هم ..؟ "
(شوق - " اووه ګامه مزل " مخ - 159)

د سنګاپور په باب د نورو معلوماتو په حقله مونږ د افضل شوق دغه حتمي سېلاني تاثر لوستلی شو .. چې ده د سنګاپور په سېل کې په خپلې دې سفرنامې کې رقم کړی دی - راشئ چې يې اولولو -

" د انسان عظمت د قانون احترام او د ژوند په اړه د پرمختګ شومره اخلاصمنه جذبه چې د سنګاپور په خلقو کې شته داسې مثال ما بل هيچرته نه خو اوليدو او نه مې د چا نه واورېدو - نو ځکه د دې فائن ستې په باره کې په باور سره وايم چې د ځمکې په سر د داسې جنت جوړونه يا خو د مونکي ګاډ کرشمه کېدلی شي او يا دلته مېښته د مونکي وزمه انسانانو د پرله پسې زيار نتيجه.ګڼې انسانانو خو مونږ هم يُو ، چې د لاسو خيرې نشو صفا کولی "
(شوق - " اووه ګامه مزل " مخ - 31)

د شوق دريم ګام

د افضل شوق دا دريم ګام د تهائي لېنډ په ښار بنکاک ، چې هغه ورته " د تهائيانو کرانګ تهيپ " هم وائي کې کېښودلی شوی دی - دې ښار ته په رسېدو او د ښار په لور په جهاز کې سفري وسوسې ،

وهمونه ، فکرونه او اندېښنې چې افضل شوق دَ پرېشانيانو او ذهني کوفت سره مخامخ کوي .. نو هغه داسې ګڼي لکه هغه چې دَ يو اُوږي آدم خوره اژدها په خلې کې ور کوزېږي - خو چې څنګه هغه بنکاک ته رسي - نو دَ تهائي کلتور ، ژوند او دَ شپې په رڼاګانو کې دَ خپل سيوري نه هم داسې محرومه شي چې بيا ځان ورته هم په لاسو نه ورځي - هم په دې خو اکثرو نقادانو دَ افضل شوق دَ تهائي لېنډ په دې ورمبي سېل ، بلکه بيا بيا ورتګ په سبب ګوتې اوچتې کړې دي - او داسې تبصرې يې هم په محفلونو کې شوي دي .. چې دَ افضل شوق تګ تهائي لېنډ ته دَ ذاتي اغراضو دَ تسکين نه سېوا بل هيڅ نه وي - خو چې کله ما دَ افضل شوق تهائي لېنډ ته درې واړه سېلونه چې هغه "دَ تهائيانو په کرانګ تهيپ کې "نه علاوه "هلته .. چرته چې لمر دَ شپې راخېږي "او "خوب مې ليدو .. خو ويده نه وم "بابونو کې يې نه يواځې په شاعرانه او افسانوي انداز دَ سېل حال او واقعات رقم شوي دي .. بلکه په قدم قدم افضل شوق دَ يوې نوې ډرامې دَ يو اهم کردار په توګه "رول "داسې په بې ساختګئ لوبولی دی چې ځای په ځای دَ خپل ذات ، شخصيت او نوم يې نفي هم کړې ده - يعنې هغه دَ تهائيانو دَ کلچر پوره پوره احاطه په دې پورتنو درو واړو بابونو کې داسې آزادانه او منصفانه انداز کې کړې ده چې که څه هم ځان دَ هرې موقعې ګواه يا راوي ثابتوي .. خو دَ هاغه موقعې برخه هم ګرځېدلی دی - نو ځکه دَ تهائي لېنډ دَ تفصيلي مشاهدې کولو ورسته ليکي ، چې ..

" منم .. چې چرته ښځې خپل مخته آزادي پرېښول شوي دي ، هلته په نريناوْ باندې دَ ژوند بار (په معاشي توګه) کم شوی دی - خو دغې آزادۍ دَ کور تقدس او دَ خوشحالي کورنۍ تصور دَ ميانځه اوړی دی - ګوا نرو نر دَ دی پاتې شوی او ښځه ، ښځه نه .. ولې چې دواړه په خپلو کې اول خو رشتې ساتلو ته تيار نه دي او که دي هم ، نو تړون يې په داسې نازک سپېنسي شوی وي - چې شلېده يې ګرسره وخت نه غواړي - او بل دا چې چرته دَ ښځې دَ ژوند اختيار دَ سړيانو په لاس کې دی - هلته نه يوازې ښځې ته په درنه سترګه کتل شوي دي بلکه سړيانو هم قدر موندلی دی "
(شوق - " اووه ګامه مزل " مخ – 139)

دَ پورته ذکر شوو خبرو نه دَ افضل شوق مطلب دا نه دی چې .. هغه دَ ښځو دَ آزادۍ خلاف دی - بلکه هغه ښځه .. ښځه هم ليدل غواړي - داسې نه لکه تهائي ښځه ، چې دَ هغه په قول هغه .. تش دَ پيسو مشين هومره حېثيت لري - دا هغه نقطه ده ، چې افضل شوق حقيقت پسند ښرګندوي - ولې چې هغه هرې معاملې ته په دې سفرنامې کې ګوتې نيولي دي -

په ورمبي ځل دَ افضل شوق غلطياني فطري ځکه دي چې هغه په ورمبي ځل يو داسې ماحول سره اشنا شوی وو - نو هم په دې هغه دَ خپل پښتني صداقت نه کار اغيستی دی او مصلحت يې شاته غورځولی دی - دغه خو زما په خيال دَ يو ريښتوني اديب ادبي انصاف کېدلی شي - چې هغه څه ويني يا څه اوري يا پرې څه تېرېږي .. هغه ټول هم هاغسې په اخلاقي پېرائيه کې اوليکي .. لکه څنګه چې افضل شوق په هنر دا کار سر ته رسولی دی .. ! ! هغه دَ يو چا خبره .. چې " کلب کې دَ جمات خبرې او په ډسکو کې دَ ادب خبرې غېر فطري دي " ځکه خو افضل شوق دَ ستائينې وړ دی - او دَ هغه هم دغه صداقت او ريښتوني انداز ته داد ورکول په کار دی - دا هم هاغه بابونه دي چې افضل شوق په ورمبي ځل مصلحت ته دَ منافقت نوم ځکه

ورکوي - چې هغه پوهی وو ، چې دَ هغه وَ دې ربنتياوْ ته به نالوستي نقادان ضرور ګوتي نيسي - او داسې او هم شو - يعنې څوک چې هم په پښتو کې څومره نالوستی اديب يا نقاد وو .. هغه په هغسې شدت دَ افضل شوق دې انداز غندنه اوکړه - خو چونکه دلائل دَ هيچا سره نه وو .. نو ځکه دَ دې باوجود هم دَ افضل شوق دې سفرنامې ميدان اوګټلو - او اوس داسې محسوسيږي .. چې لکه دا سفرنامه ورځ په ورځ نوره نوره مشهوره کيږي - وجه يې تش دا ده ، چې ځمونږ نقادان هم اوس رو رو دَ آفاقي ادب او دَ هغې دَ تقاضو سره بلد يږي - نو ځکه هغوئ دَ افضل شوق دې کاوش ته سلامي کيږي - ولې چې يو خو افضل شوق دَ علاقايت او مقاميت نه بالاتر ليدی شي او بل هغه دَ خوشحال بابا په لاره روان يو ربنتونی شاعر او ليکوال دی - داسې ځکه وايم .. ولې چې څوک به داسې وي ، چې هغه به خپله کردار کشي کوي .. بغير دَ افضل شوق ، چې خپلو ادبي فن پارو ته يې حقيقي رنګ ورکولو په نيت خپل ځان او ذات په وار وار لوګی کړی دی - ولې يوازې هغه؟ دَ دې ځواب کېدلی شي چې افضل شوق خپله هم ورنه کړې چې هغه ځان ته دَ قام سترګې ، دَ قام ضمير ، دَ قام زړه .. غوږونه ، لاسونه او لاسونه وائي .. چې شاعر دی او ورسره ليکوال هم!!..

دَ "يوپا" نومې تهائي جينۍ سره دَ هغه جذباتي تړون چې دَ افضل شوق په بنې کې هغه دَ خپل مړه مېړه څېره ګوري .. يو داسې افسانوي قيصه ميانځ ته راولي ، چې لوستونکي يې په لوستلو حېران پاتې شي - ولې چې دا قيصه چې څنګه دَ پښتني او انساني جذبې په تول تللی شوي ده .. هغه شايد چې دَ افضل شوق دَ نوم نه بېله شي - ولې چې افضل شوق دَ "يوپا" سره مينه فقط دَ انساني همدردۍ په بنياد کوي .. نه چې دَ هوس دپاره - په پورتنو درې واړه بابونو کې بلا ډېرې خبرې شته - خو زه دا يو څو خبرې دَ تهائي لېنډ په حواله قارئينو ته دَ راپيدا شوو سوالونو په ځواب کې اوليکم -

" چرته چې لمر دَ شپې راخيږي .. نو حقه خبر ده چې هلته به خلق دَ ورځې دَ رڼاګانو نه نه يوازې بې خبره وي بلکه دَ کار او زيارنه به هم تنګ وي - هو .. دا دَ هغې پتايا بيچ خبرې دي چې ځانته دَ شپې دَ ژوند په اړه په درستې نړۍ کې ساری نه لري - دلته دَ ښځو راج دی .. نران شته په کې ، مګر دَ ښځو تر واک دلاندې - دا بېله خبره ده چې ظلم بيرته هم نران ورباندې کوي او هغه هم دَ ښځو په خپله خوښه - هم ځکه خو دَ نړۍ دَ هر هېواد نه ډک ډک جهازونه ، که څه هم خالي کيږي په بنکاک کې .. خو مخه يې دَ خلقو دَ پتايا بيچ په لوروي "

(شوق - " اووه ګامه مزل " مخ - 125)

اوس که مونږ اوګورو ، نو په پورته ليکلی شوو تجزياتي خبرو کې کومه داسې خبره ميانځ ته راغلې ده .. چې هغه اخلاقي حدونه کراس کوي - زما په خيال چې په دې کې افضل شوق چې څه ليکلي دي .. هم دغه رنګ شهرت تهائي لېنډ لري هم - په دې خو دَ مشر اديب سعدالدين شپون په حواله يوه خبره مشهوره ده - چې هغه نه يو چا په بلوچستان پشين کې يا پېښور کې دَ پشين يو اديب پوښتنه کړې وه ، چې شپون صاحب ! ! دا افضل شوق څه ليکي په سفرنامو کې ؟ نو هغه ورته په ځواب کې وئيلي وو .. چې دغه رنګ به يې ليکلو او بيا يې ورته وئيلو ، چې تاسو افضل شوق تهائي لېنډ ، سنګاپور يا يورپ ته لېږئ .. او حال ورنه دَ پشين او لورالائي اخلئ - او واقعي هم دغسې روئيې ځمونږ په تنقيد کې هر چرته ليدلی شي - يعنې

خبري به دَ اسمانونو كوي ، خو خبر به دَ خپل كلي دَ حال نه هم نه وي - دَ افضل شوق دَ دې دريم متنازعه گام دَ مزيد وضاحت دپاره دَ هغه دَ طرف نه ليكلې شوي دا لاندېنۍ پېره وړاندې كوم -

"كه څوك انسان تر ځناوره هم په بد او لړلي حال كې ليدل غواړي ، نو هغه دې په خپل ژوند كې يو ځل خامخا تهائي لېنډ ته په چكر شي - خپله به يې په ستر گو اوويني ، چې دَ عظمت په جامه كې پټ انسان چې كله خپلې مخې ته ابله كړلی شي، نو دئې څومره په اخلاقي توگه اولوېږي - خبره دا نه ده، چې گوندي دَ دې هېواد خلق په ښو او بدو نه پوهېږي. بلكه زه فكر كوم چې دا هر څه دلته دَ كسته كېږي - څوك يې كوي ؟ څله يې كوي؟ او دَ چا په ضد يې كوي؟ دَ دې خبرو ځوابونه به هغه وخت مخې ته راشي ، چې كله دغه تهائي هېواد دَ نيمې نړۍ دَ خلقو دپاره دَ مرگ دَ فرښتې پرته دَ اول يا دويم نمبر بادار حېثيت اومومي "

(شوق - "اووه گامه مزل " مخ _ 49)

دَ شوق څلورم گام

په دې باب كې سفرنامه نگار خپل څلورم گام په ايران كې ايښودی دی - چې ورته افضل شوق ښكلی هېواد وائي او په دې يقين يې دَ خپل درست سفر سر ته رسولی دی چې گڼي "هلته ستر گې غړېږي "- په ايران كې دَ افضل شوق دَ زميني سفر دَ سترياوْ حال او دَ جمعه خان كاكړ سره دَ ملگرتيا كولو او هغه سره ببلو شوخو لهجو كې مكالمه نگاري وړاندې كول په ډېر ادبي هنر كې شوي دي - په ايران كې دَ افضل شوق دلچسپي او دَ هغه ځای دَ خلقو دَ روئيو ، خوئيونو ، عادتونو نه دا اخذ كوي چې كه څه هم په ايران كې اسلامي انقلاب دی .. دَ ښځي په تصوير وړلو او ځان سره ساتلو باندې هم بنديز دی ، خو بيا هم خلق دَ شاه په حق كې زيات ښكاري - نو ځكه خو شوق اُميد څرگندوي چې كېدلی شي .. ډېر ژر دَ نوي دور مسته او شوخه هوا راوالوځي او ايران بيرته دَ شاه په ځولۍ كې واچوي - كله ؟؟ او څنگه ؟؟ دا سوالونه ځواب طلب ضرور دي - خو كه مونږ لږ غور او فكر اوكړو.. نو ځوابونه به دَ افضل شوق په علامتي خبرو كې هم په دغه باب كې موجود پيدا كړو - خو زه چې دَ هغه په دې خبري پوهه شوي يم .. هغه دا ، چې هغه دَ ايران مستقبل هم دَ افغانستان په رنگ دَ امريكې په ځولۍ كې ويني گوري - ولې چې افضل شوق دَ نورو خلقو دَ رائيو اغيستلو علاوه يو ځای كې دَ يو داسې ايراني عسكر سره هم خبري كوي. كوم چې دَ خپل هېواد او نظام نه تنگ ښكاري - اوس چې دَ وطن محافظ هم دَ وطن ښه نه غواړي .. نو انجام دَ هغه وطن به يقيناً چې دَ افضل شوق په دې پورتني سېلاني بصارت كې ليدی شي - ولې چې هم دغه رنگه خبره هغه دَ افغانستان دَ مستقبل او خاصكر دَ آثارو چې په كې دَ باميان دَ بُت ورانولو توقع هم شامله وه .. په باب هم څه اووه يا اتهه كاله اگاهو په دې سفرنامې كې كړې وه .. كومه چې ثابته هم شوه - او پښتون وطن دَ تاريخ هغه يو ازيناَ بُت هم دَ منځه لاړو - دې نه انكار نه شي كېدلی چې .. دَ يو مطالعاتي تجزيه نگار نه دَ يوه سېلاني تجزيه ډېره كارآمده ده - ولې چې يو سياح چې كومه خبره كوي .. هغه دَ حقائقو او مشاهدو په رڼا كې كوي - هم ځكه خو

هغه تجزیه دَ سبا د پاره تاریخي حېثیت لري - لکه نن چې دَ کوبلا ئي خان یا کولمبس یا ابن بتوطه په لارو باندې دَ قومونو دَ تاریخ تصدیق رابرسېره کېږي -

دَ ایران په سفر کې که افضل شوق دَ اوسني ایراني رواجي کلتور په باب څه تنقید کړی دی او په دې ملک کې "دَ لنډې مودې دَ شرعي واده "یې نه یوائې غند نه کړې ده بلکه دا عمل یې دَ تهائي لېنډ دَ " لېډي هوم "سره هم مقائصه کړی دی - کوم چې ایران پرستو نقادانو دَ خپل عزت مسئله اوګڼله او هغه یې ښه اوغندلو - خو هغه له خپلې خبري نه ترشا نه شو - او وائي ... چې ما څه محسوس کړي دي ، ، هغه مې وړاندې کړي دي - اوس که یې ستائیئ او که یې غندئ - نه تش دا .. بلکه بل خوا ته دَ لیدلي خوب عبرتناکه مناظر چې څنګه په علامتي پېرائیه کې قلمبند کوي - هغه دئ یو ښه لیکوال ثابتوي - ولې چې دَ اسلام موضوع ډېره حساسه ده او تنقید ورباندې هیڅ یو مسلمان او پښتون نه شي برداشت کولی - او افضل شوق هاغه لیکوال دی چې دَ خوب په بې تعبیره اشارو کې یې دَ ایران اوسنی اسلامي انقلاب په ډېر ښائسته انداز غندلی دی - خو بیا هم یو نقاد افضل شوق ته ګوته په دې نشي نیولی .. چې هغه خو یو خوب بیان کړی دی - او په خوب کې خو هر څه لیدلی شي - راشئ چې دا یو څو خبرې دَ هاغه خوب په تنقیدي نظر اوګورو چې په صفحه نمبر 81 کې رقم شوي دي -

"- نو لاس تړلی یې یو میدان ته راویستم - په میدان کې بېخي زیات خلق په تورو جامو کې ناست وو ، او ټولو ماته کتلو - زړه ته یو دم دا خبره راغله ، چې بس اوس مې په پهانسۍ ته مي خېژوي - خبره چې تر دې ځایه اورسېده ، نو کاکړ لکه دیغ شوی چې وي .. راته وائي ،
- او بیا یې پهانسۍ ته او خېژولې .. هان .. دغسې وو ، که نه ؟؟
ما وئیل ..
- نه .. هلته په میدان باندې نه خو دَ پهانسۍ انتظام وو او نه دَ سر قلم کولو د پاره تخته او ساتول - بلکه په سټېج باندې دَ درولو سم دستي یې زما لاسونه خلاس کړو - دومره خوشحاله وم ، چې پوښتنه مه کوه - مګر دا خوشحالي مي سر ته نه اورسېده ، ولې چې ....
ما به خبره مخته کوله ، چې جمعه خان راباندې غږ اوکړو ..
- ښه ښه .. وایه
ما په خوب کې ورته وئیل ..
- مخته به څه نا څه خامخا وو .. بس که تا نه وی را غږولی "

اوس دې پورتنۍ مکالمې ته که لږ په ځیر شو .. نو دا به منو ، چې افضل شوق په علامتي پېرائیه کې دَ واقعاتو اظهار ډېر په هنر کولو فن لري - دلته په خوب کې چې هغه کومې خبري کړي دي .. هغه خبري که په ویښه اوشي ، نو نقادان به ورپسې دا سې اولګېږي ، چې هغه به ورنه ځان خلاس نه کړي - نور په ایران کې څه دي ؟ دَ افضل شوق په دې لاندېنۍ خبرو کې یې لیدلی شئ-

" په ایران کې اسلام هم شته او اسلامي قانون هم - لاکن ګوره چې خلق ورنه دَ فرار لاري څله غواړي؟ چرته دَ تاریخي سېکولر ایران دَ میانځه تګ خو بې وخت نه وو شوی - او یا کېدلی شي ، چې خلق یې تر اوسه په ذهني توګه دې نظام منلو او قبلولو ته تیار نه وي - هرڅه هرڅه، خو دَ سېلاني دپاره دَ سترګو وړاندې ښکاره ایران په هره اړه ساری نه لري - په ښکاره دَ ژوند کولو طرز دلته په هره معنا کې مغربي وزمه دی ، خو ربښتیا خبره ده ، چې دی نه - ولې چې مغربي تقاضې لا سمې نه پوره کوي "

(شوق - " اووه ګامه مزل " مخ – 69)

دَ شوق پنځم ګام

افضل شوق خپل پنځم ګام په کال 1993کې دَ " جمال په درشل کې " ایښی دی - او دغه دَ ښائستونو او دَ جمال درشل .. هغه وَ ترکي ته وائي - دَ ایران نه دَ ترکي په لور دَ سېل کولو په وخت هغه یواځې نه دی - بلکه جمعه خان کاکړ او یو بل نوید پنجابی هم دَ خپلې پېغلې (منګېتره) سره دَ شوق ملګري یاد شوي دي - کله چې هغوئ ټول په بس کې دَ ایران دَ بارډر بازرګان نه دَ ترکي دَ باډري ښار ارض روم په لور پېښبه او کړي .. نو په بس کې دَ ناستو ایرانیانو دَ طرف نه دَ خوشحالۍ دَ ښخي زیات اظهار نه افضل شوق داسې تاثر واخلي .. لکه هغوئ چې واقعي آزاد شوي دي .. لکه دَ قفس دروازه چې خلاسه شي او ټول مارغان ترېنه والوځي - هم ځکه خو دَ خوشحالۍ داسې بې ساخته اظهار شوق صاحب دَ ایرانیانو په خپل هېواد کې دَ ساه تنګۍ سره منسوب کړو او ایران ته یې "دَ سرو زرو دَ قفس "نوم ورکړی دی - او دا هیله یې څرګنده کړې ده .. چې یو بل انقلاب په ایران کې راتلونکی دی - ولې چې په دې بس کې یو هم داسې ایرانی دې وخت خاموشه نه ویني .. بلکه دَ هر یوه په لاس کې بوتل ویني او هر یو ګډېدېږي - او په ګډا کې دَ خپل هېواد دَ اخوندانو په باب په خپلې ژبې کې څه نا څه هم داسې دَ کورس په انداز کې وائي لکه کنځلې چې ورته کوي -

په دې باب کې افضل شوق دَ ترکي خلقو او ژوند ته آزاد وائي .. په اګره نومې ښار کې یخه شپه ، دَ ترک عسکرانو او کردانو تر میانځه دَ جنګ دَ وجې دَ لارې بندېدل ، انقره سره تړلې خبري ، باسفورس بریج او ځیني تاریخي حقائقو ، لکه Anatolian Civilization او دَ Perge City سره منسوب زاړه آثارو په باب ډېري خوندوري خبري موجودي دي - خو دَ استنبول ښار چې ورته دَ یورپ دروازه هم وائي .. کې دَ افضل شوق چکرونه په لالېلي نومې ښائسته بازار کې .. او له دې بازار سره تړلې یوه قیصه په علامتي پېرائیه کې دَ لو ستونکي په ذهن کې ډېر سوالونه راپورته کولی شي - دلته دَ شهزادګیانو دَ جذیرې سېل، سرکې جي، کراکوي، ګرېنډ بازار، میوزیم، ترک حمام، شین جمات نه علاوه نیم درځن نور جماتونو سېل سره سره افضل شوق دَ خپلو ملګرو سره په "پولي ټورز "کې مصروف او خندنی لیدلی شي - یعني په دې باب کې چې څومره زیات معلومات موجود دي .. هم دومره زیاتې خنداګانې او تېروتنې او قیصې هم په

علامتي انداز کې موجودي دي ، چې دَ لوستونکي دَ ادبي ذوق او شوق پوره کولو سره سره دَ هغه تفريحي خوند هم سبوا کولی شي - ماته په دې باب کې دَ سفرنامه نګار دَ بيان ژبه ډېره زياته ادبي ښکاري - يعني خبري يې ډېري کړي دي .. خو په داسې مبهم اشارتي انداز کې چې يو عام يا نا لوستی قاري پرې نه شي پوهېدلی - دا دَ افضل شوق ادبي هنر دی .. چې هغه نوي نوي تجربې هم کوي او دا کوشش هم ، چې مونږ دې دَ هغه انداز خپل هم کړو - داسې اداګانې دَ شوق په شعر او نثر دواړو کې موجودې دي -

افضل شوق که يو طرف ته ترکيان لالچيان او په پيسو ډېر زيات مئين يادوي .. نو بلې خوا ته هغوئ له پښتنو سره مقائسه کوي هم او وائي .. چې دا خلق دَ پښتنو په رنګ دنګ دنګ دي او په روئيو کې هم پښتني خوږلت او کرختګي لري - ځکه افضل شوق دَ دې خلقو په باب خپله مينه په وار وار رقم کړې ده - دَ ساسيلا سره تړلی خوب او خيال او بيا دَ جمعه خان مداخلت داسې قيصه ده چې ډرامائي انداز لري او دغه رنګه قيصې په دې سفرنامې کې دَ کرکېچنو موقعو او واقعاتو دَ وضاحت کولو په نيت ډېري زياتې ليدلی شي - او داسې په وړمبي ځل په پښتو نثر کې مخې ته راغلي دي - لکه دا لاندېنۍ مکالمه .. چې په کې دَ ترکي دَ بې لګامه آزادۍ يو تاثر ليدی شي-

"- نوم دي څه دی ؟
- ساسيلا .. دې وئيل
- ښه نوم دی .. مسلمانه يې ؟
دې وئيل..
- هو ماشاالله
- واده دي کړی دی ، که نه ؟
په ډېره عاجزۍ مي ورنه پوښتنه اوکړه - دا يو وار چپ شوه او بيا وائي..
- يَه .. مګر زه فرېنډ لرم
دا خبره يې داسې اوکړه لکه دلته چې په مېړه او بوائی فرېنډ کې جينکياني توپير نه کوي "
(شوق - "اووه ګامه مزل "مخ – 95)

هسې خو په دې پورته ليکلی شوي مکالمې کې هيڅ داسې خبره نشته چې ابهام پيدا کوي .. او بلکه ډېره واضحه ده .. خو په کې دَ ترکي دَ پېغلو دَ ننني روئيې نه لوستونکي په ډېر هنر خبروي - او داسې ښکاره کوي لکه ترک کلچرچې ښېخي زيات مغربي انداز لري - نور په دې باب کې څه دي - مونږ دَ افضل شوق دَ دې لاندېنۍ رائی نه اندازه کولی شو -

" چې تاريخ او غوره تاريخي آثارو ته اوکتلی شي نو ترک دَ يو مارشل قوم په حېثيت په نړۍ باندې ځان منلی وو - مګر دَ دې قام دَ نن معاشي بدحالي او دَ پيسو سره بې کچه مينه دَ دوئ تاريخي حېثيت ګوره چې څله شکمن غوندې کړي ؟ ولې چې دَ ترکيانو دولت پرستي سړی په دې وئيلو مجبوره کوي چې (دَ دې هېواد خلق دَ اتا ترک سره مينه په دې وجه کوي، چې په کرنسي

نوټ "لیرا " باندې یې تصویر دی) دَ پاکستان او مسلمانانو سره مینه په خپل ځای لاکن دلته دَ اتا ترک دَ غوره شوي قانون پابندي کولو سره بل داسې مثالي اسلامي خاصیتونه مې تر سترګو نه شو ، چې دَ نوشته کولو وړ مې ګڼلي وی - هو ، که څه هم دَ دُنیا په سر دلته ماجتان ښځي زیات دي "

(شوق - "اووه ګامه مزل " مخ - 85)

دَ شوق شپږم ګام

دا باب په جنت الثاني سري لنکا کې اغستلی شوی هاغه شپږم ګام دی چې افضل شوق دَ "جنت څخه لري جنت " تر عنوان دلاندې رقم کړی سفري حال دی - دَ دې باب په شروع کې "دَ پرونۍ ښهرې په لټون "نظم کې هغه دوباره "په لټون ستا دَ ښهرې "کې چاپ کړی دی لیکل دَ قاري په ذهن کې بلا سوالونه رابرسېره کوي - بلکه افضل شوق چې واقعي په دې زمیني جنت کې هاغه څه لټولو کوشش کوي چې هغه په ټول عمر کې په خوبونو ، خیالونو ، فکرونو ، سوچونو کې دَ ځان سره لکه دَ همځولي ساتلی او لوئی کړی دی - خو بیا چې څومره افضل شوق په دې باب کې دَ علاقائي ښائست نه متاثره ښکاري .. نو هومره دَ دې ځای دَ خلقو په حواله زړه ماتی دی - یعنې هغه په ذهن کې دا سوالونه پورته کوي چې که دا جنت ثاني دی او حضرت آدم علیه اسلام هم په دغه هېواد کې په "آدمز پیک " نامې دَ غره دَ څوکې په سر راکوز کړی دی .. نو بیا خو مونږ دَ دې تورو تورو .. نرو نرو او سخا سري لنکنو نه زېږېدلي مخلوقات یو ُ.. کوم چې هغه لاجوابه کوي - لاکن بلې خواته دَ حضرت آدم علیه السلام دَ ښپې پل په لیدلو هغه په دې یقین باندې ټینګ هم ښکاري چې واقعي دا پل دَ حضرت آدم علیه السلام کېدلی شي - او ثبوت کې دا وائي چې چونکه په تاریخ کې حضرت آدم علیه السلام شپېته (60) فټه اوږد یاد شوی دی - او دا انساني پل چې دَ غره په سر جوړ دی .. هم پوره پنځه فُټه ، څلور انچه اوږد او دوه نیم فُټه پلن دی - او په دې کې منطقي دلیل دَ افضل شوق صداقت په دې هم رامخې ته کوي چې هر انسان دَ خپل پل په حساب لس ، یولس یا دولس پلونو قدرې وي - دَ افضل شوق دا دلیل دَ هغه دا سفرنامه دَ سري لنکا په لور صحیح محقق څرګندوي - په سري لنکا کې دَ خلقو دَ رنګ ، خوند او ژوند نه بېزاره افضل شوق دَ سري لنکنو دَ ټولو نه لوئی ښار کولمبو په باب داسې هم لیکي -

"لکه دا چې دَ بل ملک نه دَ پاکستان یو ښار وي - هغه رنګه دوکانونه او مات مات روډونه .. خو توپیر که تر میانځه وو ، نو تش دا چې خلق یې تک تور وو او بل دَ جامو په اړه یې ښځې او نران واړه انګرېز وزمه هم وو - تر څه وخته پورې یو روډ بل روډ پیاده اوګرځېدو ... دلته بله عجبه که سترګو وړاندې کتو ته نه راغله ، خو دَ حېرت وړ خبره دا وه .. چې دَ بس اډې خوا و شا دَ لاټرۍ دَ ټکټانو دَ خرڅلاوْ کاروبار دومره تود وو - چې په کتو ور څخه دَ دې ځای دَ خلقو دَ معاشي بدحالۍ

او لالچ اندازه ښه لګېدلی شوه ، چې زما په خیال.. څوک په لاټریانو یا جواری خپل قسمت ګوري.. نو پوهه شه ، چې لا خو یې کار دلاسه نه کېږي او یا بیا صلاحتونه نه لري "
(شوق " اووه ګامه مزل " مخ – 115)

نه یو اځې دا .. بلکه دَ نیګامبو بیچ چرته چې افضل شوق په یو وړکوټي ریسټ هاوْس کې له خپلو پاکستاني ملګرو جمعه خان کاکړ، نصیب ترین او محمد رضا ترین علاوه انګلش دوست جان هوګر او دَ هغه ښځو ملګرو سره استوګن وو .. په اړه هم ډېرې دلچسپې قیصې او لطیفې په دې سفرنامې کې دَ لوستونکي زړه او روح خوشحاله کوي - لاکن دلته زه دَ افضل شوق دَ سري لنکا او سري لنکنو په اړه حتمي رائی وړاندي کول ضروري ګڼم -

" دا خو به او منم ، چې سري لنکا دَ سیمې دَ ښائست په توګه په نړۍ کې ساری نه لري - هم ځکه خو خدائی پاک حضرت آدم علیه السلام دَ جنت نه په دې جنت وزمه ځمکه کښته کړو - دَ دې ثبوت دَ ده جوړ پنځه فُټه څلور انچه اوږد او دوه نیم فُټه پلن پل دی .. چې تر اوسه دلته دَ آدمزپیک نامې غره په څوکې باندې وجود لري - مګر دَ سري لنکنو وَ بُت پرستۍ او تر ټاک اوینبټې غرضې ژوند ته چې پام اوکړم.. نو دا سوال په مزغو کې راشي ، چې دَ نړۍ دَ نورو هېوادونو خلق دَ دوئ په رنګ او خوئیو څله نه دي؟ که څه هم په دې خاورې باندې زمونږ جد ابجد او لمړنئیو انسانانو ژوند کړی دی "
(شوق - " اووه ګامه مزل " مخ - 109)

دَ شوق اووم ګام

دا باب " له ښکلا ځخه تر ښکلا پوري " دَ انډونیشیا په باب د .. چرته چې افضل شوق خپل اووم ګام اینښی دی - اوکوم چې دَ مسلمانانو وړمبی لوئی هېواد دی - دَ دې هېواد په حقله لیکلي شووْ خبرو کې دَ توري بیچ خبري ځکه ډېري او خوندوري دي - چې دلته هم افضل شوق دَ ځینو داسې دلچسپو واقعاتو او حالاتو سره تېرېږي چې یو لوستونکی تر ښه خوند اغیستی شي - یعنې افضل شوق دَ انډونیشیا دَ توري بیچ په لور سفر له سنګاپور نه په کشتۍ کې کړی دی - دَ دې بحري سفرچې څومره خوندور دی - هغسې دَ توري بیچ دَ علاقو په حقله هم ډېري موثري خبري په دې باب کې لو ستلو ته موجودي دي - په دې سفر کې دَ انګلش لیډي سارا سره دَ هغه هېلو هائی او لړ ډېر رومانوي او معنوي تعلق نه علاوه څو مکالمې ډېري بامعنې او خوندوري دي -

سارا چې ځانته دَ یو چېریټي هوم انچارج یا نمائنده وائي .. په دې بحري سفر کې دَ افضل شوق دَ یو اځیني حېثیت نه فائده اغستلو په حقله چې څومره کوششونه کوي .. هغه دَ افضل شوق په ذهن کې دَ هغې او دَ هغې دَ قام په اړه ځیني منفي سوچونه رابرسېره کوي - او ځواب ته په کوشش کې ښکاري - خو

هغه سارا دَ خپلو مکرجنو او فریبي اداګانو په دام کې دَ هغه دَ راګېرولو پوره پوره کوشش کوي - کوم چې تاسو په توري ساحل سمندر باندې دَ هغه او سارا تر میانځه په دې لاندېنۍ مکالمه کې لوستلی او سوچ کولی شئ -

" ځکه خو مې جوړه جوړه خلقو ته دَ حسرت په نظر کتلو او دَ ایکړې احساس را باندې غمېدلو - لاکن آخه وائي ، چې (بنده حېرانه .. خدائی مهربانه) ګوا ، کله چې دَ اوبو څخه دَ یو سایه وان په خوا روان شوم، نو زما دَ څنګه تېرېدونکې فرنګۍ غږ را باندې اوکړو ..
- هېلو مسټر
او ما چې ځواب ورېیا کړو ، نو دې ځان رانیږدې کړو ..
- بخښنه غواړم .. هغسې هم دواړه دَ یوه سایه وان په لور روان یُو .. نو غواړم چې ستا سره څه خبري اوکړم
- هو .. ولې نه .. ولې نه
او بیا مې سر تر پایه ورته اوکتلو - دا سره سپینه ښځه ، چې دَ سر په ژېړو وېښتو کې یې څه څه سپین وېښته هم شنه شوي وو .. په عمر تر ما غټه ښکاره کېده .. خو بیا هم په ښکاره کړه وړه ډېره زړه خوشحاله ونکې او درنه مونېدله - ګوره چې څه یې په زړه کې ورغلو .. چې په اوږه راټال دَ کڅوړې غوندې خړبخون پرس څخه یې یو کتاب راویستو او وائي ..
- دا البم اوګوره
په تګ تګ کې چې مې څنګه پرانستلو ، نو بیا وائي ..
- په دې کې دَ هغو ماشومانو تصویرونه دي چې خپل مخ او شاته هیڅوک نه لري
- ښه ښه لاکن ....
ما به اوس خبره مخته کشوله ، چې دې بیا وار لاس ته کړو ..
- دا ماشومان ځمونږ په فلاحي څانګه کې روزل کېږي
- چرته او څنګه؟
ما پوښتنه اوکړه-
خو ، دې په مخ را ایله وېښتان په لاس شاته واړولو او سترګې یې په سترګو کې داسې راته واچولې .. لکه ما چې په خپل اصل مطلب پوهـ کوي "
(شوق - " اووه ګامه مزل " مخ - 162)

او مخته داسې ښکاري لکه افضل شوق چې دَ هغې په " اصل مطلب " پوهی شوی هم وي .. خو دَ هغه په ذهن کې دَ انګلېنډ او چېرېتي هوم .. دوه متضاد څیزونه دَ داسې سوالونو په توګه راپورته شو .. چې دَ ځواب په لټولو کې یې دَ هغې سارا سره ملګري هم کړې ده - اوس که څه هم افضل شوق دَ یو رېښتوني محقق په حېثیت دَ سارا سره ملګری شوی دی .. خو نقادانو په دې ملګرتیا باندې هغه ته ګوتې نیولې دي - څه هم که په دې درست تعلق کې ما ته هیڅ هم داسې غېر اخلاقي یوه فقره هم مخې ته نه راغله .. خو ځیني علامتي اشارې لوستونکی په سوچ کولو ضرور مجبوره کوي - لاکن دا هیڅوک نه شي ثابتولی چې ګني

شوق صاحب په دې درست سېل کې يوه هم غلطه خبره کړې وي - نو ځکه زما په ذهن کې دَ خپل نقاد په حقله دا خبره ضرور سر او چتوي .. چې هغوئ دَ دې سېلاني شاعر په اړه اعتراضات له کومه را غونډ کړي دي .. او که هسې چا څه ورته وئيلي دي .. او هغوئ منلي دي -

افضل شوق چې دَ توري بيچ په دې سېل کې کله په "بيمو" يعني ټانګه کې له ملګرو سره سېل کوي، نو دَ "ګرې لائن" ټورزم والا ګائيډ په قول دَ انډونيشيا په اړه ډېر زيات معلومات او سنسني خبرې خبرې هم ډېر په هنر په دې باب کې ځاى کړې دي - لکه دَ انډونيشيا په ډېرشو زرو ټاپوګانو (جزيرو) کې دَ اسلام خپرېدل او دَ هندوانو په کلچر کې دَ بې راروى قيصو نه علاوه دَ "اېريان جايا" ټاپو په اړه ځناورې انساني روئيې چې تر اوسه هم دَ رسم او رواج مهمې روئيې يادېږي - نه يوازې دا بلکه دغه خلق دَ دُښمن سرونه دَ هغوئ له وجودونو نه ځکه بېلوي او ځان سره يې محفوظ ساتي .. چې دَ هغوئ په قول بيا کله دَ هغه دُښمن روح هم نه شي دَ هغوئ دُښمن جوړېدلى - او هغه دښمنان به دَ هغوئ تابع وي ټول عمر - دا او دا سې نورې خبرې چې بيا چرته او کله هم ما په نورو کتابونو کې او نه ليدلې .. دلته دَ افضل شوق په سفرنامې کې موجودې دي - هم دغه ادبي هلې ځلې دَ هغه اهميت دَ يو لوئى سفرنامه نګار په حېثيت زياتوي - په دې خو زه ورته په سېل کې غرک ترک سېلاني وايم -

دَ توري بيچ او انډونيشيا په اړه دَ نورو خبرو نه علاوه افضل شوق چې کله بيرته دَ توري بيچ نه په کشتۍ کې سنګاپور ته ځي .. نو په ورستيو لحظو کې دَ انډونيشيا په توګه دا سې رائې قلمبند کوي-

" اسلام او کفر .. دَ ښکاره تضاداتو په اړه تر اوسه لا په انډونېشيا کې دَ يوه بل په ضد .. که ښکاره نه .. پټ په پټه خپل خپل منونکي روزي - ګوا دَ زرګونو ټاپوګانو په دې هېواد کې چې چرته مسلمانان په شمېر زيات مېښته دي .. هلته دَ ژوند کاروبار نه يوازې سوړ، بلکه پټ هم تر سره کېږي - بيا چې چرته دَ هندوانو او سيکولر خلګو اکثريت دى .. هلته ژوند نه يوازې دَ ژوند په رنګه دى بلکه دَ سېلانيانو دَ تفريح دياره زړه خوښونې هم لري - مخته به ګورو چې کوم مذهب او نظريه دَ انډونېشيا ټاپوګان په خپل اثر کې اخلي ؟ هو ، که څه هم ښکاري دا سې لکه اسلام چې څومره په تېزۍ دا ټاپوګان په خپل اثر کې اغيستي وو - هم هغسې په تېزۍ ورڅخه خدائى په اماني وائي .. لګيا دى "

(شوق - "اووه ګامه مزل " مخ - 150)

سيده حسينه ګل

نوښار _ 25 مارچ کال 2004

»———————«

په لټون ستا دَ څېرې

.... يو تنقيدي جائزه

(يادګيرنه :- دا کتاب په کال ۲۰۰۳ کې مارکيټ ته راغلی دی او دا شعري مجموعه په کال 2003ع کې دَ حکومت بلوچستان دَ طرف نه په صوبائي ادبي ايوارډ ستائيلی شوي ده)

شلمه صدی دَ پښتو ادب په حواله دَ رڼاګانو صدی بللی شي - ځکه چې هم دغه صدی دَ پښتو ادب هاغه روائيتي چوکاټ ته يو غېر روائيتي شکل ورکړو.. خو دَ دې بدلون مقصد دَ پښتو ادب او دَ شاعرۍ هاغه روائيتي اډاڼې ته څه کلاسيکي يا فني لحاظ سره دَ تبديلۍ خطرې منځ ته راوړل نه وو .. بلکه پښتو ادب او شاعرۍ دَ جديديت په لور خپل منزل پئيل کړو - او په دغه يُون کې پښتو ادب په يو ښېخي نوي بڼه کې دَ فن او هنر په اسمان او ځلېدو - دا هاغه دور وو چې پښتنو شاعرانو اديبانو دَ دغه جديديت دَ يو نوي او تابناکه سباوُن آغاز هم اوکړو - دلته اګرچې دَ خدای بخښلي امېر حمزه شنواري دَ غزل رنګ دَ پښتني کلاسيک سره سره دَ جديديت يو رنګ په غورځنګ خو وو .. چې بيا ورو ورو دَ پښتنو دَ ټولو سيمو شاعرانو دغه رنګ خپل هم کړو او داسې دَ حمزه بابا فکر په يو نوي انداز دَ هر پښتون اديب په هنري، فکري او تخليقي وجود سيوری سيوری شو - دې سره پښتو ادب کې دَ مقصديت او معنويت يو سماجي تحريک هم راپورته شو چې دَ پښتو ادب او شاعرۍ شکل يې ښېخي بدل کړو.. او داسې دَ انساني سماج ډېرې مسئلې پښتو ژبې او ادب په خپل وجود کې ډېرې په هنر را ونغاړلې.. ! ! خو دا هم حقيقت دی چې ځمونږ دَ سيمو او وطن سياسي او سماجي حالات هر وخت دَ غېر يقينۍ ښکار وي او دغه حالات چې دَ يو پښتون شاعر اديب او فنکار په فن او هنر چکونه لګول شروع کړي نو دغه ادب او آرټ به يقيناً چې دَ يو نوي سماجي شعور عکاسي کوي -

دلته دَ دغه غېر يقيني حالاتو دَ کبله دَ پښتو ادب او شاعرۍ په جديده قافله چې دَ "تجريديت" کوم يلغار راښکاره شو نو دغه رنګ دَ يو متنازعه بحث او موضوع دپاره يو نوی ميدان تيار کړو - په دې حواله چې کوم نوی او تجريدي بدلون مونږ وينو .. نو دا صحيح ده چې دلته دَ ابلاغ بې شمېره مسئلې هم راپورته شوې.. خو لوستونکی چې دَ کوم خوند او کېفيت سره هم مخ شوی دی.. نو دا هر څه خو په خپل ځای ، خو دَ لوستونکي دَ سوچ او پرله پسې سوچ کولو صلاحيت دَ يو نوي تخليقي، فکري شعور ته دوام هم بخښلی دی - دا هاغه رنګ دی چې دَ هر " قاري " دَ خپل فکري صلاحيت يو امتحان دی - شايد چې دغه نوی تجريدي رنګ اوس دَ مقبوليت په داسې يو مقام دی چې اوس دَ پښتو ژبې، ادب او په تېره تېره دَ شاعرۍ يو مجبوري او ضرورت ګرځېدلی دی - او بې شکه چې دغه رنګ دَ نوؤ نوؤ استعارو ، نوؤ نوؤ

اشارو یو داسې هنري وجود پیدا کړو چې هر څوک به یې خپله مني .. ! ! دغه رنګ که څمونږ دَ پښتو په جدیده افسانه لیدلی شي او که په آزاد تجریدي نظم .. خو دَ دغه رنګ خپل یو کېفیت او خپل خوند دی -

دَ پښتو ادب دَ دې نوي رنګ نه څمونږ ځوان کهول نېغ په نېغه متاثره لیدی شي - او هسې هم که او منلی شي نو اوس لکه چې دَ ژوند په نورو چارو کې دَ بدلون ضرورت محسوسولی شي .. نو ادب به څنګه دَ دې بدلون لار نه څاري - ځکه چې دَ ادب او دَ شاعرۍ دَ کومې روائیتي بنې سره چې مونږ اشنا یُو .. نو دغه انداز او روائیتي موضوعات اوس دَ ژوند دَ دې نوي تهذیبي عمل په څنګ ډېر وراسته او زاړه لیدی شي - ادب اوس دَ ژوند دَ نوو ْ غوښتنو سره څنګ په څنګ تخلیق کول دَ معنویت او مقصدیت یو ه لاره ده - په دغه هڅو او کوششونو کې چې مونږ دَ نوي ادب او شاعرۍ جاج اخلو .. نو په دې مد کې څمونږ دَ ځوان کهول هڅې دَ قدر وړ دي - دَ ښاغلي افضل شوق نوم او کار دَ چا نه پټ نه دی - دې ښاغلي دَ خپل فني او تخلیقي اظهار دپاره دَ یو داسې اُسلوب ملاتړ کړی دی چې چا ورته څه اووې او چا څه .. خو دَ ده په دغه فکري او هنري رنګونو نه خو څوک سم پوهـ شوي دي .. او نه یې ترېنه انکار کړی دی - او دا ځکه چې دَ ده دغه نوی انداز دَ عام اولس دَ ذهني سطحې مطابق نه دی .. خو دَ یوې تعلیم یافته او پوهې طبقې دَ یو داسې معیار او ضمانت یې ګڼلی شو ، چې دَ بېن الاقوامي معیار سره اوږه وهي -

افضل شوق که خپله شاعرۍ او سفرنامو کې دَ ذهني ، نفسیاتي ، روحاني او نفساني مسئلو ذکر کړی دی نو دا یې هم په خپل تخلیقي ایجاداتو کې دَ یو نوي روایت بنیاد ایښی دی - او دا یې ثابت کړي دي چې هغه په مثال دَ آئینې دی او په آئینې کې هر څه په خپل اصل رنګ او بڼه ښکاري - او دا دَ یو رښتوني شاعر او ادیب اخلاقي فرض هم ګرځي چې هغه دَ وخت صحیح عکاس ثابت شي - ځکه چې په انساني ټوني کې څه نه کېږي ؟.. هر څه خو کېږي - هم دغه فرض په پښتو کې دې ښاغلي شوق سرته رسولی دی - څه چې یې لیدلي کتلي .. هغه یې لیکلي دي .. خو په اخلاقي او افسانوي یا شعري شېرینه لب و لهجه کې په ډېر هنر او فن په علامتي پېرائیه کې - هغه داسې ځکه کوي چې دغه رنګه موضوعات دَ انسان او انساني ژوند او ټولنې دَ فطري روئیو ، فطري جبلتونو خاصه ګڼلی شي - دَ ده دغه موضوعات په ادب کې راځائیول دَ خپل لوستونکې ذهني او جنسي عیاشۍ ته را نیږدې کول نه دي .. بلکه انساني فطرت په یو ډېر سرورناکه کېفیتونو کې په لوستونکو پېژني -

دې سبلاني شاعر چې دَ دُنیا کوم ګوټ ته ځان رسولی دی .. دَ هاغه دُنیا دَ انساني سماج .. او ټولنې په رګ رګ کې ځان ننویستی دی - او بیا چې کله هم خپلې خاورې ته راغلی دی .. نو دَ هاغه دُنیا ښه اثرات یې په ډېر مثبت انداز کې دَ خپل وطن په خاوره او اولس پېرزو ْ کړي دي - دَ انصاف او ایمانداري ، دَ انسانیت او بشر دوستۍ دَ جذبو په دانه دانه سندرو یې دَ خپل وطن دَ بدامنۍ ، بد دیانتۍ ، بې انصافۍ او کرکې ماحول که یو طرف ته غندلی هم - نو بل طرف ته یې دَ دې خلقو اندرون په ډېرو معاملو کې په مثبتي انداز ډک هم ښودلی او ستائیلی دی - یعنې هغه غېر جانبداره پاتې شوی دی او ښه ته یې ډېر ښه او بدو ته ډېر بد وئیلي دي - دَ ښاغلي افضل شوق په دغه کوششونو کې حیقیت دا دی چې په داسې بې حسه انساني ماحول کې دَ مقصدیت او معنویت تحریک خو نه شي راپورته کېدلی .. خو دغه یو قدم دَ

مقصدیت دَ یوې نوې دُنیا په لور ړومبی ګام ضرور دی - دَ دې ایکي یو اځې ربښتوني شاعر افضل شوق ادبي مرام دَ پښتنو دَ اوده فکري شعور نه دَ روایاتو هاغه خپسه پاڅول دي.. چې دَ ده تهذیبي پېژند ګلو یې دَ خپلو پنجو دلاندي کړي ده - خو دَ ده دغه ټولې هڅې او کوششونه نوي انساني ژوند او نوو انساني مسئلو ته په نوي انداز او یو نوي نفسیاتي زاویه کتل دي - او دئ دَ خپل دغه انداز واحد یو داسې محرک دی چې دَ خپل اولس په ذهني، فکري او نفسیاتي مدونو خور دی - دَ ده هر سفر دَ خپل ذات نه دَ یو داسې سفر آغاز دی چې دَ فن او هنر پړاوُنه لري.. دَ مینې او محبت ستوماني لري.. دَ همت او استقامت لارې لري.. دَ فکر او نظر آسمانونه لري.. دَ جذبو او احساساتو ښائستونه لري.. دَ یو نوي سوچ ، یو نوي انداز داسې فکري پېرهن دی چې دَ لفظونو ښائسته تن بدن ته دَ نوو نوو منظرونو شوخې اشارې کوي.. او انساني نظر او فطرت دَ نوو نوو کېفیتونو سره اشنا کوي.. په داسې ښائسته سفرونو کې چې دَ ده فکري او جسماني وجود دَ کومو کومو پړاوُنو نه تېر شوی دی.. ده په خپلو سفرونو کې دَ نړۍ اولس سره دَ خپل ذهني او زمیني رشتو یوې یوې تهذیبي رشتې ته دوام ورکول وو - په دغه حواله دَ ده ذات او شخصیت دَ مینې او محبت استعاره ګڼل پکار دي -

ماته خو داسې ښکاري لکه چې دَ خپل پښتني سماج ډېر تضاداتو دئ په دغه سفرونو کولو مجبور کړی دی.. چې کله ده دَ خپل وجود او ذات نه دَ سفر کولو اراده کړې ده.. نو دَ دغه درد په په شا ځمونږ دَ وطن دَ سیاسي او فکري نظام وجود هم په نظر راځي - او دغه سیاسي او فکري نظام خلاف دَ ده ذات او وجود په احتجاج لیدی شي - خو دَ ده دا احتجاج دَ خوند او مزې په دې دی چې دَ دې نه دئ .. یو فکري او سماجي انقلاب ته لار راوباځي.. نه چې ده ته په لاس کې ټوپک ورکوي.. ! ! ځکه مونږ په ډاډ وئیلی شو .. چې دَ ښاغلي شوق په احتجاج کې بغاوت خو شته.. خو جبر او زور په کې نه شي لیدلی - دغه رنګه دَ ښاغلي شوق شاعری هم دَ هغه دَ مخصوص تخلیقي مزاج تر مخه خپل رنګ او خوند لري -

اې دَ لالي دَ مجسم تصور
خیالي پرۍ
بادر جمالي ! وایه
ما به په ځان پسې په غرو رغو کې
لکه سیف الملوک
تر څو ځغلوې؟؟

(په لټون ستا دَ څېرې .. "آخر تر څو؟ " مخ – 57)

" په لټون ستا دَ څېرې " دَ ښاغلي افضل شوق دَ هاغه فکري پړاوُنو یو مسلسل سفر دی چې نه یو اځې دَ هغه دَ وجود یو فکري اظهار دی بلکه دَ هغه دَ ژوند دَ ژوري مطالعې ، دَ محبت دَ یو ناویاته وجود دَ لټون یو داسې تخلیقي کوشش دی چې په هر قدم یې دَ شاعر رومانوي فطرت دَ مختلفو څېرو سره اشنا کړی دی- دغه ټولې څېرې که هر څو انساني څېرې دي خو دَ هغه فکري او تخلیقي رنګ ورته دَ ښاپېرو شکلونه

ورکړي دي - او که مونږ په دې حواله دَ دغه انساني څېرو په شا دَ ښاغلي افضل شوق علامتي اپروچ ته او ګورو .. نو دَ انساني څېرو دغه لړون او څېرړنه دَ هغه دَ دې فکري عمل نه مختلف علامتونه جوړوي - دغه علامتونه او شاعرانه استعارې هر لوستونکي ته دَ بې شمېره معنو يو جهان پرانستي - هغه په انساني ټولنه کې دَ مينې وجود او معنې دَ يو ثابت انساني وجود په شکل کې ګوري .. نه چې په يو انساني وجود کې صرف او صرف يوې وقتي جذبې په رنګ کې .. او دا ځکه چې هغه "مينه" دَ امن يوه داسې لار ګڼي چې دَ نړۍ اولس يو بل ته رانيږدې کوي - او دَ دوئ تر ميانځه مادي، لساني او نفسياتي کړلېچونه لرې کوي - افضل شوق که نورو انساني تهذيبونو ته کتنه کوي .. نو هم يې خپل پښتني تهذيب مخې ته وي - دَ دُنيا دَ ترقي يافته هېوادونو اولس او دَ هغوئ دَ سائنسي ، علمي او فکري انقلاباتو په جهان کې ورته دَ خپل پښتني قوم وجود او فکر دَ يوې داسې تتې ورې نقطې په شکل کې برېښي چې دَ هغه دَ شعور او فکر نه ډک نظر يې دَ خپلو رڼاګانو په زور دَ فراخه کولو په هڅه کې ښکاري -

څوک چې ګوري راته
وايم دا به ته يې
څوک چې خاندي راته
وايم دا به ته يې
دا به ته يې
دا به ته يې
دا به ته يې
بس په دغه رنګه
زه په "دا" او "دا" کې
په لټون ستا دَ څېرې
دَ سلو يار شوم

(په لټون ستا دَ څېرې .. "دَ سلو يار" مخ – 145)

اوس که مونږ دَ دې نظم په معنو سوچ اوکړو نو دا به ځمونږ دَ فکر او سوچ امتحان شي که ښاغلی شاعر په دې قدم مونږ ستائيو او که غندو يې - دَ يو په مينه بل ته نږدې کېدل که هرجائي توب دی .. خو يو شاعر او اديب دَ دې تهمت نه مبرا دی .. ځکه چې دَ هغه بل ته نږد ېکت دَ يوې وقتي جسماني عياشۍ مقصد نه وي .. بلکه په مينه او محبت يو بل ته نزد ېکت دَ يوې ښې انسان دوستۍ جذبه په دوام کې ساتل وي -

دَ ښاغلي افضل شوق په شاعرۍ کې دَ څېرې يا دَ څېرو يو مسلسل تکرار په نظر راځي - لکه څنګه چې مخکې هم اووئيل شو چې دَ هغه دغه هڅه په بېلو بېلو موقعو يا ځايونو دَ يوې ښځې دَ وجود راوړنه نه ده .. بلکه دَ ده دغه لټون هاغه انساني څېره ده چې په هر لحاظ مکمله وي - اوس که هغه دَ ښځې وجود وي او که دَ نر .. يا بيا دغه څېرې هغه که دَ نورو علامتونو .. نورو اشارو په شکل کې مخې ته راوړي .. نو دغه

اپروچ ته مونږ يو علامتي کوشش وئيلی شو - چې په دغه ځېرو کې يې دَ مختلفو علامتي استعارو او اشارو نه کار اغيستی دی - ځمونږ دا ډېره بد قسمتي ده چې هر څو که په پښتو ادب کې دَ تخليق په حواله زيات کار شوی دی .. (دَ معيار خبره نه کوم) خو پښتو ادب لا دَ صحيح تنقيد نه خالي دی - که دَ ګوتو په شمېر څو نقادان شته هم خو دومره سطحي دي چې په اشارو ، کنائعو .. نه پوهېږي - دلته به زه هاغه ليکوال يا شاعر اديب ته هم بد قسمته اووايم چې په داسې حالاتو کې دئې په ښکلو ښکلو علامتونو کې دَ انساني ژوند .. دَ انسان دوستۍ او بلا ډېرو انساني او سماجي الميو خبره کوي - خو ادراک نه لري او نه پرې ځان پوهه وي - او بيا بل طرف ته ښاغلی افضل شوق هم په دغسې ليکوالو کې مونږ وينو چې دَ علامت نګارۍ يو نوی انقلابي تحريک يې رامخې ته کړی دی - که چرته دا ښاغلی په بله ژبه کې وی نو ده ته به ذهني عياش نه شو وئيلی .. بلکه انسان دوست او انساني بشر مئين وئيلی شو -

خپله زه دَ خپل ځان دپاره په دې ليکنو يا دَ ښاغلي شوق دَ شاعرۍ او سفرنامو په تنقيدي جائزه اغيستلو هم دَ هاغه خطرو امکانات دَ وړاندې نه وينم چې زه ورسره دَ دې ليکنو نه پس مخ کېدی شم - مقصد مې بيا هاغه ذاتي مخالفتونه دي .. هاغه ذهني روئيې دي چې په داسې حالاتو کې دَ يو نر دپاره هم وي .. نو زه خو لا بيا په تورسرو کې راځم - خو خدای ګواه دی چې دا به دَ هر اديب او شاعر يوه ادبي او اخلاقي بې انصافي او بد ديانتي وي که هغه دَ دغسې ښو تخليقاتو دَ معيار ستائينه او ډاډګيرنه اونه کړي .. ! ! بل ځما په خيال په دغسې کوششونو دَ پښتو ادب دپاره دَ هاغه بازاري او قصه خواني رنګ ادب مخه هم نيولی شو - چې دَ خپلو ذاتي مفاداتو دپاره دَ پښتو ژبې او ادب شملې ته په سپک نظر ګوري - زما په خيال ضرورت دَ دې خبرې دی چې پښتو ادب په بازاري ادب خپل وجود نه شي شته کولی - که چرې مونږ دَ خپلې ژبې او ادب دَ ژوندي پاتې کېدو دپاره سوچ کوؤ نو داسې ادب به وړاندې راولو .. چې وخت او زمانه په خپله دَ هغې دَ معيار ټاکنه اوکړي .. او تاريخ ورته په خپلو پاڼو کې ځای ورکړي - افضل شوق هم دَ دې سوچ لاندې ادب ته اوږې ورکوي -

افضل شوق، دَ نن دَ انسانې روئيو نه مطمئين نه ښکاري او انسانان په ځناوري خويونو کې لړلي بولي .. انسانان ، که هغه دَ پښتنې ښه لري او که دغه انسانان دَ مغربي نړۍ نه تعلق لري .. چې ځانونو ته مثالي انسانان وائي - ځکه په دې کتاب " په لټون ستا دَ ځېرې " کې دَ شلمې او يويشتمې صدۍ انسان ته غرضي او غرئيز ځناور هم په بلا ډېرو نظمونو کې وئيلې شوي دي .. خو په ډېر شعري هنر په علامتي اشارو او کنائعو کې .. لاکن په دې لاندېنې نظم " دَ نن انسان او .. ؟ " هغه ډېر زيات ډائرېکټ شوی دی او په صفا تورو کې وايې ..

" څومره چې بد غواړې
دَ بل دپاره
هغومره ښه کوي
دَ ځان په حق کې "
دغه خاصې لري نن

هغه انسان،
دَ چا په سر باندي پرون
چې ابلیس،
له فرښتې څخه شېطان او ختو

(په لټون ستا دَ څېرې.. مخ ـ168)

افضل شوق ، چې خپله هم دَ نن انسان دی .. دَ انسان په اړه داسې رائیې دَ انسان دښمنۍ دَ مخي نه کوي.. بلکه ځان هم دَ دې انساني جهان وګړی ګڼي او په داسې غېر انساني حرکتونو او روئیو شرمندګي کوي - هغه ، انسان دَ انسان په بڼه کې لیدلو خوب دومره ستړی کړی او چیچلی دی.. چې په خبرو کې یې تراخه دَ رښتیا وئیلو تر حده ځای شوي دي - خو بد بیا هم په هیڅ ځکه نه لګي چې هغه صحیح واي.. او دَ زړه خبري راوباسي.. ځکه خو په زړونو ښې او خوږې لګي - داسې محسوسېږي چې هغه دَ یو ښه رښتوني شاعر سره سره یو غېر جانبداره مورخ په حېثیت په ډېر هنر او په ډېر اختصار واقعات او مشاهدات نظم کړي دي - کوم چې دَ سبا تاریخي حوالې جوړېدلی شي -

په "لټون ستا دَ څېرې" کې دَ زمانې او انساني ښو او بدو روئیو دَ څېړلو علاوه شاعر دَ لفظونو ښکلي شیش محل کې هم هر وخت دَ دَ هغه نالیدلي محبوب سره دَ میني او محبت په خوږو ، پستو خبرو دَ خپل خیالي او فکري لېونتوب اظهار کوي - او دا ځکه چې دَ څه وخت دپاره هر شاعر ادیب دَ فن دَ بناوټي ژوند نه دَ خلاصون لاره ګوري ، نو په داسې حالت کې دَ خپل فکر او تصور په ښکلي نشه کې دَ څه وخت دپاره لاهو شي - خو دَ یو محبوب لټون دَ لېونتوب دَ یو پرله پسې حالت او کېفیت په کړاونو کې شوق صاحب دَ شروع نه تر آخره ګېر ښکاري - او هغه هم یو داسې محبوب.. چې خیالي محبوب محبوب دی او په حقیقي ژوند کې یې هیڅ تصور موجود نه وي - دغه خیالي پیکر دغه شاعر او فنکار دَ خپل فن او هنر په ګوتو جوړ کړی وي -.. هغه یو داسې مثالي جانان وي چې دَ ده دَ خوښې او مرضۍ وي - او بیا دغه کېفیت دغه شاعر ادیب په حقیقي ژوند کې هم په دغه رنګ څېره پسې سرګردانه ګرځي - په دې تکل کله چرته ځي.. او کله چرته - ځکه چاته ګوري او کله چاته - دَ خیال او فکر او بیا په صحیح معنو کې دَ ژوند دپاره دَ یو داسې "نا لیدلي اشنا "لټون دَ ښاغلي افضل شوق جذبه هم ده.. لکه خپله چې په دې نظم "اشنا زما څه نا اشنا غوندې دی "کې له ځان نه دَ دې لټون په اړه داسې دَ لېونو په شان تپوس کوي.. چې دَ لوستونکي په ذهن کې بلا سوالونه پورته کوي.. خو دَغه سوالونه په ځواب کې نورو سوالونو ته لارې پرانستي-

تر څو به لار
څارم دَ هغه اشنا
چې زه یې
خپله لا هم نه پېژنم
ځکه چې ما کله

لیدلې نه ده
دَ سر په سترګو
خو ساتم یې زړه کې
په مینه مینه همېشه
لکه خدای

(لټون ستا دَ څېرې. مخ _46)

دَ عالمي ادبي معیار په رڼا کې
..... افضل شوق

دَ کور نه چې یو بنده دَ خپل محلت کوڅې ته اوځي.. نو هم دَ هغه په ذهن کې دَ ګاونډیانو سره دَ وخت تېرولو دپاره هغه بنده په دې مجبوره کي چې دَ هغوئ طریقې خپلې کړي - نو چرته افضل شوق ، چې دَ پېړي په رنګه یې نیمه نړۍ کې خپل وزرونه تپولي دي - لازمي ده چې هغه به هم ډېر څه دَ نړیوالو نه زده کړي وي.. هم ځکه خو دَ هغه اکثره افکار او موضوعات مونږ په ډېر سوچ او فکر کې اچوي - او مونږ ته یې هر څه عجیبه هم ښکاري.. خو چې لږ ورته په ځیر شو .. نو دا هر څه یې عجیب نه.. بلکه هغسې زاړه دي.. هغسې توري دي ، چې هر شاعر یې استعمال کې راولي.. خو دَ افضل شوق دَ وړاندې کولو طریقه نوې او نابلده په دې وجه ده - چې هغه جهان ګشته او ورک سپلانې دی- څومره چې هغه په روایت پسندو شاعرانو ، لیکوالانو او فنکارانو کې دَ اجنبیت ښکار دی. هغسې دئی دَ پښتو دَ شمله اوچته ساتلو په غرض دَ اغیارو سره په مقابلې کې لیدلی شي - یعنې هغه دَ نورو ژبو سره اوږه په اوږه دا خواره او شاړه پښتو لیدل غواړي -

غرض دا چې ښاغلي افضل شوق دغه فکري او تخلیقي شواخون څمونږ دَ نن انساني چاپېریال انساني روئیو ، انساني المیو په لور داسې دَ شعور نه ډکه کتنه ده.. چې دَ نن دَ انسان ژوند دَ غمونو ، فکرونو ، وسوسو او سوداګانو تسلسل دَ وختونو او زمانو سره تړلی ساتي -

دَ افضل شوق په شاعرۍ کې دَ جمالیاتي شعور داسې نخښې نخښانې او نقوش لېدلی شي چې په کې دَ علاقایت نه عالمګیریت زیات دی - هغه که پښتون نه هم وی..نو هم دَ هرې ژبې شاعر به ښکاره کېدو - هغه دَ قبائلیت ، مقامیت او دَ جهنډو په سیورې کې دَ غرضي سیاست نه بالا تر سوچ مالک دی.. هغه مینه خپل مسلک او امن خپل مشن ګڼي.. هغه انسان دَ انسانیت په تله تلل غواړي.. نه چې دَ نفرتونو دَ لارې لاروی

جوړېږي - دا چې په پښتو کې لیکې .. هم پښتون دی - هغه پښتون په خلاګانو کې لیدل غواړي .. هغه پښتون دَ مخته وتو قامونو سره قدمونو سمولو په حېثیت کې ګوري -

دَ هغه ګیله هم دَ ناز ګیله ده .. دَ هغه خفګان هم دَ ناز خفګان دی - یعنې کله کله په مینه کې تراخه او کله بېلتون کې خواږه لټوي - هغه په غېر شعوري توګه دَ کائنات سره نږدېکت غواړي - نو هم ځکه خو هغه په سفرونو کې ورک سپلاني دی او شاعرۍ ته یې دَ خپلو مشاهدو رنګ په ډېر هنر او خوند ورکړی دی - ولې چې هغه په دې خبره یقین لري چې دَ خواري پښتو دَ ادبي خبرې نه دَ مودو مودو هغه پرتې خاوري لري کول په کار دي - چې دا خبره دَ دُنیا دَ سترګو وړاندې سپېره سپېره ښائي - نو ځکه هغه هڅې کوي چې دَ نوي نظام او نوي زمانې سره دَ پښتو دَ ادبي روئیو مطابقت پیدا کړي - او افضل شوق په زړه کې دا ویره هم لري چې .. چرته دَ پښتو دا ننني تته خبره دَ روایاتو په ګرډونو کې ورکه نه شي -

دا هرڅه چې ما پورته رقم کړو .. هغه ټول څه دَ جهان ګشته انسان خاصه کېدلی شي .. نه چې دَ هغو خلقو ، چې دَ شوق صاحب په قول " دَ ځان او دَ مکان قیدیان دي " - نو ځکه دا دَ درست جهان په لا محدود سرحدونو کې بې وزرو مارغه افضل شوق هر شاعرانه انداز دومره دَ نورو پښتو شاعرانو نه بدل او منفرد دی .. چې ښکاري لکه هغه چې په پښتو ژبه کې جرمني ، انګرېزي ، عربي یا فرانسیسي لیکي - خو دَ خوند او دَ مزې خبره دا ده .. چې دَ هغه په لیکنو کې داسې پښتني محاورې ، استعارې او کلتوري متلونه په نوو نوو پېرائیو کې نغښتې رانغښتې لیدی شي چې .. لکه هغه چې یو ساده او کلیوال پښتون دی - او زما یقین دی .. چې هم دَ هغه دَ شاعرۍ دغه روح به دَ راتلونکې هر دور او هرې زمانې نه شاباشی اخلي .. ! ! ولې چې دَ هغه .. هم دغه جدیدیت او انفرادیت به دَ پښتو سباوُن روښانه ساتلو جوګه کېږي -

دا خو شوې دَ ښاغلي افضل شوق دَ شاعرۍ په حواله یو سرسري نظر چې دَ دې مونږ دَ هغه دَ لوړ انساني فکر او شعور احاطه نه شو کولی .. بلکه دَ هغه دَ یو څو منتخب غزلیه اشعارو او څو نظمونو په ثبوت به دَ هغه دَ فن یوه تفصیلي جائزه وړاندې کړو - چې داسې دَ فکر او نظر مئینان دَ هغه دَ فن دپاره دَ یو ښه ادبي او آفاقي معیار ټاکنه اوکړي -

لکه څنګه چې دَ دې لیک په تمهیدي بیان کې هم دَ ښاغلي افضل شوق دَ شاعرۍ ځینو آفاقي موضوعاتو ته اشاره شوې ده - او دَ هغه دَ شاعرۍ دغه موضوع .. یعنې آفاقیت ، هغه دَ خپل دور دَ ډېرو ښو ښو شاعرانو نه افضل کوي - هغه په دې چې دَ ده دَ شاعرۍ بنیادي موضوع ی " انسان " او " مینه " ده ... هغه انسان چې دَ انساني میني ، محبت ، رواداری ، شرافت ، عزت او خلوص دَ لاري اشرف المخلوقات بلل کېږي - او دغه انساني قدرونو انسان دَ ځناورو نه بېل کړی دی - کوم انسان ؟ .. دَ کومې سیمې انسان ؟ .. او په رنګ تور ، سپین او که سور انسان ؟ مونږ په ډاډ دا وئیلآ شو ، چې یو ادب او شاعري چې کله هم دَ رنګ ، نسل ، مذهب ، علاقې او نظریې کې ورګېر شي نو آفاقیت ورنه اوتښتي - ولې چې ادب دَ " انساني ژوند عکاس " بللی شي .. داسې انساني ژوند ، چې په کې انسان په هر لحاظ انسان ښکاري -

داسې خو افضل شوق.. چې خپله هم يو ښه پښتون دی.. په پښتو کې ليکل کوي او دَ پښتنو په نوم مينه ليکي - خو دَ هغه په شاعرۍ کې دَ لامحدود مکانيت او مقاميت فکري رجحان علاوه دَ انسان دَ افضليت تنده هم محسوسېږي - هغه ځکه.. چې پښتون که هر څو پښتون شي.. نو انسان خو به وي کنه - او هم دغه خو دَ سپلاني افضل شوق اصل خوب او مرام دی - چې هغه پښتون هم دَ داسې انسانانو په قطار کې ولاړ اوګوري.. چې دَ انسانيت په معراج باندې ليدی شي - او دَ افضل شوق دا لاندې ليکلی شوی دَ اووْ وړکوټو مصرعو مختصر نظم "سجده" دَ هغه دَ انسان سره مينه په آفاقي علامتي پېرائيه کې څومره په خوند او اختصار څرګندوي؟ راشئ چې لږ ورته په ځير شو-

خپل مې ګڼې
که نه ګڼې
خو ياره!!
ما دې دَ خيال
په هر مندر کې بُت ته
لکه هندو
تل سجده کړې ده

(په لټون ستا دَ څېرې.. مخ_191)

په لټون ستا دَ څېرې

....دَ منتخب غزليه اشعارو کره کتنه

دَ افضل شوق په دې شعري مجموعه کې هسې خو څه پاوکم دوه سوه وړوکي آزاد نظمونو دي.. خو شپاړس غزلې چې هره غزل يې په څلورو اشعارو مشتمل ده.. هم موجود دي - نو راشئ چې وړمبی دَ څو غزليه شعرونو تنقيدي جائزه واخلو - او اوګورو چې دې شاعر دَ "شلېدلي امېل "تر دې بلې شعري مجموعې "په لټون ستا دَ څېرې" څومره غزل مخته بوتلی ده..؟ او دا هم اوګورو چې دَ هغه په شعريت او فکري روئيو کې څومره بدلون راغلی دي ؟

ګمان مې نه کېږي چې موړ به مې کړې
ته په فطرت ژونده.. !! سارا يادېږې

پېلامه چې دَ امن دَ سيوري نه وي

نو دي هغه سپین مارغه په اور پسې شي

دلته اروا په ما کې ستا چې ما په ژوند پاروي
هلته له ځانه اووځم ... چې راوربړې په زړه

ګوره چې څه به کوې ته ، چې زه په نره لا هم
غم په سګرېټ غلطوم ، چې راوربړي په زړه

ستا دَبدو په ځواب کې درته جار جار وایم ځکه
دَ دروغو تر لباسه ..... ، دَ جفا مینه لا ډېره

ټول وجودونه محسوسېږي کانې
که وخت آخر شو چې غرېږي کانې

څوک په غوښین وجود بې حسه دېوال
دَ چا په آه باندې ویلېږي کانې

که په ما دي نیمګړتیاوي پوره کېږي ؟
زما وجود دې ستا وَسترګو ته رانجه شي

شوق به تنده په خپل ژوند درماتولی
جوړ دَ خاورو کنډولی وی خو چې ستا وی

تا له به تاج محل له کومه راوړم ؟
زه چې دَ تن جامې په پور جوړوم

لکه ماشوم ، زه هم دَ رېګ کورکیان
مازیګر وران کړم ، سهار نور جوړوم

دلته ځانونه له تیرو هم پېچو
هلته ملګري دَ رڼا هم نه یُو

سوال که زما او ستا تر میانه راغلی دَ یوه خوائش
دا امکان لري ، چې زه دَ ځان په ځای تا اوغواړم

ګوره.. چې په خله کې یې دا ژبه څله ګونګه شي؟

ستا دَ کور درک چې زه په ښار کې له چا وَغوارم

موسکا په مينه سنجول، خطا ايستل دي دَ زړه
حقيقت دا ... ، چې دَ سرونو فېصله ده ګرانه

ځان کې په سوب دَ مسلسل سفر
تلی نشم په بله ، دومره ستړی يم

زه هم دَ پښتون په حېث پښتو لره
خپل ضمير ته شوقه پورَوړی يم

ټوله شپه وه راته ناسته نصيبه دَ کټ وَ سر ته
خو چې څنګه بيا سهار شو زه راويښ شوم دا اوده شوه

هر سړی وچ شو په ذات کې ، دَ ساړه خلوص له جوره
دَ ژوندئيو انسانانو دُنيا نه شوه ، بُت خانه شوه

کېدی شي شوق هم خوشحال خان شي درته
مغل خويونه که دې نه پرېښول

خبره دا نه ده ، چې کډې به ورو چرته دَ ژوند
خبره دا ده ، چې دَ پلار اديره چا ته پرېږدو ؟

مونږ دَ خپل اور برخې لا هم شوقه په زد دَ رڼا
دَ مشالونو په سرو باندې هوا ته پرېږدو

بيا به ځان غواړې ، ځان به نه کړې پيدا
بس که يو ځل دَ چا په خوا اوختې

مونږ که دَ افضل شوق دَ دې پورته رقم شوْ غزليه شعرونو ته په ښه غور او فکر اوګورو .. نو دا به اومنو چې دَ "شلېدلی امېل" دَ غزلو په مقابله کې که يو طرف ته يې فلسفيانه ادراک سېوا شوی دی .. خو بل طرف ته دَ هغه په غزل کې هم دَ رومانيت سواليه او علامتي اشارې دَ شکوې او ګيلې تر حده رانغښتل شوي دي - په دې نه شوم پوهه چې شوق صاحب غزل ته ولې شا کړه او په دې شعري مجموعه کې يې دَ غزلو برخه ډېره کمه ده .. که څه هم هغه غزل هم دَ نظم په شان ښائسته ليکي - او په کې تخليقي افکار دَ ژورتيا تر آخري حدونو دَ يو ليوني فلسفي په رنګه رسوي -

لکه ما چې مخکې داسې وئیلي وو .. چې افضل شوق چې .. نړیوال فکر لري او ځان دَ نړۍ باشنده ګڼي .. خو دا دَ نړۍ جهان ګشته شاعر چې لیک کوي نو هغه دومره په پښتني انداز کې لکه هغه چې هم ځمونږ په رنګه په یو واړه کلي کې استوګنه کوي او چرته تلی نه دی - یعنې په پورتنئیو اشعارو کې دا محاورې چې خاصې پښتني دي .. داسې استعمالوي .. لکه "په ژوند پارول" ، "په زړه راوربدل" ، "جار جار وئیل" ، "دَ دروغو لباس کول" ، "نیمګړتیاوي پوره کول" ، "دَ سترګو رانجه کېدل" ، "تنده دَ ژوند ماتول" ، "په خله کې ژبه ګونګۍ کېدل" ، "خطا ایستل دَ زړه" ، "دَ سرونو فېصله کول" او داسې نورې نورې محاورې چې ځمونږ په کلي وال پښتني ژوند کې عامې استعمالېږي .. افضل شوق ډېر په خوند او هنر په خپلو شعرونو کې ځایوي - کوم چې دَ هغه پښتونیت او پښتون دوستي ښکاره کوي -

نه یوائې دا .. بلکه دَ شاعر په خپلو شعرونو او شاعرۍ کې نوي محاورې هم دَ پښتو په ادب داسې پیرزوْ کوي .. لکه "دَ ژوند فطرت سارا ګڼل" ، "دَ امن دَ سیوري پېلامه کېدل" ، "سپین مارغه په اور پسې کول" ، "کاڼي غړېدل" ، "بې حسه دېوال کېدل" ، "کاڼي ویلېدل" ، "دَ خاورې کنډولی کېدل" ، "جامې په پور جوړول" ، "دَ رېګ کورکیان جوړول" ، "ځان له تیارو پېچل" ، "دَ ځان په ځای بل غوښتل" ، "په ځان کې سفر کول" ، "ضمیر ته پوروړی کېدل" ، "په ذات کې دَ سرې اوچېدل" ، "کټ سرته کېنستل" ، "خوشحال خان کېدل" ، "مغل خویونه نه پرېښول" ، "دَ پلار ادیره پرېښول" او "دَ بل په خوا وتل" ، "دَ اور برخې دَ مشالونو په سرونو هوا ته پرېښودل" .. هغه نوي محاورې دي چې په علامتي پېرائیه کې افضل شوق دَ خپلو غزلیه شعرونو زینت ګرځولي دي -

دَ دې مطلب دا شو .. چې افضل شوق نه خو زړَه پښتو خواره پرېږدي او نه پښتو دَ نووْ محاورو ، استعارو او دَ نړئیز سماجي او معاشرتي بدلون دَ رنګونو او نقشونو نه محرومه ساتي - داسې شاید چې هغه ځکه کوي چې .. هغه پښتون دَ سیالو قومونو سیال ګڼي .. دَ هیچا نه یې کم نه ګڼي - هم ځکه خو هغه په پښتو کې وَ پښتنو ته داسې لیکنې کوي .. چې په کې پښتون هم انسان ګڼي او چې کله هم چرته یا په یو مقام یې پښتون په تله پوره نه دی محسوس کړی .. نو یې دَ یو خېرخوا په رنګه په خوږې ژبې باندې ګیله او شکوه راغلي ده - او دا شعري ادا دَ افضل شوق په شاعرۍ کې زیاته لیدلی شي - کومه چې هغه په خپلوانو .. یعنې پښتنو نور نور قدرمن کوي - ولې چې پښتنانه خپله چې څومره حقیقت پسنده او ربښتیا خوښوي .. هغسې ربښتوني خلق او خبرې هم په زړه اخلي -

دَ شوق په غزل کې نور څه دي ..؟ دا هغه سوال دی چې شاید یو کتاب خبرې یې هم ځواب نه شي - ځکه زه دومره وئیل غواړم .. چې افضل شوق دې غزل لیکي او ډېره ډېره دې لیکي -

په لټون ستا دَ خبرې

..... دَ ځینو نظمونو تنقیدي جائزه

لکه څنګه چي مونږ دَ " شلېدلي امېل " او " په لټون ستا دَ څېرې " دَ غزلونو تر میانځه یو تقابلي او تنقیدي جائزه وړاندې کړې وه .. هم دغه رنګه زه غواړم چې دَ خپل استعداد دَ مخې دَ دې دواړو شعري مجموعو دَ نظمونو تر میانځه نه یواځې واضحه فرق رامخې ته کړم بلکه یوه کوټلی شانتې تنقیدي تجزیه یې هم تاسو ته وړاندې کړم -

۱ .. اتهم رنګ

ما ګڼل
چې وینم خوب
جوړه ویده یم
دا چې زه
چرته په یو منظر کې نه یم
بیا چې ښه مې ورته پام شو
نو څه ګورم؟
چې ښکلاوي وې
اووه رنګیځه ټولي
خو ، دا زما
دَ وجود رنګ په کې اتهم وو

(په لټون ستا دَ څېرې .. مخ - 44)

دَ دې نظم تهیم چې ښاغلي شوق دَ جرمني په درو کې دَ سوئټزرلېنډ په لور سفر کولو په وخت ذهن کې پوخ کړی دی ..او بیا یې ډائرۍ ته دَ نظم په شکل کې سپارلی دی - دواړه ذکر شوي ځایونه دَ خپل فطري او قدرتي ښائست په وجه په ټوله نړۍ کې شهرت لري -.. او شاید هم دغه وجه وي چې دَ دې ځایونو په غرقو غرقو جولو جولو ښائستونو کې چې کله دَ یو شاعر فکر ورک شي ، دَ یو شاعر نظر په دغه ښکلا ګانو کې اونښلي نو دَ هغه تخلیق به هم دَ دغه ښائست ترجمان ارومرو لیدلی شي - او بیا ښاغلی افضل شوق چې دَ خپل رومانوي او شاعرانه طبعې او فطرت تر مخه دغه ننداړو ته په کوم رنګ او نظر ګوري نو دَ اتهم رنګ تخلیق ، نه یواځې دَ دغه ځایونو ښائستونو ته کتل دي .. بلکه دَ دغه خواره واره رنګونه په داسې شاعرانه هنر په خپل فن کې ځایول دَ یو نوي فکري او تخلیقي صلاحیت دَ ټولونه لوی ثبوت دی -

په دغه نظم کې چې ښاغلي شاعر دَ ماحول دَ منظرونو کومه نقشه په دغه ماحول کې دَ خپل ذات ، وجود او فکر په ورکېدو رابښکلي ده .. نو دغه هنر ته يې شاباشی ورکول دي او بيا کومې سائنسي تجزيې چې رڼا دَ کومو رنګونو مجموعه ثابته کړې ده .. نو دَ هاغه تجزيه دَ يو حقيقت په شکل کې ځايول .. يو داسې حېرانونکی کېفيت پيدا کوي. چې دَ نظم ټول تاثر په دغه يوه مصرعه کې دوام لري .. ! ! په مجموعي توګه دغه نظم دَ پښتو په جديده شاعرۍ کې يو داسې نوی کوشش دی .. چې موضوع يې سائنس ته هم نږدې ده او هم يې سائنس دَ ذات دَ موجودګۍ په فکري دليل نه يواځې رد کړی هم دی .. بلکه دَ دې نظم شاعر افضل شوق دَ خپل وجود يو ناښکاره حقيقت هم په ګوته کوي -

لنډه دا ده چې په پښتو جديده شاعرۍ کې دَ دغسې موضوعاتو راوړل. دَ لوئيو ژبو په رنګ دَ خپلې ژبې ادب ته يو نوی لاره ورکول دي او که دغسې نظمونه په انګرېزۍ يا نورو لوئيو ژبو کې ترجمه شي نو داسې به دغه موضوعات په دغه لوئيو ژبو کې خپل يو مقام پيدا کړي - دې سره سره زما دا هم خيال دی چې چونکه دغه رنګ موضوعات لا په پښتو ادب کې پېژندلي شوي نه دي - نو که دَ افضل شوق دغه موضوعات يا دَ دې موضوعاتو ترجمان دغه ټول نظمونه به په انګرېزۍ او فرانسيسۍ کې داسې ښکاري لکه دَ هغوئ خپل موضوعات - ځکه چې کوم دغه رنګ نظمونه ښاغلي شوق دَ خپلو سفرونو په مختلفو پړاوْنو کې ليکي دي .. نو هغه پښتنانه نه شي کېدی .. ! ! بلکه دا دَ ده عالمګيريت دی چې دئ په دغسې موضوعاتو ليکل کوي .. او پښتو ژبه او ادب دَ نووْ نووْ موضعاتو سره اشنا کوي - اوس دَ دې نظم فنې اړخونو ته راځم - که څه هم دا نظم په وړو او لوئيو يولسو مصرعو کې ليک دی .. خو دغه نظم دراصل په پنځو دولس سېلابيزه برابرو مصرعو باندې داسې مشتمل دی .. لکه

ما ګڼل چې وينم خوب .. جوړه ويده يم
دا چې زه چرته په يو منظر کې نه يم
بيا چې ښه مې ورته پام شو ، نو څه ګورم؟
چې ښکلاوي وې اووه رنګيځه ټولي
خو ، دا زما دَ وجود رنګ په کې اتهم وو

دَ ښاغلي افضل شوق دې نظم ته مونږ نثري يا آزاد نظم نه شو وئيلی - بلکه دغه نظم دَ خپلو عروضو ، بحرونو او ردهم دَ يو روان تسلسل آهنګ په حواله مونږ ورته آزاد غزل وئيلی شو - په بنيادي توګه دا دَ جديدې شاعرۍ دَ معرۍ نظم صنف دی .. او دَ شوق ټولو نظمونو ته که په دې نظر اوګورو ، نو دَ فن په دغه پېرائيه کې ښکاري -

۲ ـ. دغه زما .. هغه دَ دوئ مجبوري

په هلو ځلو

دَ لمړي نمبر مې
په درځنو یاران په دې اوبائیلل
چې نه خو
دوئ رابېلېدل له ډلو
او نه زه
خپله دربدلی شوم مه
دَ اشنایانو په قطار کې ورته

(په لټون ستا دَ څېرې. مخ - 153)

دَ انسان یو فطري کمزوري دا هم ده چې.. "په اول نمبر دې زه یم".. ! ! او دَ دې "اول نمبر" دَ حاصلولو دپاره انسان عجیبه عجیبه هلې ځلې کوي - ښاغلی افضل شوق چې دَ پښتو ادب او شاعرۍ په حواله خپله یوه درنه پېژندګلو لري.. خو په قطار کې شاید په دې وجه هم نه دربږي چې ځان یې اول نمبر یا بې نمبره خوښ دی - دا خبره هغه دَ مینې په معامله کې کوي.. او یار ته یې دَ اشنایانو قطار نه.. بلکه یو ځای ځان خوښ دی - او که دا خبره دَ نن دَ ادبي روئیو او دَ ړومبي نمبر کېدو په هلو ځلو کې اوګورو.. نو به دا دَ هغه دا خبره درسته ثابته کړي.. چې انسان که ادیب یا شاعر هم شي.. خو دا فطري کمزوري به یې تله سپکه ساتي او هغه ادیب یا شاعر به وړوکی څرګندوي - هم ځکه خو ښاغلی شوق داسې فهرستونو او قطارونو نه ځان یو سائیډ ته کول غواړي - ځکه چې هغه ته هم داسې دَ ځان حېثیت معلوم دی لکه هرچاته چې خپله صحیح اندازه شته چې څوک چرته دی؟ او یا دا چې دغه څوک چرته پکار دی؟.. نو بیا په داسې حال کې دَ جنګ جهګړې څه ضرورت ؟

دلته دَ دې نظم په تهیم کې هغه دَ "مقدار" نه.. بلکه دَ ښه "معیار" په حق کې واضحه خبره کوي او په دې پښتني اوسني ادب علامتي ګوزار هم کوي. چرته چې لیکنې دَ وئیلو نه.. بلکه دَ تللو دي - او معیار نه لوېدلي ..بس هر څوک دا غواړي چې دَ کتابونو شمېره زیاته کړي - ولې چې په هم دغسې مقدار خو دَ دې ژبې نقادان ادیب او شاعر ته ښې نامې یا انعامونه ورکوي - او ښاغلی شوق داسې سطحي ادبي روئیو ته دَ تاریخي جبر نوم ورکوي او په داسې بازاري ادب سخت تنقید کوي -

که څه هم قطارونه جوړول او په قطارونو کې اودربدل دَ یو ډ سیپلن عکاسي کوي.. خو افضل شوق بیا هم دَ داسي قطارونو نه ځان ځکه ژغوري چې هغه په انساني مثالي انسانیت او صلاحیتونو ، فکري او تخلیقي استعداد ځان دَ یوې باشعوره او لوستلي طبقې زړونو ته رسوي.. دَ فن په لاره او دَ فکر په بنیاد - او دا هغه لاري دي چې شوق صاحب به دَ خپل دغه فکري جدوجهد دَ کبله دَ یو اعلی قسم معیار په فهرست کې په ړومبي نمبر اودروي - دا به دَ وخت فېصله وي.. دا به دَ راتلونکي زمانې پرېکړه وي.. او دا به دَ معیار فتح وي-

اوس پاتې شوه .. دَ دې نظم فني، ترکيبي جوړښت .. که څه هم دلته شوق صاحب په خپل هاغه انداز کې ښکاري .. کوم چې دَ ده فن او شخصيت ته يې يوخ پېژندګلو ورکړې - خو په فکري ډول په دې نظم کې شوق ، ډېره لوئيه الميه کومه چې دَ وخت او دَ نن دَ انسان الميه ده په اتهه لنډو مصرعو کې وړاندې کوې .. چې دَ دريو درځنو نه زيات توري په کې نشته ، خو په دې اختصار کې دومره لويه خبره په ساده ژبه او وړکوټي مضمون کې بيانول، يو فني کمال دی - دَ دې نظم دغه اتهه مصرعې هم دَ يو معرى نظم پنځه برابرې مصرعې دي ، چې دَ نظم دَ آهنګ برقرار ساتلو دپاره شاعر په نوې ساخت کې ماتې کړې دي - خو بيا هم دَ فکر او خيال تسلسل يې برقرار ساتلی دی - دا پورتنی اتهه مصرعيزه نظم په لاندېنو پنځو لاکن يولس سېلابيزه پابندو مصرعو مشتمل دی .. لکه

په هلو ځلو دَ لمړي نمبر مې
په درځنو ياران په دې اوبائيلل
چې نه خو دوئ رابېلبېدل له ډلو
او نه زه خپله درېدلی شومه
دَ اشنايانو په قطار کې ورته

۳ .. اشنا به اوس له ورکو چرته غواړم؟

دا چې يې
پلونه دَ پښو ګار شولو
په نيمه لار کې
ګمان مې دا دی
چې لالی مې اوس کوي
لګيا دی
دَ سمندر سره سره
په پستو شګو مزل

(په لټون ستا دَ څېرې .. مخ - 45)

په کارډيف وېلز برطانيه کې په کال 1996 کې ليکلی شوي په دې نظم کې هم ښاغلی افضل شوق دَ خپل لټون .. او دَ سفرونو په يو داسې نه ستړي کېدونکي کېفيت کې ښکاري چې دَ ده دَ شخصيت، نوم او وجود يوه حواله ګرځېدلې ده - يو تلاش .. يو لټون .. او بيا دَ خپل دغه مسلسل لټون يو ستومان ، خو رومانوي احساس .. کوم چې دَ جمالياتي احساساتو ترجمان ليدی شي .. دَ يو سېلاني شاعر دَ مشاهدو دُنيا .. ! ! دَ هغه دَ سفرونو ، مزلونو جهان .. کوم چې هغه ته دَ يو تلاش تجسس ورکړی دی .. او دغه شاعرچې

دَ څه په لټون کې ښکاري نو کله کله خو دغه دَ ورکې دَ بیا بیا موندلو احساس دَ هغه په سفري شاعرۍ یا بیا شاعرانه سفرونو کې یو نوی خوند او دَ نوي لذت اضافه کوي - په دې نظم کې ده دَ خپلې علاقائي لهجې او ځینو علاقائي توري لکه .. "ګار شو " ، "ګمان " ، "پلونه "دا څه هم که دَ ده دَ مقامیت او علاقې نمائندګي کوي .. خو دَ دې نظم فکر علاقائي نه دی ، بلکه دَ یو عالمي حقیقت په دې ورته وئیلی شو چې رېګ هم یو اځې هغه څیز دی چې نخښې دَ خپو په کې جوړېږي .. او بیا دَ هوا یا دَ اوبو په څپو بیرته دغه جوړې نخښې ګډې وډې شي - نو دلته دَ افضل شوق دَ محبوب ورکېده او بیا دَ خپل ورک محبوب لټون دا نظم ښېخي بې ساخته کوي - خیال ډېر نوی دی - یعنې دَ ډېر لټون او سترګیا پس دَ شاعر په ذهن کې دا خبره راتلل چې .. دَ هغه ورک شوی محبوب خو چرته دَ سمندر دَ ساحل په شګو کې مزل ته نه دی جوګه شوی .. ؟ چې پلونه یې دَ خپو نه ښکاري -

دَ شوق په قلم په الجزائر سیدي فرج نومي ځای کې یا ساحل باندې لیکل شوی دا نظم دومره ساده او واضحه معنې لري چې هیڅ قسم ابهام په کې نشته - دَ دې نظم دَ لوستلو نه پس قاري دا سې محسوسوي لکه چې په شاعر دغه نظم او دَ دې نظم فکر لکه دَ "وحي "راورېدلی وي - نو ځکه مونږ دا وئیلی شو چې په دې نظم کې دَ شاعر دَ مینې او جنون کېفیت دَ انتها تر حده رسېدلی ښکاري او دا سې ښکاري لکه چې دئی په ډېر صداقت خپل احساس او جذبې په نظم کې ځایوي - او که اوو ایو چې افضل شوق چې کومه دعوېکوي چې هغه په فن کې دَ صداقت څومره قائل دی .. نو دغه جذبه دَ هغه دَ دې نظم او دَ ټولې شاعرۍ نه مونږ ته ظاهره لیدی شي - لکه څنګه چې پورته اووئیلی شو چې دا نظم بې پناه بې ساختګي لري .. نو په دې بنیاد دا خبره دلته ځکه تکراروم چې په دې نظم کې هم ښاغلي افضل شوق په ډېره سادګۍ دَ خپلو احساساتو څرګندونه کړې ده - لفظي تراکیب یې علاقائي دی .. خو استعاري او اشارې یې آفاقي معیار لري - دلته هم دَ لوستونکو توجه دَ دې نظم فني جوړښت ته راګرځوم - یعنې دا اتهه مصرعیز نظم چې په کې یو دېرش توري دي .. هم دراصل په دریو پنځلس سېلابیزه پابندو او برابرو مصرعو باندې دا سې مشتمل دی .. لکه

دا چې یې پلونه دَ پښو ګار شولو په نیمه لار کې
ګمان مې دا دی چې لالی مې اوس کوي لګیا دی
دَ سمندر سره سره په پستو شګو مزل

۴ .. انصاف او عصري تقاضې

دَ چا چې
خلې لړلې دي په وینو
هغوئ
سُرنا دَ سوکالۍ ژغوي

خو څوک چې
شو لوګې لوګې په امن
باداران واي
ترهه ګر هغوئ ته

(په لټون ستا دَ څېرې .. مخ - 49)

شاعر اديب دَ ژوند او دَ دُنيا په حالاتو هر وخت نظر ساتي .. او انسان چې دَ کومو حالاتو نه په خپل ژوند او ټولنه کې تېرېږي نو په دغه حالاتو سترګې نه شي پټولی - دَ پورتني نظم نه دا اندازه هر چاته په آسانه لګېدی شي چې دَ رواني صدۍ آغاز چې په دُنيا کې په کوم رنګ شوی دی .. په هغه کې اشرف المخلوقات دغه انسان .. دَ انسانيت په نوم چې څنګه ځناوري روئيو سره ژوند ميدان ته راداننګلي دي .. هغه انساني تاريخ شرموي - يعنې انسان چې کومو نوو ْ نوو ْ چېلنجونو ته مخامخ شوی دی .. نو په دې کې دَ دغه حالاتو او دَ نن دَ دور يو روښانه تصوير مونږ ته په نظر راځي - په افغانستان کې چې څه او شو او څه په کې روان دي .. په عراق کې چې څه او شو او نن سبا دَ کومو حالاتو نه تېرېږي او حاکمو قوتونو کوم استحصال په کوم رنګ کې روان دی .. نو په دغه حالاتو يو حساس ليکوال به ژاړي نه .. نو نور به څه کوي - کوم خلق چې دَ خپلې ژبې ، دَ خپل ثقافت ، دَ خپل تاريخ او دَ خپل مذهب ساتنه کوي .. نو په دُنيا کې اوتي قوتونه دغه امن پسنده خلقو ته ترهه ګر واي - او څوک چې لاسونه دَ انسانانو په وينو کې ککړ لري .. هغوئ امن پسند او دَ امن ټهېکه داران جوړ شوي دي - او که دَ دغه حالاتو په تناظر کې نن او ګورو .. نو په ټوله نړۍ کې دَ امن وجود مشکوک شوی دی او انسانان .. انسانان نه دي پاتې شوي - هم ځکه خو نن دلته هر ماحول او ټولنه دَ جنګ دَ خطرو نه ډکه ده - ښاغلی افضل شوق هم په دې نظم کې په ډېر اختصار دا پورتنۍ موضوع په ډېره ساده او واضحه انداز کوي - خو په يو څو لفظي تراکيبو کې يې يو شدت دَ مظلوم دَ ورستۍ چيغې په رنګه محسوسېږي - کوم نه چې دَ شاعر دَ زړه دَ درد احساس کېدی شي - دلته يې روئيه احتجاجي هم ده .. خو بيا هم دا شدت او جنون بد په دې نه ښکاري چې دا دَ يو شاعر دَ جذبو ژړا ده - او کله هم يو شاعر يا اديب په داسې حال چپ نه شي پاتې کېدی - ځکه چې هغه دَ وخت او حالاتو ترجمان يا انځورګر بللی شي - دَ شوق دَ دغه صداقت درد او څرګندې څرګندې احساسات هغه په دغسې احتجاج مجبوره کوي -

په فني توګه دَ افضل شوق دا نظم چې په اتهو وړو مصرعو او شپږويشت توري لري .. باندې مشتمل دی - دَ دې نظم مختصر وجود ته چې ګورو ، نو يوه لويه خبره په کې شوې ده - نو دغه لنډې وړې مصرعې خپلو کې داسې ربط او تړون لري چې دَ نظم فني اډانه نه خرابوي - او که په دې حواله دَ دې نظم نوره فني تجزيه کوو ْ .. نو داسې ښکاري لکه چې دغه نظم يو اځې په يوه اوږده فقره يا خبره خور دی .. خو نه .. ! ! دا نظم زما دَ تجزيې مطابق په څلورو يولس سېلابيزو مصرعو باندې مشتمل دی - دَ ردهم او آهنګ له سوبه په کې موسيقيت موجود دی - مطلب دا دی چې دَ افضل شوق دا نظم آزاد نه بلکه معرى نظم دی .. لکه

دَ چا چې خلې لړلي دي په وينو
هغوئ سُرنا دَ سوکالۍ ژغوي
خو څوک چې شو لوګی لوګی په امن
باداران واي ترهه ګر هغوئ ته

۵ ـ آئيډيل

ما چې کله هم دَ ژوند په ګودر باندې
کومه پېغله
ژغولې ستا په باب ده
هغې ماته سر تر پايه دې کتلي
بيا يې دومره دې فقط راته وئيلي
چې دَ خيال په نيلي سپور
اې لېونيه!!
دا جنۍ زمونږ په کلي کې نه اوسو
ښاپېرۍ زمونږ په کلي کې نه اوسي

(په لټون ستا دَ ښېرې .. مخ - 60)

په کوئټې کې ليکل شوي دې نظم کې هم دَ ښاغلي افضل شوق هاغه دَ لټون احساس مونږ ته په ډېر شدت سره په نظر راځي - خو دا لټون او تالاش په علامتي شکل کې دلته ښکاري - ځکه چې که دغه دَ يوې ښېرې يا دَ يو مخ لټون وی ..نو شايد چې .. دا لټون دَ انسانانو په دې جهان کې ختم شوی وی - خو دَ ښاغلي شوق لټون دَ يوې ښاپېرۍ او جينۍ په شکل کې مونږ دَ يو علامت په توګه ګڼلی شو - ولې .. هغه چې کومه ښېره لټوي او يا دَ خلقو نه دَ هغه ښېرې تپوس کوي نو هغه ښېره کم از کم ښکاره ښېره نه ده - بلکه دَ شاعر مطلب دلته دَ دې ښېرې نه دَ مختلفو انساني اوصافو ، روئيو ، خويونو ، تقاضو او انساني قدرونو سره ترلي دا سې يو مثالي ښېره ده - چې هغه دَ انسانيت ښېره کېدلی شي او يا دَ دا سې يو مثالي انسان ښېره .. چې دَ وخت دَ قيد نه آزاده ځګېره وي - ولې چې دَ انساني ښېرې نقشونه پائيدار نه وي او نه ښاغلی افضل شوق دَ دغسې ښېرې خبره کوي -

شاعر په دې نظم کې چې کومه ښېره کور په کور ، کلي په کلي ، ګودر په ګودر لټوي .. نو هغه دَ پورتنو غوښتنو په معيار موجوده نه ده - نو ځکه هغه ته خلګ لېونی واي - خو دغه لېونی دَ خپل نظم دَ فکر و خيال په ژورو کې مجنون دَ هاغه ليلا ليدلی شي چې تېرو کې ورکه ده .. اودئ يې په لټون دی-

دَ دې نظم په فني او تکنيکي اړخونو په باب به اووائيو چې په نهو وړو او لوئيو مصرعو باندې ليکلی شوی دغه نظم که څه هم دَ يوې قيصې داستاني شکل لري.. خو په دې داستان کې شاعرانه افسانوي انداز دَ ورايه ښکاري- په دې نظم کې که له پېغلو نه دَ خپلې مطلوبې جينۍ تپوس ډېر په خوند او نوي والی پيدا کوي- په دې چې داسې کله هم نه شي کېدلی چې څوک دې يوې ښکلي جينۍ نه دَ بلې جينۍ تپوس اوکړي.. ! ! خو دا دَ افضل شوق کمال دی چې په اکثرو نظمونو کې دئی ډېر په مکالماتي انداز کې دَ نه منونکو خبرو سره کوي- دا آزاد نظم دراصل په اوو داسې برابرو مصرعو مشتمل يو پابند نظم دی چې هره يوه مصرعه يې دولس سېلابونه لري.. لکه

ما چې کله هم دَ ژوند په ګودر باندې
کومه پېغله ژغولې ستا په باب ده
هغې ماته سر تر پايه دې کتلي
بيا يې دومره دې فقط راته وئيلي
چې دَ خيال په نيلي سپور اې لېونيه!
دا جنۍ زمونږ په کلي کې نه اوسو
ښاپېرۍ زمونږ په کلي کې نه اوسي

۶..بائيللی واک

تا دَ ډوډۍ دَ رانيولو په نيت
دَ پلار نيکه
په ميراث پاته ټوره
چې دَ خپلواکه ژوند
ورستۍ نخښه وه
فقط په څو نوټونو څه خرڅه کړه؟
چې لوهارانو
دَ بادار په حکم
وَ تاته بيرته ترې بيړۍ جوړې کړې

(په لټون ستا دَ څېرې.. مخ – 61)

دا نظم ښاغلي افضل شوق دَ لندن نه دَ دوبۍ په لور په سفر کې په کال1996 کې ليکلی دی- په دې نظم کې چې افضل شوق دَ پښتون قوم کومې تاريخي بدنصيبۍ ته اشاره کوي.. نو په ظاهري شکل خو هغه

ډېره واضحه ده - يعنې هاغه آثار چې پښتون پرې يو مارشل ياد ېدو لکه دَ مثال په توګه "تُوره" او دَ تُورې سره تړلي نورې وسلې - خو دَ بده مرغه په هم هاغه خپلو وختونو او اوسنو زمانو کې تربګنو، دښمنو دغه آثار دَ منځه يُوړو - او چې څه پاتې شوي وو .. نو هغه مو هم بل ته په "تحفو" کې ورکړل - زما اشاره افغانستان ته ده - کوم چې دَ وخت او زمانې دَ دغه انقلاب نه راتېر شوی دی - او په دغه انقلاب کې که يو خواته دَ لکهونو پښتو وينې بهېدلي ده - نو بل خوا ژوندو پاتو پښتنو خپل دغه پاتې تاريخي او لرغوني آثار په څو پيسو داوْ کړل - او داسې چې دَ افغان او پښتون تاريخي حېثيت دَ خپله لاسه (دَ افضل شوق دَ يو بل نظم "مارشل پښتون" چې "په لټون ستا دَ څېرې" نامي کتاب کې په صفحه نمبر 22 باندي چاپ دآ) او بائيلو -

که مونږ دا پورته ليکلی شوی نظم په علامتي شکل کې ګورو .. نو تشريح يې ډېره واضحه علامتي اشارې - لکه پرونی پښتني غېرت، چې نن په نيشت حساب دی .. يا پښتني ننګ، دَ کوم نه چې نننی پښتون خالي ليدلی شي.. دغه رنګ پت او مړانه هم دَ نن په پښتون کې تر لرې لرې په دوربين کې هم نه ښکاري - يعنې نه يوائې دا بلکه پښتني وجود، پښتو، پښتني کلتور او ژبه، تهذيب او تمدن.. هر څه يې دَ لاسه ورکړي دي.. ! ! کوم چې نن دَ هغو اقوامو په قبضه کې ښکاري چې پرون پرې پښتنو باداري کوله، خو نن يې پښتون مرئيی دی -

دَ افضل شوق دا نظم په فني اعتبار دَ لوستلو په وخت که څه آزاد نظم ښکاري خو په دې نظم کې موجود تسلسل، رواني او ردهم لوستونکی په دې مجبور کوي چې ورته پابند يا معری نظم اووئيلی شي - او حقيقت هم دا دی چې دا په نهو مصرعو باندې اړه لرونکی نظم دراصل په اوو مصرعو مشتمل نظم دی چې هره مصرعه يې يولس سېلابېزه ده .. لکه

تا دَ ډوډۍ دَ رانيولو په نيت
دَ پلار نيکه په ميراث پاته تُوره
چې دَ خپلو اکه ژوند ورستۍ نخښه وه
فقط په څو نوټونو څه خرڅه کړه؟
چې لوهارانو دَ بادار په حکم
وَ تاته بيرته ترې بيړۍ جوړي کړې

۷ -- پټې څېرې

دا چې
کومه څېره زه تل لټومه
هغه سپينه تر شودو ده

او په سپین کې
دَ نقشونو دَ فطري ښکلاوُ پرته
دَ ژوندون
هغه یو څو پټې څېرې دي
چې دَ روح او دَ زړه تنده
پرې ماتېږي
خو ، دَ سر سترګې یې بیا هم
لیدی نه شي

(په لټون ستا دَ څېرې .. مخ – 73)

دا نظم کوم چې افضل شوق په فرانس کې په کال 1996ع کې لیکلی دی کې خپل مافي الضمیر په ښکاره او واضحه تورو کې په وړمبي ځل ډېر په هنر بیانوي .. او دَ شوق دَ لوستونکو په ذهنونو کې دَ هغه دَ لټون دَ څېرې په حقله راپورته شوي ټولو سوالونو ته ځوابونه وړاندي کوي - یعنې خبره ښکاره شوه چې افضل شوق کومه څېره لټوي هغه انساني څېره هرګز نه ده .. هغه څېره هاغه څېره ده چې دَ ده په قول دَ شودو(پیو) نه سپینه ده - او ټول نقشونه یې ځان ځانته دَ ژوند ښکلاګانې لري او دا ښکلاګانې هاغه پټې څېرې دي چې په کې انساني اقدار ، انسان دَ انسان په بڼه .. لاکن په یوه پُرامنه ماحول کې لیدلی شي-

څنګه چې دَ افضل شوق په حقله وئیلی شي چې امن دَ ده منشور او مینه دَ ده مسلک دی هم په دې نظم کې په صفا ټکو کې خپل اندرون لوستونکو ته په شعري انداز کې وړاندې کوي - زما دَ تجزیې مطابق دا نظم دَ هغه په یو څو ساده او واضحه نظمونو کې یو ډېر ښه نظم دی ، چې ډېر ډائرېکټ او په داسې سادګۍ فکري او معنوېي ژورتیا لري - چې دَ ابهام په اړه معنوي تجریدي اشکال په کې نشته -

دَ افضل شوق مطلوبې څېرې .. بلکه یوائینۍ څېره چې دَ هغه په شاعرۍ او په خاص توګه په نظمونو کې دَ یو تسلسل تکرار په شکل کې یې مونږ وینو .. په دې نظم کې لیدلی شي - ولې چې .. ده چې څنګه دَ هغې ورکې څېرې نقشونه ، رنګ او دَ خپل خواهش مطابق بڼې په درځنو نظمونو کې دَ خپل تهیم تر ژورتیا رسولي دي .. په دې نظم کې ښکاري .. خو تنه تنه او لا یې پېژندلی نه شو - دا دَ افضل شوق دَ شاعرۍ هغه سسپنس دی چې لوستونکي په ځان پسې پسې ګرځوي او دا دَ هغه شعري او هنري فن دی .. چې کله هم په داسې انداز په پښتو شاعرۍ کې دَ مثال په توګه دَ ده نه علاوه چرته هم نشي لیدلی - دا دَ ده شعري ځانګړتیا ده - بل طرف ته چې ګورو .. نو دَ افضل شوق دَ لټون څېره په ننني انسان کې دَ هغه دَ خواهش مطابق نشي لیدلی - او دا ځکه چې دَ نن انسان خپل زړه او ځیګر دَ مینې او محبت دَ جذبو نه خالي کړی دی .. او دَ خودغرضۍ او نفسانفسۍ په یو داسې ماحول کې رابند دی چې هغه ته دَ انساني اقدارو مطابق انسان جوړېدلو موقعه هم نشته - هم دا سوب دی چې افضل شوق لا خو په لټون کې ښکاري او ماتې نه مني - شاید چې دَ ده توقع لا اوس هم دَ مینې او محبت دَ وجود حصول وي - دا ډېره ښه خبره ده .. چې

دَ یو اُمید شمع یې روښانه کړي ده او دَ مایوسۍ نه خپل وجود لري ساتي - اوس به دَ دې نظم فني تجزیه اوکړو - دا نظم چې په یولس ورړو او لویېو مصرعو باندي مشتمل ښکاري دراصل په شپږو ، دولس سېلابیزه برابرو برابرو مصرعو باندې اړه لري.... لکه

دا چې کومه څېره زه تل لټومه
هغه سپینه تر شودو ده او په سپین کې
دَ نقشونو دَ فطري ښکلاوْ پرته
دَ ژوندون هغه یو څو پټې څېرې دي
چې دَ روح او دَ زړه تنده پرې ماتېږي
خو ، دَ سر سترګې یې بیا هم لیدی نشي

۸ .. ته یې منې که نه منې..خو یاره!

ستا دَ ګمان بنده پیشو
کېدی شي
چې په تیرو کې دَ زندان
یوه ورځ
له ساه تنګۍ په تا غُوټه شي داسې
لکه زمری
چې په خپل ښکار ور دانګي

(په لټون ستا دَ څېرې.. مخ – 92)

" تنګ آمد به جنګ آمد " ..... دا نظم دَ افضل شوق دَ دې فارسۍ محاورې ډېره ښه پښتني انداز کې تشریح کوي او هغه هم په ډېر اختصار - یعني دا حقیقت دی چې پیشو که څه هم .. بې ضرره ځناور دی خو که په یو کوټه کې بنده او ساتلی شي او ډانګ ورپسې راواخستلی شي نو هغه به هم دَ خپل ژوند دَ تحفظ دپاره مزاهمتي روئیه خپله کړي - او په سړي به لکه دَ یو زمري په شان ور وَدانګي... ! ! دا نظم چونکه افضل شوق په کال 2002ع کې لیکلی دی.. نو زما دَ تجزیې مطابق دا هاغه دور وو چې امریکې او نورو باداري قوتونو دَ مظلومو انساني قوتونو او خاصکر اسلامي او پښتني هېوادونو چې افغانستان دَ ټولو نه ښکاره وو باندې غېر انساني ظلمونه روا کولو ، میاندې یې بوري کولې ، پېغلې یې سرتورې کولې او دَ آسمانه یې اورونه پرې ورولو .. ! ! نه یو اځې دا بلکه دغه مظلوم انسان یې په خپلو غېرو انساني ظلمونو دَ تشدد ښکاري کولو - هغه هم په داسې ځناوري انداز.. چې شاید په تاریخ کې داسې ظلمونه نه وي شوي - افضل شوق دغه المیه دَ بل سبا راتلونکي مزاهمت په لور اشاره په داسې علامتي پېرائیه کې کړې ده چې

دَ امکان نه زیات حقیقت ښکاري - ولې چې هغه په دې یقین لري چې په زور او زیاتۍ باندې زړونه ، ذهنونه او روحونه دَ انسانانو تر تسلط لاندې نه شي راتلی او دا امریکه چې څه کوي هغه .. دَ خپل سباوْن سره بد کوي او دَ روس تاریخي جبر او دَ هغه انجام ته اوړې ورکوي-

په فني او تکنیکي توګه دا نظم ښېخي مختصر دی خو دَ دې اختصار باوجود هم افضل شوق په کې دَ داسې شعوري ادراک نه کار اغیستی دی چې دَ یو وسیع علاقې پس منظر او دَ تور تاریخ نه هېرېدونکی جبر یې مونږ ته په نظر راځي - لفظي تراکیب جوړولو کې یې دَ پښتني محاورې انداز په جدیده توګه خپل کړی دی او ساده لفظونه په کې دَ مقامیت سره سره دَ ټولې پښتونخوا نمائندګي هم کوي - او دا دَ شاعر فني کمال او شعري جمال بللی شي -

دا دَ اووْ مصرعو وړوکی نظم دراصل دَ څلورو .. دَ داسې یو لس سېلابیزه مصرعو پابند نظم دی .. چې مصرعې یې تر خپلو یو اهنګ او ربط لري - خو دَ نظمیه شعري ضرورت په توګه په وړو مصرعو کې وېشل شوی دی .. هغه څلور پابنده مصرعې مونږ دلته داسې وړاندې کولی شو -

ستا دَ ګمان بنده پیشو کېدی شي
چې په تیرو کې دَ زندان یوه ورځ
له ساه تنګۍ په تا غُوټه شي داسې
لکه زمری چې په خپل ښکار وردانګي

۹ .. جنګ

زه چې یو تر مری نیسم
دَ بل سر وي راشین شوی
چې دا بل له سره نیسم
ګورم بل وي زېږېدلی ..
زما دَ ژوند په کرونده کې
غمو کر دی دومره کړی
چې نه زه شوم ترې بې غمه
او نه بُوټې دَ دوئ وتلی

(په لټون ستا دَ خبرې .. مخ – 94)

خلق واړه دَ اندوه په دریاب ډوب دي
کله کله له دریابه سر بلند که

دَ افضل شوق نظم هم دَ خوشحال بابا دَ پورتني شعر په رڼا کې دَ نن دَ انساني ژوند او انساني حالاتو ترجمان ليدی شي - خو په دې نظم کې ذکر شوي خبرې ، دَ فرد واحد دَ ژوند داستان هم بيانوي - يعنې په دې ژوند کې راگېر يو انسان کله هم نه شي کولی چې هغه دې په يو حال وي يا دې هر وخت خوشحال وي - ولې چې په هر قدم دغه په ځان کې يوائنی انسان دَ مختلفو الميو ، حادثو ، ناکردو ،پېښو ، غمونو ، وسوسو . وهمونو ، ويرو ، خوفونو او دردونو سره مخ وي - افضل شوق هم دغه خبرې په دې نظم کې په ډېر هنر کوي - انداز يې ښځي زيات علامتي دی .. او په فني جوړښت کې يې هره مصرعه دَ بلې مصرعې سره په وزن او بحرونو کې برابره ده - يعنې دا نظم په ځان کې که يوې خوا ته اتهه مصرعې دَ اتهو اتهو سېلابونه لري .. ، بل خوا ته دغه اتهه مصرعې دَ شعري آهنگ ، ردهم او تکنيکي ساخت دَ لارې په ځلورو داسې شپاړس سېلابيزه مصرعو باندې مشتمل يو هم رديف نظم دی چې دَ دې نظم په هرې دويمې مصرعې کې رديف يو رنگ راغلی دی .. لکه " شوی " ، " زېږېدلی " ، " کړ " او " وتلی -

په دې پورتني نظم کې ځينې لفظي تراکيب لکه " غمونه تر مری، نيول " ، سر را شين کېدل " ، " له سره نيول " ، " دَ ژوند په کرونده کې دَ غمونو کر کول " ، "تربنه بې غمه کېدل " او " بُوټ وتل " هاغه علامتي اشارې دي .. چې دي خو نوي جوړي شوي خو په کې پښتني کلتوري ذائقه او خوند دَ ورايه ليدی شي -

دَ افضل شوق هر کله دا کوشش وي ، چې هغه په هر نظم ، غزل يا نثري ليکنې کې داسې نوي خبري يو بل سره اوتړي .. چې معنوي ابهام نه وي په کې .. خو هغه خبري دي دَ دې ژبې لمن له نوو محاورو نه ډکه هم کړي - نو ځکه دَ هغه دې شعوري زيار او هلو ځلو ته شاباشی وئيلی شم .. چې دَ فکر خورولو سره سره دَ ژبې په لمن کې دَ لُغاتو سوغات هم وراچوي-

په فني توگه دا يو ساده او روان نثري نظم ښکاري خو نثري نه دی - ولې نه دی او پابند ولې دی ؟ نو راشئ چې اوگورو .. چې زما دَ تنقيدي نظر او تجزيې مطابق دا پورته ليکلی شوی آزاد نظم څنگه په داسې ځلورو برابرو هم قافيه مصرعو کې تقسيمېدلی شي ؟ چې ورته بنده آزاد نظم نه .. بلکه باقاعده يو پابند نظم اووئيلی شي -

زه چې يو تر مری نيسم دَ بل سر وي راشين شوی
چې دا بل له سره نيسم ، گورم بل وي زېږېدلی
زما دَ ژوند په کرونده کې غمو کر دی دومره کړی
چې نه زه شوم ترې بې غمه او نه بُوټ دَ دوئ وتلی

۱۰ ۔۔ څوک په حق او څوک ناحقه؟

چا چې
په حقه پورته کړی وو غږ
او په مرمۍ مرمۍ یې لیک وو الله
هغه عسکر
نن دَ غزا په جنون
ځیګر دَ چا ..چا چې پڅي
لګیا دی
هغه هم پور
په نوم دَ خدای پرېکوي

(په لټون ستا دَ ځېرې.. مخ - 113)

دا نظم ښاغلي افضل شوق دَ افغانستان دَ نام نهاد جهادي انقلاب په پس منظر کې لیکلی دی - که څه هم دا نظم ښېخي مختصر دی خو په دې نظم کې استعمال شوي علامتي اشاره دَ افغانستان دَ تېرو څلورویشت.. پنځه ویشت کلن جنګ چې دَ ورور او ورور تر میانځه دَ اسلامي جهاد په نوم کېدو .. پوره پوره داستان دَ لوستونکي په ذهن کې تازه کوي.. ! ! او حقیقت هم دا دی چې په دغه وطن کې دَ اسلام ، خدای ، رسول ، کتاب او انصاف په نامه کومې کومې ځناوري او غېر انساني لوبې دَ پښتنو تر میانځه او نه شوې..؟

شوق هم دغه واي.. چې کومه ګولۍ دَ الله په نامه دَ ټوپک نه دَ یو پښتون مسلمان دَ لاسه راوتلې ده.. هغه ګولۍ دَ هاغه بل پښتون مسلمان په سېنه کې ورننوتې ده ، چې هم خدای، رسول ، کتاب او پښتو منونکی دی - یعنې دا نام نهاد جهاد دَ افضل شوق دَ دې نظم په پس منظر کې جهاد نه.. دَ دووْ ناپوهه ورونړو او تربورانو تر میانځه دَ اختیار، واک او دَ اقتدار دَ حصول جنګ وو .. یا دَ یو بل باداري قوت په اشارو دَ پیسو په اُجرت یې دغه جنګ دَ خدای په پاک نوم روا کولو کوشش کړی دی - خو په نتیجه کې یې نه یوا ځې مخ توري شوي دي په کې.. بلکه دَ بل په لاسونو کې یې دَ شادوګانو په رنګه ښې ډېري بازۍ هم کړې دي - یعنې که یوې خواته پښتون دَ طالب په بڼه غازي یادېدو .. نو بلې خواته مړ مُلا شهید بللی شوی دی - که څه هم حقیقت دا دی چې دواړه په غلطه لار وو او دواړو ایمان او پښتو بائیلله -

افضل شوق په دې نظم کې دَ دې تور تاریخ.. په نهو وړوکو مصرعو کې داسې په هنر خوندي ساتلی دی چې سبا که لوستونکي دَ افغانستان دَ تفصیلي تاریخ په ځای دغه نظم.. او په دې نظم کې جوړ شوي لفظي تراکیب او علامتي اشارې مخې ته کېدي نو دَ هاغه خونړي دور نه به خبر شي او دَ پښتنو تر میانځ جنوني ، نام نهاد او غېر انساي جهاد ته به حېران پاتې شي -

دَ افضل شوق دا نهه مصرعیزه وړوکی نظم چې ښکاري آزاد .. خو دَ لوستلو ورستو لوستونکي ته دا خبره په ګوته کوي چې او واي .. دا نظم دَ نهو مصرعو آزاد نظم نه .. بلکه دَ پنځو ، یولس سېلابیزه مصرعو داسې پابندي نظم دی .. لکه

چا چې په حقه پورته کړی وو غږ
او په مرمۍ مرمۍ یې لیک وو الله
هغه عسکر نن دَ غزا په جنون
ځیګر دَ چا .. چا چې پڅي لګیا دی
هغه هم پور په نوم دَ خدای پرېکوي

۱۱ .. جهاد في سبیل الله

په وینو زما
که تنده ته دَ جهاد
وَ سږولو ته چمتو ښکارې ، نو
دَ خپل ساتُول را اخیستلو ړومبی
بس فقط دغه
یو ورستی خواهش مې
ته را پوره کړه .. مجاهده وروه!!
چې کله ما
په سره کفن کې ګور ته
دَ میراث خور په حېثیت ورسپارې
نو ګوره ګوره
چې په لمسه دَ بل
دَ خپلې ګونډې او تورسرې روېندار
لاسونه بیا سره په نکریزو نه کړې
ګنې ،
دا زما او ستا شریکه وینه
شریک مذهب
او هم شریکه پښتو
به تا غازي او ما شهید نه مني

(په لټون ستا دَ خبرې .. مخ – 97)

یو ځل بیا افضل شوق دَ افغاني جهاد په لور دَ لوستونکو توجه په یو بل تهیم او نظر وړاندې کوي او دَ خپل ضمیر په وړاندې دَ دې غبر انساني دور او پښتني ځناوري رويیو ته ګوته داسې په شاعراه او افسانوي توګه نیسي .. چې لوستونکي سترګي په ژړا باندې مجبوره کوي - کله چې هم زه دا نظم لولم .. نو زما حالت غبر شي او دَ شوق صاحب دَ دې مختصر المیاتي نظم هره مصرعه په زړه نشتر ځکه محسوس کړم .. چې په دې نظم کې یوې داسې ځناوري رښتیا ته اشاره شوې ده .. چې انساني تاریخ به یې کله هم هېره نه کړي - هغه رښتیا ، دَ پښتنو تر میانځ دَ ویني دَ هغې لوبې سره اړه لري چې په کې هغوئ په قسم قسم نومونو خپلي تندي ماتي کړي دي - نو ځکه خو شوق دَ حساس شاعر په رنګه په دې دور کې لیکلي شوو ښېخي زیاتو نظمونو کې پښتون غندلی دی-

دې پورته لیکلی شوی نظم ته مونږ په ډرامائي انداز کې په یو داسې افسانې باندې مشتمل ادبي شاهکار وئیلی شو .. چې دَ افضل شوق نه دَ شاعر نه علاوه ډرامه نګار او افسانه نګار هم جوړوي - ولې چې .. دَ غازیتوب او شهادت وَ افغاني مروجه جهادي اصطلاحاتو ته چې هغه په ډرامائي انداز کوم رنګ ورکوي .. هغه ادبي رنګ .. په ځان کې المیاتي افسانه او تمثیلي شعریت لري - قیصه دَ دوه نیمو عشرو .. په یو څو ورو مصرعو کې سرته داسې په هنر او خوند رسول شاید چې دَ افضل شوق داسې کمال دی چې ورنه انکار ادبي منافقت ګڼلی شي - افضل شوق څنګه خپل وصیحت دَ ساه ورکولو په وخت خپل ورو ته کوي .. ؟ دغه سوال شاید چې ځواب اونه لري .. خو دا خبره په یقین سره وئیلی شم چې یو داسې انسان، چې دَ غوښې نه نه .. بلکه دَ کاڼو نه جوړ وي.. هم موم کېدی شي که لږ دې خبري ته ځیر شي -

دا نظم چې هیڅ قسم معنوي ابهام نه لري .. ساده دی ، خو دَ خپل تکراري او جذباتي لب و لهجې دَ وجې دَ شاعر دَ انساني احساس او پښتونیت حدونه دومره پراخوي چې په هغه باندې دَ کېدلی شي چې یو مخصوص فکر لرونکي نقادان دَ هغه دغه شعري زیار ته داسې درانه ټکي ورکولو کې ناکام شي .. چې دا نظم یې په صحیح معنو کې حقدار دی - خو زه ورته دومره لوی او بامعني نظم وایم .. چې شاید په داسې ټکو کې هیڅا هم تر اوسه دَ افغانستان دَ نام نهاد جهادي دور عکاسي داسې نه وي کړي .. لکه په دې پورتني نظم کې چې افضل شوق ډېره په اختصار او مدلل انداز کې کړې ده-

دا نظم چې .. په خپل اصل حالت کې په نولس ورو او لوئیو مصرعو کې .. په آزاده پېرائیه کې لیکلی ښکاري .. ته لږ په غور که اوګورو ، نو دا نظم به مونږ دَ نولس نه .. بلکه دَ دیارلس داسې برابرو برابرو مصرعو پابند نظم اوګڼو چې هره مصرعه یې یولس سېلابیزه ده .. راشئ چې یې اولولو -

په وینو زما که تنده ته دَ جهاد
وَ سرولو ته چمتو ښکارې ، نو
دَ خپل ساټول را اخیستلو روممبی
بس فقط دغه یو ورستی خواهش مې

ته راپوره کړه ... مجاهده وروه!!
چې کله ما په سره کفن کې ګور ته
دَ میراث خور په حېثیت ورسپارې
نو ګوره ګوره چې په لمسه دَ بل
دَ خپلې ګُونډې او تورسرې وربندار
لاسونه بیا سره په نکریزو نه کړې
ګنې ، دا زما او ستا شریکه وینه
شریک مذهب او هم شریکه پښتو
به تا غازي او ما شهید نه مني

۱۲ ـ دَ امن دَ ناوې په واده کې

دغه خوب وو
که په سمه دَ ارمان زما
تصور وو
زما په ذهن راغونډ شوی ؟
چې سندرې ناشناس په انګرېزۍ کې
که وئیلې دَ موزارټ په موسیقۍ کې
نو ، ګوګوش په پښتو ژبه
او هلتېن هم
له کلثوم سره په ګډه په روسۍ کې
وَ سندرو ته وو داسې جوړېدلې ،
چې عربۍ پېغلو کولو اتڼونه
ټُرکو والز
او جاپانیو بولیرو رقص
که چینۍ جوني په تال دَ هند وې مستې
پښتنې هم ګډېدلې په بېلې ډانس
هن ، تر دې چې
دَ نړۍ درست شاعرانو
هم دَ خپل خپل خوب او خیال په سمه غبرګې
ډکولې په رانیانو په تېنګو څه ؟
چا په فاکس

چا ، چا پولکا او فلېمنکو کې ،
حقه دا ، دَ عالم په دې محفل کې
جارېدلو انسانان له یوه بله
هیڅ توپیر نه وو تر منځه
ټول خپلوان وو
که څه هم حقیقت دا ،
چې دُښمنان وو
خو ، بس هسې مې آرزو دَ سوکالۍ نن
په دې زړه کې په شدت احساسوله
ځکه ما دَ امن ناوې ودوله

(په لټون ستا دَ څېرې .. مخ - 123)

دا دَ افضل شوق په ځینو هغو شاهکارو نظمونو کې یو نظم دی چې ډېر زیات شهرت یې حاصل کړی دی او دَ هغه کتاب " په لټون ستا دَ څېرې " دَ چاپېدو پس دَ شاعر او کتاب په باب چې چا هم څه لیکلي دي .. هغه دَ دې نظم حواله ضرور ورکړې ده - یعنې دَ دې نظم دَ لوستلو ورستو افضل شوق دَ یو امن پرسته شاعر په توګه یو نوم او حواله ګرځېدلی دی - ځکه چې هغه چې کومې څېرې یا کوم خوبونه او یا ځومره ارمانونه دَ انساني امن ، سوکالۍ او خوشحالۍ ، یا مینه محبت او شفقت دَ حصول په حقله لیدلي دي.. هغه ټول څه دَ شلمې صدۍ په آخري عشره او دَ یویشتمې صدۍ دَ آغاز په کلونو کې دَ دغه انسانانو دَ لاسه داسې دړې وړې شولو.. چې دغه امن پرست او مینه ناک شاعر یې په ژړا او فریاد سر کړو - دَ ده شاعري لا څه.. چې دا نظم یې دَ نړئیز بړاس او دَ خوبونو دَ تعبیر جوړولو دَ خواهش په حواله مخې ته راغلو -

په دې نظم کې افضل شوق یو محفل دَ خیاله راغونډ کړی دی او په دې محفل کې یې دَ دې نړۍ ټول مشهوره شاعران، مشهوره موسیقاران، نامتو سندرغاړي داسې راغونډ کړي او تر خپلو یې په ښېلو ښېلو ځینو عالمي مشهوره رقصونو کې په ګډاګانو کې داسې مست دَ خپل تصور دَ مخې ښکاره کوي - چې هغه دَ یو خوب نه علاوه حقیقت نشي کېدلی - ولې چې شوق په دې نظم کې دَ فکري الوت دَ وجې په ناشناس باندې دَ انګرېزۍ سندرې وای.. چې ممکن نه ده او هغه هم دَ موزارټ په موسیقۍ کې ، چې دَ یورپ یو کلاسیکي موسیقار دی - هم دغه رنګه شوق دَ خپل خوائش دَ لارې په ایرانۍ فارسي باني سندرغاړې مادام ګوګوش باندې دَ پښتو سندره ، په امریکائي انګلسي سندرغاړې هېلټن او عربۍ اُم کلثوم باندې په ګډه دَ روسۍ سندره وئیل یوه خارج الامکان خبره ده - خو دا لیدلی خوب چې شاعر یې نظم کوي.. انسانانو نه په صحیح توګه او صحیح بڼه کې هغه انسانان جوړول مطلوب دي چې اشرف المخلوقات یاد شوي دي -

په دې نظم کې دَ خوند او مزې خبره خو لا دا هم ده .. چې دَ افضل شوق په دې نظم کې که عربۍ پېغلې پښتنې اتڼونه کوي يا چينۍ جينکۍ دَ هند په تال رقصېږي .. نو بل طرف ته پښتنې په ښېلي ډانس کولو کې .. چې دراصل عربي کلتوري رقص دی ..يادوي - او دَ خپل پراخ نظر او انساني سوچ ښودنه کوي - نه تش دا .. بلکه په دې نظم کې شوق صاحب دَ بېلو بېلو ژبو شاعران هم دَ هغوئ دَ خوښو محبوباګانو سره په بېلو نړيزو رقصونو کې رقصولي دي - چې يو پښتون او مشرقي انسان که يې په خوب کې لا هم تصور ګناه ګڼي .. نو مغرب يې خپل توعين ګڼي او کله هم نه غواړي چې هغوئ دې دَ مشرق سره په ګډه داسې خوشحالياني اوکړي -

زما دَ پورتنو خبرو نه مطلب دا ده دی چې ګڼې افضل شوق غېر فطري يا غېر حقيقي خبرې کړې دي .. بلکه دا دَ ده فني هنر او شعوري کمال دی چې دومره اوچت آفاقي سوچ يې په پښتو کې نظم کړو - يعنې شوق په انسانانو کې توپير نه مني او هغه دا يقين لري چې انسانان که اوغواړي نو تر خپلو انساني رشتو په سوب خپلوان کېدی شي - خو دَ شوق دَ قوله انسانان دَ يو بل دُښمنان دي - او دا کله هم ممکن نه دي - خو طمه يې بيا بيا کوي - دا نظم که په پښتو کې نه .. په انګلش يا بلې مغربي ژبې کې وړاندې شوی وی .. نو نن به يې دَ شاعر نوم دَ آسمان په ستورو کې ليک وی - خو داسې ناممکن ځکه ده .. چې دَ دې نظم شاعر پښتون دی او پښتانه کله هم فکري هنر ته په درانه نظر نه ګوري-

دَ فني جوړښت په حواله دا نظم تمثيلي انداز لري چې قيصه ورسره په افسانوي انداز کې قلمبنده شوې ده - په دې نظم کې دَ ژور فکر سره سره دَ بېلو بېلو ژبو ، ثقافتي اړخونه رابرسېره شوي دي - دا نظم په علامتي شکل کې مونږ يو مختصر منظوم داستان ګڼلی شو - دا نظم چې په دېرشو مصرعو مشتمل آزاد نظم ليکلی ښکاري .. په اصل کې دَ دوويشت (22) مصرعو دولس سېلابيزه پابند .. لاکن آزاد قافيه او بې رديفه معرى نظم دی - مونږ يې په پابند شکل کې داسې لوستلی شو -

دغه خوب وو ، که په سمه دَ ارمان زما
تصور وو زما په ذهن راغونډ شوی ؟
چې سندرې ناشناس په انګرېزۍ کې
که وئيلې دَ موزارټ په موسيقۍ کې
نو ، ګوګوش په پښتو ژبه او هلټن هم
له کلثوم سره په ګډه په روسۍ کې
وَ سندرو ته وو داسې جوړېدلې،
چې عربۍ پېغلو کولو اتڼونه
ټُرکو والز او جاپانيو بوليرو رقص
که چينۍ جونې په تال دَ هند وې مستې
پښتنې هم ګډېدلې په ښېلي ډانس
هن ، تر دې چې دَ نړۍ درست شاعرانو

هم دَخپل خپل خوب او خیال په سمه غېږېږي
ډکولې په رانېیانو په تېنگو څه ؟
چا په فاکس، چا چا پولکا او فلېمنکو کې،
حقه دا ، چې دَ عالم په دې محفل کې
جاربېدلو انسانان له یوه بله
هیڅ توپیر نه وو تر منځه، ټول خپلوان وو
که څه هم حقیقت دا ، چې دُښمنان وو
خو ، بس هسې مې آرزو دَ سوکالۍ نن
په دې زړه کې په شدت احساسوله
ځکه ما دَ امن ناوې ودوله

۱۳ .. دَ انساني فطرت په سمه

چې له دې ځمکې څخه
پاس تر شنه آسمانه پورې
بیا له سپوږمۍ څخه هم
رک تر هر هر ستوري بېلي
دَ سرې او شنې په شان
که پر انستل شوې لارې لاهم،
خو دا نړۍ
او په نړۍ باندې مېښنه خلق به
دَ رنگ او نسل
یا مذهب او دَ وطن په نامه
دغسې ښکارې
وېښل شوي غرضي کرکو کې ،
هم به یې وې ولاړ
تر میانځه دېوالونه .. ځکه
چې چرته او نه داړي دغه ځناور
خپلو کې

(په لټون ستا دَ څېرې .. مخ - 126)

په دې نظم کې داسې ښکاري لکه شاعر افضل شوق دَ خپلو معروضي حالاتو ، واقعاتو او پېښو نه نه يوازې خبر دی .. بلکه دغه انسان چې په انسانانو کې افضل دی هم دَ دغو ترقياتو په مېچن کې دلولی شوی وي - شاعر دا يقين لري چې که انسان دَ نن دَ ترقۍ نه هم زياته ترقي اوکړي او دَ ستوري نه بل ستوري ته لاري دَ بوډۍ ټال کړي .. خو بيا به هم دَ دې ځمکې دَ خاورين ضمير نه نه اوځي - يعنې دَ خپل غرض دَ لاسه به انساني اقدارو ته تاوان رسوي - او تر خپلو به يې دَ زړونو تر ميانځه فاصلې جوړې وي - او څنګه چې په مخ دَ ځمکې نن سبا دَ انسانانو تر ميانځه دَ رنګ ، نسل ، ژبې ، مذهب کرښې موجودې دي .. او ورسره ورسره دَ نفرت او کرکې ځناوري روئيې او خويونه دَ مينې او محبت وجود او جذبو ته تاوان رسوي - نو دَ دې نه بدتر حال به يې په نوره ترقۍ کې هم وي-

افضل شوق په خپل دې پورتني نظم کې دَ ترقۍ مخالفت نه کوي .. بلکه هغه دا خبره کوي چې سائنسي ترقي چې انسان څومره دَ آسائشونو سره مخامخ کړی دی .. دومره انسان دَ انسانيت په ضد کارونو ته ملا تړلې ده - ولې چې دا ترقي انسان هضم کړې نه ده او نه يې شکر وربانديز اوباسلې دی - نو ځکه شاعر دغه ترقۍ دَ انساني اقدارو قتل ګڼي او په فکري اشاره کې دَ پرون پسماندګي دَ نن دَ ترقۍ په مقابله کې غوره ګڼي - يعنې انسان په انساني او فطري خول کې انسان او په نورو جامو کې ځناور برېښي - داسې ځکه چې انسان په فطرت خودغرضه دی او آسائش موندلو ورسته خپل اصليت هېروي -

که څه هم په دې نظم کې شاعر دَ خپل عالمګير کېدل دعوه په ښکاره نه ده کړې خو داسې څرګندېږي لکه هغه چې انسان په کرښو کې وېشلی شوی ځناور ګڼي او واي چې ، انسان که واقعي انسان وی نو هغه به دَ يو بل سره دَ يو بل دَ غم او خوشحالۍ ملګری وو - خو افسوس دا چې داسې هيچرته په دې انساني معاشره کې نه شي ليدلی - او که مونږ اوګورو ، نو واقعي هم دغسې قيصه ده او دَ دُنيا حالات ورځ په ورځ خرابېږي او انسان دَ انسان نه بېزاره کېږي - دا انساني نه .. بلکه ځناوري خصوصيت دی - چې ځان ځانته ژوند کوي -

دَ فکر دَ لحاظه دا نظم هم په خپله معنا کې علاقائي ، قبائلي ،او مذهبي او نسلي رنګ نه لري .. بلکه يو آفاقي انساني مثبت سوچ او تعميري تصور مخې ته کوي ، کوم چې خپل صداقت په يو وخت کې هم نشي پاتېدلی - او لازمي خبره ده چې دغې بدو انساني روئيو نه ته په داسې صداقت ګوته نيول او په هغې تنقيد کول او دَ هغې غندنه کول .. دا په اصل کې دَ شاعر او اديب يوه سماجي ذمه واري هم وي او مونږ وئيلی شو چې افضل شوق خپلې دغه ذمه واريانې نه يوازې پېژني .. بلکه دَ هغو دَ ادا کولو وس او چاره هم کوي -

په فني توګه په اسلام آباد کې په کال 2002 کې ليکلی شوی دا نظم هم .. چې په کې شپاړس لنډې او اوږدې مصرعې تړلې شوي دي .. خو په اصل کې دا اتهه مصرعيز نظم دی چې په شپاړس سېلابيزه مصرعو باندې مشتمل آزاد نه .. بلکه داسې پابند او معری نظم دی .. لکه

چې له دې ځمکې څخه پاس تر شنه آسمانه پورې
بيا له سپوږمۍ څخه هم رک تر هرهر ستوري ببلي
دَ سرې او شنې په شان که پرانستل شوې لارې لاهم
خو دا نړۍ او په نړۍ باندې مېښنه خلق به
دَ رنګ او نسل يا مذهب او دَ وطن په نامه
دغسې ښکارې وېښل شوي غرضي کرکو کې
هم به يې وې ولاړ تر ميانځه دېوالونه .. ځکه
چې چرته او نه داړې دغه ځناور خپلو کې

۱۴ .. دَ پرونۍ څېرې په لټون

هغه هنداره
زما دَ سوچ هنداره
هغه هنداره
زما دَ خوب هنداره
چې يو څېره يې په ما تل ليدله
دا سې څېره
دا سې ژوند وزمه څېره
چې هم مې خپله وه
هم خپله نه وه
ځکه خو ما به په هنداره باندې
دَ تجسس او دَ حسرت منګولې
په مينه مينه لګولې مدام
په دغه نيت
چې زه يې او پېژنم
لا يې دَ ځان په باب څه اوغږوم،
خو، دَ نصيب لکه چې نه وه خوښه
چې يوه ورځ
هغه وړه هنداره
زما له لاسو ناڅاپه اولوېدله
او دَ طلب هغه ماشومه څېره
په سل توکرو ځله اووېښل شوه،

بس له هغې ورځې تر ننه پورې
زه په لټون دَ هغه ښکلې ښځې
هرې جينۍ ته زړه په لاس کې ږدمه
او لا ، دَ سترګو په کچکول کې ځينې
په ماته خله خبرات دَ مينې غواړم
ځکه چې څوک په رنګ مونږې ورته
دَ چا په سترګو کې هغه سترګې دي
څوک په تندي
او څوک په زنه هغه
څوک په شونډانو
څوک په پوزه هغه

(په لټون ستا دَ ښځې .. مخ – 129)

دا نظم ښاغلي افضل شوق چې په کال 1988 کې ليکلی دی او دا هاغه دور وو زما دَ مطالعې تر مخه .. کوم کې چې تر دې نظم لږه موده مخ کې دَ شوق صاحب ړومبۍ شعري مجموعه " شلېدلی امېل " منظرعام ته راغلې وه - خو که دغه ذکر شوي شعري مجموعه مونږ په غور اوګورو ، نو په دې کې دَ " سل ښځې " نومې نظم چې په کال 1979ع کې په ريکارډ راغلی دی .. کې دَ سل ښځو دَ زېږېدلو دَ امکان نه علاوه دا سې يو بل نظم مخې ته نه راځي .. چې دَ " ښځو لټون " رنګه خبرې دې په کې شوې وي - لاکن دَ دې نظم " دَ پرونۍ ښځې په لټون " دَ ليکلو پس دَ ښځو يو مسلسل تکرار او هغه هم دَ سلو ښځو .. په وار وار په ډېرو نظمونو کې مونږ ته په نظر راځي - لکه " په لټون ستا دَ ښځې " (په ټائټل چاپ) دَ سلو يار نظم نومې نظم کې هم دَ سلو ښځو ذکر شته خو شته .. بلکه په ټائټل باندې دَ دې نظم ورکول هم دا څرګندوي چې هغه دَ سلو ښځو په لټون دی او يا دا سل ښځې هغه ليدلې او بيا يې شاته پرېښې دي - يا بيا شوق صاحب دَ دغو سلو ښځو يار دی لکه په دې کتاب کې چاپ يو پېش لفظ کې ورته ښاغي اکرام الله ګران ده ته " دَ سلو يار " وئيلې دی - خو خبره دا نه ده .. که مونږ دَ پورته ذکر شوي نظم په غور مطالعه کړو نو دَ افضل شوق دَ ژوند او دَ ښځو دَ لټون داستان به دَ يوې ښځې سره تعلق اولري - ولې چې دئ په دې داستاني نظم کې کوم ته چې زه دَ افضل شوق دَ ژوند اصل او حقيقي داستان وايم .. کې دئ په ښکاره ټکو کې ليکي چې دَ ده دَ طلب ماشومه ښځه چې ده به په هنداره (آئينه) کې هر وخت ليدله - خو هغې ښځې به خبرې نه کولې او افضل شوق غوښتل چې دغه ښځه خبرې اوکړي .. او يا دئ ورسره خبرې اوکړي - ولې چې دئ او هغه ښځه يو بل ته اجنبيان وو او ده دغه اجنبيت ختمول غوښتل - هم په دغه تجسس او کشمکش کې هاغه آئينه چې دغه ښځه .. ګونګۍ ښځه په نقش وه په ځمکه باندې را اولوېده او دړې وړې او زرې زرې شوه .. او هرې زرې کې دَ هغې ښځې يو نيم نقش ښکاره پاتې شو .. او شوق هغه زرې راټولې کړې او بېرته يې هغه ښځه ترېنه جوړول شروع کړو - خو خبره دا سې ګډه وډه شوه چې بيا دَ شاعر په قول له هغې ورځې تر ننه پورې دَ هغې ماتې ګونګۍ ښځې په لټون دئ هرې پېغلې ته ځکه ګوري چې دَ ده دَ فکري ښځې دَ يو نا يو نقش سره

سمون هم لري او دئی یې دغه رنګه دَ ورکې ښځې یو یو نقش راغونډوي او دَ طلب هغه ورکه ښځه ترېنه جوړوي.. چې په سلو نورو اجنبي ښځو وېشل شوي ده -

دا نظم دَ افضل شوق په ژوند کې ستړیاګاني او مزلونه هم لیکي - که مونږ اوګورو ، نو دَ دې نظم دَ چاپېدو پس شوق سپلاني شاعر هم مشهوره شوی دی - په دې درست کتاب " په لټون ستا دَ ښځې " کې تر ټولو چې کوم څیز زیات زېربحث راغلی دی .. هغه ښځه یا ښځې دي او دَ دغو ښځو لټون په کې په نوو حوالو ښېځې زیات لیدلی شي - خو دا دَ شاعر شعري کمال دی چې په هر ځل یې دې ښځې او لټون ته نوی داستان او فکري تکل غوره کړی.. او دَ نوي موضوعاتو سره یې خپل دغه جنوني لټون مخې ته بوتلی دی - خو بیا چې مونږ دَ شاعر وَ همت ته په ځیر شو .. نو په هغه کې پښتنه وینه او مینه دئی شکست ته نه پرېږدي او آخر هم په کال 2002 ع کې په دې کتاب کې په صفحه نمبر 142 او 143 باندې چاپ شوي نظم " دَ ژوندون ښځه " کې افضل شوق دا اقرار کوي چې هغه دَ لیدلو سلو ښځو په رهنمائي کې دَ یوې ښځې په تکمیلولو کې برې اوموندو - لاکن دلته دا خبره بیرته وضاحت طلب ده .. چې کومه ښځه؟ آیا دا هغه ښځه وه .. چې ده په کال 1997ع کې دَ ډاکټر وهیبه سکاني په نوم په مصر کې خپله کړه او که دا ښځه بله ښځه وه ؟لا خو هیڅوک په دې اړه هیڅ ځکه نشي وئیلی چې دَ دې شاعر په نظمونو کې دَ ښځو دَ لټون ذکر دَ دې ذکر شوي نظم " دَ ژوندون ښځه " نه پس هم په ځینو نورو نظمونو کې راغلی دی - او خپله شوق صاحب هم دَ دې خبرې په وضاحت کې اکثره په اشارو کې خبري کوي او خبري په خندا کې یوې بلې خواته بوځي - خو اوس خبره شوي هم یم چې دَ افضل شوق په ژوند لیکلی ناول هم چاپ ته تیار دی .. ماته یقین دی چې دا ربښتونی شاعر به په دې خپله قیصه کې دا معمه سرته اورسوي او ټکې په ټکې به هرڅه او وائي - زه به کوشش کوم چې دا ناول مسوده تر لاسه کړم او دا سوال هم ځواب ته اورسوم -

بلې خواته په دې دوه نظمونو یعنې " پرونۍ ښځې په لټون " او په " دَ ژوندون ښځه " کې چې څومره خبري په سادګۍ شوي دي .. هغسې په کې دَ فکر ژورتیا موجوده ده او دَ افضل شوق دا ښځې.. انساني ښځې که څه هم نه دي .. خو په انساني شکلونو کې او هغه هم دَ ښځو په حېثیتونو کې دراصله یواځې انساني ښځې نه .. بلکه هغه علامتي ، تشبهاتي ، اشارتي ښځې دي چې یواځینی انسان په سلو حوالو انسان او فقط انسان جوړوي - دَ افضل شوق سل ښځې هم په فکري حوالو یو داسې تصور رامخې ته کوي چې افضل شوق دِ هر چا دوست دی .. دَ هرچا سره مینه کوي (دَ هرجائي توب ترحده) ..ولې چې هغه ځان انسان ګڼي او دا دَ انسانیت تقاضه هم ده - یعنې مینه یو ښه انسان له یوه انسان سره نه.. دَ انسانیت سره کوي - خو دَ افضل شوق دغه یاران فقط ښځې ولې دي ؟ دَ دې سوال ځواب زما دَ فکر مطابق دا کېدل شي چې چونکه شوق شاعر دی او شاعري دَ ښځو سره دَ خبرو نوم دی -

په فني توګه " دَ پرونۍ ښځې په لټون " نومې نظم په دوه دېرشو (32) وړو او لوئیو مصرعو باندي مشتمل ښکاري.. خو چې ښه ورباندې غور اوکړلی شي .. نو دا دَ 32 مصرعو دا آزاد نظم دَ دوه ویشت 22 مصرعو معری نظم داسې مخې ته راشي .. لکه

هغه هنداره ... زما دَ سوچ هنداره
هغه هنداره ... زما دَ خوب هنداره
چې يو څېره يې په ما تل ليدله
داسې څېره .. داسې ژوند وزمه ځېره
چې هم مې خپله وه ...... هم خپله نه وه
ځکه خو ما به په هنداره باندې
دَ تجسس او دَ حسرت منګولې
په مينه مينه لګولې مدام
په دغه نيت ، چې زه يې اوپېژنم
لا يې دَ ځان په باب څه اوغږوم ،
خو ، دَ نصيب لکه چې نه وه خوښه
چې يوه ورځ ..... هغه وړه هنداره
زما له لاسو ناڅاپه او لوېدله
او دَ طلب هغه ماشومه څېره
په سل ټوکرو ځله اووېښل شوه،
بس له هغې ورځې ترننه پورې
زه په لټون دَ هغه ښکلې څېرې
هرې جينۍ ته زړه په لاس کې ږدمه
او لا ، دَ سترګو په کچکول کې ځينې
په ماته خله خېرات دَ مينې غواړم
ځکه چې څوک په رنګ مونبړې ورته
دَ چا په سترګو کې هغه سترګې دي
څوک په تندي او څوک په زنه هغه
څوک په شونډانو .. څوک په پوزه هغه

۱۵ ـ دَ زُوی په سر باندې سودا ته جوړېدليه پلاره!

ښه خو به دا وي
چې دَلاسه يې مرۍ خپه کړې
په وخت دَ زوکړې
دَ هغه زُوی
چې سبا يې تربور

هغسې هم
په غال کې ستا
او ستا دَ ورور دَ شملې
ککړ په وینو
ځواني مرګه مړی بیرته تاته
که په زړو اوړو دړ ړدي
نو په تا غر نړوي

(په لټون ستا دَ څېرې.. مخ - 138)

په دې نظم کې ښاغلي افضل شوق دَ معاصرو حالاتو خاصکر دَ پښتنو دَ هاغه دونیم لسیزو کلونو جهاد چې هغوئ په افغانستان کې دَ اسلام په نامه دَ سرونو په سودا کاروباري کړی وو - او دَ بې شمېره پښتنو وینې په کې بې ګنا توی شوې او عجیبه دا ده چې تر اوسه پورې انجام ته نه دی رسېدلی .. په دې چې دواړه دَ یو پښتني هډ او وجود اندامونه دي - پښتون که وژلی شي نو هم دَ پښتون رور دلاسه ، او که یې وژني نو هم یې رور وژني - او ضد دَدواړو په خپل خپل ځای سرته نه رسي - شاعر افضل شوق دلته یو پښتون پلار ته چې کوم نصیحت کوي - څه هم که غېر فطري رنګ لري.. خو بیا هم په کې دَ شاعر دغه خبري رد کېدلی نه شي چې هغه واي.. دَ اولې ورځې دَ نوي پیدا شوي بچي دَ مرګ غم تر هاغه غمه کم وي چې ځواني مرګ شي - او هغه هم دَ تربور دلاسه - دغه نظم کې هم په ډېر ښکلي تمثیلي انداز کې په یوه ډېره علامتي پېرائیه کې دَ پښتون دَ ماحول دغه جهادي غافلانه روئیو ته کتلي شوي دي - یو پښتون پلار ته دَ خپل زُوی پیدا شوي ماشوم دَ وژلو .. نه مُراد مونږ په ابتدا کې دَ ماشوم په لاس کې دَ ټوپک ، طمانچې ، بم او بارود دَ ورکولو په ځای دَ قلم او کتاب دَ ورکونې شعور ورپه ګوته کولی شو - بلې خواته ، دَ دې علامتي اشارې نه یوه نوي معنا داسې هم اغیستلی شو چې دَ بدو جرړه دَ اولې ورځې نه ایستل پکار دي - نه چې دغه بد بیا دَ خوربدو.. لوئېدو دَ عمل نه تېرېږي.. نو نور بد او بدی پیدا کوي - لکه څنګه چې په افغانستان کې تاریخ دَ دې خبري ګواه دی -

دغه نظم په فني توګه چې څومره په ساده رنګ کې بیان شوی دی .. دغسې دغه نظم دَ نن دَ حالا تو یعنې په عالمي کچ چې دهشت ګردی یا ترهه ګری کومه نعره مونږ اورو .. هغه هم دغه رنګه ورو ورو دَ څو صدو نه دَ دې حالا تو پخوا یو سفر وو ، چې نن یې ټوله دُنیا دَ خوف او ویرې سره مخ کړې دي - نه یواځې دا بلکه په دې حالاتو کې انتهاپسندي مونږ ته په عروج لیدی شي -

دَ افضل شوق دا نظم چې "په لټون ستا دَ څېرې" کې په 138 باندې چاپ دی په راولپنډۍ کې په کال 2001ع کې لیکلی شوی.. په دولسو وړو لوئیو مصرعو کې لیکلی دا نظم دراصل دَ شپاړس سېلابیزه پنځو غټو برابرو مصرعو باندې مشتمل دی.. لکه چې ..

ښه خو به دا وي چې دَ لاسه يې مرۍ خپه کړې
په وخت دَ زوکړې دَ هغه زُوی چې سبا يې تربور
هغسې هم په غال کې ستا او ستا دَ ورور دَ شملې
ککړ په وينو ځواني مرګه مړی بيرته تا ته
که په زړو اوړو درېږدي نو په تا غر نړوي

۱۶ ـ دَ ژوند سوال.. ځواب هم سوال

هرڅه هرڅه دی
خو بيا هم
دغه ژوندون خار مړی
دی هاغه سوال
چې په ځواب کې لا
بلا سوالونه
زېږوي څه چې
مونږ هم تل په امتحان کې ساتي

(په لټون ستا دَ خبرې.. مخ – 141)

په دې نظم کې ښاغلي افضل شوق دَ ژوند فلسفې او معنې ته په خپل منفرد انداز کې کتلي دي - ژوند چې تر اوسه پورې يې لا صحيح معنا چا هم نه ده وړاندې کړې.. يا داسې هم وئيلی شي چې دَ ژوند په فلسفه لا هم هيڅوک هم نه دي رسېدلي - ژوند يوه داسې هوائي مرغۍ ده چې لاندې دَ ځمکې نه ورته ګورې نو چا ته څنګه ښکاري او چا ته څنګه - لکه افضل شوق چې دغه نظم کې دَ ژوند فلسفې ته کومه اشاره کوي.. نو هغهَ يو داسې سوال رابرسېره کېده دي چې ځواب يې هم په سوال پورته کوي او دا خبره هم دغسې ده - ولې چې تجسس ، حېراني ، دَ خواهشاتو تکميل.. منډې ترړې او هوس او لالچ په اصل کې دَ ژوند ښېلې ښېلې غرضې لارې دي.. چې تکميل ته رسېده غواړې - خو دَ بده مرغه انسان په خپل ژوند کې په يوه لاره هم په خپله خوښه دَ ژوند دغه لارې سر ته نه دي رسولي - او هر يو په نيمه لار کې دَ ښېلو ښېلو امتحانونو او ازمېښتونو سره مخامخ شي - يعنې انسان په ژوند کې دَ ژوند سره اوږه په اوږه تګ دَ خپلو خواهشاتو تکميل خو ګڼي خو دغه خواهشاتو ته رسېده يې ممکن کړې نه دي -

سوال څنګه په ځواب کې سوال زېږوي ؟ دا هغه فلسفه ده چې په شاعرانه ټکو کې دَ افضل شوق په دې نظم کې ورته ژوند وئيلی شوی دی - څو مره چې دا خبره لوستونکي په سوچ کې مبتلا کوي.. هم دغه

رنګه په دې نظم کې دغه يوه محاوره يعنې "په امتحان کې اچول" په دې نظم کې موجود ابهام ته آسانې معنې ورکوي -

په فني جوړښت او رغونه دا نظم يوه ساده او وړه خبره ښکاري چې دَ لوستلو سره دَ انسان په ذهن کې واضحه شي.. خو فکري ژورتيا يې دومره زياته ده چې انسان دَ ژوند په فلسفه او معنې ورګېر کړي - زما مراد دا دی چې دا نظم يواځې دَ پښتو نظم نه دی - که ترجمه کړی شي نو دَ معياري ادب يوه معتبره حواله به اوګرځي - په دې کوشش او داسې نورو نوو موضوعاتو په ښه توګه ځېړلو او چېړلو افضل شوق ته يواځې دَ پښتو شاعر نه وايم - ولې چې دغه قسم نوي او معياري موضوعات زمونږ دې شاعر دَ علاقائي او قبيلوي اثر نه لرې ساتلي دي.. او دا دَ ده فني کمال او فکر لوئيوالی دی -

په تپازه نومې ساحلي ښار الجزائر کې ليکلی شوی دا نظم په اتهو وړو غټو مصرعو باندې مشتمل ښکاري خو په اصل کې تش په دريو ، پنځلس سېلابيزه برابرو برابرو مصرعو کې راغونډ شوی دی.. لکه

هرڅه هرڅه دی ، خو بيا هم دغه ژوندون خارمړی
دی هاغه سوال ، چې په ځواب کې لا بلا سوالونه
زېږوي څه چې .. مونږ هم تل په امتحان کې ساتي

۱۷ .. دَ شملې صدی، په نوم چې نن مونږ ....

په وړو وړو خبرو
که سرونه په لاسو ږدو
نو ، کاسو کې دَ سرونو
خو.. سرې وينې هم ځيښو مونږ
غرض دا ، چې که مونږ څه هم
انسانانو ته مونېږو
خو ، په پته په فطرت کې
له هر څه پرته
والله چې
سرې خوره حېوانان يُو

(په لټون ستا دَ ځېرې.. مخ – 146)

دلته په دې نظم کې افضل شوق وَيو داسې ځناوګي روئيې ته ګوته نيسي چې نن سبا يې انسانان او خاصکر پښتانه په ډېر وياړ او فخر خپلوي - يعني په معمولي خبرو چې څومره دَ پښتنو شمله کوزېږي..

هغه رنګه بل طرف ته په ډېرو لوئيو معاملو هغوئ چپ هم شايد چې په دې خبره پاتې دي - چې په کې هغسې توان توفيق باقي نه دی پاته شوی - دَ نورو قومونو سره دَ سيلانئ او مقابلې کولو په وخت نن هغه مېړنی پښتون .. چې پرون يې ترانې نورو وئيلې .. هم عاجزه پاتې شوی دی - خو دغه بل ته عاجزه پښتون تر خپلو يو بل ته تر پرونه هم نور غښتلی برېښي - او په خپل علاقائي سوچ ژوند کولو ته داسې جوګه شوی دی چې افضل شوق يې ژړا په خپل دې نظم کې په ډېره پښتنې جذبه او پښتنې احساس ژړوي - هغه پښتون په ناحقو لارو روان ګوري او غواړي چې پښتون دې هم دَ هغو اقوامو سره اوږه په اوږه مخې ته روان شي چې نن يې دَ هغوئ دَ آقا حېثيت تر لاسه کړی دی -

دا نظم معنوي ابهام نه لري او نه په کې داسې کړکېچنې خبرې شوي دي چې دَ لوستونکي په ذهن کې مغالطې پيدا کړي - دلته موضوع علاقائي او خالصه پښتنې ده خو شاعر په انساني حوالو دا کوشش کړی دی چې پښتون ته آئينه ور ښکاره کې - په دې نيت نه .. چې ګنې پښتون انسان نه دی .. بلکه په دې نيک نيتئ چې پښتون دَ هيچا نه کم نه دی - نو بيا څه وجه ده چې دا قوم تر خپلو دَ خپلوئ احساس نه لري او نور عالم ته خپله ښه ځناوري ښودي ؟ دا هغه تپوس دی چې افضل شوق يې په دې نظم کې دَ ځواب په طمه رامخې ته کوي -

په دې نظم کې لفظي تراکيب لکه " سرونه په لاسو کې ږدل " ، "دَ سر په کاسو کې وينې څښل " ، " انسانانو ته مونږدل " ، " سړي خوره انسانان کېدل "محاورتي انداز لري او په دې نظم کې دَ شاعر جذباتيت دَ يو پښتون په شان ښکاري خو په دې جذباتيت کې يې غېر ضروري احتجاج نه کار نه دی اغيستی - ځکه خو دَ نظم شعريت دَ موضوع په لحاظ دَ منلو دی - هم دغه خو دَ دې شاعر افضل شوق تر ټولو لويه خوبي ده چې هغه آفاقي موضوعاتو ته هم علاقائي او پښتنې قومي ژبه ورکوي - کومه چې پښتنو ته اپيل کوي - مونږ دا وئيلی شو چې شوق صاحب په فطرت او اصليت پښتون دی .. خو په مزاج امن پرست انسان او مينه کونکی مجنون دی - خبره يې صفا .. خو په کې احتجاج نه ښکاري - هغه سوالونه رابرسېره کوي ، لکه دلته په دې نظم کې چې په علامتي اشارو کې زمونږ راهنمائي کوي-

دا دَ لسو وړو لوئيو مصرعو نظم چې په آزاده بڼه کې ليکلی ښکاري .. له اصله په اتهه سېلابيزه نهو مصرعو باندې مشتمل نظم دی .. خو مونږ يې په څلورنيمو داسې مصرعو کې هم تقسيمولی شو .. چې په کوم کې څلور مصرعې شپاړس سېلابيزه مصرعې دي او يو آخري مصرعه يې اتهه سېلابيزه ده .. لکه

په وړو وړو خبرو که سرونه په لاسو ږدو
نو ، کاسو کې دَ سرونو خو سرې وينې هم څښو مونږ
غرض دا ، چې که مونږ څه هم انسانانو ته مونږو
خو ، په پټه په فطرت کې له هر څه پرته والله چې
سړي خوره حېوانان يُو..................................

۱۸ ـ دَ فرعون سره دَ شوي قول په سمه

دا کېدی شي
چې په ورځ دَ حساب دغه
دَ رښتيا په تول پوره وتلي خلق
دَ انصاف په جوارۍ کې دوزخونه
اوګټي په دې خبره ، چې بې صبرو
دَ خالق دَ يو جنت په سر
ځان ځانله
دَ دروغو جنتونه دومره جوړ کړل
چې اوس حُورې په کې
بار دَ جنتي ژوند
ماتولو ته جوګه ښکاري هر لوري

(په لټون ستا دَ ځېرې.. مخ – 154)

دا پورتنی نظم افضل شوق په کال 1996ع کې دَ يو وړوکي يورپي ملک ماناکو په مونټي کارلو نومې ښار کې ليکلی دی چې ذکر يې په سفرنامه کې هم راغلی دی - په دې نظم کې شاعر افضل شوق دَ يورپي ماحول په تناظر کې خپل شاعرانه کېفيت ډېر په ښکلي انداز کې ښکاره کړی دی او وائي چې.. دا دَ مغرب خلق چې دَ نن په آسائشونو او عياشيانو باندې نازېږي دَ خپل ځان دپاره دَ خدای دَ جنت په رنګه نوي نوي جنتونه داسې جوړ کړي دي چې په کې يورپي پېغلې دَ جنت دَ حُورو په رنګ کې زړونو ته سرور بخښي.. او هم په دغه نظم کې شاعر دا هم وائي چې کېدلی شي چې دَ يورپئينو يا دَ ترقي يافته خلقو دَ عياشۍ او په آسائشونو باندې ايمان دَ هغوئ دپاره دَ دوزخ ذريعه په دې اوګرځي چې هغوئ دَ خدای دَ جوړ کړي شوي جنت په مقابله کې دا هر څه کوي-

دَ افضل شوق دغه نظم داسې څرګندوي چې هغه يورپ.. خاصکر دَ مونټي کارلو دَ شپې ژوند دَ يو منظوم روداد په شکل کې مخې ته ږدي - خو خبره دا نه ده - خبره ساده ده.. لاکن په دې کې فکري ژورتيا انسان په دې باندې سوچ کولو ته پاروي چې دا ژوند يوازې دَ عياشۍ اډه، يا آسائشونو دپاره نه دی .. بلکه دَ هغوئ وظيفه په ځمکه باندې دَ خدای دَ نائب په توګه انساني روئيي او ښه خوئيونه خپرول ده - دَ ايکې يو خدای پېژندل دي - دَ انساني ژوند دَ اخلاقي افدارو ساتنه ده.. چې هغه کله هم په کلبونو ، جواخانو ، شراب خانو نشي ممکن کېدلی - دَ افضل شوق دا مثبت او تعميري فکر که څه هم دَ اروپا يا ببخي ترقي يافته څو بې لارو اقوامو يوازې غندل نه دی.. خو په کې انسان ته دَ انسان په رنګه پاتې کېدل هم دَ هغه مرام يا مقصد دی -

په دې نظم کې شاعر دَ فرعون دَ جنت سره دَ يورپ دَ شپې ژوند او دَ عياشۍ دَ تشبهيه هاغسې فکري حواله رقم کوي چې دَ اسلامي تاريخ په پاڼو کې دَ فرعون په اړه خوندي ده - يعنې خدائی پاک هغه فرعون چا چې په څمکه دَ جنت جوړولو .. هغه دَ جنت خاوند نه کړو .. بلکه هغه ته يې دوزخ په نوم داسې اوليکلو چې مسلمانان ترېنه عبرت او سبق اخلي .. ! ! دَ افضل شوق دغه خبره په يو بل سوچ دَ انسان په انساني زوال باندې ګوزار هم ګڼلی شو .. کوم چې دَ دې انسانانو دَ دې فرعوني روئيو په وجه مخې ته راغلی دی -

په يولس وړو او لوئيو مصرعو ليکلی شوی دا نظم که په غور اولوستلی شي نو هر لوستونکی به زما دَ تجزيې سره اتفاق اوکړي .. يعنې دا نظم په اوږدو اتهو داسې مصرعو باندې مشتمل دی چې هره مصرعه يې په دولس برابرو برابرو سېلابونو اړه لري .. لکه

دا کېدی شي چې په ورځ دَ حساب دغه
دَ رښتيا په تول پوره وتلي خلق
دَ انصاف په جوارۍ کې دوزخونه
اوګټي په دې خبره ، چې بې صبرو
دَ خالق دَ يو جنت په سرځان ځانله
دَ دروغو جنتونه دومره جوړ کړل
چې اوس څُورې په کې بار دَ جنتي ژوند
ماتولو ته جوګه ښکاري هر لوري

۱۹ .. دَ فرعون لوُر

" دَ جلال او دَ جمال توان به مې شو قه!
وايه .. څنګه ته راوړې په خوار غوښين زړه؟
زه يم لُور دَ فرعونانو
او په ما کې
دَ هغو دَ ويني جوش او ولولې لا
په غورځنګ لکه څپې دَ رود نيل دي "
تنا وزمه دا خبري يې لا څه چې
په موسکا يې برېښناګانې پړکولې
په خندا يې تندرونه غورځولو
هم کړو کتو يې لا دَ نظر غشي
دَ ړليانو په حساب را تاوْولو ،

حقه دا ، چې دَ ځوانۍ زور او له کبره
دَ لمبې په شان دَ اور به وشېدله
ځنګېدله .. غوړېدله
هن تر دې چې
غوړېده به لکه مار ، خو
ماره نه وه
هو ، دَ مار تر سیورې لاندې دغه پېغله
بله څوک هم نه
هغه قلوپطره وه ،
چې په روح راورېدله له پېریانو
او په ما یې دَ عمرونو واټونه
دَ وصال وَ دې ساعت ته وو سر کړي ،
ځکه ما کې هم سیزر کړو سر راپورته
په لیدو دَ هغې ورکې ملائیکې
او دَ میني عسکري جذبې مې واړه
دَ هغې په فولادي زړه شوې ورماتې
او بې غاله چې راماته شوه په عجز
زه یې هم په حاکم ځان ،
ځانته مرئیې کړم
او دَ عشق دَ تقاضو په سمه دواړو
یو ځل بیرته
فرعوني تاریخ ژوندی کړو

(په لټون ستا دَ څېرې .. مخ – 155)

دا تفصیلي نظم چې افضل شوق په قاهره (مصر) کې په کال 1997ع لیکلی دی .. دا سې ښکاره کوي ، لکه هغه چې دَ خپل هاغه واده قیصه کوي چې ما یې مخ کې هم ذکر کړی دی - یعنې دَ هاغه " څېرې " چې " سلو څېرو " یې راهنمائي کړې ده - بلکه په دې نظم کې خپله هم شاعر افضل شوق دا سې خبره کوي چې هغه دَ جولیس سیزر .. چې دَ روم بادشاه وو په مصر باندې قبضه کړې وه - او قلوپطره یې رانیۍ کړې وه - نو شوق هم دلته دَ هاغه تاریخي حوالې په رڼا کې خپلې دې تکمیل شوې څېرې ته قلوپطره او ځان ته جولیس سیزر وائي-

دا نظم یوه منظومه قیصه ده چې راوي یې خپله افضل شوق دی - په دې قیصې کې دَ جلال او جمال په حواله چې کوم تراکیب مخې ته راوړي.. هغه دَ لوستونکي په ذهن کې بې شمېره سوالونه پیدا کوي.. لکه دَ تنا ګانو په شان خبري کول. په خندا تندرونه غورځول.. کتلو ته دَ نظر غشي غورځول وئیل.. غشې دَ رڼلیانو په حساب غورځول..دَ لمبې په شان وشېدل. دَ مار غوندې ځنګېدل او غزېدل او دَ مار تر سیورې لاندې اوسېدل داسې استعارې او اشارې دي چې.. نه یواځې دَ فرعوني تاریخ عکاسي کوي.. بلکه دَ لوستونکي ذهن یو دم دَ هغې فرعوني مصرۍ قلوپطره په لور وړي.. چې په خپل جمال کې چې څومره مشهوره وه.. هم هغسې یې دَ جلال قیصې هم دَ مصر تاریخ ګواه کوي - بل طرف ته دَ روم دَ هغې زړې زمانې بادشاه جولیس سیزر په تاریخي حوالو دَ دې او سنۍ قلوپطره په وړاندې دَ افضل شوق مخامخ کېدل.. او دَ هغه دَ سیزر په بڼه کې راپورته کېدل.. دَ هغه دَ مینې عسکري جذبې راپارېدل او دَ قلوپطره په فولادي زړه حمله آور کېدل.. هم بیا دغه پښتون جولیس سیزر په مینې کې دَ هغې مرئیې کېدل واقعي هم وَ فرعوني تاریخ ته ژوند ورکولو قیصه ژوندۍ کوي - ولې چې دَ جولیس سیزر او دَ قلوپطره مینه یو تاریخي حقیقت دی - کوم چې افضل شوق سر دوباره را ژوندی کړی دی -

په فرعوني داستان کې خپلې مینې ته چې شوق صاحب دَ رومانوي حقیقت څنګه رنګ ورکوي.. هغه که یو طرف ته منفي اثر پرېږدي.. نو بل طرف ته افضل شوق دَ تاریخ حواله دَ ځان سره په دې منسوب کوي چې دَ هغه دغه مینه هم دَ فرعونانو په ځمکه کې پیدا شوي او هغه ته سپارل شوي ده - نو ځکه هغه خپل ځان او خپله مینه دَ فرعوني تاریخ یو تسلسل ګڼي - په دې کې شک هم نیشته چې مینه که پرون وه.. که نن ده او یا سبا وي.. هم دغسې رنګ به لري-

دا نظم په فني جوړښت یوه تمثیلي قیصه ده.. خو دې سره سره په فکري لحاظ لوستونکي فرعوني تاریخ لوستلو ته مجبوره کوي - دا نظم په درې دېرش مصرعو کې لیکلی اوږد نظم دی .. خو په اصل کې اوویشت داسې برابرو مصرعو مشتمل دی چې هره مصرعه یې دولس سېلابیزه ده.. لکه

" دَ جلال او دَ جمال توان به مې شوقه!
وایه.. څنګه ته راوړې په خوار غوښین زړه؟
زه یم لوُر دَ فرعونانو ، او په ما کې
دَ هغو دَ ویني جوش او ولولې لا
په غورځنګ لکه څپې ګ دَ رود نیل دي"
تنا وزمه دا خبري یې لا څه چې
په موسکا یې برېښناګانې پرکولې
په خندا یې تندرونه غورځولو
هم کړو کتو یې لا دَ نظر غشي
دَ رڼلیانو په حساب را تاوْولو،
حقه دا ، چې دَ ځوانۍ زور او له کبره

دَ لمبې په شان دَ اور به وشېدله
ځنګېدله .... غورېدله ، هن تر دې چې
غورېده به لکه مار ، خو ماره نه وه
هو، دَ مار تر سيورې لاندې دغه پېغله
بله څوک هم نه ، هغه قلوپطره وه،
چې په روح راورېدله له پېړيانو
او په ما يې دَ عمرونو واټونه
دَ وصال وَ دې ساعت ته‌وو سر کړي،
ځکه ما کې هم سيزر کړو سر راپورته
په ليدو دَ هغې ورکې ملائيکې
او دَ ميني عسکري جذبې مي واړه
دَ هغې په فولادي زړه شوې ورماتې
او بې غاله چې راماته شوه په عجز
زه يې هم په حاکم ځان ، ځانته مرئيی کړم
او دَ عشق دَ تقاضو په سمه دواړو
يو ځل بيرته فرعوني تاريخ ژوندی کړو

۲۰ .. دَ لمر ، سپوږمۍ ، ځمکې مجرم ګڼلئيو

کليسا دَ جهالت دَ زمانې چې
تور په تا څنګه تپلو
هم هغسې
دَ دې وخت عادلان هم په پټو سترګو
ما مجرم ځکه ګڼي
چې رڼا خورمه ،
رڼا اغوندم او اوسم په رڼا کې
لکه ورځ
چې وي روښانه په لمر باندې ..
او يا هغه شپه
چې رونه په څراغ وي

(په لټون ستا دَ څېرې.. مخ – 160)

دَ افضل شوق دا نظم چې تهيم يې په اټلي کې دَ سپل کولو په وخت په فلورينس نومي ښار کې هغه وخت غوره کړی دی .. چې هغه دَ سېنټ کروس په چرچ کې دَ سر ګلېلئيو تابوت وزمه قبر مخې ته ولاړ دی - دَ ګلېلئيو په حقله داسې وئيلی کېږي چې هغه په خپل وخت کې چې په وړمبي ځل دا خبره " چې لمر دَ ځمکې خواوشا نه .. بلکه ځمکه دَ لمر خواوشا ګرځي " .. نو دَ هغه دور دَ کليسا پادريانو هغه دَ خدای او دَ هغه دَ قدرت يا فطرت خلاف اوګڼلو او هغه يې دَ حقيقت په ضد مجرم په دې ثابت کړو .. چې هغوئ په دې خبري يقين وو ، چې لمر دَ ځمکې خواوشا ګرځي - يعني سهار راښکاره شي او بيا ماښام ډوب شي - څه هم که دا خبره بيا ماهرين فلکياتو او سائنسدانانو غلطه ثابته کړه او سر ګلېلئيو يې په خپلې دعوې کې رښتونی اوګرځولو .. خو ګلېلئيو او ستائيلی ځکه نه شو چې هغه دَ ژوند نه لاسونه اغيستي وو -

دَ سرګلېلئيو دَ داسې رښتيا په تناظر کې افضل شوق هم دا وئيل غواړي چې هغه چې کومې خبري کوي يا کوم افکار وړاندې کول غواړي .. هغه دَ نني دور دَ منلو ځکه نه دي چې دَ نن انسان .. خاصکر پښتون له دغه حقيقتونو سره بلد نه دی او نه يې کله پېژندلي دي - هم په دې خو دَ ده خبري دَ ګناه او ثواب په تله کې په پټو سترګو تلل کېږي - او هغه ته دَ پښتو او پښتنو دُښمن کېدلی شي چې په دې خبره وئيل کېږي چې هغه صفا او نېغ په نېغه خبري کوي .. او پښتون په نني دور کې دَ هر قام نه نه يوائې پاتې ګڼې .. بلکه پښتون په ځناوري خوئيونو او روئيو کې هم لېدلی ګوري - کله کله خو دغه افضل شوق چې امن يې خوب او مينه يې ژوند دی .. خپله هم دَ پښتنو دَ بدي او کمې ورځې په کتلو ډېر زيات جذباتي شي او په خبرو کې يې شدت رامخې ته شوی وي - خو بيا هم دې شدت ته په اخلاقي پېرائيه کې لفظي جامې اغوستلی شوي دي -

په دې نظم کې دَ افضل شوق دغه دعوه چې ګڼې هغه حق ته ګوته نيسي .. هم ځکه خو مجرم ګڼلی شي .. که مونږ دَ هغه دَ شاعرۍ په رڼا کې اوګورو ، نو دا خبره به منو .. چې هغه کومې خبري په نوي استعارو ، تشبهياتو ، محاورو ، اشارو ، کنائعو او موضوعاتو لاندې کوي .. هغه خبري دومره نوي او نابلده وي .. چې ما اکثره دَ ملګرو نه دَ دې شاعر په باب اورېدلي دي .. چې دا افضل شوق دَ کومې دُنيا خبري کوي ؟ او يا .. هغه ولې دَ پښتو او پښتني کلتوري روئيو او اوصافو برعکس دي ؟ .. نه يوائې دا .. بلکه افضل شوق ته په داسې نوو خبرو کولو مغرب پرسته هم وئيلی کېږي - څه هم که داسې هيڅ خبره دَ دې شاعر په شاعرانه روئيه يا ليکنو کې په نظر نه شي راتلی - البته دَ هغه نوي موضوعاتي ادب څه مشکلات پيدا کړي ضرور دي .. خو دا دَ شوق قصور نه ..بلکه دَ دې علاقائي ، قبائلي ، بازاري او ساده نقادانو قصور دی .. چې هغوئ ښه او بد ته په خپلو سترګو ګوري - کله هم خواوشا کې نه ګوري .. چې دُنيا په کومه روانه ده او هغوئ پښتون چرته بوځي - هم ځکه خو دا او داسې نور معروضي حالات دَ افضل شوق او پښتنو تر مينځه لاري تړي -

په دې پورتني نظم کې دَ شپې او ورځې په مناسبت دَ خپرو تړون چې څومره دَ شوق دعوه صحيح ثابتوي ، ، هغسې داسې ځيني لفظي او جديد محاوراتي تراکيب لکه " تور تپل " ، " رڼا خوړل " ، " رڼا اغوستل " ، " په رڼا کې اوسېدل " دَ افضل شوق ادب او شعري زيار ته آفاقي رنګ ورکوي .. کوم چې دَ دې

دور دَ پښتو لیکونکو نه بېخي بېل او بدل ښکاري - هم دغه هغه خبره ده چې افضل شوق پرې ځانته دا سې مجرم وائي لکه سر ګلېلئیو .. چې یو وخت به دَ ده دغه تجریدیت او دَ جدت په حوالو روا شوی جرم دَ پښتو او پښتنو قانون جوړېږي-

دا نظم چې دَ یولس وړو او لوئیو مصرعو آزاد نظم ښکاري .. دراصل په اوو دا سې مصرعو باندي مشتمل دی .. چې هره مصرعه یې دولس سېلابیزه ده او نظم باقاعده یو مصری نظم دی .. لکه

کلیسا دَ جهالت دَ زمانې چې
تور په تا ځنګه تېلو هم هغسې
دَ دې وخت عادلان هم په پټو سترګو
ما مجرم ځکه ګڼي چې رڼا خورمه،
رڼا اغوندم او اوسم په رڼا کې
لکه ورځ چې وي روښانه په لمر باندې
او یا هغه شپه چې روڼه په څراغ وي

۲۱ .. دَ نن انسان او ......

" څومره چې بد غواړي
دَ بل دپاره
هغومره ښه کوي
دَ ځان په حق کې "
دغه خاصې لري نن
هغه انسان،
دَ چا په سر باندې پرون ..
چې ابلیس
له فرښتې څخه شېطان اوختو

(په لټون ستا دَ څېرې .. مخ – 168)

په راولپنډۍ کې لیکل شوی دَ افضل شوق دا نظم دَ نن دَ انساني روئیو ، انساني اقدارو ، اخلاقیاتو یو دا سې منظر وړاندې کوي .. چې انسان یې په ولقه کې ښکاري - که اوکتلی شي نو نن دَ هر چا دا کوشش وي چې دَ خپلې لرې غوندې ګټې دپاره دَ بل انسان بلا ډېر نقصان اوکړي - او دا هاغه روئیې دي چې په انساني ماحول کې دَ غرض او لالچونو بوزغلي لا نور کړي ــــ دَ دې بوزغلو نه چې کوم بوټې په وده

وده کې زرغونېږي نو هغه په دغه ماحول کې لا دَ نفرت او غرض دَ داسې تنورو اونو په شکل کې خورېږي چې په سیوري کې يې دغه جذبې نوري ځوانېږي - نو په دې نظم کې دَ نن دَ دې روا شوي انساني ماحول که یو روڼ تصویر موجود دی - نو بل خوا دَ انسان په انساني مرتبه او درجه یو داسې تازیانه هم ده - کوم چې انسان دَ خپله لاسه خپلې مرتبې او درجې ته یو نه سرکېدونکی تاوان په شکل کې ورکړی دی - یعنې په دې نظم کې یو فکر دی .. یو سوال دی ... ابلیس چې یوه لوئیه فرښته وه ، خو شېطان په دې شو چې انسان ته یې سجده اونه کړه .. او انسان، انسان په دې شو چې اشرف المحلوقات او دَ خدای دَ دُښمن " شېطان " دُښمن اوګرځېدو - لاکن دَ افضل شوق دا سوال چې انسان دا اشرفیت څه شو ؟

دا نظم په فکري لحاظ څومره دَ اعلی معیار دی .. هم دغسې دَ دې نظم فني هئیت په ساده او روانو وړو او غټو مصرعو باندې داسې په خوند او هنر رامخې ته کړی دی چې دَ موسیقیت ، غنائیت، او آهنګ له رویه هم خپل خوږلت لري - دا نظم هیڅ ابهام او مشکل نه لري .. او په خپلو معنو کې دومره روان ، ساده او واضحه دی چې لوستونکی پرې ډېر په آسانه پوهېږي - خو په دې نظم کې تر لوئیه خبره دَ افضل شوق هاغه " پټ سوال " دی چې انسان ، انسان نه دی پاتی شوی - دغه رنګ دا نظم هم دَ افضل شوق دَ نورو نظمونو په رنګ که یوې خواته په نهو وړو او اوږدو مصرعو مشتمل دی .. خو په اصل کې دا په پنځو داسې غټو مصرعو پوري اړه لري .. چې هره مصرعه دَ بلې مصرعې سره برابره ده او یو لس سېلابونه لري .. لکه

" څومره چې بد غواړي دَ بل دپاره
هغومره ښه کوي دَ ځان په حق کې "
دغه خاصې لري نن هغه انسان ،
دَ چا په سر باندې پرون .. چې ابلیس
له فرښتې څخه شېطان اوختو

۲۲.. دَ هر ګور وَ سرته شنه شول نور سرونه

دَ چا په لمسه
چې په ببلو ببلو ښو
تر پرونه پوري تا رېبل سرونه
او پئیل دي ترې وَ چاته امېلونه
هم هغو سوداګرانو برایه شپه
ستا دَ سر سودا هم اوکړه .. مخته تېر شول
خو ، ستا سر شو له خطرو په امان ځکه
چې شپه تېره شوه ،

سهار شو ستا له بخته
او دَ غرو له څوکو لمر څه رابښکاره شو
چې دَ ګڼو ادیرو په دې هېواد کې
یو ځل بیا دَ ژوندانه په تاندو هیلو
دَ هر ګور وَ سر ته شنه شول نور سرونه

(په لټون ستا دَ څېرې.. مخ – 173)

په کال 2002 کې په اسلام آباد کې لیکلی شوي دا نظم کې افضل شوق دَ افغانستان دَ حالاتو او خونړي تاریخ او دَ جنګي دور په تناظر کې لیکلی دی - کوم چې دَ دغه حالاتو یو واضح تصویر هر قاري ته محي ته کوي - په افغانستان کې چې دَ خپلو دَ لاسه دَ چا چا په لمسه په کوم کوم دور کې څه څه شوي دي ..نو دغه واقعاتو او تاریخي المیو ته چې په دې نظم کې په کوم نظر کتلي شوي دي.. نو هغه پښتون افغان په درد او وژنه دَ یو پښتون لیکوال یوه داسې ویرژنه سانده ده چې دَ خپل وجود په مړینه وئیلی شي - نو دَ دغه دوه نیم لسیز کلن ناروا خونړي انقلاب نه پس چې په افغانستان کې کوم دور اوس شروع شوی دی .. دَ دې دور نه زمونږ دې شاعر ډېر توقعات تړلي دي - او خدای دي اوکړي چې په اصلي معنو کې دا دور دَ افغان اولس ، افغان ملت او خاورې د پاره دَ رڼا او دَ شعور یو تابناکه دور ثابت شي - او یقیناً چې دغه هیله او دغه اُمید دَ هر پښتون وګړي دَ زړه هیله ده - دا نظم که لږ شانتې ابهام لري او تر څه حده په مشکل پیرائیه کې لیکلی شوی دی.. خو دَ دې دَ بیان انداز ډېر افسانویت لري.. او چې لږ هم ورته قاري په غور سره دَ دې علامتونو تنې بودی ته پام اوکړي.. نو خپلې معنې او مقصد خپله واضحه کوي -

افغانستان ته دَ ادیرو هېواد وئیل.. که څه هم دَ افغانستان په لور یوه واضحه اشاره ده.. خو په دې نظم کې دَ ټولو نه دَ خوند خبره دَ دې نظم آفاقي فکري تسلسل دی.. کوم چې ښاغلي افضل شوق په ډېر هنر برقرار ساتلی دی - داسې خو دَ افغانستان په حقله ځمونږ ګڼو شاعرانو وخت په وخت بې شمېره نظمونه لیکلي دي.. کومو ته چې دَ افغانستان تراني هم وئیلی شو - خو هغه تاثر یا تاریخي جبر ته اشاره داسې په افسانذي انداز کې نه ده شوي لکه په دې نظم کې چې هیڅ قسم دَ ترانې کېفیت نه لرلو پرته هم په زړه کې دَ هغه دور او دَ دې نوي دور تقابلي اشارتي مقابله په داسې هنري انداز او دلیل وړاندې کوي - چې نقاد ترېنه سترګې نه شي اړولی - ولې چې په دې نظم کې یو فکري او قومي حقیقت ته په کې په ډېر معیاري انداز کې کتنه شوې ده -

" دَ چا په لمسه " ، " سرونه رېبل " ، " دَ سرونو امېلونه پئیل " ، " دَ سر سودا کول " ، " سر له خطرو نه په امان کېدل " ، " دَ ګڼو ادیرو هېواد " ، " دَ ژوند تاندې هیلې " او " دَ ګور وَ سر ته سرونه راشنه کېدل " هغه محاوراتي لفظي تراکیب دي چې په علامتي اشارو کې دې وړو کې نظم ته دَ یو تاریخي حقیقت شکل ورکوي - او دَ مزې خبره دا هم ده چې په دې پورته محاورو کې پښتني خوند او تاثر دَ ورایه ښکاري - یعني افضل شوق چې که یو طرف ته آفاقیت په نظمونو کې رانغاړي.. خو بل طرف ته دَ هغه ژبه پښتني رنګ او

خوند لري - په دې نظم کې دَ فن په حواله شاعر په مختلفو علامتونو ، اشارو ، کنائعو او شعري تلميحاتو کې خپل مقصد په ډېر هنر وړاندي کړی دی -

دا نظم چې په ظاهره په ديارلسو وړو او اوږدو مصرعو باندې مشتمل ښکاري خو په اصل کې په يولس داسې مصرعو مشتمل نظم دی .. چې دَ دويمې مصرعې نه تر آخري مصرعې په برابرو دولس سېلابيزه مصرعو اړه لرونکی معری نظم دی .. جبکه ړومبۍ مصرعه يې ديارلس سېلابيزه ده چې دَ نظم هئيت ته هيڅ نقصان نه رسوي .. لکه تاسو يې خپله هم لوستلی شئ -

دَ چا په لمسه چې په بېلو بېلو بڼو
تر پرونه پورې تا رېبل سرونه
او پئيل دي ترې وَ چاته امېلونه
هم هغو سوداګرانو برايه شپه
ستا دَ سرسودا هم اوکړه .. مخته تېر شول
خو، ستا سر شو له خطرو په امان ځکه
چې شپه تېره شوه، سهار شو ستا له بخته
او دَ غرو له څوکو لمر خه راښکاره شو
چې دَ ګڼو اديرو په دې هېواد کې
يو ځل بيا دَ ژوندانه په تاندو هيلو
دَ هر ګور وَ سر ته شنه شول نور سرونه

۲۳ .. زړه چاوْدي سانحه

(دَ ډاکټر نجيب په ناروا وژلو)

مړ به شم زه
خو زما به هېره نشي
دا واقعه
او سانحه زړه چاوْدې
چې ګاونډيانو مو آخر هم لوبه
دَ خپل وحشت چې رسوله سرته
نو په ښادۍ کې يې
په ځای دَ پسونو
دَ پښتني دود او دستور په چپه
کړو راځوړند هاغه سپين ګيری مشر

ځوک چې دَ امن پیامبر یاد بېدو
چا چې دَ دوئ تر میانځه صلح غوښته

(په لټون ستا دَ ځېرې .. مخ - 174)

په کوئټې کې لیکلی دا نظم هم افضل شوق دَ یو داسې تاریخي المیې تر مخه لیکلی دی چې مثال یې نه خو په انساني تاریخ کې چرته لیدلی شي او نه پښتني تاریخ داسې واقعه په خپلې صفا لمن کې لري - خو دا حقیقت دی چې .. پښتنو دَ خپلو بادارانو په حکم او دَ ډالرونو په لالچ کې دَ یو داسې انسان نه یواځې خپل یو محسن سپین ګیری مشر تر مرګ نیولی دی .. بلکه دَ هغه دَ لاش سره یې یو داسې غیر انساني سلوک هم کړی دی .. چې کله به هم انسانیت او اسلام دَ هغوئ دغه ناروا ظلم نه کړي معاف - دَ افغانستان دَ مشر ډاکټر نجیب الله او دَ هغه دَ لاش سره په ناروا سلوک دَ ګوټ ګوټ نه شاعرانو خپل لیکل او کړل او دغه عمل یې دَ انسانیت او پښتو په تندي باندي تور داغ اوګڼلو - لاکن په دې ناروا پېښه باندې دَ افضل شوق دې پورتني نظم خصوصیت په دې وجه پیدا کړو چې هغه دا نظم په یو داسې پښتني فکر او آفاقي او انساني سوچ مخې ته کړی دی .. چې انسان او خاصکر پښتانه په سوچ باندې مجبور کړي - او دَ هغو په ذهن کې دا سوال را اُوچت کړي .. چې

" داسې هم چرته ممکن کېدلی شي چې یو قوت چې په بل قوت یا قوم غالب راشي .. نو هغه دې دَ مقبوضه قوم یا پارټۍ مشر په چوک داسې په ورځو ورځو را اوځړول شي او دَ هغه لاش دې بې عزته کړلی شي .. لکه په افغانستان کې چې دَ خدای په لار یاد شوي دَ حق او انصاف عسکرانو دَ یو مسلمان پښتون ډاکټر نجیب الله خلاف اوکړو ؟

دا سوال ځکه دَ هر مسلمان په ذهن کې راپورته کېږي .. چې پښتانه هم مسلمانان دي - او دَ مسلمانانو دَ " فتح مکه " تاریخ مخې ته دې .. چې په کې دَ حضرت محمد صلعم دَ طرف نه تاریخي معافي دَ انسانیت په درست تاریخ کې یو لوئی مثال یادېږي - کومه چې دَ خدای دَ دُښمنانو دپاره وه .. او بل طرف ته په افغانستان کې چې غالب مسلمانانو په مغلوبو مسلمانانو کوم غیر انساني ظلم روا کړو ..نو دَ مقدس دین اسلام په نامه دې ځناوري عمل کونکو دَ وجې نن پښتنو ته په انساني نظر نه شي کتلی - یعني دې ناروا حرکت چې پښتو او پښتنو دَ تشخص او پښتني ملي روایاتو ته ځومره تاوان رسولی دی .. دَ هغه مثال بیا کله تاریخ نه دی وړاندې کړی -

افضل شوق هم په دې نظم کې دَ ډاکټر نجیب دَ لاش توهین په علامتي پېرائیه کې په ډېر آفاقي انداز کې ځکه کوي چې هغه نه پکې افغانستان یاد کړی دی .. او نه یې دَ ډاکټر نجیب نوم - خو اشارې او کنائعې یې دَ هغه زړه چاوْدې سانحې په لور اشاره کوي - په دې نظم کې یوه لوئیه تاریخي واقعه په لنډو ټکو کې داسې وړاندې کوي چې دَ شاعر فني ګمان ، فهم او هنر یې ګڼلی شي - هم دغه خوبي دَ دې شاعر په زیاتو نظمونو کې په نظر راځي - مطلب دا چې په دې نظم کې شاعر په ډېر غیر جانبدار انداز کې یوه

تاريخي الميه دَ شکوې او ګيلې په توګه وړاندي کوي - دا دولس مصرعيز نظم دراصل په نهو.. يولس سېلابيزه برابرو مصرعو اړه لري.. لکه

مړ به شم زه ، خو زما به هېره نشي
دا واقعه او سانحه زړه چاوْدې
چې ګاونډيانو مو آخر هم لوبه
دَ خپل وحشت چې رسوله سرته
نو په ښادۍ کې يې په ځای دَ پسونو
دَ پښتني دود او دستور په چپه
کړو راځوړند هاغه سپين ګيری مشر
څوک چې دَ امن پيامبر يادېدو
چا چې دَ دوئ تر ميانځه صلح غوښته

۲۴ .. ژوند او زه

يو تجسس دی
پاروي ما
په پلټنو باندې
بل اضطراب دی ځاره چاوْدی
دَ پرهار په رنګه
چې ما په څړکو کې دَ دړد
که بې قراره ساتي
خو لا هم زه يم
چې ټالۍ وهمه ژوند ته مدام
او ځمه ځمه
خپل هيلو سره وړاندې ځمه

(په لټون ستا دَ څېرې.. مخ - 183)

" په لټون ستا دَ څېرې " کې دَ افضل شوق دا پورتنی مختصر نظم ما ځکه دَ تنقيد دپاره منتخب کړی دی - چې په دې کې هغه په يو بيل انداز او فکري ادراک کې ليدلی شي - شاعر دا نظم هغه وخت ليکلی دی .. چې کله هغه په کشتۍ کې دَ لندن دَ ډوْر نومي سي پورټ نه دَ ډنکارټ سي پورټ فرانس په لور په کال 1996 کې سمندري سفر کولو .. دَ کوم ذکر چې هغه په خپلې سفرنامې " مزل په واوْرو باندې "

کې هم کړی دی - مطلب دا .. چې په دې نظم کې هغه خپل یو کېفیاتي تاثر وړاندي کوي.. یا خپله فطري او شخصي څېړنه کوي - او خپلو سېلانې روئیو ته ګوته نیسي - کوم چې هغه ته دَ "تجسس" دَ وجې نه ورپېښېږي - او دا تجسس هغه.. لکه یو ماشوم په دې خبره یا قصد باندې پاروي.. چې هغه نور نور لټون یا پلټون او کړي - کوم چې دَ افضل شوق دَ شخصیت یو اهمه برخه ګڼلی شو - خو دلته دَ شوق په پلټنو کې دَ هغه جذبې ماشومي نه.. بلکه ډېرې ژوري لیدی شي - او بل طرف ته هغه دا هم وائي.. چې هغه مضطرب هم وي.. او دغه "اضطراب" هغه دَ یو پرهار په رنګه له دردونو سره مخامخ کوي هم... او دا دردونه..هغه داسې بې قراره ساتي.. چې هغه دَ ژوند کولو نه زړه ماتی کوي.. خو یوه "هیله" داسې څیز دی چې هغه ته دَ ژوند چلونه ښائي-

مونږ که دَ دې نظم ښه ژوره مطالعه اوکړو ، نو دا منطق به اومنو چې یو تجسس.. دَ انسان سره هر وخت ملګری وي او دغه تجسس انسان ته شعور ورکوي.. پوهه ورکوي - کوم چې اکثره وخت انسان دَ خپلو مشاهدو او غلطیانو نه اخذ کوي - یعنې دا غلطیانې او مشاهدې رو رو.. انسان په ځان او جهان پوهې کوي - دې نه علاوه دَ شوق صاحب دا خبره چې اضطراب یا غمونه.. چې انسان مرګ حاله کوي.. هم یې دَ ژوند نه په فرار کولو مجبوره کوي - خو.. دَ افضل شوق دریمه خبره چې هغه په دې نظم کې دَ سوال په رنګه کې راپورته کړې ده.. هغې کې هم شک نیشته - په دې چې دغه احساس.. یعنې "هیله" یا "هېلې".. چې دَ انسان نه دَ ژوند کولو لالچې جوړوي -

دَ خپل ذات په حواله دَ افضل شوق په دې نظم کې دَ هغه نظر دَ یو داسې منفردې نظریې په لور اشاره ده - چې شاعر یې فکري ادراک په ډېر شاعرانه هنر او مفکرانه طرز داسې کړی دی- چې په کې دَ انسان او ژوند تر میانځه رشته په یو دلیل واضحه کړې ده - داسې خو "تجسس،اضطراب او هیله" واضحه معنې لري.. خو دا درې واړه څیزونه دلته په داسې منطقي ترتیب لکه په دې نظم کې چې ځای کړل شوي دي.. شاید چې افضل شوق په ړومبي ځل دَ خپلو مشاهدو په رڼا کې په دغه رنګه ترتیب وړاندې کړي دي - په دې خبري کې شک هم نیشته - چې ژوند سره رشته ساتل دَ یوې مجبورۍ دَ لارې نه کېږي او دا مجبوري دَ انسان دَ وس نه وتې مجبوري وي - خو بیا ولې انسان په ژوند کولو مجبوره کېږي - هغه کوم عوامل دي چې انسان ژوندی ساتي ؟ دَ افضل شوق په دې نظم کې دَ دې "پټ سوال" دپاره په علامتي دلیل چې کومه اشاره هغه په روستئیو څو مصرعو کې کوي.. هغه دَ لوستونکي په ذهن کې نور سوالونه هم راپاسوي-

دا پورتنی نظم.. چې دَ یولس وړو او اوږدو مصرعو یو آزاد نظم ښکاري.. خو چې ورته په غور اوکتلی شي ، نو دغه نظم به په پنځو داسې اوږدو برابرو برابرو مصرعو مشتمل نظم دی.. چې هره مصرعه یې پنځلس سېلابیزه ده.. تاسو یې هم لوستلی شئ-

یو تجسس دی پاروي ما په پلټنو باندې
بل اضطراب دی ځاره چاوډی دَ پرهار په رنګه
چې ما په څرکو کې دَ درد که بې قراره ساتي

خو لا هم زه یم چې ټالۍ وهمه ژوند ته مدام
او ځمه ځمه خپل هیلو سره وړاندې ځمه

۲۵ ـ سپین ببرغ

دا چې ځان
زه په هر رنګ کې رنګومه
که څه هم حسن پرسته یم
خو غواړم
اووه واړه رنګونه
سره یو کړم
او په زد
دَ خوني کښو تورتمونو
سپین ببرغ
دَ سوکالۍ ورڅخه جوړ کړم

(په لټون ستا دَ څېرې .. مخ - 187)

په دې نظم کې یو ځل بیا دَ شاعر " اپروچ " سائنسي هم دی او په دې کې دَ هغه حسن پرستي هم مخې ته راځي - یعنې افضل شوق چې په کوم انداز دَ " اووه رنګونو " خبره دَ ځان سره تړي .. هغه خبره دَ دې نظم تهیم هغه وخت جوړېږي چې دئی په یورپ کې دَ سېل کولو په وخت دَ بلجیم نه دَ هالېنډ په لور سفر کوي - که مونږ دَ افضل شوق دا نظم دَ هغه دَ سفرنامو په تناظر یا سفري حال کې او ګورو .. نو خبره به دَ هغه دَ حسن پرسګتۍ په لور لاړه شي - خو داسې کول دَ یو نقاد نا اهلي او ادبي منافقت ګڼلی شي .. او زه دا نظم دَ دې نظم په خبرو او مصرعو یا علامتي اشارو په رڼا کې څېړل غواړم - او دَ لوستونکو توجه په دې لور را اړوم چې په دې نظم کې دَ شاعر لخوا واضحه اشاره ده .. چې هغه په هر رنګ کې دلچسپي لري .. بلکه هر رنګ لیدل هم غواړي .. او هر رنګ کې رنګېدل هم غواړي - لکه څنګه چې هغه په عام ژوند کې هم ښکاري او دا مسلسل لټون هم دَ دې شاعر دَ هر رنګیزه شخصیت عکاسي کوي - خو ، هغه دا دعوه هم لري .. چې هغه دا ټول رنګونه په یو بل کې ګډول غواړي او دَ دې ټولو رنګونو نه یو رنګ .. چې سپین رنګ دی .. جوړول غواړي - او دَ خپل مشن پوره کول غواړي چې هغه " مینه او امن " بللی شي - په کوم باندې چې افضل شوق پېژندلی شي ..هم ځکه خو سېلانې یادېږي او دَ خپل مشن سرته رسولو دپاره متحرک ښکاري -

دلته دا هم وایم .. چې په هر رنګ کې دَ رنګېدلو مطلب رنګ رلیاني هم نه دی . بلکه دَ یو حقیقت پسند او رښتوني شاعر دَ خلې نه داسې راوتل .. دَ هغه شاعر مطلب دَ ښائسته کائنات سره رشته ساتلو نه

دی ، کوم چې رو رو دَ دې رنګونو دَ خالق په لوريو تخليق کار بوځي - او افضل شوق هم دلته په دې خپل نظم کې هم دغه مطلب لري - يعني دَ ده مقصد دَ امن بېرغ جوړول دی - او دا بېرغ سپين رنګ لري .. او په دې هر څوک خبر دی ، چې سپين رنګ دَ اوو رنګونو نه جوړېږي - دا دَ افضل شوق اصل کمال دی چې دَ ټولو اعتراض کونکو ځواب په څومره ښائسته او مدلل انداز ورکوي -

دا نظم ډېر ساده ، روان ، عام فهمه او په ظاهره که څه هم دَ نثري نظم يوه ټوټه ښکاري .. خو دا نظم په فني لحاظ دَ نظم ټولې تقاضې پوره کوي - او يوه فکري ژورتيا ځان کې دا سې رانغاړلې لري - چې لوستونکی په سوچ کې اچوي - دَ دې نظم شعريت ، موسيقيت او آهنګ په خپل ځای مهم ښکاري - ولې چې دا لس مصرعيز نظم په اصل کې په پنځه دا سې مصرعو اړه لري .. چې هره مصرعه يې دَ بلې مصرعې سره برابره ده او دولس دولس سېلابونه لري .. لکه

دا چې ځان زه په هر رنګ کې رنګومه
که څه هم حسن پرسته يم خو غواړم
چې اووه واړه رنګونه سره يو کړم
او په زد دَ خوني کښو تورتمونو
سپين بېرغ دَ سوکالۍ ورڅخه جوړ کړم

۲۶ .. شک دَ ايمان زيان دی

نه زه هندو
او نه ته بُت دَ کاڼي ،
نه مې وصال دَ تقاضو په چپه
کله دی کړی
پوجا پاټ او اشنان
خو .. ستا دَ مينې تهمتونو دا سې
زه په جهان
لکه کافر مشهور کړم
چې اوس که هر څو سُولو مه تندی
خلق کوي
زما په ايمان باندې شک

(په لټون ستا دَ څېرې .. مخ – 199)

افضل شوق په دې نظم کې په ښکاره جملو کې لیکي چې نه هغه هندو دی او نه دَ هغه محبوب دَ کاڼي بُت - خو دَ دې باوجود هم دَ افضل شوق میني ته خلق دَ شک په نظر ګوري او دئی کافر ګڼي - دا ساده مصرعې هیڅ ابهام نه لري .. خو دومره آسانه هم نه دی چې هر څوک دې پرې پوهی شي - ولې چې په دې کې دَ افضل شوق محبوب انسان دی .. دَ رنګ ،نسل ، مذهب ، ژبې ، علاقائي او هېوادي سرحدونو نه وتی په خپل ذات کې لا محدوده انسان - یعني یو داسې انسان چې ورته خدای پاک افضلیت په ټولو مخلوقاتو ورکړی دی - خو له داسې انسان سره افضل شوق چې مینه کوي .. نو دَ ذات پات او یا په وړو وړو دائرو کې ورګېر نور انسانان ده ته بې لاري انسان وائي - څه هم که ده یو داسې کار نه دی کړی چې هغه دې پرې انسانیت دښمن یا دَ شېطان په لارو یاد شي - هغه خپل محبوب دَ هر قسمه دائرو نه آزاد او تش په انساني شکل یا فطري روئیو کې لیدلی غواړي - هم ځکه خو هغه په دې قصور نیولی شوی دی-

په دې نظم کې افضل شوق په اشارتي انداز دَ نن دَ انساني جانبدارانه روئیې ښودنه داسې کوي .. چې دَ نن انسان په پټو سترګو او بې تحقیقه خبرو باندې یقین کوي - دا نه ګوري چې کومه خبره هغه کوي .. هغه خبره هم هغسې ده که نه ؟ دا عجیبه خبره افضل شوق په دې دلیل وړاندې کوي - چې هغه هیڅا دَ خپل اشنا سره په پوچا پاټ او اشنان کولو باندې نه دی لیدلی .. نو بیا دئی کافر څنګه شو او د ده اشنا دَ کاڼي بُت ؟ دا هاغه سوال دی چې افضل شوق دَ دې نظم موضوع ګرځولی دی - یعني دَ دې نظم نه دا مطلب اغیستی شو چې انسان په هر حال کې دَ قدر وړ او عزتمن او محترم وي - خو دَ دې مطلب دا هیڅ کله نه .. چې هغه دې دَ آسرو په بنیاد ژوند تېروي -

دَ دې نظم فني جوړښت دَ خپلو استعارو ، لفظي تراکیبو او جدیدو محاورو لکه " په جهان کافر مشهوره کېدل " او ځینو علامتي اشارو لکه " نه زه هندو او نه ته بُت دَ کاڼي " او " پوچاپاټ او اشنان کول " .. چې نظم ته دَ قیصې رنګ او تمثیلي اشکال ورکوي - او لوستونکي په دې سوچ کولو مجبوره کوي .. چې هغه دَ افضل شوق په دې دلیل دَ فکر ژوري اولټوي-

دا دَ یولس لوئیو او وړو مصرعو آزاد نظم .. دراصل دَ اووْ داسې برابرو برابرو مصرعو یو پابند نظم دی ، چې هره مصرعه یې ځان کې دننه یولس یولس سېلابونه لري .. تاسو یې خپله هم لوستلی شئ -

نه زه هندو او نه ته بُت دَ کاڼي،
نه مي وصال دَ تقاضو په چپه
کله دی کړی پوجا پاټ او اشنان
خو .. ستا دَ مینې تهمتونو داسې
زه په جهان لکه کافر مشهور کړم
چې اوس که هر څو سُولومه تندی
خلق کوي زما په ایمان باندې شک

۲۷ ـ قتل

ما وئيل
چې کښېنه هله
وار پرو مبی که له قاتله
داسې نه چې تر تا راشي
او تا مړ کړي بې اجله
ځکه زما دَ سترګو وړاندې
ورځ په شپې کې شوه بدله
او راپورته شوم له وامه
نه يوه شوه او نه بله
وارخطا دَ مرګ له سامه
ما چاړه راواخيستله
اوس به ما لا نوره نوره
دَ هغه سينه څيرله
چې ګړنجی مي تر غوږو شو
شيشه غوټه ماته شوله

(په لټون ستا دَ څېرې .. مخ - 209)

افضل شوق هغه شاعر او مفکر دی چې هر څه په نښغه وائي - او دا دَ هغه په حقله مشهوره خبره ده - په دې نظم کې هغه دَ خپل ذات او اندرون نفي داسې په هنر او کمال کوي - چې دَ ذات په حواله انساني ټولني او انسان باندې ګوتې پورته کوي - او دا وئيل غواړي چې دَ نن انسان هسې دَ څېرې نه انسان ښکاري - ګنې انسان په اندرون کې څه بل څه دی - په دې نظم کې هغه يو قيصه کوي چې يوه ورځ په خلاسو سترګويو سيورې يا څېره ګوري او دا ګڼي چې دا څېره يا سيوری .. بل هيڅ نه .. بلکه دَ هغه اصل قاتل دی - ځوک چې دَ ده دَ قتل په غرض تر هغه پوري ځان رسوي - نو ځکه هغه راپورته شي او چاړه را اوباسي .. او په هغه سرې باندې دَ چړې وارونه اوکړي - او غواړي چې دَ هغه قاتل ځيګر نور نور او څيري .. خو آخر دا پته دا اولګي چې هغه په قاتل ګوزارونه نه کول بلکه ده په هغې آئينې باندې چاړې ورسمې کړې وې .. چې په کوم کې دَ دې شاعر خپله څېره ليدی شوه-

دَ دې نظم تهيم دومره نوی او په عجيبه فکر باندې مشتمل دی چې يو ناپوهه نقاد دَ افضل شوق دې ذاتي تخيلا تي قيصې ته دَ حقيقت رنګ ورکولی شي او دَ دې قيصې دَ وجې هغه نقاد يا دَ نن ړوند منصف وَ افضل شوق ته بد سيرته هم وئيلی شي - ولې چې هغوئ په دليل کې دا وئيلی شي .. چې شوق صاحب په

خپلې دې قیصې کې دَ خپل ذات په حواله ځانته ځناور وائي .. نو ځکه دئی ځناور دی - خو دغه فکر .. چې بیا یو ادب شناس یا دَ نوي دور په ځناوري روئیو او حرکتونو خبر زمانه شناس عادل ته دَ افضل شوق دغه جرم چې هغه یې په خپلې خلې باندې تصدیق کوي وړاندې کړلی شي ..نو زما یقین دی چې دې لېوني شاعر ته به باضمیره او حق پرست انسان اووائي -

په دې نظم کې افضل شوق دَ انسانیت ګرېوان دَ انسانانو په لاس کې تیګی تیګی ګوري او دَ ځناوري انسان دَ " رول ماډل " په توګه خپل دغه مثالي کردار هغه ته دَ ربښتوني انسان داسې ښېره ورکوي چې دَ هغه په خبرو اعتبار کېدلی شي -

دا دَ څورلسو مصرعو آزاد نظم .. دَ تنقیدي جائزې اغیستلو ورسته به لوستونکې دا اومني .. چې دَ آزادو نه .. بلکه دا نظم دراصل دَ تش اوو پابندو .. بلکه باقاعده قافیه بندو مصرعو داسې نظم دی چې هره مصرعه په کې شپاړس سېلابونه ځان کې رانغاړلي لري .. لکه

ما وئیل چې کښېنه هله ، وار ړومبی که له قاتله
داسې نه چې ترتا راشي او تا مړ کړي بې اجله
ځکه زما دَ سترګو وړاندې ورځ په شپې کې شوه بدله
او راپورته شوم له وامه .... نه یوه شوه او نه بله
وار خطا دَ مرګ له سامه....ما چاړه راواخیستله
اوس به ما لا نوره نوره ..... دَ هغه سینه څیرله
چې ګړنجی مي تر غوږو شو شیشه غوټه ماته شوله

۲۸ ۔۔ لکه لېوان چې په رمه ورګډ شي

عجبه دا نه،
چې انسان ستورو سپوږمۍ ته خېژي
عجبه دا ده..
چې دَ پت، ښېګړي، ټوري ، وفا
څېښتنو هم
ګورئ.. په زد دَ رڼا
وَ یویشتمي انساني پېړۍ ته
په سرو لاسونو
او په سرو سرو داړو
داسې په نره

او ویاړمنو سترګو
په جهادي نارو ور وَدانګلو
لکه لېوان
چې په رمه ورګډ شي

(په لټون ستا دَ خبرې .. مخ – 218)

دا خبره به دَ دې عصر لو ستونکي هم او مني .. چې دَ شلمې صدۍ سائنسدانانو چې څنګه په ویاړ یو یشتمي صدۍ ته دَ سائنسي انقلاباتو لار په خوشحالۍ اوږدوله .. او دا نوي صدۍ یې دَ انسان دَ ناممکنو آسائشونو دَ پوره کولو صدۍ هم ګڼله .. خو دَ دې برعکس دَ نړۍ زیاترو شاعرانو او مفکرانو دې نوي صدۍ ته دَ انسان او انسانیت په تابوت کې دَ آخري مېخ ټومبلو نوم ورکولو - او هم دغه رنګه او شولو .. یعنې دَ شلمې صدۍ جدید ترین او ښائسته انسان یو شتمي صدۍ ته داسې په ځناوري روئیو او خویونو او حرکتونو ور اودانګلو لکه .. دغه حېوانیت چې هم دَ انسان اصل شېوه او کار دی - په دې وجه خو ځناورانو ځنګلونه انسانانو ته پرېښودل او دَ ښارونو کنټرول یې لاس ته کول شروع کړو - ځکه خو پښتانه هم په دې ځناوري کار او روزګار کې دَ هیچا نه شاته پاتې نه شو .. بلکه په وینو څښکلو راڅکلو کې ښه مېړني دېوان یاد شول -

په کال 2001 کې لیکلې شوی دا نظم افضل شوق لخوا دَ یو یشتمې صدۍ په راتلو کې په ریکارډ راغلی هغه رومبی نظم وو .. چې نن دَ یو حقیقت په رنګ ځمونږ مخې ته پروت دی - او بل دا خبره غور طلبه هم ده .. چې په کوم انداز شوق صاحب یو یشتمه صدۍ غندلې ده ..هم هغسې دَ ده په شعري یا نثري ریکارډ کې دَ شلمې صدۍ په اړه هم یو داسې نظم په ریکارډ نه دی راغلی چې دئی ترې مطمئین ښکاره شوی وي - یعنې دا شاعر دَ سائنسي ترقۍ ترشا یو داسې خوني جنګ ویني .. چې په هغه کې به انسانان دَ یو بل سره دَ وینو لوبه کوي - نو ځکه په کوئټې کې په کال 1991یا 92 کې .. چې ما په رومبي ځل دَ افضل شوق سره په ملاقات کې دَ هغه دَ امن دَ پرله پسې خبرو اورېدلو پس چې کله دَ هغه نه دا تپوس او کړو ، یعنې

- " شوقه ! ! دا انسانان ولې بیرته دَ ځنګل په لور روان دي ؟ "
نو هغه یو دم په ځواب کې له مانه سوال او کړو او وئیل یې ..
- " حسینه ! ! ته اول دا راته او وایه .. چې انسان دَ ځنګل نه راوتی کله وو .. چې ته یې ځنګل ته بو ځې؟ "

دا خبره څه هم که هغه وخت ما هسې یو فلمي ډائیلاګ او ګڼلو .. خو دغه ډائیلاګ .. تش ډائیلاګ نه .. بلکه دَ افضل شوق هغه تهیم وو .. چې لس کاله پس دَ یوویشتمې پېړۍ په آغاز کې دَ پښتنو په حواله داسې نظم شو - چې نن ورته مونږ تاریخي حقیقت هم وئیلی شو - ځکه چې پښتنو واقعي هم دې نوي صدۍ

ته دَ لېوانو په بڼو کې دَ رڼا په ضد دانګلي دي .. لکه شوق صاحب چي يې دَ دې نظم په ورستئيو مصرعو کې وضاحت کوي -

دا پورتنی نظم چي دی خو آزاد .. لاکن دا څورلس وړې او اوږدې مصرعې مونږ په اتهو داسې مصرعو کې تقسيم کولی شو .. چي په هغو کې آهنګ ، لی او موسيقيت موجود ليدی شي - يعني ړومبۍ دوې مصرعې دَ پنځلس سېلابونو او نورې شپږ مصرعې يولس سېلابيزه ترتيب کړلی شي نو دَ دې پورتني نظم شکل به داسې پابندي اوموندي .. لکه

عجبه دا نه، چي انسان ستورو سپوږمۍ ته خېژي
عجبه دا ده.... چي دَ پت ، ښېګړي ، ټوري ، وفا
ښېښتنو هم ګورئ.... په زد دَ رڼا.......
وَ يويشتمي انساني پېړۍ ته........
په سرو لاسونو او په سرو سرو داړو..............
داسې په نره او وياړمنو سترګو.........
په جهادي نارو ور وَدانګلو...................
لکه لېوان چي په رمه ورګډ شي.........

۲۹ .. مجرم

زه چي ګورمه
هر لوري
راچاپېر دي دېوالونه
دريابونه
هسک هسک غرونه
او يا غم او وسوسې دي
چي زما په خوا و شا کې
اتڼونه کوي .. غورځي
دائرو غوندې راترځي ،
خو ، سربېره لا دَ دې هم
په قصور دَ خپلواکۍ زه
نيول شوی يم
مجرم يم

(په لټون ستا دَ خبرې .. مخ - 220)

دا نظم هم ښاغلي افضل شوق ، دَ نن دَ حالاتو ، دَ انسان دَ بې وسۍ .. بې کسۍ او تنهائي په تناظر کې ليکلی دی - او دا حقيقت هم دی چې دَ نن انسان په مختلفو وهمونو ، فکرونو ، طبقاتي کشمکش ، نفسياتي رنځونو ، اقتصادي ناهمواريانو په ولقه کې راګېر دی - او هغه هم دَ يو داسې روائتي او شخصي نظام دلا ندې چې انسان په کې هډو انسان نه ښکاري - نو بيا دَ انسان دَ آزادۍ او خود مختارۍ قيصه دَ کوم ځای نه شروع کېږي؟

دَ افضل شوق دا نظم که په سياسي او سماجي حواله او ګورو .. نو دَ دې دور او دَ دې هېواد چې افضل شوق يې يو غړی دی .. باندې يو تنقيد هم دی - داسې تنقيد .. چې په نوو نوو لفظي تراکيبو او استعارو او اشارو خپلې معنې نوري نوري پراخوي - ولې چې په دې نظم کې هم دغه لفظي جوړښت خو دی .. چې نظم ته دَ شعريت نه علاوه دَ يوې سياسې الميې رنګ هم سپاري - دغه تړون دَ لفظونو تر ميانځه داسې جديدې محاورې هم مخې ته راوړي - لکه .. "دېوالونه راچاپېرېدل" ، "دريابونه چاپېرېدل" ، "غرونه چاپېرېدل" ، "دَ غم او وسوسو اتېونه" ، "دائرو غوندي ترځېدل" او " په قصور دَ خپلواکۍ مجرم کېدل" .. چې په معنوي اعتبار فکر ته وسعت ورسپاري -

دا نظم په فکري لحاظ چې څومره ژورتيا لري ..هم هغسې ذومعنې اشارې دَ دې نظم آفاقيت په علامتي اشارو کې برقرار ساتي - څه هم که لږ ابهام لري .. خو يو لوستلی قاري تربنه دَ خپل مطلب معنې اغيستلی شي - په فني توګه دا څورلس مصرعيز نظم چې ښکاري خو آزاد .. لاکن آزاد نه دی - بلکه دا نظم په پنځو داسې مصرعو باندې هم په شپاړس شپاړس برابرو سېلابونو کې تقسيمېدلی شي چې ورته بنده پابند يا معری نظم وئيلی شي - تاسو يې خپله هم اولولئ -

زه چې ګورمه هر لورې ، راچاپېر دي دېوالونه
دريابونه هسک هسک غرونه او ياغم او وسوسې دي
چې زما په خوا و شا کې اتېونه کوي ..... غورځي
دائرو غوندې راترځي ، خو .... سربېره لا دَ دې هم
په قصور دَ خپلواکۍ زه نيول شوی يم .. مجرم يم

۳۰ .. مونا ليزا

ستا موسکا ګوره چې څله؟
پاروي په دې ګمان ما
چې هم ته هغه جينۍ يې

چې مې تل دَ خوب او خیال په
ټاپوګانو لټوله
او یا لئیو نارډو یم خپله
چې دَ څو پېړیانو ورسته
قسمت بیا راویستم تاته ،
خو بس .. دغه المیه ده
چې دعوه کولی نه شم
زه په تا باندې اوس ځکه
چې دا زما څویم جنم دی
او ته یې په خپله ښه
موسکنۍ غوندې هغسې

(په لټون ستا دَ څېرې .. مخ – 227)

هسې خو افضل شوق خپل ځان دَ هر قسم انساني فرقو او تفریقاتو نا بالاتر یو انسان ګڼلي - هم ځکه خو هغه دَ انسان په رنګه دَ انسان خبره کوي - خو دلته په دې پورته نظم کې .. چې افضل شوق په پېرس (فرانس) کې لیکلی دی .. کې دا سې څرګند ېږي چې هغه نه یوا ځې هر اړخیزه انسان دی بلکه کله کله خو دَ وخت او زمانې دَ قید نه هم ځان آزاد ګڼي - هغه یقین لري چې وختونه انسان نه .. بلکه انسان وختونه خپل شاته پرېږدي - څه هم که دا سې په ظاهره ممکن خو نه دي ... خو دَ ده په خبرې کې یو دلیل هغه وخت حقیقي ښه اوزېږوي .. چې کله دئ دَ مونالیزا دَ هغه اوریجنل تصویر په وړاندې ولاړ دی .. چې درې نیم یا څلور سوه کاله اګاهو په فرانس کې لئیو نارډو نومي یو آرټسټ جوړ کړی وو-

افضل شوق په خپل دې نظم کې مونالیزا نه پوښتنه کوي او وائي .. چرته دغه خو هم هغه جینۍ نه ده .. چې ده ته په خوبونو او خیالونو کې هر وخت راځي ؟ خو بیا چې هغه په فرېم کې بنده مونالیزا هیڅ ځواب نه ورکوي او چپه دَ خپل خاموش فطرت دَ وجې پاتې شي .. نو شوق صاحب ورته ښه په نېغه کتلو پس دا خیال زړه کې راوړي چې خاموشي نیم اقرار دی .. او یا کېدی شي .. هم دئ خپله دَ دې شاهکار تصویر مصور لئیونارډو وي .. چې قسمت یو ځل بیا دَ هغې سره ملاو کړی وي - خو بیا چې دَ مونالیزا وَ غاوري موسکا ته ځیر شي .. نو په مات زړه دَ هغې سره خپل ملاقات یوه المیه اوګڼي او دا سې محسوس کړي لکه دئ چې څو څو ځله دې دُنیا ته راغلی وي .. خو مونا لیزا دئ په دې نه پېژني چې دَ هغې رنګ ، شکل او موسکا هم هغسې زړه او دَ وختونو په قید کې بندیوانه پاتې شوې وي - هم ځکه دئ خپلې مونالیزا ته دَ یو عام سپلاني په رنګه دَ محرومۍ دَ یو سترې احساس سره ولاړ او یوه دا سې قلبي او روحاني رشته جوړولو کې جوګه ښکاري چې هغه اجنبي مونا لیزا په ډېرو حوالو خپلول غواړي-

په دې نظم کې دَ افضل شوق دَ مودو مودو تلاش هغه پېکر دَ مونالیزا په شکل کې ځرګند ېدل دَ هغه دَ آئیډیل یو داسې فکري دلیل دی.. چې نقادان دَ شوق شخصیت په دې هنري کمال کې لټولی شي - چونکه مونالیزا یو آرټسټ په خپل لاس جوړه کړې لیلا ده.. نو ځکه دَ افضل شوق لخوا په حېثیت دَ یو لفظي تخلیق کار په هغې تصویري جینۍ باندې دعوه.. دَ آرټ ستائینه او په آرټ کې جمالیات لټول دي - خبره یې ساده په دې نظم کې کړې ده خو دَ وخت دَ قېد نه آزادي دَ دې شاعر هغه هنري او فکري کمال دی.. چې هغه پرې پېژندلی شي-

دا آزاد نظم چې په کتاب کې په څورلس وړو او اوږدو مصرعو کې تړلی ښکاري.. خو له اصله دغه نظم په اوو داسې اوږدو مصرعو مشتمل دی چې هره مصرعه یې شپاړس سېلابونه لري او دې ته یو پابند یا ښه معری نظم هم ورته وئیلی شو - راځئ ، چې اوګورو .. داسې هم دی که نه-

ستا موسکا ګوره چې څله؟ پاروي په دې ګمان ما
چې هم ته هغه جنۍ یې چې مې تل دَخوب او خیال په
ټاپوګانو لټوله ... او یا ...... لئیونارډو یم خپله
چې دَ څو پېړیانو ورسته قسمت بیا راویستم تاته،
خوبس.... دغه المیه ده ، چې دعوه کولی نه شم
زه په تا باندې اوس ځکه چې دازما څویم جنم دی
او ته یې په خپله ښه موسکنۍ غوندې هغسې

۳۱ـ واوره.. تاته وایم!

دا چې زه درته ژغېږم
ته دَ لاس ورغوي څله؟
ګیروې په نرۍ ګوتو
او په نبغه ورته ګورې
لکه جوړه، چې لیکې څه
او یا کرښې ورانوې ته
هرڅه هرڅه
خو بیا هم زه
نه رسېږم تر مطلبه
ستا دَ زړه تر پټ طلبه
که څه هم کلونه تېر شول
که څه هم عمرونه تېر شول

خو ، یو ته یې .. چې لا چپ یې
او بل زه یم ، چې غرېږم
لا غرېږم
لا غرېږم

(په لټون ستا دَ څېرې .. مخ – 233)

په دې نظم کې افضل شوق دَ یو داسې میني عکاسې او انځورګري کړې ده .. چې هغه پښتنه مینه ده- ولې چې پښتنې پېغلې حیاناکې مشهورې دي - هغوئ .. څه هم که یو چا سره مینه کوي خو دَ میني اظهار یې خلې نه اورېدی نه شي - هم افضل شوق دَ هغې پښتنې پېغلي دَ ستر او حیا قیصه په دې نظم کې په هنري او شعري پېرائیه کې کړی دی .. او په دغه نظم کې هغه لفظي تصویر کشي داسې کړې ده لکه بنده چې یو فلمي سین ګوري - هم دغه وجه ده .. چې یو ښه شاعر دَ لفظونو انځورګر بللی شي - په دې اړه افضل شوق دَ هیچا نه کم مصور نه دی - دَ هغه تصویرونه خبره کوي .. هغه کاڼو ته ژبې او لفظونو ته څېرې ورکولو کې مهارت لري -

په دې نظم کې هم مونږ دا یو څو لفظي تراکیب لکه "دَ لاس ورغوي ګیرول" ، "دَ لاس دَ ورغوي کرښو ته په نېغه کتل" ، "دَ لاس کرښې ورانول" ، "تر مطلبه رسېدل" او "دَ زړه پټ طلب ته رسېدل" داسې محاورې ګڼلی شو .. چې دَ پښتو لمن پرې پراخېدلی شي - دَ شاعر دغه شعري ادا زما خوښه ده .. چې هغه په خپل هر تخلیق کې ځینې داسې نوي توري، محاورې او لفظي تراکیب تړي .. چې هغه دَ تجرید یت باوجود هم پښتني مزاج سره آمېزش کوي - او بل دا .. چې دَ افضل شوق په شاعرۍ کې سادګي دَ هغه فکري ابهام ګڼلی شي - خو دغه ابهام محاوراتي ابهام دی .. چې لوستونکي ته دَ سوچ لاري پرانستي -

دا نظم چې هسې خو په شپاړس مصرعو باندې مشتمل دی - لاکن ورته آزاد نظم ځکه نشو وئیلی .. چې په دې کې آهنګ او موسیقیت باقاعده تر نظر لاندې ساتلی شوی دی - او دا نظم مونږ په اوو .. شپاړس سېلابیزه برابرو برابرو مصرعو داسې اړولی شو .. لکه

دا چې زه درته غرېږم ته دَ لاس ورغوي څله؟
ګیروې په نرۍ ګوتو او په نېغه ورته ګورې
لکه جوړه چې لیکې څه او یا کرښې ورانوې ته
هرڅه هرڅه خو بیا هم زه ، نه رسېږم تر مطلبه
ستا دَ زړه تر پټ طلبه که څه هم کلونه تېر شول
که څه هم عمرونه تېر شول خو ،یو ته یې چې لا چپ یې
او بل زه یم ، چې غرېږم .... لا غرېږم ... لا غرېږم

۳۲ ـ وسوسه

ما يې زړه ته لاره اوکړه
هم يې سترګو کې مېښته شوم
خو ، چې څنګ ته يې ورتلمه
لا به نور نور ورڅکېدمه
چې ناڅاپه مي ورپام شو ،
نو خولې شولې راماتې
پښې مي ځای په ځای شوې شلې
په وجود کې مات رامات شوم
او له ډاره دَ مرګي زه
په هيڅ هم نه پوهېدمه
چې ، په کومه اوتښتمه
شاته بند دَ خوني ور وو
دواړه اړخ مي دېوالونه
او همت مي کوې نه شو
دَ "*يوپا*" په لوري ځکه
چې يې خلې کې کوکېدلې
دَ غاښو په ځای سکروټې
او له پوزې يې اورونه
غورځول اژدها غوندې

(په لټون ستا دَ خبرې ـ مخ - 234)

دلته په دې نظم کې افضل شوق دَ شاعر سېلاني په توګه نه يوائې خپل ځان څرګند وي ـ بلکه دَ تهائي لبنړ دَ پتايا بيچ نومې ځای په اړه يوه خپله داسې قيصه لوستونکو مخې ته ږدي چې ـ هغوئ تر ېنه دَ تهائي کلتوري کمزورۍ يا دَ تهائيانو دَ وجودونو په سودا ماده پرستۍ تر حده غېر فطري روئيو ته ګوتې نيولی شي - په تهائي کلچر کې دَ اژدها تصور يو مقدسه زېرۍ ګڼلی شي - خو دغه اژدها ځمونږ په ذهنونو کې دَيو داسې تباهۍ نخښه راپيدا کوي ـ چې مونږ ورنه نفرت يا کرکه کوو ْ - او افضل شوق هم دَ دې پښتني يا مشرقي سوچ دَ مخې دَ "يوپا" سره په يوه بنده کوټه کې ځان تصوير کوي - خو ځومره چې دَ هغې تهائي پېغلې دَ طرف نه خواهشات رابرسېره کېږي ـ هغسې شاعر ورنه وېرېږي او تښتي - ولې چې دَ

هغه په ذهن کې یو خطره ده.. او هغه خطره.. دَ دې هېواد سره تړلي لعنتي او وباهي امراض دي.. چې شوق صاحب دَ هغې پېغلې نه تبنتېدل غواړي -

دا نظم یو تمثیلي شکل لري.. او هیڅ قسم پېچدګي نه لري او نه په کې دَ خبرو جوړښت تجرید یت لري - لاکن په دې ساده نظم کې افضل شوق دَ تهائي لېنډ بې لګامه آزادي ، دَ ښځو بې راه روي او دَ هغه هېواد دَ خلقو غلامانه ذهنیت او غېر فطري خواهشات ډېر په شعریت کې غندلي دي - کوم چې لوستونکي ته دَ شعري خوند او ښایست علاوه هغه ته یو سبق هم ورکوي - دَ شاعر په سېلاني مشاهدو کې دغه مشاهده.. څه هم که مقصدیت لري خو کېدلی شي چې دَ نقادانو دَ قلمونو څوکې پرې او غړېږي.. یا او پسخېږي - ولې چې دَ نن په تنقیدي عدل کې دَ ګناه یا خطا توری هم دَ خلې نه ایستل یا لیکل ګناه او خطا ګڼلی شي - نو ځکه دا شاعر چې.. هیڅ یوه اخلاقي خطا یې په دې نظم کې نه ده کړې.. خو دا دَ ښځې نه تښتېدل هم شاید چې دَ ننګ او غېرت په حواله نننی پښتني جرم او ګڼلی شي -

په فني او تکنیکي لحاظ دغه ساده نظم ځان کې بلا ډېرې جدیدې محاورې دَ لفظي تراکیبو او علامتي اشارو په معنوي غرض رانغاړلې شوي دي - کومې چې دَ پښتو په فائدې تمامېږي - لکه.. "زړه ته لاره کول" ، "سترګو کې مېښته کېدل" ، "ورڅکېدل" ، "خولې راماتېدل" ، "پښې ځای په ځای اوچېدل" ، "په وجود کې ماتېدل راماتېدل" ، "شاته دَ خوني ور بند بېدل" ، "دواړه اړخه د بوالونه درېدل" ، "په خلې کې دَ غاښونو په ځای سکروټې کوکېدل" او "له پوزې اورونه غورځول" -

په تهائي لېنډ کې لیکلی شوی دا پورتنی نظم چې په نولس مصرعو باندې مشتمل دی.. خو آزاد نظم نه دی - ولې چې دَ دې نظم هره مصرعه په اتهه سېلابونو باندې اده لري او دا معری نظم دی -

۳۳.. ونې نشته

زما هم زړه غواړي
چې لږ دمه شم
دَ یوې ګڼې ونې یخ سیوري ته
خو ظلم دا.. چې
دَ دې ژوند په دښت کې
تر لرې لرې پورې
ونې نشته

(په لټون ستا دَ څېرې.. مخ - 237)

په لوړالا ئي کې دا پورته لیکلی شوی نظم دَ افضل شوق په ځینو هغو نظمونو کې یو نظم دی چې په کې خبره په نثري انداز کې داسې شوي ده .. چې ښکاري خو معمولي خبره .. خو چې لږ لوستونکي ورته ځیر شي نو دغه ساده نثري نظم .. دَ یو داسې مکمل نظم په توګه مخې ته راشي ... چې دَ شعري پابندیانو سره په کې فکري ژورتیا دَ یو نه منونکې کمال تر حده هنري ښائست راوړاندې کړي - دلته دَ دې نظم دَ عنوان په شان شاعر دَ خپلې ستړیا یو داسې حال وئیلو ته په اشارو کې جوګه ښکاري .. چې هغه دئی دوې لمحې آرام ته هم نه پرېږدي - او داسې محسوسېږي لکه هغه چې دَ تودو لمرونو لاندې دَ ګرځېدلو او په تکنړو غرمو کې دَ اوسېدو توان توفیق نه لري - او غواړي چې لږ دمه شي او بیا دَ نوي سره دَ لټون دَ مسلسل کړاوُنو سره مخامخ شي -

په دې نظم کې افضل شوق که یو طرف ته ځان دَ جنون تر حده په خپلې مینې کې مجنون څرګندوي .. او دَ پېړي په شان ستړیا ته .. ستړیا نه وائي او هر وخت دَ خپل اشنا په لټون کې ګرځي .. نو بل طرفته دغه پېړی او مجنون خپل ځان انسان هم ګڼي او غواړي چې .. دَ نوي سفر دَ جاري ساتلو دَ مخه لږه ستړیا په یخ سیوري کې دَ یو داسې ګڼې اونې دلاندې وسا کړي - خو درخته هیجرته نه وي - دَ دې علامتي اشارې مطلب دا دی .. چې افضل شوق ژوند یو داسې سپېره صحرا ګڼي .. او دَ خواهشاتو ته دَ داسې سرابونو نوم ورکوي چې هغه انسان دهوکه کوي .. خو بیا هم دغه انسان دَ دغو سرابجنو خواهشاتو پسې پسې منډې ترنډې کوي او دا هیله هغه ته .. دَ ژوند کولو چل سره سره په کړکېچنو لارو باندې تلل هم ښائي -

نه یوائې دا پورتنۍ خبرې .. بلکه په داسې رنګه نظمونو کې هر لوستونکی ځان ځانته معنې او مطلبونه راکاږي - او دا دَ دې نظم عالمګیریت بللی شي - کوم چې دَ افضل شوق په شاعرۍ کې ټولو نه لوئیه خوبي او خاصه ده - چې هغه په ډېرو ساده خبرو کې فکري ژورتیاګانې داسې په هنري شعري پېرائیو کې رانغاړي .. چې دَ مشر سلیم راز دا رائی دَ ده په باب بالکل صحیح ثابته شي - چې هغه په خپل مضمون کې .. په هم دغه کتاب " په لټون ستا دَ څېرې " کې په صفحه نمبر 17باندې لیکي ..

" زمونږ دې شاعر (افضل شوق) حقائق لیدلي او تسلیم کړي هم دي خو لهجه او رویه یې بې حده شاعرانه ده - احساس او شعور یې دَ فلسفي دی خو نظر او ژبه یې دَ شاعر ده "

دَ سلیم راز صاحب دا رائی دَ افضل شوق په دې نظم " ونې نیشته " باندې پوره پوره ځکه اوځي ... چې دلته هم خبرې په ساده لهجې کې شوي دي .. خو مفهوم یې فلسفي زېږوي - او بل دا دلیل .. چې افضل شوق په نثري رنګه نظمونو کې هم شعریت په ذهن کې لري - دَ مثال په توګه .. اوس که مونږ دَ دې نظم په فني جوړښت نظر واچوؤ .. نو دا خبره به هم واضحه شي چې دا نظم .. نه خو آزاد دی او نه نثري .. بلکه یو پابند او معری نظم دی - خو ، چې که مونږ یې داسې په څلورو ، یولس سېلابیزه مصرعو کې اولیکو .. لکه

زما هم زړه غواړي چې لږ دمه شم
دَ یوې ګڼې ونې یخ سیوري ته

خو ظلم دا.. چې دَ دې ژوند په دښت کې
تر لرې لرې   پورې   ونې   نشته

۳۴.. هسپانوي سترګې

سترګې يې څه وې؟
وې دَ زهرو پيالې
بانه لړم لړم ،
ککو کې ماران..
هم ځکه ما به زړه له سوخته کله
چې دَ ښو غشي ور اوتاوول
نو هرې پېغلې هسپانوي به راته
په موسکنۍ اشارو اووئيلو
" مه ګوره مونږ ته
ګنې ته به هم بيا
دَ ښکلاګانو دَ خُمار په اثر
دَ پکاسو په پلونو اوکړې مزل "

(په لټون ستا دَ څېرې.. مخ - 245)

دا پورته رقم شوی نظم چې افضل شوق په کال 1996 کې دَ سپېن په ښار بارسلونا کې ليکلی دی .. هم علامتي نظم دی - او تر هغو پورې څوک نشي پرې پوهېدلی .. چې دَ سپېن خلګو دَ خدوخال ، رنګ او روئيو يا دَ دې هېواد دَ ښار ياد شوي بارسلونا په باب ښه پته نه وي ورته - او پکاسو چې دَ يو بېخي ستر او مصوری دَ عالمي تاريخ يو مشهوره فنکار په توګه پېژندلی شي .. دَ بيک ګراونډ په اړه هم لوستونکي ته لږ ډېر معلومات لرل په کار دي - ولې چې په دې نظم کې هم خبرې خو ډېرې ساده دي - لاکن معامله هغسې دَ علامتي اشارو او فلسفيانه تهيم ده .. چې يو لوستلی قاري ترېنه ډېر خوند اغيستلی شي -

په دې نظم کې افضل شوق يو ځل بيا دَ آرټ رشتې له جماليا تو سره تړلو ته جوګه ښکاري - هغه دا يقين لري چې شاعر هم دَ يو مصور په رنګه څيزونو ته رنګونه او ښې ورکولی شي - لکه پکاسو چې دَ سپېن په تاريخ کې ځانته يو نوم دَ دې مصوری په اړه پيدا کړو .. نو وجه يې دَ دې ځای دَ ښکلو خلقو او قدرتي حسن دَ اظهار وه - چې افضل شوق يې په دې نظم کې نه يواځې ستائينه کوي بلکه ځان دَ پکاسو په لاره روان شوی لاروی هم په ناوئيلو اشارو کې ګڼي - او په دې خبرې کې هم شک نيشته .. چې دَ افضل شوق په شاعری کې دَ هغه دغه سفرونه او مزلونه لوی رول ادا کوي او هغه دَ پښتو شاعرانو او قلمکارانو

نه په اُسلوب کې بېلوي هم - هم ځکه خو مونږ دې لېوني شاعر او سفرنامه نګار ته یو داسې مصور هم وئیلی شو .. چې هغه تش عکسونه کاږي راکاږي نه بلکه هغه تصویرونو ته ژبې هم ورکوي - او غږوي یې هم - خو المیه دا ده چې دَ لفظونو دَ دې پښتون مصور په شاهکارونو او دَ هغو ښاهکارونو په خبرو .. لا خو زیاتره پښتانه نه پوهېږي - هم ځکه خو دَ دې شاهکارونو شاته ولاړ مصور او تخلیق کار هم لا خو سوالیه نشان پاتې دی -

دا نظم چې په دولس وړو او اوږدو مصرعو کې تړلی شوی آزاد نظم ښکاري .. دراصل آزاد نه بلکه دَ نهو داسې برابرو مصرعو نظم دی چې هره مصرعه یې یولس سېلابونه لري - راشئ چې او یې لولو -

سترګې یې څه وې؟ وې دَ زهروپیالې
بانه لړم لړم ، ککو کې ماران .....
هم ځکه ما به زړه له سوخته کله
چې دَ ښو غشي ور اوتاوْول
نو هرې پېغلې هسپانیې به راته
په موسکنۍ اشارو اووئیلو
" مه ګوره مونږ ته ګنې ته به هم بیا
دَ ښکلاګانو دَ خُمار په اثر
دَ پکاسو په پلونو اوکړې مزل "

۳۵ .. یو مي یار .. خو سل یې بڼې

څوک چې
هرڅه هرڅه لیدل غواړي
په سترګو باندې،
هغوئ به څه پېژني؟
زما هغه جانان
چې زه یې ،
له نهه نیوي بېلو نومونو پرته هم
لا زړه کې ،
ساتمه هیله دَ وصال
خو ، دَ سلمې بڼې

(په لټون ستا دَ خبرې .. مخ - 254)

افضل شوق دَ خپلې مستۍ، شوخۍ شاعرۍ په حواله دَ سلو يار مشهور دی.. او زيات تر نقادان ورته هرجائي ، حسن پرست او ګوره چې لا نور څه څه القابات ورکوي خو دَ هغه په شاعرۍ کې دا ورستی نظم دَ هغه ټولو را پورته شوو سوالونو دا سې په هنر او دليل جواب ورکوي چې مخکې دَ هيچا په ذهن کې دَ هغه په حقله هيڅ قسم شک او غلط فهمي نه شي پاتې کېدی - هغه وائي .. چې دَ الله تعالی نهه نيوي (99) شکلونه په کائنات کې ليدل دي بلکه حمد و ثناه هم وائي - خو سلمه بنه دَ هغه وصال شايد چې دئی دَ سلو حقيقي يار څرګند کړي - هو خدائی دي او کړي چې هم دغسې او شي - ولې چې ما دَ هغه دَ ټولي شاعرۍ دَ مطالعې وروستو خپل هر سوال دَ افضل شوق په دې نظم کې تر جوابه دا سې اورسولو چې زه اوس په ډاډه وئيلآ شم چې هغه اصلاً يو صوفي .. خو په جديد انداز يو ملنګ ، خوش لباس شخص او شاعر دی - يعنې هغه هم يو حسن خوښونکآ شاعر دی.. خو دا شاعر دَ باطن په سترګو حسن ته ګوري - لاکن چونکه مونږ په هر ښکاره کېدونکي څيز باندې يقين لرو - نو ځکه دَ هغه لفظي تراکيبو ، علامتې مروجه اشارو او مستعمل تلميحاتو او تلازمو ته هم هاغسې معنې ورکوو چې کومې رواج لري - خو دغه شاعر افضل شوق دَ روايا تو باغي شاعر دی - نو په کار دي چې مونږ دَ ده شاعرۍ ته په نوو نوو زاويو اوګورو .. هاغه زاويې څه کېدلی شي؟ دا به دَ هر وخت نقادان دَ ده په شاعرۍ کې لټوي -

په کائنات کې دَ الله تعالی دَ نهه نيوي څېرو ليدلو ورسته دَ سلمې څېرې دَ ليدلو خبره که څه هم لږ ابهام پيدا کوي خو زه دَ يو نقاد په حېث دا خبره قياس کولی شم چې افضل شوق.. چې تر اوسه لا ده (شاعر) هغه آئيډيله څېره نه ده لټولې چې په لټون کې يې دَ پېرې غوندې ګرځي .. شايد چې دَ الله پاک هغه نا ښکاره بڼه وي چې ديدار به يې په آخرت کې په جنت کې جنتيان کوي - يعنې دَ خدای اصل څېره ، چې له نهه نيوي څېرو نه به دَ هغه څېرې سلو ته رسوي - په دې نظم کې دَ افضل شوق دا سې صوفيانه فلسفه لوستونکي ته په ذهن کې بلا سوالونه زېږولی شي .. خو زما يقين دی چې هر سوال به يې هم دَ لوئی خدای پاک په عظمت تمامېږي -

دا نظم چې په لسو وړو او لوئيو مصرعو کې تقسيم ښکاري خو له اصله په څلورو ، پنځلس سېلابيزو اوږدو او برابرو دا سې مصرعو باندې مشتمل دی.. لکه

څوک چې هرڅه هرڅه ليدل غواړي په سترګو باندې،
هغوئ به څه پېژني؟ زما هغه جانان چې زه يې ،
له نه نيوي بېلو نومونو پرته هم لا زړه کې ،
ساتمه هيله دَ وصال ..... خو ، دَ سلمې بڼې

نور به دَ دې کتاب دَ ښېښتن په حقله څه وايم .. هغه خو اوس هم دَ خپل دې نظم " خيالي بڼه " په شان مسلسل سفرونو کې دا سې ورک ياد ېږي .. لکه هغه (شوق) چې ځان تکميلول غواړي .. او دا تکميل کېدی شي چې هغه کله هم په خپل ژوند کې او نه کړی شي - ولې چې ژوند خو هم دَ افضل شوق په قول يوه

داسې صحرا ده .. چې دئ‌ی په کې دَ يو بل طرف نه چورلکونه خوري - هم ځکه خو دا دَ نا ليد لي ليلا پښتون مجنون وائي .. چې

ستا دَ لټون
په مست جنون کې اشنا !
دَ مسلسل سفر له جوره زه هم
لکه پېرى
اوس په نامه ياد ېږم
او ښه زما هم
څه خيالي غوندې شوه

(په لټون ستا دَ څېرې ... " خيالي ښه " .. مخ – 110)

حسينه ګل

نوښار .. اکتوبر کال 2003

شوق.... دَ سفرونو په آئينه کې

(مزل په واؤرو باندې ـ دَ لمر دَ کلي په لور)

دا دواړه کتابونه ... چې په دولسو دولسو بابونو مشتمل دي - او دَ څوارلسو يورپي ملکونو بشمول دَ دوئ .. دَ سېل ذکر په کې په يو نوي انداز کې په يو ډېر خوندور ماحول کې شوی دی - او ما چې کله دغه دواړو کتابونه او لوستل نو دَ هغه دَ دې دواړو کتابونو دَ هر يو باب تفصيلي تنقيدي جائزه نه ليکل به يقيناً چې زما يوه خپله ادبي بد ديانتي وه .. او بل به دَ افضل شوق دَ دې کوشش او زيار نه هم سترګې اړول وو - کومه چې يوه بله ادبي بې انصافي ګڼم - او زما دا يقين دی چې دغه دواړه کتابونه چې څوک په دغه رنګ تنقيدي نظر اولولي .. نو هغوئ به څه نا څه ليک ته خامخا پاروي - دَ افضل شوق هاغه خپل کړې روايت په دې کتابونو کې هم په نظر راځي - دَ هغه دا کوشش وي چې هر ځل خپل ځان دَ فن مينه والو ته په

يوه نوي بڼه کې ښکاره کړي - په دې دواړو کتابونو کې دَ هغه دَ ليک انداز ماته دا احساس راکړو .. لکه زه چې په پښتو کې انګرېزي لولم - او يقيناً چې دا هغه يو بل نوی روايت خپل کړی دی .. يو مغربي روايت په پښتني رنګ او شکل کې !!..

دَ ښاغلي افضل شوق نه دغسې توقعات لرل خو زمونږ کار دی - خو دلته دَ بده مرغه ځيني خطرې او خدشات هم ماته اشاره کوي او هغه دا چې يو وار بيا هاغه قدامت پسنده طبقې چې خپل ځان او وجود په قومونو ، ژبو ، قبيلو ،علاقو ، توپکو ، تمانچو کې ګېر ګڼي .. هغوئ به دَ افضل شوق دغه نوي اپروچ ته يو ځل بيا په کوم نظر ګوري .. او يا آيا هاغه نظر به دَ دې کتابونو نه دَ څه اغيستو هنر لري هم او که نه ؟؟

دلته زه دا وضاحت کوم .. چې دا دواړه کتابونه "مزل په واورو باندې" او "دَ لمر دَ کلي په لور" په يوه اوږد سفر باندې مشتمل دي - نو راشئ چې وړمبی دَ سفرنامې "مزل په واور باندې" هر يوه باب جائزه واخلو - په دې دواړو کتابونو کې افضل شوق دَ سفري حالونو او نورو معلوماتو وړاندې کولو سره سره دوې عمراني مطالعې هم دَ انګلش دَ ژبې او يورپي ژوند په اړه تفصيلاً وړاندې کړي دي - او دې نه علاوه يې دَ هر ځای په حواله په کې تصويرونه هم دَ عکسي يُون تر عنوان لاندې چاپ کړي دي .. چې لوستونکي دَ هر هېواد او دَ هغه ځای دَ څيزونو او خلګو په اړه ترېنه په ذهن کې يو عکسي نقشه هم جوړولی شي -

وړمبۍ برخه ----

مزل په واؤرو باندې

(يادګيرنه :- دا کتاب په کال ۲۰۰۴ کې چاپ شوی دی)

دَ يورپ دَ سفرونو دپاره داسې عنوان کتاب ته ټاکل .. که يو طرف ته يقيناً دا څرګندوي چې هلته ډېره زياته يخني ده ، خو بلخوا دَ لوستونکي په ذهن کې هم دا خبره دَ سوال په شکل کې راپورته کېږي - چې چرته دې پورتني عنوان نه افضل شوق دا معنې خو نه اخلي .. چې په دې براعظم کې دَ ژوند کولو طرز .. انساني روئيې او خوئيونه هم څه دغه شانتې دي ؟؟ دَ دې سوال دَ ځواب لټولو په نيت راشئ چې دَ پښتون سېلاني سره دَ هغه دَ سفري پړاوُنو په لور په ګډه سفر اوکړو او دَ دې کتاب دغه دولس واړه بابونه په تنقيدي نظر اولولو -

۱. دَ بادار دَ کور په لوري

په دې باب کې افضل شوق چې دَ خپل لیک آغاز "چرته غلط جهاز ته خو نه راوختم؟ په ځواب کې دَ دوزخي حورو طوفاني دورې په رڼا کې دا خبري په ډېر خوند قلم بند کوي..

" مذهبونه ، رواجونه او انساني قدرونه که څه هم دَ یو ځناور وزمه انسان څخه ټولنیز انسان جوړوي.. خو له اصله دا انسان تر اوسه پورې لا تش په شعوري توګه له ځناورانو څخه بېل شوی دی ـــ ګوا دَ حاجتونو په وار که ځناور نه هم دی.. خو ځناور وزمه حتمای دی "
(مزل په واورو باندې.. مخ – 16)

دلته که ښاغلی شوق دَ عربو دَ جهاز دَ دننه ماحول یوه نظاره په ډېر خوندور او شاعرانه انداز کې غندي ، نو بلخوا یو بل سوال هم دَ خپل ذات او هېواد په باب راپورته کوي.. لکه

"- ته څوک یې ؟ او له کومه راغلی یې؟
- شوق زما نوم دی او زه پاکستانی یم

دَ تور سري انګرېزي دَ پوښتنې په ځواب کې چې ما څنګه دومره اوویلو ، نو هغه اودرېده او سرتر پایه راکتلو ورستو یې اوویلو..

- ته پاکستانی یې ... ؟ "
(مزل په واورو باندې.. مخ – 33)

په دې مکالمې کې شوق که څه هم خبره واضحه کړې نه ده.. خو دَ قاري په ذهن کې دا خامخا راځي چې.. زمونږ قومي شناخت او وجود دواړه دَ بهر دُنیا دَپاره دَ خوف ، وېرې.. یو علامه ګرځېدلې ده - یعنې په " سوالیه پاکستان " باندې شوق صاحب هم چې څنګه بیا دَ هغې بوډهی فېرنګۍ مخې ته کچه کېږي.. دې نه هغه دَ خپل هېواد په حواله ځان که وړکوټی محسوس کړی نه هم دی.. خو هغه حېران شوی او ځان کې ننه ننه مات شوی رامات شوی ضرور دی -

پورتنئیو دواړو پوښتنو په ځواب کې که افضل شوق یوې خواته دَ یورپ په حقله ادراکې نظر خپل کړو .. نو بلخوا یې په "هائیډ پارک "لندن کې هم څه چې وئیلي دي - که څه هم هغه یې ښکاره کړې نه دي.. خو داسې ښکاري لکه هغه چې خپل زړه ښه سپک کړی دی.. ځکه خو په اشاره کې خپله وائي..

" حقه خبره ده چې دَ دې موقعې څخه فائده اخیستلو کې ما هم خپل ځان دَ غازیانو په قطار کې درولو په نیت دَ اخلاقیاتو په دائره کې دَ انسانانو تر مینځه دَ وحشي روئیو په ضد څه خو اوویل - لاکن هیچا هم واورېدلو ځکه نه... چې زه له ځان ځان سره بوښېدم "
(مزل په واورو باندې.. مخ – 36)

بد رد وئيل هم دَ اخلاقياتو په دائره کې دَ يو اعلی ظرف نشاندهي کوي.. او په دې خبره کې شک نيشته چې دلته ده خپل ځان اعلی ظرفه څرګند کړی دی -

په دې باب کې له کراچۍ نه تر دوبۍ او بيا لندن پورې دَ سفر حالونو سره سره دَ لندن په اړه ډېر معلومات ، انکشافات ، او سفري مشاهدې لوستونکي دَ ځان سره ملګري مخ مخ ته په وړلو مجبوره کوي - کومه خبره چې په دې باب کې غورطلبه ده .. هغه دَ افضل شوق هغه رائيې ده ، چې ده دَ فېرنګيانو په اړه رقم کړې ده .. تاسو يې هم لوستلی شئ-

" که څه هم تر اوسه مونږ دا خلق خپل باداران ګڼو او ډېر په درنه سترګه ورته ګورو - خو حقه خبره دا چې دوئ له مونږ څخه کرکه کوي او داکرکه دَ هغوئ په خمير کې ده - او دَ دې خلقو په حقله هوشياران هم وائي.. چې روايت پسندي او کينه دَ انګلسيانو خاصه بلل کېږي"
(مزل په واورو باندې.. مخ – 34)

۲ـ چرته چې دَ لمر لا يخ کېږي

په دې باب کې هم.. لکه څنګه دَ عنوان نه څرګنده ده... افضل شوق دَ بيلجئيم هېواد او دَ دې هېواد ستر ښار برسلز په حقله دغه رنګ رائيې لري - او په خپلې سفرنامې کې ليکي چې...

" هو.. منم چې دَ شرافت په مقابله کې بدمعاشي په کې دَ نه برابر ده خو بدمستيانې په کې ليدل کېدلی شي "
(مزل په واورو باندې.. مخ – 56)

دلته هم ښاغلی شوق په ډېرو اشارو کې دَ دې ښار دَ استوګنو او دَ ښاريې دَ ژوند او روئيو په حقله خپل نظر په ډېر ښکلي انداز کې څرګندوي - خو بلې خواته دَ بل په ژوبه (ګائيډ) داسې هم دَ دې هېواد په اړه ليکي ..

" وئيل کېږي چې يو ځل دَ اولمپک دَ لوبو څخه راغلی سوئمنګ ټيم وَ لوبو غاړو ته باچا انعام په دې خبره ورکړو چې هغوئ په اوبو کې ډوب نه شول "
(مزل په واورو باندې.. مخ – 59)

دلته دَ بلجميانو دَ نا راستۍ ، سستۍ او ناخوښۍ خواته هم افضل شوق په ډېر مزاحيه انداز اشاروه کوي - دَ دې باوجود په دې مزاح کې هم دَ هغه يو مقصد دی چې هغه دَ بلجئيم خلق دُنيا ته څرګند کړې - او هم دغه رنګ دَ يو ځای دَ خلقو ښه او بد خويونه او روئيې په خپل انداز کې په معلوماتي رنګ کې بل ته رسول دَ سفرنامې دَ ليک مقصد هم دی -

په دې باب کې دَ معلوماتو سره سره ځینې داسې اشارې هم مخې ته راځي ، چې دَ قاري په ذهن کې دَ بلجئیم په حقله راپورته شوي سوالونه ځواب ته رسولی شي - لکه په دې لاندېنۍ مکالمې کې چې هغه په اشارتي انداز واضحه کړې دي -

" او بیا دَ څه خاموشۍ ورسته واي ..
- تاسو خبر یاست ، چې په اروپا کې دَ برطانیې په څېر چې ترېفک یې په کیڼ لاس چلېږي .. نور هېوادونه خپل ښي لاس په کاروي او ولې ؟
هغې به لا نور څه هم وئیلو ، چې یو غږ راغلو ..
- هو هو .. په دې چې دَ انګلیسانو زور په نورو پاته نه شو
ځواب څه وو ، چې په بس کې دَ خندا او غږبوږي سره سم هر یو ه شا ته کتلو - ولې چې دا بل هیڅوک نه .. هغه فلپائني ځوان رونالډ وو -
- هو ، کېدلی شي ، لاکن دَ دې هېواد خلګ خو یې لا اوس هم مني لاکن .... "
(مزل په واورو باندې .. مخ – 59)

دلته خبره په " لاکن " باندې سر ته رسول داسې څرګندوي لکه بلجئیم چې دَ ګاونډي فرانس په مقابله کې انګلېنډ ته زیات اهمیت ورکوي - وجه یې څه ده ؟ دَ دې په اړه په دې باب کې بلا خبرې موجودې دي .. چې دَ لوستلو ورستو مخې ته راتلی شي -

۳- تودو ماښامونو سوړ ښار

په دې باب کې سېلاني افضل شوق دَ هالېنډ دَ سېل سره سره دَ دې ملک دَ غټ ښار ایمسټرډم ښار خاصکر دَ شپې او دَ ورځې ژوند ته دَ سړو او تودو رواجي خصلتونو په لور اشارې کړې دي - نو بل خوا ته یې دَ هغوئ دَ خوئیونو ، عادتونو او قانوني " ناروا " رواجونو ته ګوته هم په ښه انداز نیولې ده - په دې باب کې شوق چې هر څو دَ پرون دَ ولندېزیانو په حقله یو احترام لري ... خو دَ نن دَ ولندېزیانو په حواله هم داسې په بې سانتګۍ لیکي ..

" لنډه دا چې کله هغې دا خبرې کولې نو په دې ښار باندې مې دَ اروپا دَ تهائي لېنډ پیدا شوی شک وار په وار ځکه یقیني کېدلو .. چې امریکې غوندې یو انتهائي ماډرنې ټولنې کس چې یې لا هم په آزادۍ باندې دَ حېرانۍ اظهار کوي .. نو هغه به څومره آزادي وي؟ "
(مزل په واورو باندې .. مخ – 80)

منم چې افضل شوق په دې باب کې ډېرې آزادې خبرې کړې دي .. خو په دې پورتنۍ پېرائیه کې دَ تهائي لېنډ سره مثال ورکول دَ هالېنډ غندنه ده - نه یوازې دا خبرې .. بلکه په هم دغه ښار کې چې دَ یو

هوټل په کمره کې درسته شپه خوب نه کولو په کېفیت چې په خپل بیان کې کوم ډرامائي انداز ده خپل کړی دی - هغه دَ ستائینې ور دی - او په کار هم ده چې دغسې کېفیتونه په دغسې خوندور انداز کې قاري ته رسول.. دا دَ سفرنامې دَ لوست خوند پیدا کوي - افضل شوق دَ هالېنډ دَ خلقو دَ روئیو په باب یو بل ځای لیکي چې..

"- وئیل کېږي ، چې دَ هالېنډ خلق (ولند ېزیان) نه یوا ځې په خپل ژوند او حېثیت غره دي - بلکه هغوئ دا هم وائي ، چې ګوندي..

" خدای مونږ ته ځمکه راکړه او مونږ ورباندې هالېنډ جوړ کړو او بل دَ دې خلقو په مخونو هر کله دَ غصې آثار برېښي - ولې چې دا خلق په "زه "او "زه "کولو کې لوئی نوم لري"
(مزل په واورو باندې.. مخ – 70)

دې نه علاوه افضل شوق په دې سفر کې دَ ولند ېزیانو ځېرې او په ځېرو باندې دَ راغونډې شوي ګونځې که له پښتنو سره تړي ، خو پښتانه نه ورته وائي - نو بلخواته دَ هغوئ دَ ژبې صوتي اثر هم پښتو ته نیږدې نیږدې ګڼي.. خو پښتو ځکه نه ورته وائي.. چې هغه دَ ولند ېزیانو ځیني رواجي عادتونه غېر انساني ګڼي - لکه په دې هېواد کې دَ ځناوري تندي ماتولو ته په قانوني توګه دَ سوشل ورک نوم یا حېثیت ورکول او نشې په قانوني توګه جائز ګڼل.. دَ دې خلقو هغه ځانګړی غرور دی چې ورته په اخلاقیاتو کې بې حیائي وئیلی شي - او داسې هر څه.. که هغه ښه دي ، نو په ښو ټکو په دې سفرنامې کې رقم شوي دي او که بد دې.. نو بدو ته بد هم په ډېره اخلاقي پېرائیه کې وئیلی شوي دي - او دا دَ افضل شوق په ادبي لیکنو کې حقیقت پسندانه دلیل ګڼلی شي -

۴۔ دَ هټلر دَ پلونو خاورې مې رانجه کړو

په دې باب کې دَ عنوان نه برېښي چې افضل شوق دَ هټلر شخصیت ، دَ هغه بهادرۍ ته څومره دَ احترام په نظر ګوري.. او جرمني ته تګ دَ ځان دَپاره یو اعزاز ګڼي - او دلته دا ګوري چې دَ هټلر آثار ، آیا دَ هغه په اولاد کې چرته په نظر راځي او که نه..؟ په دې حقله دئی په دې باب کې په واضحه ټکو کي لیکي-

" په تاریخ کې په درنو ټکو لمانځل شوي جرمنیانو ته که څه هم په نړۍ کې اوس هم په ډېره درنه سترګه کتل کېږي - خو ما یې په نرانو او ښځو کې داسې هیڅ یوه خبره نه اولیده چې له خپل تاریخي عظمت سره یې سمون خوړلو - ولې چې دا خلق هم لکه پښتانه اوس پیسه هر څه ګڼي او ورته ګډ ېږي "

(مزل په واورو باندې.. مخ – 109)

په دې باب کې افضل شوق په خپل نظر پښتون او جرمن مارشل قومونه ګڼي.. خو له دواړو مایوسه هم دی - چې دواړه دَ خپل فوم لوئی عظمت دومره مقدم نه ګڼي څومره چې پیسه ګڼي-

دلته دَ جرمني په سبل کې دَ افضل شوق رومانوي طبعیت ښودنه څه زیاته شوي ده - خو بیا یې هم خپل شوخ انداز او دَ لټیون هڅه دلاسه نه ده ورکړې - لکه په دې لاندېنۍ مکالمه کې چې هغه لیکي..

"- دا شوق چې هر شي ته ډېر په غور ګوري نو....
- هو.. دا سې محسوسېږي لکه هغه شی چې په زړه کې نقش کول غواړي
داني چې څنګه دَ کائیکو خبره پوره کړه نو ونېسا هم په پسخوندي موسکا کې وائي
- هغه ځکه چې رائټر دی او شاعر هم...
په " شاعر " باندې زور ورکولو ورسته ما وار داسې لاس ته کړو..
- هر هغه شئی چې ماته اپیل کوي ، زه یې انجوائی کولو سره سره ستائل هم غواړم "
(مزل په واورو باندې.. مخ – 112)

یقیني خبره ده چې دلته هم افضل شوق دَ خپلې شاعرانه فطري مجبورۍ دَ وجې خپل شاعرانه ذوق څرګند کړی دی.. بلکه دَ خپل لټیون انتها ښکاره کولو علاوه هم مونږ ته دا راڅرګندوي چې هغه هر څیز ته په څومره غور او فکر ګوري - او دَ شوق ، په جرمني کې دغه رنګه رومانویت کېدلی شي چې دَ هغه قصور نه.. بلکه دَ جرمني دَ شاعرانه ماحول اثر وي - لکه په دې سبل کې چې ورته ګائیډ میرنا داسې وائي..

" جرمنیان هم دَ کتاب دَ مطالعې دغوني شوق لري لکه انګلسیان - لاکن شوقه ! ته خبر یې چې جرمني ته دَ شاعرانو او لیکوالانو هېواد هم وئیل کېږي - او دلته دې خلقو ته ډېر په درنه سترګه کتل کېږي - چې دَ جرمنیانو له قوله ..شاعران او لیکوالان ذهنونو ته تر ټولو ښه تفریح ورسپاري او له دې خلقو څخه تحریکونه زېږونه کوي "
(مزل په واورو باندې.. مخ – 106)

۵ـ دَ خوب په رښتونو ناؤ کې

په دې باب کې ښاغلی افضل شوق دَ سوئټزرلېنډ سبل په خپل خوندور انداز کې لیکلی دی - زیات معلومات یې دَ " ګائیډ " په خله وړاندې کړي دي - خو خپل نظر او فکر یې هم لوستونکو ته دَ یو زیرک لیکوال.. او تکړه سبلاني په رنګ کې ښکاره کړی دی - په دې باب کې هغه خپل فکري کوشش ته دَ سوئټزرلېنډ په اړه داسې ضروري ټکي راغونډوي لکه ..

" که څه هم زمونږ دَ هېواد په برخه دَ خلاسو شیطانانو په شمېر دلته کم شیطانان خوشي کړل شوي دي .. خو شییطان هر ځای شیطان وي - هو.. دَ هرڅه پرته هم دَ کرکې وړ ګڼل کېږي - او بل دا چې دَ خدائی په دې دُنیا کې که څه هم هغه دَ ځمکې په سره جوړ سوئټزرلېنډ دی .. ښه او بد خلق لري "
(مزل په واورو باندې .. مخ – 123)

په دې باب کې ښاغلی افضل شوق دَ سوئټزرلېنډ دَ خورو ورو ښائستونو نه متاثره خو ښکاري .. خو دَ خلقو دَ روئیو ، خوئیونو او ښو او بدو نه خو ابدی هم لیدی شي - په دې باب کې دَ یوې امریکنې پېغلې ونیسا سره دَ هغه رومانوي تعلق داسې په هنر ، ډرامائي او افسانوي انداز کې ذکر شوی دی .. چې ښکاره خبره په کې یوه هم په نظر نه راځي - او دغه دَ حېرانتیا او سسپنس نه ډک تعلق ، دَ یو ښکلي حېرانتیا هاغه لیوني کېفیات ټول دَ لوستونکو ملګري کوي چې ښاغلي شوق يې منظرکشي کړې ده - په دې لنډ غوندې سېل کې دَ لیکوال فکري مشاهده او جذباتي زیرکتیا ډېره دَ قدر وړ ده - دَ جرمني ، آسټریا ، اټلي او فرانس تر مینځه موجود هېواد سوئټزرلېنډ دَ اولس په حقله یو ځای لیکي..

"جرمن سوئس په طبعیت کې اضطراب لري .. آسټرین سوئس ټوکیال طبعیته او موسیقي خوښوي- دغه رنګه فرنچ سوئس نخرې بازه او فېشنیان دي - لاکن اطالوي سوئس څه غوندې زیات مذهب پرسته او قدامت پسنده یاد ېږي "
(مزل په واورو باندې .. مخ – 140)

دلته دَ لیکوال مقصد دا دی ، چې سوئټزرلېنډ په دې پورته ذکر شوو څلورو واړو ملکونو په میانځ کې دَ یو " سېنډویچ " حېثیت لري - او دَ دغه څلورو واړو ملکونو نه متاثره دی - خپل سوئس کلاسیکي بڼې نه لري - او زما په خیال دغه تجزیه افضل شوق دَ یو کامیاب سفرنامه نګار په صف کې دروي - چې دَ دې خلقو په حقله دومره ډېر معلومات به هم لري ، او دَ معلوماتو دَ بیانولو .. یو خپل حېرانونکی انداز هم -

۶ ۔ دَ ژوند په خوندونو کې تمام هېواد

په دې باب کې دَ آسټریا دَ غریزي سیمې ، دَ درو ، واورینو غرونو او دَ نورو ځنګلي او قدرتي ښکلاګانو چې کوم ذکر شوی دی .. نو هغه په خپل ځای یو خاص اهمیت لري - چونکه ښاغلی لیکوال هم دَ یوې ښائسته غګریزې علاقې سره تعلق لري - نو په دغه باب کې دَ قدرتي مناظرو نه هاغه خوند اغیستل او قاري ته هو بهو هاغه تصویر مخې ته کول .. دَ افضل شوق دَ هنر یوه لاره ده .. ! ! دې مکالمې نه تاسو دَ سېلاني لیکوال په حقله قاري دَ هغه دَ خوشحالۍ او مستۍ نه اندازه کولی شي -

"- دا شوق او روني چې سره یو ځای شي نو هلته غم نه .. خنداګانې وي

- او مستیانې هم ...
دَ میرنا خبره پرېکولو ورسته زړې لورې په خپل تېره غږ کې چې داسې اووئیلو ، نو میرنا وائي..
- هو ، دا شوق خو چې دَ ورځې وخت دَ خبرو نه لري.. دَ شپې او دېرې لا نه ...
- څنګه به او دېږي ؟؟ خوب ته چې یې خلق نه پرېږدي "
(مزل په واورو باندې.. مخ – 160)

په دې باب کې دَ لیکوال دَ سفر دَ کار.. دَ هغې دَ لوازماتو ، دَ خپلو مشاهداتي او مطالعاتي مصروفیاتو دَ لاسه دومره ناوزګاره لیدی شي ... که ټوله ورځ په دغه هر څه تېروي - نو دَ شپې دَ خوب دَپاره هم وخت نه لري - دې مطلب دا مخې ته راځي.. چې افضل شوق دَ اروپا په سېل کې دَ ستړیا نه خوند اغیستلو سره سره وخت ضائع کړی نه دی - او دلته که مونږ بیا بیا دَ افضل شوق دَ سفري شواخون ، محنت او پرله پسې دَ زیار خبره کوو.. نو پورتنۍ پېره یا مکالمه هم مونږ دَ هغه دغه مصروفیات په ګوته کوي - افضل شوق هر څو که دَ دُنیا په هر ګوټ کې دَ هاغه ځایونو په ښکلاګانو کې ورک شي - خو دَ خپل هېواد او سیمې نه پرېکړی کله هم نه دی - هغه هر ځای یا موقعې ته خپل قوم ځان سره ګنډلی وړي او ورته هغه موقعه احساسولو کوشش هم کوي - کوم چې هغه دَ خپل قوم یا هېواد سفیر څرګندوي - لکه په دې لاندېنۍ پېره کې چې لیکي-

" داسې واوره که څمونږ په هېواد کې ورېدلی نو دا تګ راتګ به نه وی.. بلکه په درست ژمې کې به خلق دننه په کورونو کې ناست وی "
(مزل په واورو باندې.. مخ – 165)

نه یوازې دا .. بلکه افضل شوق دَ آسټریا په واورینو درو او غرونو کې په مختلفو موقعو دَ خوند اغیستلو خبرې ډېرې په خوند کوي او دا هغه وړمبی ملک دی چې هره نظاره یې دَ افضل شوق زړه او روح تخنولی دی - دې نه ښکاري چې هغه واوره زیاته خوښوي - هم ځکه خو دَ واورین موسم دَ شاعرانه اثر دَ مخې هغه لړ شانتې دَ امریکنې پېغلې ونیسا په حواله دَ تخیلاتي رومانویت داسې په مزه مزه ښکار شوی هم دی لکه ..

" او وه هم دغسې خبره ..ګوا هغې زما په لور کتلو او سترګې چې مې څنګه ورسره څلور شوې - نو داسې یې په برګو سترګې په ما کې راښخې کړې.. لکه هغه چې راته وائي..

- شوقه ! ته واقعي چې په خپل ضد کې پښتون اووتې - ګنې دَ لوی بادار دَ لُور په حېث خو ما غوښتلو چې ځان ته دې مرئیی کړم

او بیا یې په نرۍ موسکا کې له سترګو وښته داسې شاته اوځنډلو .. لکه هغې چې زما دَ سترګو په وړاندې نه.. بلکه دَ دې شاعرانه موسم له سوبه ماته خوړلې وي "
(مزل په واورو باندې.. مخ – 165)

۷۔ دَ موزارټ په موسیقي کې مسروره ګلدرې

په دې باب کې دَ وخت دَ یو عظیم موسیقار په باب نه یواځې ښې درنې خبرې شته بلکه دا سیمه یې دَ هغه دَ موسیقي په سرونو کې مسروره ښکاره کړې ده - دې سره سره افضل شوق دَ "موزارټ په موسیقي کې" دَ عنوان لاندې نظم کې ځکه لیکلو چې خپل ځان موزارټ اوګڼي اودَ آسټریا دَ درو ، ویانا ښار.. او خاصکر دَ سپلز برګ خواو شا ته ښکلې نظارې او خواره واره ښائستونه دَ هغه په رنګه محسوس کړي او خوندونه ترېنه واخلي - هم په دې باب کې افضل شوق داسې څرګند کړې دې لکه چې آسټرین په ګلونو ، رنګونو او په موسیقۍ ورک مئین خلق دي - یو بل ځای شوق دَ آسټرینو په باب لیکي-

"که څه هم دلته دَ ښځو جامې څه ګڼې دي.. خو شوخیانې هم څه کمې نه لري.. چې موقعه په لاس ورشي ،نو دلاسه یې نه ورکوي"

(مزل په واورو باندې.. مخ – 191)

په آسټریا کې چې چرته هم افضل شوق تللی دی .. دَ هاغه ځای او خلقو یې یو رُخي مطالعه نه ده کړې.. بلکه غېر جانبدار انداز کې یې په دواړو اړخونو لیکل کړي دي - او دَ دې نه مونږ افضل شوق یو آفاقي او تعمیري سوچ لرونکی داسې لیکوال ګڼلی شو چې دَ سوچ دائرې یې محدودیت نه لري - او نه دَ یوې خاصې نظرېې پابند لیدی شي - هغه په خپل تحریر کې آفاقي فکر ته زیات پاملرنه کوي - دلته په یورپ کې دَ انګلسي ژبې په حقله دَ مایوسۍ نه علاوه افضل شوق دَ ملګرو تر میانځ دَ ژبې دَ اهمیت او ضرورت مکالمه (صفحه نمبر193) چې ډېره خوندوره ښکاري. سرته رسولو ورستو خپله خواره ژبه پښتو داسې احساسوي او لیکي چې..

"... لاکن خپله ژبه خپله وي.. که هر څو هغه وړه وي یا غېر علمي او سائنسي"

"منم .. چې خبره یې صحیح کوله ، خو ما دَ خپلې پښتو سره دَ جنون تر حده مینې له سوبه په خپلې پورتنۍ خبرې باندې جذباتي ټینګار څه اوکړو.. چې ملګرو دَ وړو ژبو په باب زما دا رائیې په خپل خپل نقطه نظر ډېره او غندله - او بیا مخته که ما هر څو دلائل ورته قطارولو ، خو دَ مشر بادار لُورکۍ دَ تپل شوي رائیې په حق کې ملګرو ما ته ګرسره غوږ نه نیولو"

(مزل په واورو باندې.. مخ – 194)

په دې باب کې دَ لیکوال دَ خپلې مورنۍ ژبې سره دَ مینې او محبت کوم جذباتي تړون.. چې دَ هغه یوه فطري خاصه ده .. هغه هم دَ سفرنامې په دې پړاوْ کې دَ قاري نه پټ نه دی -

افضل شوق دَ ویانا دَ سېل کولو په وخت دَ آسټرینو په باب داسې خبرې هم رقم کوي..

" که څه هم دَ جنت هیلي لري ، خو دغه آسترین دا ژوند هم ښه په خوند تېروي - ګوا میوزیک یې کمزوري او ډانس دَ خوښي شیان دي - او بل دا خلق دَ هوټلانو شوق هم لري - دلته دې وخت 15500 ستېېنډرډ کېفې په دې ښار کې موجودي دي "

(مزل په واورو باندې .. مخ – 190)

۸. شپه ...چې سهار کېدله نه

په ویانا ښار کې دَ ملګرو سره دَ شپې دَ ژوند په رڼاګانو کې ورک سېلاني افضل شوق چې څه هم رقم کړي دي - هغه په ادبي پېرائیه کې سرته رسولي شوي دي - دَ مثال په توګه دې لاندېنۍ پېره کې لیکي-

" دا خلګ خو هم دَ خپلو ضروریاتو دَ لارې هاغسې خواست ګر دي لکه څمونږ دَ هېواد سوالګر... بس توپیر یې تر میانځه دا دی چې زما په هېواد کې سوالګر دَ دوؤ وختونو دَ ډوډۍ په غم کې بل ته لاس نیسي .. او دلته دا په ظاهره خوشحاله خلق نور نور ځان وسا کولو په غم ډنګرېږي او په داسې سړو شپو کې هم سهار کولو ته غړي نه اچوي "

(مزل په واورو باندې .. مخ – 207)

دلته هم ښاغلي افضل شوق دهاغه ځای او دَ خپل هېواد یوه کوټلي تقابلي جائزه په ډېر تنقیدي نظر وړاندې کړې ده .. چې دَ هغه دَ تنقید او غندنې خپل هنر لوستونکو ته وړاندې کوي - په پورتنئیو خبرو کې سوالګر او خواست ګر .. چې افضل شوق په کومو معنو کې اخلي .. هغه دَ مغرب دَ لا لچونو او دَ مشرق دَ بنیادي ضروریاتو تر میانځه ښه معیاري تنقیدي جائزه ګڼلی شو - او په کار هم داسې دی چې تنقید ته هم دغه رنګه ښائسته ژبه ورکړل شي لکه افضل شوق چې یې په کار راولي -

په دې باب کې دَ ایلپس دَ غرونو په درو کې چې آستریا او اټلي تر میانځه دي .. په واورو کې دَ ټرېفک جام پېښې وروستو ذکر شوي دَ تکالیفو قیصه چې څنګه افضل شوق په ډرامائي انداز کې بیان کړې ده... هغه قاري ته دَ خوف او ویرې یو بُوږنونکی احساس خامخا ورکوي - ولې چې په دې کې ښاغلی شوق دَ یوې داسې تجزیې نه تېر شوی دی چې هغه خوف نه دَ راوتو دَپاره یې ډېره مهم جوئې کړې ده - او داسې ښکاري لکه چې دَ دې ترخې تجزیې خوف چې دَ هغه په اعصابو دَ یو ویرېدونکو خوف منظر جوړوي - دا لاندې واقعاتي رقم شوي مکالمه په دې اړه تاسو لوستلی شئ-

"- او بل په دې کارون کې یو هم داسې نه وو ، چې په هر دویم ګام نه پرځېدلو ..
- لاره هغه ده ، روډ هغه دی ..نو هغه ټاوْن ولې دومره لرې شو ؟ خبره نه یم

یو وخت چې په ساهکېدلي انداز کې میرنا هم داسې څه اووئیلو ، نو ملګرو دَ مایوسۍ ګېه پېئیل کړه - وېلینا ، چې دَ ابډرین لاس یې نیولی وو.. وئیلو..
- زه داسې فکر کوم چې مونږ لاره غلطه کړه
داني وئیلو..
- مونږ ته نه وو په کار چې له هغه ځایه را روان شوي وی
- هو ، هلته که نور نه .. خلق او ګاډیاني خو وې
زاړه ویلئیم چې داسې وئیلو ، نو پېغلې لوري ویوار چې دَ مور په اوږه یې لاس نیولی وو.. خو په ژړا شوه..
- ماما داسې نه.. چې په دې ځنګل کې مې ځناور او خوري
څومره چې خلې وې.. هغومره خبري وې ، چې دَ سړي زړه یې نور نور وړوکی کولو - لاکن کائیکو ،چې اوس باقاعده لکه وړه جینۍ په ژړا سرشوه او په سلګیانو کې یې وئیلو..
- زما خو زړه ډوبېږي ، زه به مړه شم.. زه به مړه شم
(مزل په واورو باندې.. مخ – 219)

که مونږ اوګورو ، نو دَ افضل شوق په سفرنامو کې مکالمې ډېرې زیاتې وي.. کوم ته چې هغه ډېر په خوند ډرامائي انداز ورکوي - خاصکرکومه اوږده خبره یا غټه واقعه چې هغه په اختصار یا علامتې پېرائیه کې سرته رسول غواړي.. دَ هغې وضاحت افضل شوق په مکالماتي پېرائیه کې په ډېر ښائسته هنرکې کوي -

۹ - هرقدم په نوي ټاپو باندې

په دې باب کې دَ هاغه ښار په حقله خبرې شوي دي چې په اوبو کې جوړ دی.. او په درسته نړۍ کې دَ روماني ښار په نوم شهرت لري - او دَ دې ښار په حقله ډېرو خلقو لیکل کړي دي لاکن دَ افضل شوق په خبرو کې یو ځانګړتیا لیدلی شي - ولې چې هغه دلته هم خپل معلومات دَ قیصې په انداز کې وړاندې کړي دي - دا ښار چونکه په اټلي کې دی او شوق له اټلي نه متاثره په دې نه دی چې دَ هاغه ځای په خلقو کې ډېره شوکماري ده - دَ وینس ښار دَ ښکلاګانو دَ بیانولو سره سره دئ خپل نظر دَ اطالویانو په باب داسې څرګندوي -

" چرته چې هم کوم مذهب دَ جنون تر هانده زیات منونکي لري.. هلته ګوره چې څله دهوکه، فرېب ، شوکماري ، ترهه ګري او نور نور غېر انساني کارونه کېږي؟ "

(مزل په واورو باندې.. مخ – 237)

او مخته که څه هم افضل شوق په خپل وضاحت کې لیکي چې په تهائي لښکر، هندوستان، اټلي، اسرائیل او حتی چې بشمول دَ ده خپل هېواد .. دا هغه ملکونه دي چې دُنیا ورنه سر ټکوي - یعنې دئ دا سوال پورته کوي چې چرته هم خپل خپل ځانته مذهب دَ انتها تر حده لیدلی شي .. هلته شېطاني کارونه ولې زیات دي ؟ شوق دَ خپل قاري نه دَ تپوس په شکل کې کوي - ګنې ده په خپل دې باب کې دَ دې سوال وَ ځواب ته ډېر ښه او انساني او مذهبي دلیل وړاندې کړی دی - لکه څومره چې انسان رحمان ته نیږدې کېږي هومره یې شېطان دُښمن کېږي - خو دَ ده په لهجه کې دا پورتنۍ خبري څه دا سې په ښکلي ادبي پېرائیه او اشارو کې شوي دي .. چې یو قاري یا نقاد تر ښه ډېرې معنې اغیستلی شي -

" چې شېطان خو هم هلته ، چرته چې دَ رحمان او انسان تر میانځه لارې لنډېږي خپل زور او زیار زیات په کاروي - او چرته چې کارونه دَ شېطان په رضا کېږي .. هلته نو شېطان غواړي څه ؟ "

(مزل په واورو باندې .. مخ – 238)

په دې باب کې دَ افضل شوق دَ ملګرو نه بېلتون او له یوې جزیرې تر بلې جزیرې او نورو جزیرو پورې دَ نابلدۍ دَ سوبه ورکېدل هم یو افسانوي پړاو دی - په دې ورک سفر کې افضل شوق دومره په خواږه انداز دَ خپلي مایوسي قیصه کړې ده چې قاري ځان سره ملګری وړي - لکه یو ځای چې لیکي ..

" خو بیا مې هم دَ خدائی په نوم توکل او کړو او په هغه لانچ کې کېښستم ، په کوم کې چې ټولو ښځو او نرانو ماته او زما روسي خولۍ ته او اوږده ږېره ږېن کوټ ته دا سې کتلو لکه زه چې دَ دې نړۍ انسان نه او لا بیا خپله زه مریخ ته راغلی یم - زه هم دَ ځینو نورو سوارلیانو په شان ولاړ وم او اوبه راڅخه څڅېدلې لګیا وې -

"- سیټ سیټ
یو وخت چې لانچ په مست سمندر کې مخته روان وو ، نو یو زاړه سړي زه له کوټه کش کړم او له ځان سره یې کښېنولم او وائي ..
- انګلش انګلش .. جرمن جرمن ؟
ما هم په پښتو خبري ورته پئیل کړې او ورته وئیل مې ..
- پلاره زه پښتون یم پښتون
- پاتون او پوشون
او بیا یې دا سې .... تون پتون پون شون بون .... غوندې توري تکرارول پئیل کړو ، لکه هغه چې زما او زما په غښتلې قام پورې پسخوند وهي - بیا چې به یو نیم سوارلۍ هم ورته کتلو ورسته یو غوږ شو .. نو په ما کې به پروت پښتانه نوري نوري اوږې له غصې ورته دَ پښتو دَ فلمي هیرو بدرمنیر په رنګه او ځنډلې " -

(مزل په واورو باندې .. مخ – 248)

لکه ما چې مخ کې هم دا خبره کړې ده .. چې افضل شوق په دې سپل کې نه یوائې پښتون دَ ځان سره اوړې وو .. بلکه خپله هم پښتو ته جوړېدلی پښتون لیدلی شي - نو ځکه خو دې پورتنۍ واقعې نه یوائې ده ته ډېر تکلیف رسولی دی ... بلکه دَ اټلي دَ قامي پرستۍ رجحان او ترقۍ زمونږ لیکوال ښه خپل قام او مشرانو ته غصه کړی هم دی - په دې خو دئی .. هم په دغه باب کې یو بل ځای خپل دَ زړه بهړاس دَ پښتنو په مفادپرسته قامي مشرانو داسې اوباسي -

" پښتو یې راته بې پښتو کړې ده او دَ خدائی رسول او اسلام په نوم یې تش تر چوکۍ پورې دَ رسېدلو اوزار جوړ کړی دی ، لاکن دا بېله خبره ده چې دَ هغوئ دَ خېټو په پړسولو کې دَ دې ساده او بوده وزمه اولس هم ښه لوئی لاس دی .. چې بیا بیا یې په سر کښېنوي "

(مزل په واورو باندې .. مخ – 242)

۱۰ ـ خوب وو.... خو دَ خوب په رنګه نه

په دې باب کې افضل شوق دَ وینس ښار دَ اوبو نه ډکو کوڅو په باب خپل لیدلی خوب بیان کړی دی - یعني داسې خوب چې په کې په دَ قیامت یو منظر وي ... کشتۍ په اوبو کې ډوبېږي .. مکانونه رانړېږي .. خلق یو خوا بل خوا منډې وهي - خودلته دا انساني خبرې دَ انساني خبرو په رنګ کې نه ښکاري .. بلکه دغه انساني مخونه دَ وحشي ځناورو په بڼه کې لیدل کېږي - هر یو ځانته کوشش کوي چې خپل ځان دَ اوبو دَ مستو څپو نه بچ او رابهر کړي - هیڅوک دَ چا پکار نه راځي - هر څه په اوبو کې یوې بلې خواته بهېږي او ډوبېږي-

په دې خوب کې افضل شوق دَ یورپ دَ نفسانفسۍ په حقله چې کومې کومې علامتي اشارې ذکر کړې دي .. هغو نه دَ یورپ دَ انسانانو ژوند او دَ هغو دَ روئیو عکاسې په داسې هنري انداز شوې ده چې قاري تربنه دَ خوند اغیستلو سره سره معلومات هم تر لاسه کولی شي - دا دَ یو هنرمند لیکوال تر ټولو لوئیه خاصه ده چې هغه خپل اظهار ته څنګه ژبه ورکوي .. دَ افضل شوق دې لاند ښئیو خبرو کې پټو اشارو نه مونږ اندازه کولی شو-

" هو .. ما وئیل لکه هاغه سپیان چې به مونږ له دې طوفاني اوبو ژغوري - ولې هغوئ خو نه ډوبېږي - لاکن بیا چې مې هلته لرې وَ داسې سپي ته پام شو چې دغه وو.... یوې پېغلې له اوبو ایستلو .. نو مې زړه کې دا خبره راغله .. چې هو ، رېښتیا سپیانو ته خو په روپا کې کله کله تر انسانانو هم په درنه سترګه کتل کېږي " -

(مزل په واورو باندې .. مخ – 262)

که څه هم دا پیراګراف دَ خوب دَ یو منظر نه رانقل شوی دی خو دَ اروپا په طرز زندګئ باندې یو داسې تنقیدي ګزار دی چې دَ شوق دَ سفر ځانګړتیا مونږ ته نوره واضحه کوي - دَ وینس نه علاوه افضل شوق بل وړکوټي هېواد سان مرینو ته په خپلې سفرنامې کې یو کلي وال هېواد وئیل هم تنقیدي نیوکې په ځان کې لري - لکه ..

" مونږ اوس سان مرینو ، چې ځانته یو خپلواکه هېواد دی .. په خوا روان یُو - چې که یو وړوکی ماډرن کلی ورته وئیلی شي نو به ښه ځکه وي چې آبادي یې تر شلو زرو کسانو زیاته نه ده " -
(مزل په واورو باندې .. مخ – 268)

نه تش دا ، بلکه په دې باب کې دَ اسیسي سېل هم شامل دی .. چرته چې دَ سان فرانسیس مزار دی چې ورته په زرګونو خلق هر موسم کې زیارت کولو ته راځي - په دې ښار کې دَ افضل شوق او میرنا تر میانځه دا لاندې رقم شوې مکالمه ډېر با مطلبه ده ..

"- دا ستا دَ ستهډي انداز مې ډېر خوښ دی .. یادوم به دې - او بل ته دَ مسلمان کېدو پرته هم چرچونو ته احترام لرې - ما داسې سنجولې دي
ما هم مخ ور اړولو سره سم ورته په ډېره عاجزئ اووئیلو ..
" هو ، میرنا .. زه اول انسان یم بیا مسلمان - خو هر انسان ته دَ قدر په سترګه کتل او دَ بل دَ مذهب احترام کول نه تش زما بلکه دَ اسلام تعلیمات دي
- هر لیکوال او شاعر داسې نظر لري؟
هغې له ما پوښتنه اوکړه..
- هو ، که واقعي شاعر او لیکوال وي هله - ولې چې مثالي انسانیت خو دَ ادب یوازینی مرام دی - او دا بېل بېل مذهبونه یې ورته دَ رسېدلو لارې خو دي "
(مزل په واورو باندې .. مخ – 272)

په دې مکالمه کې دَ افضل شوق اوچت انساني فکر او آفاقي مرام هغه یو لوئی انسان څرګندوي -

۱۱ـ دَ ګنډکپانو مقدسه ښار

څنګه چې دَ دې باب په عنوان کې دَ متضادو تورو یو ترکیب په نظر راځي ، نو هم دغسې دَ روم ښار په حقله افضل شوق په واز کومې په وار وار دا خبره کوي چې دلته پکار دی چې دومره شوکماري نه وی - ولې چې دَ عیسائیت مرکز دی او بل وېټیکن ستې هم ورسره جوخته ده - نو په دې وجه دَ سېلاني شوق په ذهن کې دَ دې ښار متعلق مختلف سوالونه راپورته کېږي-

شوق په دې ښار کې دَ ملګري روني او داني سره په امريکن بار کې شوکولی شي - او سېل يې متاثره کېږي - په دې باب کې يو ځای دَ ګائيډ دَ خلې نه داسې خبري داسې په سواليه انداز کې رقم کوي-

"- شپه مو څنګه تېره کړه؟ چيټ خو نه شولاست؟ څوک چې نه هم وي چيټ شوي.. نو هغه دې خپل جېبونه او پرسونه اوګوري.. کېدلی شي چې په خوب کې لُوټ شوي وي
(مزل په واورو باندې.. مخ – 292)

دلته داسې څرګندېږي چې په روم کې دَ چا نه دهوکه کېدل يوه معجزه ده - او قاري دا اخذ کولی شي چې هلته دهوکه بازي يوه لوبه او هنر ګڼلی شي - خو افضل شوق هم په خپل هنري تحرير کې دَ چانه کم نه دی - خپل تنقيد دَ اشارو دَ لارې داسې ورباندې کوي - لکه په دې لاندې پېره کې-

" دلته هر هاغه سړی بلل کېږي چې سينه هواره لري - او هم دغه رنګه هر هاغه کس ښځه ياد ېږي چې په سينې باندې دوې غوټې ـ ښښتي لري - او بس دا هاغه توپير دی چې ما رابرسېره کړو "
(مزل په واورو باندې.. مخ – 300)

دا پورته ورکړی شوی پېراګراف دَ معنوي تنقيد په توګه وړاندې کېدلی شي - ولې چې په دې کې نه يواځې اخلاقي تور دی - بلکه دغه رنګه اشارې يې په ناقدانه توګه علامتي تنقيدي رائيې هم بللی شي -

په دې باب کې دَ رومنو په حقله دَ افضل شوق دا رائيې ډېر لوئی اهميت په دې لري.. چې داسې خبره په وړمبي ځل دَ يو ليکوال دَ قلم نه رقم کېږي.. لکه

" رومن چې څومره غاوره دي ،هغومره دَ پيسو دپاره بيزو بازۍ هم کوي - ګوا چې چرته ګورې ، نو دَ نرانو سره يې ښځو هم دَ سېلانيانو دپاره په هر ګام تلکې لګولي وي - لکه دَ خواست دَ نابلدو چلونو پرته دا يو مشهوره عادت هم.. چې پېغلې دلته له سېلانيانو څخه اکثره دَ سګرېټ يا لائټر غوښتلو په بهانه دَ هغوئ تر جېبونو ځانونه رسوي "
(مزل په واورو باندې.. مخ – 299)

۱۲ـ پيسا ټاور هم زياته په نړېدو دی

دَ دُنيا په اووْ عجوبو کې شامل دا يوه عجوبه چې دَ پيسا ټاور په نامه پېژندلی شي.. کوږوالي ته افضل شوق هيله نه کوي چې ډېر عمر به ولاړ پاتې شي - دَ پيسا ټاور دَ سيوري دلاندې او آخوا دېخوا دَ سېلاني سفر هاغسې خوندور دی او اطالويانو نه زړه ماتی هم- خو په تعريف کې يې داسې هم دَ ګائيډ په خله غږېږي-

" دَ اټلي زياتره خلق دَ آرټيسټيک ذوق په سمه دا هڅه کوي.. چې کورونه په داسې ځايونو کې جوړ کړي - چرته چې پراخه فضا وي او يا يې کتونکې ستائينه اوکړي - نو ځکه خو تاسو ګورئ چې په دې هېواد کې زياتره ټاوْنونه دَ غرونو په سرونو رک دَ پاڼونو په ځئيو باندې جوړ ښکاري "
(مزل په واورو باندې.. مخ -311)

دا خبرې افضل شوق هغه وخت ريکارډ کوي چې دَ مائيکل اينجلو دَ بُت په وړاندې احترام او دَ هغه دَ قبر زيارت کولو کې وياړ محسوسوي-

دلته هم شوق دَ سېنټ کروس، جنېوا او ځينو نورو ځايونو نه متاثره کېدلو علاوه هم دَ دې ځای دَ خلقو دَ مستۍ وړاندې ځان ناشوقه ګڼي - او دَ مشرقيت په اشارتي ژبه کې خبرې کوي.. لکه

" څومره مستي ده په دې خلګو کې ؟ دَ دې سوال هر ځواب که يوې خواته دَ حېرت ګوته په خله کولم.. خو بلې خواته خپله هم دَ تصوراتو په سمه په وينبو سترګو ويده شوی وم - او اوس دا يم چې راويښ شوم - ولې چې دَ ايسټر لومړۍ دقيقه ده او په حال کې که يو ناشوقه دی .... نو هغه زه يم ، چې دَ تماشې برخه نه ، بلکه تماشه بين ښکارم "
(مزل په واورو باندې.. مخ – 317)

دَ تېرو بابونو په شان په دې باب کې هم شوق دَ لوستونکو دَ خوښې دَ خيال ساتلو په خيال يوه وړه قيصه دَ ايسټر دَ تحفو دَ تبادلې په حقله ډېره په خوند نه يوازې وړاندې کړې ده.. بلکه يو ډرامائي او افسانوي رنګ يې هم ورکړی دی -

اوس په آخر کې زه غواړم چې دَ ليکوال دَ سفرنامې دَ بيانيه انداز دا يو پېرا ګرف تاسو ته په دې وړاندې کړم چې دَ افضل شوق دَ بيان اُسلوب څنګه دی ؟

" دَ ليګورين دَ سمندر له څنډې سره سره مونږ مخته روان وو - لاکن کله کله به سمندر له مونږه او يا به مونږه له سمندر څخه پټ شولو - او دغه رنګه په دې پټ پټانګې کې يو وخت چې دَ ګهړۍ ستنې يوې بجې ته اورسېدلې ، نو دَ لوې لارې په يو رېسټورېنټ کې دَ غرمې ډوډۍ خوړلو په نيت کښته شولو -
- دا څه عجبه ورور او خور دي.. تا کله خيال ورته کړی دی ؟
ما هغو چينائي Malay ملګرو ته کتلو ورسته له روني څخه دَ هغه دَ سوال په ځواب کې پوښتنه اوکړه -
- څه مطلب ؟ پوهـ نه شوم
- هغه ګوره ډېنې څنګه په خپلې خور لاسونه وهي لګيا دی " -

او رښتيا خبره هم وه ، ولې چې دې وخت هلته له مونږ څخه په څه فاصله ناست چائنيز ملې ملګري ډېني هاوْ دَ خپلې پېغلې خور په ادوم باندې لاس داسې په خوند خوند وهلو ، لکه هغه چې يې خور نه بلکه... "

(مزل په واورو باندې.. مخ – 324)

حسينه ګل

نوښار کاکا صاحب ـ نومبر کال 2004

شوق ... دَ سفرونو په آئينه کې

څومره واقعات او اتفاقي ښکلي حادثات ، چې په ډرامائي او افسانوي انداز کې مونږ دَ سپلاني افضل شوق دَ يورپ دَ سپل په ورمبۍ برخه کې دَ "مزل په واورو باندې " نومې کتاب کې اولوستلو ... هم په دغسې ښه دغه سپلاني شاعر په ډېر مهم جوئيانه او شاعرانه انداز کې په دې دومه برخه يعنې سفرنامه "دَ لمر دَ کلي په لور " کې هم ليدلی شي - نو ځکه زه غواړم چې دَ دې برخې په حقله هم خپل تنقيدي نظر دَ خپل تنقيدي صلاحيت دَ لارې وړاندې کړم -

دومه برخه

دَ لمر دَ کلي په لور

(يادګيرنه :- دا کتاب په کال ۲۰۰۵ کې چاپ شوی دی)

په تېر مضمون کې چې ما دَ افضل شوق دَ نوې سفرنامې "مزل په واورو باندې "کوم تنقيدي نظر ليکلی وو .. په هغې کې ما دا ذکر کړی دی چې دا سفرنامه په دووْ برخو مشتمله ده - ځکه اوس په دې مضمون کې دَ دغه سفرونو دَ سلسلې په دويمه برخه هم خپله تنقيدي رائی لوستونکو ته وړاندې کوم - دلته دا خبره دوباره کول هم زه ضروري ګڼم چې دا سفرنامه "دَ لمر دَ کلي په لور " هم په دولسو بابونو باندې

مشتمل ځانته چاپ یو بېل کتاب دی چې آخري مسوده یې زما مخې ته پرته ده .. او زه غواړم ، دَ خپل استعداد تر مخه ورسره انصاف او کړم - دلته دا هم ضروري ګڼم چې دَ دې مسودې دَ بېل بېل باب تنقیدي جائزه تاسو ته وړاندې کړم - خو څه لیکلو نه مخ کې دا خبره کول ضروري ګڼم چې په دې برخه کې هم دَ افضل شوق دواړې عمراني مطالعې چې هغه دَ یورپئینو دَ ژوند او ژبو په اړه کړې وې .. هغسې دَ هر باب سره سره خپلې دلچسپیانې برقراره ساتي او لوستونکو ته ډېر نابلده معلومات ورسپاري - نه یواځې دا .. بلکه په وړمبي ځل افضل شوق دَ سفرونو دَ حال سره سره دَ هر هېواد او ځایونو تصویرونه دَ عکسي یُون په توګه په دې کتاب کې ځای کړي دي - دَ کومو نه چې لوستونکي یو مجموعي تاثر هم اغیستی شي -

۱۔ دَ ښکلا ګانو په ګودر چې تندر پرېوت

په دې باب کې مونټي کارلو دَ جواخانې نه سېلاني (افضل شوق) مزل پئیل کړی دی چې دَ جواخاني اندروني او بېروني ماحول په کې ډېر په مکالماتي انداز کې زېربحث شوی دی - او دَ ګائیډ په خله دَ دې جواخانې په حقله داسې لیکي ..

" دا هغه کاسینو ده چې خپل تاریخي حېثیت لري او دَ دُنیا ماړه ماړه خلق لکه فلمي ستوري، کارخانه داران او عربي شېخان په خپل ژوند کې یو ځل دلته دَ جواری کولو هڅه ځکه کوي چې ځان دَ تاریخ برخه جوړوي "

(دَ لمر دَ کلي په لور .. مخ - 13)

بیا که وړاندې څه هم سېلاني شاعر دَ نورو ملګرو سره ملګری دَ دې جواخانې تاریخي برخه (په پنځو ډالرانو بائیللو) جوړېږي .. نو دَ دې ځای دَ ماحول په باب لیکي چې ..

" هلته که څه هم زاړه خلق زیات ښکاره کېدلو .. خو دَ پېغلو او ځوانانو هم څه کمی نه وو ، چې خپل خپل قسمتونه یې په بېلابېلو مېزونو تللو لګیا وو - او هر یو ښه ډېر غوئیی شوی هم وو "

(دَ لمر دَ کلي په لور .. مخ - 13)

په دواړو پورتنو پېراګرافونو کې سېلانی دَ دغه جوانانې په حقله معلومات ورکوي ، خو په علامتي شکل او پېرائیه کې - لکه " غوئیی کېدل " رنګه نوي محاوره یا لفظي ترکیب راوړلو کې ډېر څه وئیل غواړي - کوم چې دَ افضل شوق دَ انداز یو بشپړه پېژندګلو ده - دَ دې نه علاوه په دغه ذکر شوي باب کې دَ نیس ښار سره تړلي دَ ټینا ، جېن او کرسټي هاغه قیصه هم ډېره په افسانوي او رومانوي انداز کې بیانوي - کومه چې سېلاني په خپل یو مشهوره نظم " زه ، نیس او شپه دَ یادونو " (چاپ " په لټون ستا دَ څېرې ") کې ذکر کړې ده - یعنې مطلب دا دی چې " په لټون ستا دَ څېرې " کې چې څومره نظمونه هم سېلاني افضل شوق په یورپ کې لیکلي چاپ کړي دي .. هغه یې وخت په وخت په دغه سفرنامو کې په

مختلفو موضوعاتو کې ذکر کړي دي - کوم چې دَ هغه دا خبره ربښتوني څرګندوي .. چې دَ هغه ټوله شاعري .. دَ هغه دَ ربښتونو مشاهدو يا واقعاتي پېښو سره اړه لري نو ځکه دا هر څه هر څه چې ده نظم کړي دي .. مونږ دا دَ هغه دَ منظومې بائيوګرافي برخه ګڼلی شو -

په دې سفرونو کې سېلاني تش څيزونو ته کتلي راکتلي نه دي .. بلکه دَ هر نوي څيز او انساني روئيې ادراک کولو کوشش يې هم کړی دی - کوم چې مونږ ځای په ځای ليدلی شو - او دا دَ کاميابه سياح هنر بلل کېږي .. کوم چې ځمونږ په دې پښتون سېلاني کې شته - لکه په دې باب کې افضل شوق په فرانس کې که يو طرف ته دَ کانز نامې ښار نه متاثره کېږي هم .. نو بلخوا دَ فرانسويانو دَ روئيو او احساساتو په حقله هم يو ځای ليکي ..

" که څه هم دا خلق ډېر آزاد خياله او دَ شرم تر حده يې ښځې په ساحلونو باندې بدنونه ښکاره کوي - خو بلې خوا ته دا غاوره خلق له هغو مسافرانو سره ډېر په مينه خبري کوي چې دَ هغوئ دَ ژبې او ژوند کولو طور طريقو ته په ښه سترګه ګوري "
(دَ لمر دَ کلي په لور .. مخ -30)

۲۔ دَ خوبولو سترګو ويښ ښار

په دې باب کې دَ سپېن ښکلي يادونه ذکر شوي دي - په دې کې سېلاني (افضل شوق) يو خوا که دَ عربيانو په دې هېواد باندې تر اوو سوؤ نه زيات کلونو حکومت او بې اثره حکمراني غندي .. نو بل خوا دَ عالم اسلام دَ نننې مسلمانانو دَ حېثيت دَ مخه دَ دښمنانو په مقابلې کې دَ هغوئ تاريخي خوبولي غفلت ته هم داسې ګوته نيسي-

" مسلمانان ملامت هم نه دي .. هغوئ پرون وَ دُښمن ته دَ دُښمن په نظر نه وو کتلي او بل دښمنانو دَ سائنسي تقاضو په سمه ژوند کولو سره سره دَ مسلمانانو دَ زور ماتولو دپاره جنګي سازوسامان جوړول - خو په بدل کې يې هغوئ شپه او ورځ مسواک لګولو - اوس لازمي خبره ده چې بمونه خو په مسواکو نه راګرځي - ځکه يې ماته مقدر شوله - مطلب دا چې په خپل ځای خو دښمن ته له تياري سره ملا تړل هم کفر نه .. بلکه دَ ثواب کار دی او له دې ثوابه څخه مراد پر مختګ هم دی "
(دَ لمر دَ کلي په لور .. مخ - 44)

په سپېن دَ عرب مسلمانانو دَ اووه سوه کلن حکومت پرته هم دَ سپېن په کلچر ، ژوند از مذهب دومره اثر نه دی غورځولی .. څومره چې مغربيانو په ډير لږ لږ وختونو په اختيار کې دَ مسلمانانو ژوند ، مذهب او کلچر په هره سيمه کې متاثره کړی دی - او دې طرف ته سېلاني دغه اپروچ يقيناً يوه تاريخي الميه ګڼنه او يادونه ده - او تر دې حده لويه الميه چې افضل شوق يو بل ځای په دې باب کې ليکي چې ..

" په سپېن کې عربيانو ته ماته ورکولو دپاره عيسايانو تر طاقت زيات هاغه هسپانی پېغلې په کار راويستي وې چې زړونه تخنوي او روحونه موسولو سره سره بدنونه ټکورولو کې يې ساری نه درلودلو- ولې چې دا هاغه وسله ده، چې دښمنان تر اوسه لا پرې مسلمانانو ته په نړۍ کې ماته هر چرته ورکوي لګيا دي- او مسلمانان هم دومره ساده دي چې ځانونه تر غازيتوبه ، په شهادت خوښ شي او شهيد ېږي.. ګارېږي لکه پښتانه "

(دَ لمر دَ کلي په لور.. مخ- 45)

دَ دغه تاريخي حقائقو دَ ځېړلو سره سره سېلاني دَ کرسټوفر کولمبس هاغه کشتۍ ته ورغلی دی چې هغه په کې دُنيا کتلې وه- او په دې حقله يې دَ خپل يو نظم چې په " په لټون ستا دَ ځېرې "کې چاپ دې حواله هم ورکړې ده- دَ دغه باب په لوستلو ، لوستونکی دې حقيقت ته رسي چې سېلانی ليکوال دَ سپېن دَ ښکلاګانو نه ډېر زيات متاثره شايد په دې ليدی شي.. چې هغه په دې هېواد کې دَ عربيانو دَ تاريخي شکست په لور علامتي اشارې کول غواړي- او دَ افضل شوق دې ادبي هنر ته که مونږ په ځير شو.. نو دا خبره به مخې ته راشي چې هغه دَ نقادانو دَ ګوزارونو نه ځان بچ ساتلو په غرض هر چرته چې هم يوه داسې پېټه او په وزن کې سپکه لاکن په معنوي اعتبار غېر مروجه خبره کوي.. نو هغه دَ بل په خله- لکه په بارسلونا کې دَ خپل ګائيډ په خله په پټو اشارو کې ليکي -

" تاسو به دا خبره نوټ کړي وي چې هسپانيان څومره آزادخياله او دُنياوي خلق دي؟ وايم چې مادي آسائشونه پوره کولو دپاره هرڅه کولو ته تيار وي- لاکن دا خلق امن خوښونکي هم مشهوره دي "

(دَ لمر دَ کلي په لور.. مخ- 63)

۳ـ هلته کافرحسن ته مسلمان زړه پخوا لا ماته خوړلي وه

څنګه چې دَ عنوان نه ظاهره ده چې په دې باب کې هم سېلاني (شوق) دَ خپلې ژورې مشاهدې په زور دَ خپل سېل روداد دَ تاريخي حوالو په مدد وړاندې کوي- يعنې دَ سپېن په اړه داسې نوې او نابلده خبرې ميانځ ته راوړي چې دَ لوستونکي ادبي تنده ماتېدلو سره سره دَ هغه په معلوماتو کې اضافه هم کوي -دا دَ دې سېلاني ادبي او فکري انداز او ټولو نورو پښتنو ليکوالانو نه بېل او ځانګړی هنر دی- چې هغه ځانته دَ اظهار کولو دپاره ټکلی دی- لکه په مکالمې کې افسانوي او رومانوي علامتي طرز بيان چې قيصې ته خوند وربخښي- لکه..

" په سپېن کې خلق چې څه ګټي هغه خوري او يا يې په ځان لګوي "

(دَ لمر دَ کلي په لور.. مخ- 74)

دا که په ظاهره یوه ساده خبره ده .. خو په دې ساده غوندې خبره کې سېلاني دَ سپین دَ خلقو دَ ذوق، شوق، خوراک ، ښه لباس، ښې استوګنې په داسې انداز کې ذکر کړی دی چې دَ ذوق لرونکو د پاره ډېر معلومات او دلچسپیاني لري -

دا باب دَ مېلمه ښار په حواله په خپل وجود کې ډېرې دلچسپیانې دَ مکالمو په صورت کې په علامتي او افسانوي پیرائیه کې داسې لري-

- ډېر ارام يې شوقه !!
او ټېلیفون یې بند کړو - ما چې رسیور ږدلو نو روني رامخته شو..
- وایه ! ! په آخر کې يې څه درته وئیلو ؟ او تا کومه جرمانه غوښتي وه ؟
ما چې څو که غوندې هغه ته دَ جرمانې په باب ورته حال څنګه تېر کړو نو هغه داني په ډېره حېرانتیا تپوس او کړو-
- نو بیا هغې څه وئیلو ؟
- هغې فون بند کړو او بس....
- یه یه حال راکړه چې په دې باب يې څه وئیلو ؟
روني چې ضد شروع کړو نو مې په ټوقو کې ورته وئیلو چې
- هغې وئیلو .. ډئیر شوق ! دَ سر په سترګو

(دَ لمر دَ کلي په لور .. مخ - 80)

اوس که مونږ دې پورته ذکر شوي مکالمې ته په ځیر شو ، نو دې نه به ډېري معنې مخې ته راشي - خو اصل قیصه څه ده .. هغه به لوستونکي مخ مخته دَ سفر دَ سېل حال په لوستلو مجبوره کوي - یعنې دَ افضل شوق په خبرو کې دَ بیان داسې باریکیاني ، علامات او اشارې په یو داسې شوخ انداز کې په نظر راځي چې هر څو که ابهام پیدا کوي خو لوستونکي ته دَ سوچ نوي نوي دنیاګانې په ګوته کوي -

لکه څنګه ما یو بل مضمون کې دا خبره کړې وه چې افضل شوق په دې سفر کې ځان سره پښتون هم وړی وو.. نو دلته په دې باب کې هم هغه یو ځای دَ افغانستان پښتنو ته داسې آئینه ښکاره کوي-

" نو ګائیډ وئیلو..
- دا ټاوْن په دویم نړئیز جنګ کې دوه ځله مکمل وران شوی وو - هن چې تر 1966ع پوري په خانه جنګۍ کې لا هم ...
زړه مې وئیلو چې دا خو وران نه ښکاري ؟ ګوا داسې روغ جوړ کلی بربښېدلو - هو.. دا هغه ځای وو چې دَ افغانستان دَ بیا جوړېدلو په باب مې هیلې لږ ډېرې په ملا ټینګې شوې - خو بیرته مایوسه ځکه شوم چې دَ پښتنو جنګي خوئیونو ماته هر هر یو پښتون په سرو سرو داړو لکه لېوه او بربښولو " -

(دَ لمر دَ کلي په لور .. مخ - 75)

دلته سوال دا پیدا کېږي چې آیا پښتون سبلاني په خپلې دې خبري کې صحیح دی ؟ زما یقین دی چې هر پښتون لوستونکی به ځواب په اثبات کې ورکړي - هم دا هاغه ادبي ادراک دی چې افضل شوق یې په خپلو سفرونو کې په کار راوړي او دَ موقعو په مناسبت خپلي خبري منطقي انجام ته رسوي - او دا دَ یو کامیابه ادیب نخښنه بللی شي -

۴- هغه ښار وو...که مات بنګړی ؟

دلته هم دَ خپل عنوان په ښائسته لفظي ترکیب کې افضل شوق دَ سان سباشئین دَ ساحلي ښار دَ سمندر غاړي ته که دَ مات بنګړي نوم ورکوي نو دَ دې ځای دَ خلقو دَ زړو رواجونو سره مینه او قومي آثارو ته احترام په نظر کې ساتلو ورستو خپل قام ته هم دغه احساس ورکوي - چې..

" دَ ژوندي قام لوئیه نخښنه هم دغه وي چې غړي یې له پرون سره اړیکې ساتي - نه چې دَ پښتون په رنګه ، کوم چې په زړَو باندې خاورې اچوي او نوي په کاروي نه .. ځکه خو له قامه.قومیت او له قومیته دَ قبیلو په لور روان دی "

(دَ لمر دَ کلي په لور .. مخ - 98)

په دې باب کې سبلانی دَ یو خوږمن پښتون په ځیر خپل قام په دې المیه ژړا کوي .. چې که دغه دَ مغرب خلق دَ خپلې ماضي سره تړون په ډېره مینه ساتي نو دَ خپل مستقبل رڼاګانې هم غواړي - خو دَ دې په مقابله کې یو پښتون قوم دی .. چې نه خو دَ خپلې ماضي سره مینه کوي او نه په خپل مستقبل کې دلچسپي لري - یعني دغه بې سواده .. خو ډېر غاوره پښتون دَ مودو مودو نه په خپل یو ځای ولاړ پاتې دی - لکه چې .. نه د مخکې تګ دپاره جذبې او حوصلې لري او نه دَ بره الوت دَ پار وزرې !!...

په سپین کې چې څومره هم افضل شوق سبلونه کړي دي .. هغه په هر ځای کې خپله مشرقي ښه کمزوره ذهن ته شاید په دې وجه راوړي ده چې دلته دَ هسپانیانو په ژوند او عاداتو کې دَ عربو هغه پېړیانو پېړیانو راج کولو هیڅ یو نخښنه هم نه اولیده - هم په دې یې دا یوه تاریخي المیه او یوه غټه عجوبه اوګڼله .. نو ځکه یې په هر دویم قدم په عربو زړه داسې سوړ کړی دی -

" څومره چې عربیانو دا دَ سپین خلق دَ ښېرو په نقشونو کې ځانونو ته مونولي دي - بس که یې دغه هومره لاس وهنې دَ هغوئ دَ ژوند په کړو وړو کې وهلې وی نو نن به هسپانیانو په باب دا خبري نه کېدلې .. چې ګڼې هغوئ بدنونه خپل نه .. بلکه دَ بل امانت ګڼي "

(دَ لمر دَ کلي په لور .. مخ - 111)

حد خو دا دی چې دَ عربو لوئې ماتې ته په سپین کې چې افضل شوق کوم سبب په علامتي پیرائیه کې بیان کړی دی - هغه یو تاریخي حقیقت دی - خو تر او سه پوري مخې ته ځکه کېدی شي نه وي راویسل شوی چې په دې کې دَ مسلمانانو په تاریخ تور لګي - خو افضل شوق چې کوم منطقي دلیل په دې اړه دَ خپلو مشاهدو په رڼا کې وړاندې کوي .. هم هغسې خو نن هم دَ عربو په ژوند کې لیدلی یا اورېدلی شي - نو دلته به زه دا اووایم چې افضل شوق نه یوازې دَ دغه تاریخي حقائقو نه اګاه دی بلکه په یو خپل مخصوص انداز کې ربنتیا وئیلو هنر او همت هم لري -

په دې باب کې دا لاندېنۍ مکالمه غور طلب ده .. چې په کې سپلاني ډېر لوئی بحث دَ انساني تاریخ په معمولي حواله په ډېر ښائسته او خواږه ډراماوئي انداز کې داسې په خوند او هنر ښکېلی دی - چې دَ بنده ذهن ته دَ انساني روئیو په باب بلا سوالونه راتلی شي-

"- مینه او انسان .. هیڅ نه - بس ځانونه خطاباسل دي
په زړه کې مې وئیلو چې دا مورکۍ هم لکه چې ډېره انساني روئیو کړولي او چیچلي ده ، نو ځکه مې ورځخه پوښتنه اوکړه-
- ولې انسان او مینه دوه بېل شیان دي؟
- چا وئیلو داسې؟
دَ هغې په یو دم پوښتنې ما غاړه تازه کولو ورسته ورته اووئیلو-
- لاکن زما نیزدې خو انساني روئیې وار په وار ځناوري کېږي لګیا دي
زما په دې خبري هغې یو وار ماته ښه راوکتلو او بیا موسېدلو ورسته وائې-
- ته بالکل صحیح وائې ځوانه
او بیا دَ نرۍ ټوخي ورسته په رپېدلي کېپدلي ، لاکن ډېر په شوخ انداز دې خوپاکې بُوډهۍ مخته وئیلو
- زه دا یم زَړه شوم .. لاکن ما په انساني رشتو کې هغه خوږلت نه کړو محسوس ، کوم چې په کار وو
(دَ لمر دَ کلي په لور .. مخ - 109 او 110)

دلته په دې پورته رقم شوي مکالمه کې افضل شوق دَ یو مغربي ټولنې انسان دَ خلې نه چې دَ نننې ځناوري انسانیت په باب څومره سخته ځاپېره دَ انسان په مخ وهلې ده .. هغه دَ دې دور هغه ریښتیا بللی شي ، چې ورته په مغربي اصطلاح کې ماډرنزم وئیلی شي-

۵- دَ مونا لیزا په موسکا مور هېواد

په دې باب کې سپلاني شوق درست فرانس ته دَ مونا ليزا دَ موسکا سره تشبهيه ورکړې ده - او دَ فرانسيانو غاوره روئيو او عادتونو ته يې داسې ځاى په ګوته نيولي ده -

" دَ فرانسيسي انقلابي ډغرو ، دَ فرانسوي آرټ ، تعميراتو او وياړمني روئيې څخه پرته په فرانسوي ادب کې رزميه سندرې چې ورته (شان سون دي ژست) وئيل کېږي ، اوس تاسو په دې سندره کې اورېدلې شئ..چې دَ (شان سون دي رولان) په نامه مشهوره ده.. او په دې کې دَ عربيانو سره دَ جنګ قيصه بيان شوې ده "

(دَ لمر دَ کلي په لور .. مخ - 123)

سپلاني شوق دا خبره دَ ګائيډ ميرنا په خلې کوي ، خو مقصد يې دلته دَ بيانولو دا دى چې فرانسيان کلتوري او کلاسيکل آرټ او ادب سره نه يواځې مينه کوي.. بلکه دغه هر څه ژوندي هم ساتي - دغه رنګه دَ عطرو په نوم مشهوره هېواد فرانس کې دَ عطرو دَ جوړولو دپاره دَ ببلو ببلو ګلونو ، فصلونو.. پټي او رنګارنګ سيمو په دې باب کې په خپل نثري ليک کې داسې بيانوي لکه هغه چې يو خوږ نظم اوروي - دَ مثال په توګه دا يو څو فقرې دَ هغه دَ بيانيه او روان سپلابي نثر دلته وړاندې کوم-

" بس چې څو څو مخ ته لاره لنډوله.. هغه هومره زما په مزغو کې دَ دې ناوې دَ ببخي زياتو کلاګانو په ليدلو دَ اروپا په اړه دې سوال سر پورته کولو چې " اروپا له مونږه څومره مخته ده..؟ " دَ ځواب په تمه يې زه له خياله په پښتني سيمو کې ګرځولم او ما دا هڅه کوله چې که نور نه.. نو يوه داسې تاريخي نخښه خو به چرته وي چې ورته ځواب يې کړم - خو هرڅو هرڅو چې مې دَ سوچ نيليان تېز او ځغلولو ، خو ماته په پښتني سيمو کې داسې يوه نخښه هم مخه نه راغله چې مې ورته دَ تاريخي اثاثې نوم ورکړى وى - نو ځکه مې سر او ښورولو او له کائيکو سره په ګپه شوم فقط په دې ، چې سوچ په بله واړوم "

(دَ لمر دَ کلي په لور.. مخ - 140)

دلته هم افضل شوق چې چرته چرته متاثره شوى دى.. نو يې په خپل قوم باندې هغه پيرزوْ شوي دي او هغه ته دا احساس ورکولو کوشش يې کړى دى.. چې هغه هم راپاسي او مخته تګ اوکړي - په دې باب کې دا يوه مکالمه چې ډېري معنې لري په دې وجه وړاندې کوم چې دَ سپلاني دَ بيان افسانوي انداز دَ شاعرانه ډرامائي انداز ښه هم داسې خپله کړې ده لکه ..

" جاپان دى خو په ايشيا کې ، خو مغرب وزمه هېواد دى -
ونېسا چې دې وخت له څنګه راته ناسته وه ، څوکه غوندې وئيلو..
- کائيکو ښه او مخلصه جينۍ ده
- هو ، ده خو .. او ته هم..
- اوس نه يم ....

- ولې؟

- ځکه چې هغه اېشين ده او بل....
لا به يې نور څه وئيلو ، چې ميرنا يې پام خپلې خواته اړولو ورسته وئيلو
- امريکن سيستم زما خوښ دی
- هو ، هغه ډېر ښه دی ، هيڅوک په چا نه بار کېږي او هر کس خپل بل پخپله ورکوي -
روني چې يې خبره داسې سرته رسوله ، نو ونېسا راته بيا ځوکه وائي..
- برابه ښه شپه وه
- ښه خو وه لاکن .....
- ولې لا دي په زړه کې جاپانۍ ته څه پاته دي که..؟
دَ بس په لور تللو په وخت چې زما او دَ ونېسا تر منځه دا مکالمه کېدله نو کائيکو هم اورېدله..خو
هغه په ځائی دَ خفګان ، خوشحاله کېدله او هوسېدله لېونۍ "
(دَ لمر دَ کلي په لور.. مخ - 141 او 142)

که مونږ لږ غور په دې پورته رقم شوي مکالمې باندې اوکړو.. نو داسې هيڅ بده يا ډېره دَ خوشحالۍ خبره به مخې ته نه شي را.. خو په دې مکالمې کې چې افضل شوق په څنګه هنري انداز دَ جاپانۍ کائيکو او امريکنې ونېسا تر ميانځه دَ هغوئ دَ قومي سوچ ، روئيو او خوئيونو تقابلي جائزه وړاندې کړې ده.. هغه دَ لوستونکي په ذهن کې دا خبره واضحه کوي چې امريکن څومره چالاک او چال بازه دي.. خو هومره جاپانيان په زړه صفا او دَ ساده باده روئيو خلق دي -

۶۔ دَ ائيفل ټاوْر تر سيوري دلاندې

ائيفل ټاوْر هم دَ دُنيا په اوو عجوبو کې يوه عجوبه ده او شوق دَ دې عجوبې په حواله په دې باب کې نه يواځې فرانس، فرانسيان او دَ پېرس دَ شپې او ورځې ژوند په شاعرانه.. لاکن په ډېر ماهرانه انداز بيان کړی دی - کوم چې قاري په لوستلو متاثره کولی شي - په دې باب کې دَ سېلاني شوق طبعيت څه زيات شاعرانه ښکاري - ولې چې هغه دلته په خپل بيان کې نثري شاعري هم په داسې ساده خبرو کې کوي لکه..

" دَ ائيفل ټاوْر له دريم تمځي څخه پېرس داسې ښکاري لکه سړی چې له جهازه ورته ګوري ــ داسې محسوسېدلو لکه اوس چې به دا ټاوْر اونړېږي - ولې چې ټاوْر کږېدلو لګيا وْ..خو په رښتياوْ نه - بلکه دې وخت په آسمان کې دَ وريځو غټې غټې خړوسکې دَ هوا په رُخ رواني وې.. او داسې برېښېدلو لکه مونږ چې سره له ټاوره دَ ځمکې وَ خواته روان وو
(دَ لمر دَ کلي په لور.. مخ - 160)

په دې پېراګراف کې که سپلانی دَ ائيفل ټاوْر دَ عظمت او لوړتيا خبره کوي.. نو بلخوا ته په علامتي انداز کې دَ هغه دَ عظمت په وړاندې خپل او دَ خپل قوم وړوکوالی هم څرګندوي - ولې چې دَ افضل شوق په ادب کې له قوم نه ګيله ليدلی په دې شي.. چې هغه خپل قوم هم دَ نورو قومونو سره په څنګ کې ليدل غواړي - نو ځکه دَ هغه اکثره علامتي اشارې دَ شکوې او ګيلې رنګ لري - لکه په دې لاند ښئيو خبرو کې هم هغه دَ يو انساني احساس دَ مخې يو حقيقت څېړل غواړي-

" انسان نخښي پرېږدي شاته او ځي په مخه.. هم ځکه خو تر شا راتلونکي ورپسې که څه هم ځي - لاکن تر مخته تللي سړيانو پوره ګوره، چې څله نه شي رسېدلی ؟ هو.. لکه دَ نن پښتون ، چې دَ پرون دَ پښتنو پېښې هم نه شي کولی - که څه هم ځي هر پښتون په خپلو ښپو او هغه هم په دووْ ښپو "

(دَ لمر دَ کلي په لور.. مخ - 161)

په دې خبره کې شک نيشته چې افضل شوق په دې پېراګراف کې يو ځل بيا دَ پښتنو په بد حالۍ او په بې پښتو سيالۍ خپلې اوښکې تويې کړې دي - کوم چې دَ خپلو مشرانو او مشاهيرو نه خو منونکی دی او نه ورپسې تلونکی - او دا خبرې سپلانې په دې حواله کوي چې هغه په فرانس کې چې کومه ترقي او ښه انساني ژوند ويني ګوري او يا يې محسوسوي.. نو خپل بې سواده قوم او دَ هغوئ لوړې ورته په زړه راورېږي - هغه پښتون ته همت ورکول غواړي.. هغه ته آئينه ښودل غواړي - چې اې پښتونه ! ! اوګوره ،، دا ته ولې دومره شاته پاتې شوی يې ؟

شوق صاحب دَ خپل دې باب موضوع په حق کې دا خبره کوي چې دا هېواد په ښائست په حواله که مونا ليزا غوندې ښکلې او پُر تاثيره ښکاري.. نو په دې کې ژړند دَ هغې دَ موسکا له برکته دا سې عملي کېږي - لکه هغه چې يو بل ځای دَ ائيفل ټاور سره تړلې دَ مونا ليزا په باب ليکي ، چې..

" دَ سياحت له لارې ، چې څومره پيسې هر کال فرانس تر لاسه کوي.. په هغو کې تر ټولو لوئيه برخه دَ مونا ليزا دَ موسکا او هغه دنګ ائيفل ټاوْر ده، چې دَ دُنيا په اوو غټو عجائباتو کې شمېرل کېږي "

(دَ لمر دَ کلي په لور.. مخ - 158)

۷۔ دَ برمنګهم پېلس په لورې ازغنې لارې دړومې

له پېرس نه دَ ډنکارټ بندرګاه پورې په لاره په انګلش چېنل نامې سمندر کې دَ انګلېنډ په لور په دې باب کې که ډېرې دلچسپيامې لري.. خو دَ فرانس په دې بندرګاه ډنکارټ کې دَ افضل شوق بې عزتي دَ يو پاکستاني په حېث يوه داسې قيصه ده.. چې دَ سپلاني شوق زړه يې مات کړی دی - نو ځکه په داسې حال

کې هغه ځان ته دَ نورو سپلانیانو په مقابله کې وړوکی وائي او په معصومیت دَ خپلې ګیلې اظهار داسې رقم کوي-

" غل نه وم .. خو دَ غله غوندې مې ځان دَ ملګرو دَ سترګو نه پټولو - او ځکه خو دَ سپل څخه راپېل شوي مارغه غوندې تېربدمه لګیا وم او بیا بیا مې ګهړۍ ته په دې کتلو چې ما ژر تر ژره غوښتلو چې دغه سیلي لائن نامې فېري ډووَر پورټ انګلېنډ ته او رسېږي - که څه هم په لانچ کې دننه هر لور زړخوښیاني وي او دباندې دَ انګلش چېنل دَ سمندر مستي څپې .. خو زړه مې هیڅ شي ته نه کېدو "

(دَ لمر دَ کلي په لور .. مخ - 173)

دَ سپلاني دَ زړه ماتې دَ شدت اندازه په دې پورتنۍ کرښو کې تاسو په اسانه لګولی شئ - خو بیا هم سپلاني دَ خپل ښه فطرت په سمون بیرته په هم دغه باب کې داسې کوشش کړی دی چې ځان خوشحالیانو ته نیزدې کړي - او ډېر ژر بیا په خپل شاعرانه لیکنې کې په عاشقانه سوچ کې په افسانوي انداز له یو ساوتهـ امریکنې پېغلې چُوي سره څنګ په څنګ ښکاري - هغه هم په لندن کې .. چې هغه ورته دَ بادار ښار هم وائي - له چُوي سره په دې لاندېنۍ مکالمه کې افضل شوق په خپل مخصوص طرز تحریر کې لیدی شي-

"- شم به مسلمانه او حتماً ، خو دا یې وخت نه دی .. ولې چې زه اول اسلام او مسلمانان ستډي کول غواړم ، بیا به ....
هغې چې به په وار وار داسې وئیلو ، نو ما به په زړه کې وئیلو ، چې
- بیا خو نه شوې مسلمانه - ولې چې اسلام به دې خوښ شي که دې اولوستلو - لاکن دَ نن مسلمانان او مسلماني روئیې به دې زړه مات کړي - ولې .. هو ، هغوئ خپله خو هم دَ مغرب په غېږه کې په خواږه خوب اوده شوي دي او دُنیاوي خوبونه وینې لګیا دي-
ما به لا نور سوچ کولو ، چې هغې راته په لاس چُونډۍ راکولو ورسته اووئیلو ..
څه سوچ کوې .. ولې ته غواړې چې اوس اوس مسلمانه شم ؟ "

(دَ لمر دَ کلي په لور .. مخ - 197)

په دې پورته سوالیه خبرې دَ افضل شوق خاموشي که څه هم دَ هغې پېغلې په مسلمانېدو کې خلل نه اچوي .. خو دَ هغه په خلې مهر لګېدل دا ویره رامخې ته کوي .. چې که هغه مسلمانه شي هم .. نو مسلمانه به پاتې نه شي - ولې چې افضل شوق چې کوم حقیقت په دې مکالمې کې دَ خپل سوچ په حواله وړاندې کړی دی - دَ هغه نه انکار خو هم نشي کېدی - او دغه رنګه منصفانه ادبي روئیې یو ښه انسان هم څرګندوي- ولې چې هغه دَ منافقت نه کار نه اخلي - هغه دَ یو آئینې په رنګه هر څیز ته خپله اصلي بڼه ورکولو په حق کې دی - نو ځکه خو دَ دغه رښتونی سپلاني لیکنو ته حقیقي لیکنې وئیلی کېدی شي - چې ادبیت په کې شته خو داسې منافقت نه .. چې دَ اکثرو لیکوالانو په تحریرونو کې لیدی شي - دا باب دَ شوق

صاحب په دې رقم شوي خبري سرته رسوم .. چې هغه دَ پېغلي ځوي په قول داسې دَ سواليه اشارې په توګه ليکلي ده -

" نن ځُوي که څه هم ډېره خوشحاله وه، خو دا يوه خبره يې بيا بيا ګوره چې څله کوله .. ګوا - قسمت دَ انسان په لاس کې دی .. نه چې انسان دَ قسمت په رحم و کرم
(دَ لمر دَ کلي په لور .. مخ - 198)

۸ - انګلېنډ ..که دَ شېکسپئير دَ ډرامو کردارونه ؟

دلته سپلاني دَ انګلېنډ په باب سفري حال په خپل رنګ کې بيانوي .. او په انګلېنډ کې دَ شېکسپئير سره دَ خلقو مينه او دَ هغه دَ پيدائشي ښار سټراټ فورډ په چوکونو او پارکونو کې دَ شېکسپئير خپلو مجسمو نه علاوه دَ هغه دَ هري ډرامې دَ هر کردار مجسمې هم لګولې شوي دي - افضل شوق دا هر څه په زړه باندي اخلي او دا يو خوائش يې په زړه کې سر راپورته کويي .. چې کاش مونږ پښتنو هم خپل هيروګان .. هم دغه رنګه ياد ولی - يو ځای سپلاني شوق دَ شېکسپئير دَ مجسمې په وړاندې دَ خپل مشهوره چاپ شوي نظم " دَ شېکسپئير دَ مجسمې په وړاندې " ليکلو پرته هم دَ خپل خوشحال خان خټک دَ پاتې نوم او مانده ورځې داسې ژړا ژړوي -

" دَ خوشحال په نامه په پاکستان کې څه .. چې په پښتني افغانستان کې لا داسې نامي يادګار نيشته چې دَ پښتنو پلار وربانديې ياد شي "
(دَ لمر دَ کلي په لور .. مخ - 213)

او بلې خواته په هم دغه مخ افضل شوق ليکي، چې ...

" شېکسپئير په انګلېنډ کې دَ يو ليکوال په حېث څه ..بلکه دَ دې هېواد يو سنهري تاريخي باب هم ګڼل کېږي - او دَ شهرت يې دا حال دی چې انګلېنډ ته " دَ شېکسپئير انګلېډ " وئيل کېږي "
(دَ لمر دَ کلي په لور .. مخ - 213)

دلته په دې خبرو کې افضل شوق خپل اوده پښتانه راوېشول غواړي او هغوئ ته دا ثبوت هم ورکول غواړي .. چې قومونه په پيسو او جهګړو نه ، بلکه دَ مشرانو په عزت او دَ هغوئ په ښودل شوو لارو باندي په تللو جوړېږي - خو هغه په دې نه دی خبر چې پښتون داسې خبري اوتې بوتې ګڼي او هغوئ په دې لا هم نه وي خبر .. چې دُنيا په کومه او هغوئ په کومه روان دي - لاکن دَ دې باوجود هم پښتون سپلاني خپله وظيفه ادا کوي او خپلې آئينې کور په کور او کلي په کلي خلقو کې تقسيموي - لکه په دې لاند ښئيو خبرو کې هم هغه ليکي ، چې

" مشرقي ټولنې ته دَ لمر رڼاګانې چې څومره محرومیاني ورپه ګوته کوي نو هم دغه هومره دَ اروپا خلق دَ شپو په تیرو کې خوشحاله کېږي او هر یو وس کوي چې دا تیرې په ښېلا ښېلو زرخوښیانو باندې سهار کړي "

(دَ لمر دَ کلي په لور .. مخ - 222)

که دې کرښو ته مونږ پام او کړو نو دَ افضل شوق فلسفیانه انداز په ډېر شاعرانه نثر کې په نظر راځي - او لوستونکی دَ سوچ دَ مخه په مختلفو لارو تقسیموي - یعنې له شپې سره دَ رڼا توري تړل او دَ ورځې دَ رڼا سره تیرې تړل .. په معنوي توګه دَ جهالت او علمیت استعارې او علامتې اشارې دي ، چې تر میانځه دَ مشرقي او مغربي ژوند توپیر پیدا کوي - او په دې خبرو کې مونږ ته دَ مغرب دَ ترقۍ په حواله یو طنز هم مخې ته راځي - ولې چې افضل شوق له مشرق نه چې دَ بې سوادۍ په اړه څومره زړه ماتې د .. دومره له مغربي روئیو نه بېزاره هم .. لکه په دې لاندې نثري ټوټې کې چې لیکي-

" دَ اغراصز دَ تکمیل په نیت انګرېزان کله کله دَ خپل عزت جنازه په خپلو لاسو باندې ایستلو ته که څه هم دَ دوستۍ نوم ورکوي .. خو په زړه کې غانښونه هر وخت تېره لري "

(دَ لمر دَ کلي په لور .. مخ - 226)

۹ ۔ دَ دوزخي حُورو په جنت کې

دَ سکاټ لېنډ په حقله په دې باب کې خبرې دَ دې عنوان تر اثر لاندې ډېرې په هنر او فن لیکلي شوي دي .. ! ! یعنې دلته هم افضل شوق دَ خوشحالۍ او فکري غم په میانځ کې لیدی شي - هر څه ته یې په ډېر ژور نظر کتلي او هر څه یې په ذهن کې نقش کړي دي - دَ دې مملکت دَ یو ښکلي ښار اېډنبرا دَ خلقو په باب هغه لیکي ، چې..

" دَ دې ښار دَ خلګو ښې او روئیې څه څه قندهارۍ یا لکهنو وزمه او برېښبدلې - ولې چې په هر څه کې دَ دې ځای دَ ژوند او ژواک کلاسیکي ښې موندلی شي - او ولې نه .. دې ښار ته خو دَ علم او عالمانو ښار خو هم وئیل کېږي "

(دَ لمر دَ کلي په لور .. مخ - 242)

دَ دې مطلب دا شو ، چې افضل شوق په خپلو سفرونو کې نه یوا ځې دَ ښکاره ځیزونو کتنه او سېل مقصد جوړ کړی دی بلکه دَ هر ځای دَ خلقو روئیې او فطرت پېژندلو هڅه یې هم کړې ده - هم دغه خو هغه ښار دی چې افضل شوق یې دَ " نتاشا په نوم یو مشهوره نظم لیکلو باندې مجبور کړی وو - کوم چې " په لټون ستا دَ څېرې " کې چاپ دی - یعنې هغې (نتاشا) ورسره کوم ظلم دَ مینې په نوم نه وو روا کړی او ده کوم ظلم دَ مظلوم عاشق په شکل نه وو برداشت کړی - دَ اېډنبرا دَ ښار دَ رومانوي ښې نه علاوه دَ شوق او

نتاشا تر میانځه راغلي پېښه ډېره سسپنس او خوند لري - دلته دَ هغې نتاشا او شوق تر میانځه دَ دې مکالمې وړاندي کول ضروري ګڼم .. چې په کې افضل شوق لکه نر پښتون دَ هغې په فطري انګرېزیت داسې وارونه کوي .. چې دَ فېرنګې په تاریخي جالونو او چلونو خبر یو پښتو لوستونکی ښې ډېري معناوې اخذ کولی شي -

"- تاسو هم غلا کوئ؟ چې ځانته دَ نوي نړۍ باداران وایاست .. هله شاباش ، زما شیان را واړوه
- دا څه وائې .. کوم شیان زما دوسته !!؟
هغه چې په ډېر اعتماد څنګه انکاري شوه ، نو زه له غصې ورته سور او شین شوم
- لعنت دې ستاسو په دې نامه شي .. زه نور نه یم خبر - بس زما ګهړۍ او پاسپورټ را واړوه
خو دا وه چې راته موسېدله او وائي ..
- دا دواړه شیان خو ستا په واش روم کې اوس اوس ما اولیدلو ، چې پراته وو
- په واش روم کې ؟؟

(دَ لمر دَ کلي په لور .. مخ - 248)

دلته دَ سېلاني حېرانتیا ځکه په حق وه .. چې دَ دې مکالمې نه مخ کې لیکي .. چې دا څیزونه خو په سائیډ ټېبل ده ایښي وو .. واش روم ته څنګه اورسېدو ؟ زما مطلب دَ دې مکالمې وړاندې کولو نه دا دی ، چې سېلاني په خپل دې سفر کې دَ یو عام پښتانه په ښه کې داسې لیدی شي - چې هغه دَ خوشحالي او پرېشاني یا غم اظهار په نره کوي - او بل دَ هغه مقصد دَ خپل سفر دَ هغو مقاصدو دَ اظهار کولو نه هم دی .. چې دئی ورته اصل انساني ژوند وائي - دَ نتاشا دَ دهوکو نه شوق دومره متاثره شوی دی چې هغه دَ انګرېز قوم په حقله لیکي -

" انګرېز که په څُوی هر څومره ښائسته او په خلې باندې خوږ شي - نو هم په ایمان کې شک لري - ګوا دَ تاریخي او روائیتي په سمه دَ لستوني دَ مار په شان چیچل کوي - دا اوس ښېله خبره دا ، چې په زهرو یې سړی مري کم خو مرګي حاله زیات وي "

(دَ لمر دَ کلي په لور .. مخ - 250)

کومې خبرې چې افضل شوق دَ یوې فېرنګۍ دَ مسلسلو دهوکو ورستو کړي دي .. هغه داسې څرګندوي چې هغه ته نه یوائې دې جینۍ دهوکه ورکړې ده .. بلکه هغه په داسې ادراکي نظر هر چرته په دې خلقو کې ور خښ کړی دی - او دې نتیجې ته رسېدلی دی -

۱۰ ـ هلته رنګونه خبري کوي

دَ "لېک ډسټرک" انګلېنډ په سېل باندې لیکلی شوی دا باب افضل شوق دَ دې ځای دَ قدرتي مناظرو نه دَ متاثره کېدو په رنګ کې رقم کړی دی - او دلته دَ حکومتي هلو ځلو او تاریخ سره دَ مینې رجحان شوق په داسې وئیلو باندې مجبور کړی دی -

" بې شکه چې ژوندي قامونه دَ خپلو تاریخي آثارو قدر کوي - او هر قام چې دَ تاریخ څخه خپلې رشتې دَ حاضر وخت په بیعه شلوي .. نو دَ هغه قام سباوُن په نیشت شمارېږي - هو ، لکه زما پښتنو چې دَ خپل تاریخي عظمت دَ ثابتولو په باب په ریکارډ باندې زرکلن زوړ دېوال لا نه لري "

(دَ لمر دَ کلي په لور .. مخ - 270)

دَ پښتو او پښتنو سره دَ فطري مینې او تړون جذبې په دې کرښو کې هم لیدی شي - خو دَ یو ګیله من پښتون په حېث - بلکه هغه چې چرته هم تاریخي آثارو ته مخامخ شوی دی نو یې پښتون سترګو ته ځکه راغلی دی - چې هغه داسې یو تاریخي نخښه نخښانه هم په پښتونخوا کې نه لري چې دَ یو نر پښتون په حېث پرې فخر اوکړي - نو ځکه خو هغه کله چې دَ خپل قوم دَ بې سوادۍ او ځناوري روئیو نه ډېر مایوسه شوی دی - نو یې دَ خپل صادق زړه بهړاس داسې هم ورباندې اوباسلی دی - لکه په هم دغه باب کې مخته لیکي-

"کوم خوا خُوږې پښتانه چې دَ پښتون قام شجره دَ آریاوُ یا اسرائیلو سره دَ تړلو دپاره څومره غټې غټې دلیلونه وائي - که چرته له هغوئ څخه څوک دا پوښتنه اوکړي - چې ورونو ! ! دا خو دې اول راته ثابت کړئ ، چې پښتانه په پخوانۍ زمانې کې وو هم که یَه ..؟ او شرط هم دا ورباندې اولګوي ، چې ثابتوئ به یې په تاریخي آثارو .. نه چې دَ بل په لیکل شووُ تاریخونو - نو زما خیال نه کېږي چې دا زما دَ ژبې توریالیان به دَ نن دَ دې سرېخوره پښتنو رشته له خپلو هغو نیکه ګانو سره تړلو کې بریالي شي چې دَ ننګ ترانې یې مونږ څه .. اغیارو وئیلې "
(دَ لمر دَ کلي په لور .. مخ - 270)

دلته داسې ښکاري لکه افضل شوق چې بې پښتو شوی وي - او په لوستلو ماته هم په وړمبي ځل دا خبرې بدې را محسوسې شوې - خو بیا چې دَ هغه په دې پورته ذکر شووُ دلیلونو لږ نور غور اوکړم .. نو دا مې یقین شي ، چې هر پښتون به دا خبره اومني - ولې چې دَ سېلاني په خبرو کې منطقي دلیل پټ دی - او په دې هر هغه څوک پوهېدلی شي یا یې محسوسولی شي .. چې دَ سېلاني په شان ګرځېدلی وي - که زه دَ یو نقاد په حېث یو طرف ته افضل شوق په دې خبرې کولو غلط اوګڼم. نو بل طرف ته که ما سره دَ دې خبرې په ځواب کې مضبوط دلیل نه وي .. نو بیا خو هغه په خپل قول یا منطق کې صحیح دی - هم ځکه خو دَ دې ژبې نقادانو تر اوسه دَ سېلاني دَ دې دومره وړکوټي سوال ته ځواب نه کړو پیدا -

په دې باب کې افضل شوق دَ مغرب دَ ګلوبلائزېشن سلوګن هم رد کوي .. چې کله دَ چېسټر نامې ښار خواوشاته جوړ شوي غټ دېوال ته ګوري - او دا مشهوره خبره ده ، تر اوسه هم دغه رنګه ډېر ښارونه په

یورپ کې شته چې خو او شاته یې د پوالونه دَ تحفظ په نیت جوړ کړل شوي دي - څه هم که دغه روائیتي ښه ده - خو دَ ګلوبلائزېشن په اړه ورته یو فکري تهیم دا سې سېلاني اخذ کړی دی -

په دې باب کې افضل شوق دَ مشهور زمانه شهزادګۍ لېډي ډیانا دَ ښکلي مملکت وېلز په اړه چې څومره متاثره شوی دی - هغه هومره یې دَ درو په دې رومانوي مملکت کې دَ لمر دَ اهمیت نه خبر شوی هم دی - هم ځکه خو هغه یو ځای دَ ګائیډ په خله دا خبره کوي، چې..

" مونږ یورپئین چې څومره په لمر مئین یُو - لمر هغه هومره له مونږ څخه نفرت کوي - او ځان پټوي راڅخه "

(دَ لمر دَ کلي په لور .. مخ - 283)

۱۱ـ په څنګه ټکو دي وستا یم؟

دَ مکالماتي، شاعرانه نثر دا باب که څه هم ډېري دلچسپیانې په ځان کې نغښتې لري خو دَ آکسفورډ ښار او یونیورسټۍ سره تړلي ځانته یادو نه دې باب ته دَ حسن بیان یو نوی رنګ او خوند ورکوي - لکه دا یو څو خبرې چې شوق یې په ډېره بې ساختګۍ لیکي-

" دلته په فټ پاتهونو باندې هلکان (لوستونکي) په تورو سوټونو او جینکۍ په تورو هاف سکرټونو چې تر ګونډو پورې پړده لري کې ښکاري څه ؟ چې ایمانونه هم په خپل ښائست دَ تږو وږو سېلانیانو په خطره کې اچوي - او زه خو هم یو سېلانی وم ..نو ځکه چې به مې هر څو کلیمې په ځان راچُوف کړې - خو... "

(دَ لمر دَ کلي په لور .. مخ - 301)

دې نه علاوه سېلاني شوق دَ آکسفورډ دَ یونیورسټۍ او ښار په حقله معلومات چې څنګه په هنري انداز بیانوي .. په خپل فکر، خو دغه معلومات چې هغه دَ خپل شاعرانه ذوق او شوق په رنګ رنګولي دي - هغې نه دَ افضل شوق دَ رومانوي طبعې عکاسي په ډېر ښه ډول کېدی شي - او مونږ دا محسوسولی شو .. چې هغه په دې ښار کې ډېر زیات په شاعرانه موډ کې سفر ته جوړېدلی ښکاري - وجه یې شاید چې دَ دې ښار ښکلا ده او یا په دې ښار کې او سېدونکي خلق - چې افضل شوق یې په نثري شاعرۍ لیکلو مجبور کړی دی - لاکن دَ دې باوجود هم دَ هغه نه دَ ملګرو ډېفني او بلنډا وائی دا ګیله ګوره چې په کومه وجه دا سې راځي ؟

" شوقه ! ! ته خو ډېر روشن فکره سړی وې - دا برا یه شپه څله ؟ "

(دَ لمر دَ کلي په لور .. مخ - 300)

داسې خو په دې پوښتنې کې ډېرې پټې اشارې په نظر راځي.. خو بیا چې دَ شوق ځواب " څله نه..؟ " ته فکر اوکړم.. نو ماته هغه يو باکرداره او دروند پښتون او ځلېږي - ولې چې په دې درست سفر کې افضل شوق خپل هر غرض په يوه نا يوه حواله يا مجبوری، تش تر خپل سفري دلچسپيا تو تر جده محدود ساتلی دی - او دَ هغه ادبي تنده وه او يا دَ هغه اضطراب چې هغه هرکله متحرک څرګندوي - خو په دې باب کې چې څنګه سپلاني لندن ته اورسي... نو دَ نتاشا قيصه هم بيرته اچانک دَ هغه په زړه کې داسې په شدت راژوندی، شي - چې هغه له خياله دَ هغې سره خبرې شروع کړي - تاسو په دې مکالمې کې ورنه بلا ډېرې معنې اغيستی شئ -

"- نتاشا !! تاته داسې نه وو کول په کار
هغې راځخه په حېرت پوښتنه وکړه
- کوم څه ؟ ما خو چپ دَ زړه دَ رشتې بله رشته درسره ساتلې نه ده.. ته دَ کوم شي خبرې کوې؟
- هو، منم چې تا مې زړه ته لارې جوړې کړې دي ، خو باور بيا هم درباندې نه شم کولی -
- څله ؟
زما دَ خبرې په ځواب کې دَ هغې " څله " څه وو ؟ چې زه دَ هوټل مخې ته دَ يو موټر په هارن بيرته دَ هوش وَ نړۍ ته راستون شوم - او په ځان خندلو ورسته.. په دويم ګام هوټل ته ننوتم "
(دَ لمر دَ کلي په لور.. مخ - 308)

په دې کرښو کې دَ هغه مکالماتي انداز دومره دَ خوند دی چې دغه باب ته يې دَ رومانويت يوه ښکلې شوخي ورکړې ده - دَ مکالمو چستي او تسلسل دې باب ته يو ډرامائي مکالماتي رنګ بخښي چې دَ ليکوال دَ ادبي هنر څرګندونه ترېنه کېږي -

۱۲- دَ خيالونو په ګودر مې تندر پرېوت

افضل شوق چې په دې باب کې دَ نتاشا سره دَ بيا ملاقات قيصه څومره په ډرامائي خوند ليکي - هغه خپل اثر په قاري باندې نه يوائې پرېږدي.. بلکه قاري ته يو ځل بيا دَ نوو نوو سوالونو مخه کوي - خوند په دې قيصې کې داکوي چې نتاشا څومره سپلاني ته نيږدې کېدل غواړي.. دغسې سپلاني ذهن ته دَ ويرې او خوف څنډه کوي لکه ..

" دا واخله ګهړۍ دَ هغې ګهړۍ په بدل کې ، چې تا ...
- مننه ، لاکن څه ؟
- څه؟
يو دم مې په ځان کليمه اوويله او دَ مات زړه خبره مې په ګيلې کې داسې واړوله -
- زه خو ستا په دې پېغلتوب افسوس کوم

- هغه څله؟
هو ، که څه هم هر څه له نوي سره مې بیا وربانديې اعتبار کولو ته حوصلې لوئیولې - خو دَ هغې دَ دې " څله " په ځواب کې ورته وایم ..
- ستا ښکلا او دا عمر.. دَ غال او شوکونې خو نه دی
- ما درته اووئیلو ، چې زه بخښنه غواړم - اوس که ته بیا هم ما نه معاف کوې نو زه به بیرته لاړه شم-
او څنګه چې یې وړوکی بیګ بیرته اوړې ته اچولو ، نو ما لاس ور واچولو او کښېنوله مې دا سې په موسکنۍ خبره..
- اوکې اوکې ، زاړه به هېرو ْاو نوي به ....
- او له نوي سره به ، ستا په خیال څه کو ْ؟

(دَ لمر دَ کلي په لور .. مخ - 315 _ 316)

څه هم که په دې مکالمې کې لړې ډائریکټ اشارې دَ لوستونکو په ذهن کې سوالونه راپورته کولی شي .. خو هغه چې دا مکالمه کله سر ته اورسوي .. نو هر څه به کلیر شي - ولې چې افضل شوق دا سې مکالمې تش په دې دَ سفري حال سره ګنډلي دي ، چې سفر ښه په آرام تېر شي او لوستونکو ته لږه ورائیټي هم لوستو کې په برخه شي -

په دې باب کې دَ واپسۍ قیصه او خوب نه علاوه په دوبۍ کې دَ عربیانو په باب ځیني دا سې خبري هم ذکر شوي دي .. چې په وړمبي ځل ما اوربدلي یا لوستلي دي - لکه دلته چې یې افضل شوق دَ خپل یو سوال په ځواب کې لیکي-

" دا هغه قام د .. چې ما برایه شپه تر سهاره دَ اروپا په مقابله کې سوچ کولو ؟
دا هغه سوال وو ، چې زه یې په دې وئیلو مجبور کړم چې که دَ دې ګلف هېوادونو دَ تېلو دَ پیسو زکات هم په نورو غریبو مسلمان هېوادونو کې اووېښل شي - نو زما یقین دی جې هیڅوک به هم غریب پاتې نه شي - لاکن یَه .. دا خو هغه خلق دي چې وایم که دَ یو لکھ څلوېښت زره کم او زیات نبیانو په ځای په کې .. په هم دغه هومره شمېر ملکان پیدا شوي وی نو به هم سړي شوي وی - خو دا له بده مرغه نشول سړي "

(دَ لمر دَ کلي په لور .. مخ - 329)

په دې باب کې افضل شوق دَ خپل دې اوږد سفر اختتام په یو دا سې علامتي خبري کې کوي چې .. هغې نه لوستونکې دَ خپل خپل استعداد دَ مخې ډېر مطلبونه اغیستی شي - او هغه خبره دا خبره ده..

" دَ الامارات انټرنېشنل الوتني جهاز EK 600 پاوْ بالا اتهه بجې له دوبۍ ائیرپورټ څخه پورته شو او په نه ساعت کې تر اوریځو بالا .. ښه بالا دَ کراچۍ په لور لکه دَ پښتون له توپکه وتې ګولۍ

روان څه شو .. چې ما هم یو ځل بیرته دَ سو چونو رُخ دَ هغې خاورې په لور واړولو ، چې زه یې
زېږولی وم - که څه هم زه په "زه" کې نه وم پاته شوی خو ورته روان په خوشحالۍ باندې وم "
(دَ لمر دَ کلي په لور .. مخ - 331)

حسینه ګل

نوښار کاکا صاحب _ پښتونخوا

پروني مخونه

(دَ سپلاني افضل شوق ناول)

(یادګیرنه :- دا کتاب په کال ۲۰۰۶ کې چاپ شوی دی)

ما چې دَ ښاغلي افضل شوق دَ سفرنامو او شعري مجموعو کومه تنقیدي جائزه لیکلې ده - نو دَ هغې نه پس راته دَ هغه دَ ناول دَ مسودې دَ کتو اتفاق اوشو - دَ ناول قیصه دومره مزېداره وه چې په هغې مې هم یوه رائې جوړه شوه - او بیا دغه رائې لیکل مې خپله اخلاقي او ادبي ذمه واري اوګڼله - خدای پاک دې اوکړي چې پښتانه په ډېره مینه دَ افضل شوق دغه کوشش هم اوستائي - زه دا خبره یو ځلې بیا کوم چې افضل شوق څه هم که خپل وجود لري .. خو دَ دغه وجود څېره په ځینو نورو اعزازي نومونو هم پېژندلی شي- لکه بقول دَ محترم مشر ایاز داوُدزی "افضل شوق .. هزار داستاني شخصیت دی" ، دَ محترم سعید ګوهر بقول هغه "پښتون جهانیان جهان ګشت" دَ مشر سلیم راز بقول "سپلانی شاعر" دی ، دَ اکرام الله ګران په قول دا دَ امن په لټون شاعر افضل شوق "دَ سلو یار" دی... او زه بیا وایم چې دغه ورک مسافر ورک ځکه نه دی .. چې دئې هغه پېرئی دی .. چې دَ پښتنو په زړونو کې لیدلی شي - خو دا بېله خبره ده چې ډېري کمي سترګې یې ویني .. ګوري - ولې چې دئې دَ ژوند په فن کې ورک دی - لاکن دَ مزې خبره دا ، چې بیا هم که څوک چې هغه لټول غواړي .. نو هغې ته دَ یو فني ادراک ضرورت دی - اوس دا دَ یو فنکار کار دی چې هغه دې دَ ده فکر او فن په خپله فنکارانه مینه او هنر ترلاسه کړي -

دَ دې ناول "پروني مخونه" دَ سنسني خبزه واقعاتو دَ لوستلو پس ما ته دَ یو قاري په حېثیت دا سې ښکاري... لکه ځمونږ دغه شاعر چې دَ خپل هنر په دې سفر کې خپل کردار ، کله په افسانه، کله په ډرامه او چرته دَ یو سفرنامې دَ دیومالائي کردار په توګه لوبوي - دغه دَ ده خوبي هم ده او کمزوري هم - دَ

قاري جذبات (غم او خوشحالي) رالړزول.. په خپلو دغه کردارونو کې داسې ښکاري لکه دَ قاري دغه کېفيت ، هغه دَ خپل وجود په ژوندي تابوت لکه دَ مېخونو ټک وهي - دئی يو رښتونی عکاس دی او داسې ليکونکي ډېر کم دي چې هغه په ډېره ايمانداری او خلوص دَ خپل ذاتي ژوند مشاهدې ، تجربې او ښه او بد اړخونه دَ خپلو لوستونکو مخې ته ږدي - او داسې دَ ژوند او جذبو يو لازواله تاريخ رقم کوي - هم په دې خو دَ ده لوستونکې او دَ نن نقادان دَ ده سره انصاف نه شي کولی .. په دې چې هغه خپله هم دا دعوه په بيا بيا کوي چې " زه دَ نن دپاره ليکل نه کوم " - يعنې هغه به سبا ته دَ نن په آئينو کې دَ ښو سپينو او رڼو څېرو دَ ښودلو په حق کې دی - په دې خو دَ نقادانو ناخوښه .. او دَ بې سواده پښتنو دپاره دَ ده ذات ، دَ ده شخصيت او دَ ده فن يوه الميه ګرځېدلي ده - خو زما په خيال دا الميه دلته دا هم ده .. چې نه دئی په پښتنو پوهېږي او نه يې پښتنانه پوهه کړی شول - دَ ډېرشو کلو نه دغه هر اړخيز اديب او شاعر افضل شوق داسې دَ ژبې او ادب خدمت کوي .. خو په دې غرض يې نه کوي چې دَ ايوارډ او انعام لالچ يې دی - بلکه دَ دې هر څه دپاره يې يو جدا فکر او نظريه جوړه کړې ده - او هم دغه وجه ده چې تر ننه دَ اداري يا دَ يو تنظيم له خوا ورته دَ سګرېټ په پنی دَ شاباشي توري نه دي ورکړلی شوي - يعنې دا دَ نن ناول نګار شاعر او يو سفرنامه نګار افضل شوق دَ هر لالچ نه بالاتر دی -

داسې ليکوال ډېر کم دي چې په شاعری او نثر دواړو مدونو کې ليکل کوي .. خو ښاغلی افضل شوق زمونږ په داسې ښو ليکونکو کې شمېرلی شي ، چې شاعري ليکې .. نو بنده وائي چې بس يو شاعر دآ .. ښه شاعر او حقيقت پسند شاعر - خو که دَ ده نثر اوګورو ، نو دا خبره به زما سره هر څوک او مني چې په نثر کې يې خپل ځان او نوم داسې منلی دی چې ورنه انکار شايد چې په هيڅ يو دور کې هم اونه شي - يعنې دَ ده دَ شخصيت او نوم پېژندګلو نه يواځې شاعري ده ، او نه نثر - بلکې هغه په دواړو ميدانونو کې ځانګړتيا لري - ولې چې که دَ افضل شوق شاعري افسانوي رنګ او ډرامائي کېفيت لري .. نو بل طرف ته دَ هغه نثر دَ خپل شاعرانه طرز اُسلوب تر مخه دَ يو داسې پرله پسې شعر او شعري آهنګ لري .. ! ! او په دواړو مېدانونو کې يې خپل فکري لېونتوب ، جنوني مينه په آساني او مشکل پسندي وَ انتها ته رسولي دي -

دَ رچرډ برټن په قول .. دَ قيصه ګوئي آغاز هغه وخت اوشو ، چې انسان په دووْ ښپو دَ ولاړېدو چل ايزده کړو - دَ ماشوم دَ شعوري احساس مطابق اولنۍ قيصې دَ پېريانو او دېوانو نه شروع شوې او رو رو دغو قيصو دَ ناول په لور يُون اوکړو - خو که مونږ غور اوکړو .. نو خو لا تر اوسه ناول .. زمونږ په پښتو افسانوي ادب کې يو داسې بدبخته صنف دی چې ډېرو کمو ليکونکو ورته پام کړی دی - او تر اوسه چې په پښتو ادب کې دَ ګوتو په شمېر څو ناولونه زمونږ سره دي ... نو دَ هغې معيار ، که څه هم څنګه دی خو دَ ستائينې وړ په دې دي چې دا اړخ پرې څه نا څه دروند والی ضرور لري .. او داسې دَ " خالي ميدان " تش والي احساس يې تر ډېره حده کم کړی هم دی -

دَ افضل شوق دا نوی ناول " پروني مخونه " به يقيناً چې په دې ټولو ناولونو کې يو داسې تيګه ثابته شي چې دَ دې نه پس به دَ ناول په مد کې دَ صداقت او ريښتاوْ يو نوی روايت دوام اومومي - او داسې به پښتو ناول دَ هاغه روائيتي جوکاټ نه ببخي رابهر شي کوم چې تر اوسه دَ پښتو دَ کلي وال ژوند ،

قبائلي او قبيلوي رسمونو ، رواجونو ، دُښمنو ، تربګنو .. او بیا دَ ګودر او منګي دَ ساده باده رومان سره خنګ په خنګ دَ اوړدې قيصې يا نکلونو په شکل کې را روان دی - کوم ته چې دَ ناول ړومبنی طرزبيان وئيلی شي - ولې چې اوس خو ناول په جديدي اصطلاح کې هغه قيصې ته وئيلی شي چې په کې کردار نګاري، دَ ژوند فلسفه، دَ انساني نفسياتو او جذباتو مثبت او منفي اړخونو څېړلو نه علاوه داسې منظرنګاري ځان کې رانغاړي چې هغه دَ يو ژوند عکاسي کوي - دَ نوي ناول خبري يا مکالمې مختصرې .. خو ژورفهمه وي - او دا هغه خبري دي چې تر ډېره حده ما دَ افضل شوق دَ ناول په ناچاپه سکرپټ کې تر سترګو شوي دي - خو دَ دې مقصد هرګز دا نه دی چې دغه ناول په پښتو کې اول او ورستی ناول دی - زه به کوشش کوم چې دَ ناول اصل کړه وړه مخې ته کېږدم او بيا لوستونکو ته خپله تفصيلي رائی وړاندي کړم -

دَ افضل شوق په ناول کې تر ټولو ښه خبره دغه مخې ته راځي .. چې هغه په خپل انداز کې شاعرانه طرزبيان لري او يو ځل بيا دَ خپلي ادبي روئيې په شان دلته په دې ناول کې هم دَ پښتني روائيتي موضوعاتو په ضد دَ نوي فکري هلوځلو او عصري شعوري سوچ سره ملګری ليدلی شي - هم ځکه کېدلی شي ، چې دَ هغه دَ دې ناول سره هم هغسې نا انصافي اوشي .. لکه دَ هغه دَ شاعری او سفرنامو سره روا شوي ده - خو زه دا وئيلی شم چې په ړومبي ځل ما په دې خواره پښتو کې يو داسې ناول هم اولوستلو .. چې بنده پرې فخر کولی شي او داسې وئيلی شي چې پښتو کې هم دَ عالمي معيار کتابونه شته - خو کوم څه چې دغه ناول نګار دَ ستائينې وړ ګرځوي .. هغه دا ، چې په دې ناول کې افضل شوق هم هغسې دَ خپل ژوند قيصه کوي په کوم کې چې هغه رنګه سېلونه دي ، عشقونه دي ، محبتونه دي ،او دَ لټون سره سره ګرځېدل .. راستنېدل .. ورکېدل او بيا موندل په داسې ښکلي انداز کې ترتيب شوي دي - چې دلته هم هغه ځانګړې ښکاري - څه هم که په ډرامې او ناول کې ډېر فرق موجود دی - خو افضل شوق خپل دغه ناول ډرامې ته دومره نيزدې کړی دی .. چې په منطقي توګه هغه هم دَ شېکسپئير په رنګه ژوند ته نه يوازې دَ ډرامې نوم ورکوي .. بلکه وَ ناول ته دَ ژوند قيصه هم وائي - نو ځکه خو هغه (شوق) دَ خپل وجوديت په ازلي حوالو دَ ابد په لور يوُن کولو ته په خپل دې ناول کې اوږې ورکوي -

دا دَ افضل شوق دَ ژوند داسې قيصه ده چې که هر څو ورته دَ هغه دَ وخت دَ تېرولو سامان اوواېو .. خو په حقيقت کې دَ هغه دَ زړه ، دَ هغه دَ فکر ، دَ هغه دَ وجود او دَ هغه دَ هنر ضرورتونه هم پاتې شوي دي - او نن که مونږ افضل شوق دَ يو سوچه فنکار په نوم او حېثيت پېژنو .. نو دَ هغه دغه حېثيت او پېژندګلو هم دغه څيزونو جوړ کړې دی - دَ دې ناول قيصې داسې ښکاري لکه چې دَ هغه دَ ژوند او هنر دَ دغه ګوټ پېرنو يو داستان وي - يو شوخ او تېز داستان .. دَ هجر و فراق يو داسې لړزېدونکی داستان چې دَ هغه په ژوند اوس هم خور ليدلی شي - دا قيصه هم دَ يو ائيډيل دَ لټون قيصه ده - داسې ښکاري لکه چې په شعر کې ده دا قيصه سر ته نه وي رسولي ... نو په ناول کې يې تر اختتامه رسولي ده -

په دې ناول کې دَ بلا پېښو او واقعاتو دَ دلچسپيانو علاوه دَ مختلفو ملکونو لکه الجزائر ، شام، ترکي ، سائپرس، اُردن، افغانستان ، عراق ، دوبۍ ، شارجه او پاکستان په حقله دَ سېل او دَ سفري رائيو اظهار هم په نظر راځي - او زما په خيال دَ دې ناول دَ ټولو نه لوئيه خوبي او انفراديت هم دا دی چې په

پښتو کې په وړمبي ځل.. داسې سفري انداز دَ ناول په حواله مخې ته راغلی دی - چې دَ هغې خپلې دلچسپيانې او معلومات هم دي - دغه معلومات زياتر دَ دغه ذکر شوؤ هېوادونو په اړه جغرافيائي، نفسياتي او سماجي دي - او دَ کومو کردارونو تر ميانځه چې مکالماتي ضرورت پېښ شوی دی نو هغې هم دَ خپل اختصار او برجستګۍ تر مخه دَ ناول خوند سېوا کړی دی - کوم چې به لوستونکي ته دَ ابلاغ مسلې يقيناً چې پيدا کوي.. خو په ليک کې دَ دې انداز دَ راوړلو خپل يو خوند وي - دَ نن نقاد په ليک کې دَ دې انداز په حق کې نه شي ليدلی خو دَ سبا نقاد به دَ ښاغلي افضل شوق دا انداز په دې وجه ستائي چې دَ دې ناول دَ ليکلو ټول انداز خالصتاً مغربي او دَ جديد عصري او ادبي روئيو په رڼا کې ليکلی شوی دی - ولې چې دغه قيصه هم دَ هغه دَ باطن او خارجي ژوند دَ تصادم په نتيجه کې مخې ته راغلې ده-

دَ دې ناول ټول کردارونو ته چې په کوم رنګ ژبې ورکړې شوې دي.. نو هغه دَ لوستونکي دَ پاره دلچسپي خامخا لري - دَ ناول پلاټ چونکه دَ ليکونکي دَ خپل ژوند قيصه بنياد کړی دی نو ځکه په هغې کې مينه او محبت مونږ ته ډېر زياب په نظر راځي - دَ دې نه علاوه په دې ناول کې دَ ماحول منظر کشي لکه دَ يو مشرقي يا پښتون ناول په رنګ ډېره تفصيلي نه ده.. خو حقيقي ضرور ده - او په دې کې چې يې څومره دَ اختصار نه کار اغيستی دی - نو په هغې دَ يو مترقي ناول تنده ماتېدلی شي - دَ ټولو نه اهمه خبره دا ده چې چونکه دَ دې ناول قيصه رښتيا ده او په قيصه کې شامل ټول کردارونه حقيقي دي - دغه کردارونه دَ افضل شوق په قول.. نه يواځې دا چې حقيقي دي بلکه ټول ژوندي او حيات کردارونه هم دي - داسې دَ دې قيصې واقعات هم حقيقي دي -

دَ دې ناول سفري انداز چې دَ قاري دپاره څومره دلچسپي لري..؟ دَ مختلفو هېوادونو متعلق دَ سفر کړکېچونو نه دَ خلقو کېفيتونه.. غم خوشحالی.. خو لاکن دَ دې ناول دَ شلم باب نه تر آخري بابه پورې لوستونکی دَ هغه طرزبيان او قيصې ته دَ حېرانتيا تر حده لېوالوي - بلکه په دې ټولو بابونو کې دَ جذباتي طرزبيان په وجه لوستونکی ژړوي هم - په دې بابونو کې څه هم که ډېرې خبرې په علامتي پېرائيه کې شوې دي.. خو يو پوهه او باشعوره لوستونکی دَ دغه علامتونو نه ډېرې معنې هم اغيستلی شي - بله خبره دا چې دَ دې ناول په قيصه کې دَ ليکونکي خپله موجودګي.. دَ هغه په ماضي، حال او مستقبل کې ګنډلي ښکاري - يعنې افضل شوق چې په دې ناول کې دَ سپلاني په نوم "هيرو "دی چې څه رنګه دَ خپل آئيډيل ډاکټر وسا څېره دَ "لمر خدای" يعنې "سن ګاډ" په مدد څنګه اووه زره کاله پخوا دَ وړمبۍ فرعوني شهزادګۍ څېرې نه په مختلفو څېرو کې ويني او يا دَ وسا څېره دَ يوې فرعوني شهزادګۍ دَ مثال په توګه دَ "نېفرتيابيت" ، رنګه نورو شهزادګيانو چې نومونه يې په دريم باب او مخته مخته په نورو بابونو کې په درځنو شمېر کې راغلي دي.. کې ويني - نو دَ هري څېرې سره په ډراماني انداز دغه هيرو " سپلاني " يعنې افضل شوق په ماضي بعيد کې دَ هغې شهزادګيانو دَ اشنايانو په بڼو کې ليدلی شي -

زما په خيال په پښتو ادب کې وړمبي ځل افضل شوق يو بېخي زوړ لرغونی تاريخ او تهذيب په نوي رنګ کې راژوندی کړی دی - يعنې دَ ده دغه کوشش.. نه يواځې دَ خپل ژوند سنسي خېز واقعاتو ته دَ ناول بڼه ورکول دي - بلکه دَ دې سره خپلو لوستونکو ته دَ ډېرو تهذيبونو په حقله تاريخي معلومات

ورکول هم دي - دَ دې "نظریه مقصدیت" تر اثر دلاندې دَ افضل شوق دغه کوشش.. څه هم که دا ناول په ځینو حوالو پخوانئیو قیصو ته نیزدې کوي - خو یو اځې قیصه ورته ځکه نشو وئیلی .. چې په دې ناول کې وړاندي کړل شوي تجریدیت دَ واقعاتو دَ بیان اُسلوب یا طرز بیان.. دَ جدیدیت سره غاړه غړې کوي هم - کوم ته چې مونږ دَ ناول نګارۍ دَ پرون او نن تر میانځه نوی امتزاجي شکل وئیلی شو -

په دې ناول کې افضل شوق دَ ناول دَ اهم کردار "هیرو" په شکل کې دَ مختلفو تاریخونو ، تهذیبونو ، تمدنونو دَ سفر دَ پړاوْنو نه تېرېږي.. لکه دَ اهرام مصر دَ جوړښت دَ دور دَ رومبي فرعون خوفو نه واخلې تر دَ لوکسور او آسوان دَ دورونو تهذیبونو پورې دَ فرعوني تاریخ برخه په مختلفو شکلونو کې داسې جوړېږي لکه هغه چې په هر دور کې ژوندی وي - هم دې نه لوستونکې دا اندازه کولی شي چې افضل شوق یعنې سبلاني خپلې رشتې دَ خپل آئیډیل په حقله دَ پخواني تاریخ سره ګنډلي ساتلي دي - او هغه چې څنګه په ډرامائي هنر خپله محبوبه دَ فرعونانو دَ تاریخ نه دَ یونانیانو تر تاریخه راوړي.. نو دغه رنګه دَ یوناني تاریخ نه تر رومن تاریخ او بیا دَ زړو عربیانو نه تر نوي دور پورې دغه مینه له خپلې محبوبه سره داسې په خوند او مزې را رسوي.. چې لوستونکی دَ هغه دَ تصوراتي ابدیت نه که یو طرف ته منفي سوالونه په ذهن کې راپورته کوي.. نو هم دغه سوالونه به هغه په دې ناول کې ځواب موندلو دپاره تر اختتامه پورې هم رسوي - ولې چې ناول نګار په خپل دې ناول کې داسې ښکاره کوي.. لکه هغه چې دَ نن انسان نه بلکه دَ ډېر پخوا دَ تاریخ دَ روح سره تړلی انسان وي - یعني هغه دَ خپل روح تصدیق هم له خپل دې آئیډیل سره داسې څرګندوي.. لکه دَ هغه په عام ژوند کې هم ورسره دَ تصوراتو په آئینو کې لیدلی شي - غلطه به نه وي.. که او وایم.. چې هم دې آئیډیل خو افضل شوق په شاعرۍ او سفرنامو کې هم ځان پسې ښه ستړی کړی دی -

په دې ناول کې نور څه دي.. او څنګه دي ؟ دا فېصله به لوستونکي یا دَ نن او سبا نقادان کوي - خو دلته زه غواړم چې دَ ناول دَ مروجه اجزائی ترکیبې په رڼا کې دَ دې ناول تنقیدي جائزه واخلم.. چې لوستونکي دَ دې ناول په اړه فېصله کولو کې له مشکلاتو سره مخامخ نه شي - داسې خو.. په ناول کې نن سبا دَ قیصې، پلاټ، کرادر، مکالمې نه علاوه دَ ماحول او دَ ناول نګار اندازبیان ، اُسلوب او ژبه کتل شي - خو مونږ به دَ ناول دَ مروجه اجزائی تراکیب په رڼا کې افضل شوق دَ دې ناول پلاټ ، کردارونو ، مکالمو او منظرکشیانو په باب تفصیلي خبري کوو - او بلکه دا به هم ګورو چې دغه ناول دَ سفرنامې او قیصې نه په کومه وجه بېل دی او دَ دې ناول په لیک کې دَ بیان اُسلوب څنګه په کار راوړل شوی دی ؟ نو راشئ چې دَ ډاکټر احسن فاروقي.. دَ ښه او نوي ناول په باب دې لاندې ذکر شوي تعریف په رڼا کې اوګورو چې افضل شوق په خپل دې ناول لیکلو کې څومره کامیاب شوی دی..

" چې کله انساني شعور دَ ترقۍ کولو ورسته تر واقعاتي درجې پورې اورسېږي.. نو داستان په ناول کې بدل شي "

دَ شوق دَ ناول پلاټ

وئیلی کېږي چې ناول یو داسې اوږده قیصه ده، چې په کې دَ مرکزي پلاټ یا دَ قیصې نه علاوه هم ډېري نوري وړکوټي قیصې موجودي وي.. چې دغه ټولي قیصې یا واقعې دَ مرکزي خیال یا پلاټ دلچسپۍ په منظمه توګه زیاتوي - ولې چې په یوې قیصې باندي پوره کتاب لیکل څه آسان کار نه دی - اوس که مونږ دَ افضل شوق په ناول "پروني مخونه" کې دَ قیصې یا پلاټ ته ځیر شو.. نو دا یوه خبره به خامخا اومنو، چې.. دلته دَ هغه دَ قیصې سره نوري قیصې او ډېر دلچسپ واقعات هم تړلي ښکاري - کوم چې تر میانځه یو ربط برقرار لري او دَ ناول دَ وحدت وَ تاثر ته هیڅ قسم نقصان نه رسوي - بلکه دغه وړوکي قیصې دَ ناول وَ مرکزي خیال ته اوږې ورکوي -

ناول "پروني مخونه".. په یو داسې قیصې باندي محیط دی چې هغه دَ ناول نګار له خپل ژوند سره اړه لري - او مونږ ورته رښتوني قیصه هم وئیلی شو - کومه چې دَ افضل شوق دَ هغې څېرې سره تړلي قیصه ده.. چې هغه ورپسې ټول عمر سترګې ستومانه او دَ پېري په شان ورک ورک برېښي - یعني دَ علافائي او پښتني څېرو لیدلو کتلو پس، چې ځنګه سپلاني شاعر په خیالاتو کې دَ نړئیزو څېرو سره مخامخ شي.. نو یو وخت دَ خپل طلب وَ دې ښائسته څېرې "ډاکټر وسا" ته اورسېږي - کومه چې هغه ته په مصر کې په لاس راځي - او دئی دا فېصله کوي چې هم دغه.. هغه جینۍ ده، چې ده په خوبونو، خیالونو او یا ژوندۍ انساني څېرو کې لټوله -

ځنګه هیرو سپلاني دَ دې هیروئینې ډاکټر وسا تر زړه پوري لارې جوړوي ؟ دا سوال.. هغه سوال دی چې دَ ځواب د پاره سپلاني دغه محبوبه دَ فرعونانو له خوا نه یو اځې ګڼټ ګڼي.. بلکه دَ هغې سره رشته هم دَ فرعونانو له وړمبي دور چې په زرګونو کلونه مخ کې تېر شوی دی.. کې له هغې سره رشته داسې څرګندوي لکه هغه چې هم په هغه دور کې موجود وي - دَ فرعون خوفو چې دَ اهرام مصر وړمبۍ ګومبته یې جوړه کړې وه.. نه بیا دَ هغه او ډاکټر وسا روحاني وجودونه ځنګ په ځنګ مینه امر کوي - بیا دَ فرعون خافرا، فرعون مینکورا او ځیني نورو فرعونانو دَ دورونو حصې جوړېدلو سره سره دَ لوکسور او آسوان تر آخري فرعونانو پوري.. په مختفلو حېثیتونو او شکلونو کې سفر کوي - یعنې که یو طرف ته ناول نګار دَ قیصې وَ هیروئینې ته دَ هر فرعوني عهد کې دَ یوې نا یوې ښکلي فرعوني شهزادګۍ شکل ورکوي - نو بل طرف ته په هر دور کې سپلاني هم دَ هغه دور دَ یو داسې کردار په بڼه کې لیدی شي .. چې شهزادګۍ وسا سره یې رشته پاتې شوي وي - په دې ناول کې ځنګه دا دوه مئینان دَ فرعونانو دَ دوه درې زرکلن پخواني دور نه بیا دَ سکندر اعظم یوناني دور ته چې ور دانګي.. نو دَ هغوئ شکلونه او بڼې هم بدلي شي - کله چې دَ یوناني دور اختتام کېږي.. نو هیرو دَ رومن جولیس سیزر او وسا دَ ورستۍ مصري رانۍ قلوپطره په شکل کې یو بل سره او تړلی شي - په دې دور کې سپلاني دَ جنرل مارک انتهوني بڼه هم خپلوي - او دغه رنګه دا دوه مئینان دَ زړو عربیانو او بیا دَ جدید دور په لور چې کله را روان وي او خپلي بڼې بدلي.. نو یوه تهائي پېغله "سو پیس" دَ دُښمني یا ویلن په توګه دَ هغوئ تر میانځه داسې ناروا ظلمونه روا کوي چې کله هغوئ

"حال" ته را دانګي - دا ویلن هم له اولې ورځې دَ هغوئ سره سره ژوند کوي او "حال" ته دَ هغوئ سره څنګ په څنګ لیدی شي -

دَ زړې "ماضي" نه تر جدید "حال" پورې دا قیصه.. چې افضل شوق څنګه دَ تاریخي حقیقتونو سره ګنډلې او مرحله واره په دې ناول کې سرکړې ده - هغه څه هم که یو داستاني انداز لري.. خو په دې داستان کې ځای په ځای افسانې، ډرامې او ښې او بدې واقعې داسې په خواږه انداز ځای کړل شوي دي - چې په هیڅ صورت هم دَ یو ښه تاریخي او روماني فلم نه کم نه دی - او دَ ناول په تعریفونو کې یو دا تعریف هم کېږي.. چې "ښه ناول هغه دی.. چې په ټکو کې کردارونو ته شکلونه، قیصې ته منظرونه او منظرونو ته ژبې ورکوي.. اورمرو لکه یو فلم چې دَ ذهن په پرده باندې چلېږي" - هم دغه هنر افضل شوق په دې ناول کې خپل کړی دی - اصل قیصه یې ځان سره سره دَ رزګونو کلونو نه تر ننه ډېره په خوند رارسولې ده.. خو مکمله بیا هم نه ده - ولې چې په آخر کې هغه دغه قیصه خپلې هغې ماشومې لور برېښناخان ته په دې هیله پرېښې ده.. چې هغه به دا قیصه ځان سره مخته هم وړي - یعنې افضل شوق خپله مینه دَ همېش همېش دپاره امرکول او ژوندی ساتل غواړي - نو ځکه کېدلی شي چې هم دغه قیصه دَ یو څو پېړیانو ورسته داسې شهرت اومومي.... لکه "لېلا او مجنون"، "آدم او درخانۍ" او یا په خپل اصل نومونو "سپلاني او وسا" -

دَ دې ناول لیکونکی چونکه یو ډېر تعلیم یافته او جهان ګشته سړی دی - نو ځکه ممکنه ده چې ښځي زیات پښتانه وربانديې پوهی نه شي او دَ هغه دغه قیصه مبهمه اوګڼي.. یا دَ هغوئ په استعداد قیصه ورته کړکېچنونه رامخې ته کړي - خو دَ دې دا مطلب هرګز نه دی، چې پښتانه به دا ناول نه لولي - بلکه زما دا خیال دی چې دَ نن پښتانه لوستونکي به دا ناول دَ دې ناول دَ اوچت معیار لرلو دَ وجې خامخا لولي - او له دې نه به.. دَ پښتو خبره هم څه نوره دَ معیار ساتلو په لور ګامونه اوچتول شروع کړي - او لیکوالان به لږ نور دَ محنت او همت نه کار اخلي - په وړمبي ځل چې ما دَ دې ناول سکرپټ اولوستلو.. نو رښتیا خبره دا ده، چې نه شوم پرې پوهه.. خو بیا چې مې دویم او دریم ځل اولوستلو ..نو دَ دې ناول ټوله قیصه مې په ذهن کې داسې نقش شوه - چې ما دغه مضمون چې کله لیکلو، نو ما ډېر کم پوائنټس دغې ناول نه واغیستو - زما په خیال چې.. ناول هم دغه رنګه لیکل په کار دی، چې دَ هغه پلاټ یا قیصه او تهیم دې دېرپا اثر او تاثیر اولري - دا ناول دَ قیصې یا پلاټ دَ لحاظه چې څومره دلچسپ او بهترین دی.. هغسې یې قیصه دَ کنټرول نه اوتې هم نه ده.. یو ترتیب او تسلسل سره قیصه مخې ته ځي او لیکونکی ځان سره سره وړي - ولې چې دلته دَ یوې قیصې سره تړلي ځینې نوري قیصې هم په ډرامائي او افسانوي انداز کې مخې ته ځي او راځي - او دا وړوکې قیصې دَ مختلفو دلچسپیانو نه ډکې لیدلی شي - هم په دې خو.. دَ دې دومره لوی کتاب په لوستلو باندې لوستونکي بور کېږي نه -

کېدلی شي.. چې ځینې نقادان دَ خپلې ناپوهۍ دَ وجې په دې ناول تور اولګوي.. او دې ناول ته هم دَ سفرنامې نوم ورکړي - لکه دَ هغه وَ سفرنامو ته ځینو نقادانو سفري ناولونه وئیلي وو - ولې چې په دې ناول کې دَ قیصې سره سره تر نیم درځن زیات ملکونو دَ سفري حال او دَ هغو ځایونو دَ تهذیب او تمدن په

باب معلومات موجود دي - خو افضل شوق قصداً دا کوشش په دې ناول کې کړې دی چې هغه وَ خپل لوستونکي ته یو داسې ناول وړاندې کړي .. چې په هغه کې دَ ذهني او روحاني تفریح سره سره څه علمي فائده هم اورسي - یعنې دلته په دې اړه هغه دَ زړو قیصو او نکلونو دَ مقصدي چل نه هم کار اغیستی دی او دا غواړي چې دَ هغه ناول دي هم یو مقصد اولري .. او علمي بحث دې پرې مخې ته راشي - ځکه دَ افضل شوق وَ دې جذبې ته مونږ شاباشی وئیلی شو - او زه دَ هغه دغه زیار ته دَ قدر په نظر ګورم - خو .. دا وایم چې دا ناول دی او ناول هم داسې ناول .. چې قیصه او دَ قیصې بیان یې دَ زمان او مکان دَ قید نه آزاد ښکاري - نو په دې خو .. مونږ که څه هم دغه خپل ناول نګار افضل شوق دَ انګرېزۍ ژبې دَ مشهوره ناول نګارانو رچرډسن او فیلډنګ سره نشو درولی .. نو کم از کم دَ ځینو ډېرو ښو اردو ناول نګارانو په صف کې یې ضرور اودرولی شو -

دَ شوق په ناول کې کردارنګاري

په ناول کې دَ پلاټ یا قیصې پس دویم اهم کار په هغه قیصې کې دَ کردارنګارۍ ګڼلی شي - او دَ دې په باب ډېرې روائیتي نظریې او مروجه تعریفونه مخې ته راځي .. خو زه دَ دې دور دَ یو لوستونکي په حېثیت دَ نن هغه تعریف دَ ناول په باب منم .. چې ورته "دَ ژوند اشاریه "یا په نورو ساده ټکو کې دَ "ژوند قیصه "وئیلی شوی - او په ژوند کې هر څه او هر رنګه څیزونه شته - لکه په ژوند کې وقتي افسانې ، ډرامې او قدم په قدم المیې او واقعې نه علاوه ټولنیز اخلاقیات، سیاست، دَ تمدن فلسفه، معیشت ، معاشرت او محبت .. کوم چې انسان ته دَ انسان سره دَ ژوند کولو چلونه ښائي - نو ځکه زه دَ مغربي ناول نګارۍ نه متاثره په دې یم .. چې هغو په دې صنف ادب کې ټولو نه زیات کار کړی دی او په هغو خلقو کې دَ ناولونو وئیلو ډېر زیات رجحان دی - هم په دې دلیل .. هغوئ په دې صنف کې غښتلي بللی شي - دا وئیلی کېږي چې په مغرب یا انګرېزانو کې هر هغه ناول ښه بللی شي چې کردارونه په کې کم نه کم او دَ قیصې دَ ډیمانډ مطابق ډېر په سوچ او فکر ځای کړل شوي وي - او دَ دغو کردارونو تقسیم دې داسې شوی وي .. چې دَ قیصې دَ المیو ، غم ، خوشحالو او یا نورو واقعاتو سره سم په سمه مطابقت هم اولري - یعنې دَ ناول هر کردار دې دَ هیرو په رنګه هرکولیس نه وي .. او نه دې هر یو دَ ویلن په بڼه شېطاني خاصې اولري - بلکه ځینې داسې کردارونه خو هم په ټولنه کې وي چې هغوئ وي خو خاموشه کردارونه ، لاکن خپل خپل مصلحتانه ، غاصبانه یا همدردانه رول خامخا لوبوي - او دَ هغوئ وَ کردار ته اهمیت په دې ورکول کېږي چې قیصه .. دَ هم دغو بظاهره عامو کردارونو دَ وجې نه خو مخ مخ ته مزل کوي - زه چې دَ افضل شوق وَ دې ناول ته ځیره شم .. نو ما ته دَ هغه په قیصې کې دَ کردارونو یو لوی تعداد مخې ته راشي - خو بیا چې غور او فکر ورباندې اوکړم .. نو وایم چې دَ قیصې دَ طوالت دَ حسابه دا کردارونه زیات نه .. بلکه ډېر کم محسوسېږي - ولې چې دَ پلاټ دارومدار په یو داسې اوږدې قیصې باندې ایښی شوی دی چې په هغه کې دَ هیرو دَ ژوند او لټون پوره نکل او دَ هیروئینې دَ مینې درست داستان موجود دی - او هغه هم داسې داستان .. چې په زرګونو کلونو محیط ښکاري - نو ځکه دَ افضل شوق په ناول کې کردارونه که بظاهره

زيات.. خو دَ اصله کم ليدلی شي - په کوم کې چې يو درځن نه څه زيات کردارونه ژوندي دي او نور په تړلو خلو دَ قيصې دَ ضرورت مطابق موجود پاتې دي - بلکه که په غور او کتلی شي.. نو تش نيم درځن داسې کردارونه به په نوټس کې راشي ، چې هغوئ دَ هيرو او هيروئينې سره قيصه سرته رسوي او باقي ټول کردارونه داسې دي چې وخت په وخت پيدا کيږي او فنا کيږي -

دلته خبره دا ميانځ ته راځي چې دَ افضل شوق په دې ناول کې چې کوم کردارونه وضحه کړل شوي دي.. آيا هغه ټول دَ قيصې دَ ضرورت مطابق دي او که هسې نومونه ورکړه کړل شوي دي - په دې اړه کېدی شي چې ځيني زما له دې رائی سره اختلاف او کړي چې ګني په دې ناول کې هر خاموش او ژوندي کردار ته صحيح ځای ورکړل شوی دی.. هيچرته او هيڅکله هم يو کردار په ذهن بوجھ کيږي نه - خو نقادان به هم غلط په دې وجه نه وي چې.. دلته دَ فرعونانو سره دَ هغوئ دَ هرې هغې شهزادګۍ يا رانۍ نوم يا کردار اچول شوی دی.. چې دَ ډاکټر وسا (هيروئينې) دَ روئيو او خويونو سره مطابقت نه لري - لاکن زه ورته صحيح ځکه وايم چې دَ فرعونانو تاريخ چې څومره فرعونان په ريکارډ باندي لري.. دَ هغو په مقابله کې دَ فرعوني شهزادګيانو نومونه کم مخې ته راغلي دي - او دا دَ دې ناول نګار خوبې ګڼم چې هغه ټولي فرعوني شهزادګياني او رانياني په نومونو را ژوندی کړې - دا بېله خبره ده.. چې هره فرعوني رانۍ هم.. دَ قلوپطره يا دَ دې ناول دَ هيروئينې هومره ښايسته هم وه که نه ؟؟ خو چونکه افضل شوق دَ خپلي دې ميني آغاز او انجام فرعوني داستان ته سپاري.. نو بيا خو دغه ګيله يا اعتراض دَ نقادانو هم نه شي بې ځايه کېدلی .. چې ګني.. شوق په خپل ناول کې په تاريخ کې هره ياده شوي ښځه فرعونه ولې راوړې ده ؟ خبره تر دې حده صحيح ده.. خو ځواب يې کېدلی شي چې زما په رنګه نور نقادان هم داسې او کړي.. چې هغه ځکه.. چې هر نر فرعون چې تاريخ په ښه يا بد نوم ياد کړی دی.. په رول کې دَ دې ناول " خپله " خو هم ياد شوی دی -

څومره کرادرونه چې دَ افضل شوق په ناول کې دَ هيرو (هغه) سره ژوندي ياد شوي دي او يا دَ هيروئينې (وسا) خواو شا ذکر شوي دي .. هغه ټول تر اوسه ژوندي او دَ هغوئ دَ ميني ګواهي ورکولی شي- دا يو داسې لوئيه خبره ده.. چې ناول نګار په خپل دې زيار کې دَ هغو ليکوالانو په صف کې دروي چې په دُنيا کې ډېر کم او دَ نه برابر ياد شوي دي - او هغه هم داسې ليوني لکه خپله افضل شوق چې دی.. چې دَ خپلي ميني دَ ډاکټر وسا(چې اوس دَ هغه کور والا ده) سره ټکي په ټکي بيانولو ته جوړېدلی دی - شايد په دې چې هغه ځان دَ يو داسې ربښتوني شاعر، سفرنامه نګار او ناول نګار او ګوره چې لا څه او څه په حېثيت دَ همېش دپاره ژوندی ساتل غواړي - چې تر قيامته يې نوم او نشان پاته شي - ګني که مونږ فکر او کړو .. نو په پښتني معاشره کې داسې څوک کولی شي لکه هغه چې په دې ناول کې کړي دي. هو ، دَ يو نېک مقصد او مقدسه مشن تر سر کولو په نيت- او کوم څيز چې به هغه دَ ناول په نړئيز تاريخ کې ځانګړی کوي، هغه دَ ده رول په حېثيت دَ هيرو(سپلاني) او راوي دی -

غرض دا ، چې دَ وړمبي فرعون ظالم سنبفېرو.. بيا مخته فرعون خوفو او دَ هغه دَ زامنو فرعون خافرا او فرعون مينکورا علاوه دَ فرعوني رانۍ خاميرينبيتي، شهزادګۍ نبفرتيابيت ، رانۍ هيتيفيريس ، هاتشيپسوت او داسې نورو رانيانو نه بيا تر رعمسيس الثاني پوري او دَ هغه تر رانۍ پوري

داسې کردارونه دي.. چې دي خو تاريخي مړه کردارونه.. خو افضل شوق په ډېر هنر دَ دې قيصې برخه ګرځولي دي او غږولي يې هم دي - کوم چې په تاريخ کې ياد شوؤ خوځيونو په مناسبت دَ هيرو " سېلاني " او هيروئينې "وسا " دَ هغه وخت دَ قيصې دَ ضرورت تحت وړاندې کړل شوي دي - يعنې که دَ وسا دَ غصې او خفګان خبره مخته راځي نو دَ ظالم فرعون سنېفيرو دَ جلالي رانې هتېفيريس رول لوبول کېږي - خو بيا چې يې دَ ښائست ذکر کېږي ، نو دَ خپل فرعوني عهد تر ټولو نه ښائسته ځواني مرګه شهزادګۍ نېفرتيابيت غږول کېږي - او بيا چې دَ رحمدلۍ او ښې روئې خبره کوي..نو دَ فرعوني تاريخ يو بله ښځه چې هغه هم نېفرتيابيت نومېږي يادېږي - او بلې خوا ته هيرو دَ فرعون خوفو نه تر رعمسيس الثاني پورې چې کوم کوم فرعون څنګه روئيه او خوئيه دَ خپلې رانۍ په اړه روا کړې وه .. هم هغسې په دې ناول کې افضل شوق هم ښکاره کړې او ياده کړې ده - نه يواځې دا .. بلکه بيا چې قيصه دَ فرعونانو نه تر قلوپطره او جوليس سيزر .. بيا نورويعنې يونانيانو او زړو عربيانو او تر " حال " را رسېږي.. نو کردارونه دَ سېلانې او وسا په شکلونو او يا خواوشا کې خپلې ښې ډېر په خوند او مزه داسې بدلوي رابدلوي - چې دَ بنده دَ خلې نه يو دم دا خبره اووځي چې... افضل شوق واقعي چې په دې ناول کې کردارونو ته نه يواځې دَ زمانو زمانو تاريخي څېرې ورکړې دي بلکه دغه کردارونه يې په ډرامائي انداز او په افسانوي خوند او حقيقي رنګ کې هم وړاندې کړې دي -

دَ شوق په ناول کې مکالمې

په يو ناول کې دَ پلاټ او کردارونو ټاکلو پس خبره دَ کردارونو دَ هغه رول په لور راځي چې هغوئ يې په مکالمو کې رامخې ته کوي او تمثيلي شکل ورکوي - نو په دې حقله به اووايم.. چې يو وخت داسې هم وو ، چې مکالمې به اوږدې اوږدې په ناول کې راوړل کېدې - خو دَ نن جديد ناول دا خبره دروغ کړله او مکالمو ته يې دَ اختصار شکل ورکولو سره سره څه غوندې په علامتي پيرائيه کې اشارتي ژبه هم ورکړه - يعنې خبره وړه.. خو با مطلبه او په معنوي اعتبار اوږده دَ نننې ښه ناول ډېمانډ اوګرځېده - ولې چې نن وخت هيچا سره نيشته - اختصار ته دَ تفصيلي اظهار او معنوي ژبه ورکول دَ نننې ناول سټېنډرډ وئيلې شوي دي - نو راشئ چې دَ افضل شوق دا ناول دَ ناول دَ دې جديد تعريف په رڼا کې اوګورو - چې هغه څومره ښه او تکړه ناول نګار ثابت شوی دی؟

که مونږ دا ناول په غور اولولو ، نو دا خبره به مخې ته راشي چې افضل شوق په خپل دې ناول کې مکالمې ډېرې مختصرې دَ قيصې برخه جوړې کړې دي - هغه په وړو خبرو کې لوئيې معنې رانغاړلو کوشش کړی دی - او تر ډېره حده پورې کامیابه شوی هم دی - دا لاندېنۍ مکالمه دَ دې يو ښه مثال دی..

"- رانا .. منم چې ډېره ښائسته يې او که اوغواړې نو دَ فرښتې ايمان هم ختا کولی شې - خو په دې زړه کې ستا دپاره چې کوم ځای ما دَ دوستۍ په نيت غوره کړی دی.. هغه په هوس نه شي بدلېدلی

ګوره چې هغې به څله دا خبره دَ تو عین په حقله اغیستله او په خندا به یې بیا بیا ورته وئیلو..
- چې شه سپلانیه.. داسې مه وایه..که درته په رښتیا شوم نو هر څه به در باندې هېر کړم.. ښه!!
خو سپلاني به هم ورته وئیلو..
- کثیر مشکله
- لا لا مُش مشکله حبیبي
او هغې چې به بیا په خپل مخصوص انداز کې دغه رنګه ورته اووئیلو ، نو به ورسره منو ښلا ، پُو ،
عقود او ښېسنک مورتي هم خندا ته داسې اوجوړېدلو چې دَ درستې پارټۍ به ورته پام شو " -
(شوق "پروني مخونه "... فصل ـ ۶ ... مخ ۱۳-۱۱۲)

هم دغه رنګه په دې ناول کې یو بل ځائی هم یوه داسې مکالمه رقم شوې ده چې لوستونکي ورنه دَ
دې ناول او ناول نګار په باب یوه نا یوه حتمي رائی ضرور قائمولی شي - ولې چې دلته شوق (سپلاني) دَ
هرڅه نه بالا تر.. لاکن یو ښه انسان لیدلی شي-

" - دا سوپیس او فلوریتا څنګه له یو بل سره دومره په مینه مینه لیدل کېږي ؟ که څه هم یوه کټره
مسلمانه او بله عیسائي ده "
یوه ورځ چې دَ وسا په موجودګۍ کې ډاکټر پُو دا خبره دَ سوال په توګه پورته کړه ، نو سپلاني
ورته وئیلو..
- مذهب له انسانه دَ انسان جوړولو او انسان وَ انسان ته دَ نیزدې کولو وظیفه سرته کوي
اوس به یې لا نور څه وئیلو ، چې دَ پُو له خلې یو دم داسې خبره نابېره اوختله.. ګوا
- سپلانیه ! ! ته دَ سوپیس په حق کې نن سبا ډېر ښکارې
بیا چې یې خپلې دې غلطۍ ته پام شو ، نو وائي..
- زما مطلب دا ، چې هغه په اسلامي جامه کې ګرسره ښه نه برېښي.. خو ته ورته ښه وائې...
وسا که څه هم هیڅ نه اووئیلو ، خو دَ سپلاني په خوا یې داسې په سوالیه نظرونو اوکتلو.. لکه هغه
چې هم دَ ده دوستي له سوپیس سره نه خوښوي " -
(شوق "پروني مخونه "... فصل ـ ۱۳... مخ ۲۰۰)

دا او داسې ښېخي ډېرې مکالمې دي چې لوستونکي په سوچ وهلو مجبوره کوي.. خو معنې او
مطلب ډېر ژور او فکري لري - یعنې افضل شوق په خپل دې ناول کې ډېرې زیاتې خبرې په علامتي اشارو
کې ځکه کوي چې دا قیصه دَ هغه خپله او دَ هغه دَ محبوبې (چې اوس دَ هغه کور والا ده) قیصه ده - نه تش
دا.. بلکه افضل شوق په باب دا وئیلی شي چې هغه که شاعري کوي او که نثر لیکي.. خبرې په اشارو کې
کوي - نو ځکه دَ خپل ادبي فطرت دَ وجې هغه په دې ناول کې هم خپله هغسې ادبي روئیه په علامتي
پېرائیه کې څرګندوي - هغه دَ اختصار قائل دی او نه غواړي چې دَ لوستونکو قیمتي وخت ضائع کړي - نو
ځکه په دې ناول کې وړې.. خو بامعني او علامتي خبرې داسې په سوالیه انداز کې کوي.. لکه

"- نن زه درته دَ دې واده مبارکي نه وایم
- څله .... ؟؟
- ځکه چې زه نه غواړم، چې دَ خپلو ارمانونو جنازه دَ ټولو له مخه پورته کړم
- ګوره سوپیس .. دا جنازه ستا دَ ارمانونو نه ،بلکه ستا دَ یوه دوست دَ خوشحالیانو یوه ستره موقعه ده
- هو ، ده خو .. لاکن ... ؟؟
(شوق "پروني مخونه "... فصل ـ ۱۷... مخ۶۲-۲۶۱)

په دې "لاکن "کې ناول نګار ډېرې خبرې پټې ساتلي دي او دا دَ دې ناول نګار هغه خوبې ده .. چې اکثره سوالونه دَ ځواب په نیت دَ لوستونکو په مرضي ځکه پرېږدي .. چې هغه اخلاقي حدونه پارول نه غواړي -

دَ افضل شوق دا ناول په داسې ښکلي او اخلاقي انداز مکالمې لوستونکو ته وړاندې کوي چې بنده ورته په سوچ کې ډوب پاتې شي - خو دَ مزې خبره دا .. چې دَ هغه په مختصرو مکالمو کې ډېرې تفصیلي اشارې پټې دي .. لکه دا مکالمه چې بلا ډېرې معنې دَ لوستونکو په ذهنونو کې رابرسېره کولی شي ..

" سپلانې به لا دَ امینه دَ خبرې په ځواب کې دَ هغې دَ تاتا وسا په باب نور څه وئیلو ، چې وسا په خندا کې اووئیلو ..
- هو ، زه په دې وجه خبري اوچې کوم، چې په خوبونو باندې ګرسره یقین نه لرم
- لاکن خوبونه خو بیا هم سړي ته راځي
- راځي دي
- نو بیا به یې منې هم قلوپطره ډېئیر
دَ سپلانې له خلې دَ "قلوپطره "توری څه اوختلو ، چې هغې اوخندلو او په خندا خندا کې ولاړه شوه او امینه هند یې دَ سیدي فرج دَ سمندر دَ راغلي څپې سره بیرته ملګرې چې کله دَ ژورو اوبو په لور رهي شوله ، نو یې وئیلو ..
- خو زه لا تر اوسه هم یو نوم ځکه نشم درکولی ، چې ته خپله ښه خبر یې -
- لاکن په څه ؟
او بیا چې دوه درې ځله دا وړوکي تپوس سپلانې تکرار کړو ، نو هغې هلته له لیرې څخه ځواب داسې ور بیا کړو ..
- ته چې خپل ځان څه ګڼې .. هغسې شه وَ ماته
- زه ځان څه ګڼم ؟ ... څه یم ؟او څوک شم وَ دې ته ؟
هم ځکه خو سپلانې یو ځل بیرته په خپل فکر کې وَ ځانته دَ هر راپورته شوي سوال په ځواب کې سوال شو " -

(شوق "پروني مخونه "... فصل_ ۲۰ ... مخ ۳۰۵)

دا هغه سوال دی چې دَ سپلاني دَ کردار یا خوېې سره تړلی بې ځوابه لیدی شي او کوم لوستونکي چې ناول دَ اوله سره نه وي وئیلی .. هغه کله هم نشي پوهېدلی - دا دَ دې ناول هغه خوبي ده .. چې بې دَ لوستلو يې انجام ته هیڅوک نه شي رسېدلی - ولې چې دا ناول فلمي وژن لري .. خو دَ پښتو دَ فلم په رنګه نه - دلته ناول نګار هغه انداز په ډېر هنر خپل کړی دی - چې نن په مغرب کې دَ سسپنس په نوم یادېږي - دې نه علاوه په دې ناول کې داسې مکالمې هم په آخري بابونو کې شاملې کړل شوي دي .. چې قیصه دَ دې ناول اختتام ته نه رسوي - بلکه لوستونکي تړې ځکه ساتي - چې هغه دا قیصه لا خو سر ته رسېدلي نه ګڼي او غواړي چې مخته هم جاري پاتې شي... خو دا قیصه به مخته دَ ناول نګار هغه لوربرېښنا خان جاري ساتي .. چې په پښتو نه پوهېږي - په دې ورستۍ خبري یا مکالمې کې هغه سوالونه چې ځواب طلب دي .. تاسو کتلی شئ ..

"- بس که ماما بس که .. نوره مخته مه ځه .. اوبه ډېري ژوري دي او دَ پاپا لامبو هم نه ده ایزده "
(شوق "پروني مخونه "... فصل_ ۲۴ ... مخ ۳۵۴)

دَ شوق په ناول کې منظرنګاري

وئیلی کېږي چې ناول داسې لیکل په کار دی چې څوک يې لولي .. نو هغه دي داسې محسوسوي لکه هغه چې یو ښه فلم ګوري - او زه هم په دې اړه کې دغه رنګه سوچ لرم .. خو یو سوال مې په ذهن کې په دې باب داسې هم راپورته کېږي .. چې لکه څنګه چې دَ نن ډرامه دَ پرون له ډرامې نه بېله او بدله ده ..هم نوره نوره بدلېږي - نو دغه رنګه دَ نن فلم خو هم دَ پرون نه بدله ښه او ډیمانډ لري - نو آیا دَ نن په ناول کې هم دغسې بدلون په کار دی او که نه ؟ څه هم که ځواب په " هو .. بې شکه ولې نه " کې سر ته را اورسي - خو دغه اثباتي ځواب به دَ نن دَ ناول کردارونه دَ سینونو او منظرونو په فرېم کې هم دَ فلم په شان "کټ ټو کټ یا شارټ کټ " یا نېغ په نېغه قیصې سره خواوشا کې ښکاره کوي - کوم چې لازمي خبره ده .. چې تجریدیت او ابهام میانځ ته راوړي - اوس دلته دا سوال پیدا کېږي چې آیا .. دغه فارمولا به په پښتو ژبې کې لیکلې شوي ناول باندې هم لاګو کېږي ؟ او که دَ دې ژبې ناول هم دَ دې ژبې دَ فلم په شان نیم کلاسیکل انداز ته نیږدې نیږدې لیکل پکار دی ؟

پورته رابرسېره شوو سوالونو نه زما مطلب دلته دَ افضل شوق دَ دې ناول .. چې په جدیده پیرائیه کې لیکلی شوی دی په حق کې داسې بحث کول نه دی - چې دَ پښتني ناول دَ روائیتي چاپ نه یو طرف ته اوساتلی شي - ولې مونږ پوهی یُو ... چې "پروني مخونه " څه هم که په پښتو ژبې کې لیکلی شوی کتاب دی خو پښتني مزاج نه لري او نه یو عام او نا لوستی پښتون قاري تر ښه هغسې خوند اغیستلی شي لکه

کوم خوند چې هغه دَ قیصه خوانۍ دَ دوکانونو په تهړو باندې پرتو فلمي قیصو او زړو قیصو یا نکلونو نه اخلي - کېدی شي چې زه هم دَ دې ناول هغسې نه او ستایم .. څنګه چې ستائیل په کار دی - زما یقین دی چې دَ دې ناول سره انصاف یو داسې نقاد کولی شي .. چې عالمي ادب یې لوستی وي او دَ اوسنۍ ادبي روئیو نه باخبر وي .. هم ویژن یې پراخ او آفاقي وي - خو وایم به په دې چې چرته شوق صاحب دا نه اوګڼي چې ګني په پښتنو کې دَ هغه په دې ناول هیڅوک نه پوهېږي .. یا پوهېدل نه غواړي -

زما دَ پوهې مطابق په ناول کې منظرنګاري تش دَ منظرونو او ننداړو یا ماحول رانغاړل نه دي .. بلکه دَ قیصې دَ ښه وضاحت او تسلسل ساتلو دپاره دَ کردارونو په صحیح وخت ، په صحیح موقعه او صحیح مناسبو ښو کې ښودل هم دي - ولې چې ناول دَ انساني ژوند یوه داسې صحیفه وي چې په کې دَ ژوند دَ ستړیاګانو ، دردونو او دَ غم یا خوشحالۍ دَ کېفیتونو تاریخ رقم کېږي - او په تاریخ کې دَ ښکلو ننداړو ، منظرو او جغرافیائي ماحول نه زیات انساني واقعات ، دَ هغوئ روئیې او وختونو سره تړلي رشتې څېړلی شي - هم ځکه خو قیصه دَ ناول دَ غوره شوو ْ کردارونو په لاس کې ورکول په کار ده - کوم چې په دې ناول کې افضل شوق کړي دي او زیات اهمیت یې خپلې قیصې ته ورکړی دی - ځکه دَ ده کردارونه ژوندي ژوندي او سترګو وړاندي محسوسېږي - که مونږ اوګورو .. نو په دې درست ناول کې هم دومره ماحولیاتي منظر نګاري نه ده شوې .. څومره چې ځمونږ دَ پښتو یا دَ اُردو ژبې دَ زړو ناولونو په یوه باب کې شوې ده - خو دَ دې باوجود هم افضل شوق په یو ښه او پُرتاثیره ناول لیکلو کې کامیاب شوی دی - کوم چې دَ ده هنري کمال څرګندوي .. او افضل شوق په پښتو کې دَ یو ډېر .. بلکه ښېخي ډېر جدید ناول نګار په حېثیت میدان و هلو ته راغلی دی - یعنې په دې نیت او سوچ .. لکه څنګه چې دئی په شاعرۍ کې دَ نوي فني انداز او نووْ فکري آفاقي موضوعاتو سره تړلی شاعر یادېږي .. او هم دغه رنګه دئی په سفرنامو کې دَ ابن بتوطه په رنګه سېلاني هم مشهور شو - لنډه دا ، چې افضل شوق دَ خپل نظم او سفرنامو په رنګه دَ پښتو دَ ناول ښه هم دَ روائیتي قیصې نه دَ باقاعده او سني معیاري ناول په شکل کې راړول غواړي - او زما یقین دی چې دلته به هم ځینې پښتانه نالوستي نقادان هغه په دې جرم معاف نه کړي -

راشئ چې په دې لاندېنۍ پېره کې دَ افضل شوق په ناول کې دَ منظر نګارۍ نمونه او انداز اوګورو -

" او څه وخت ورسته دَ هغې فرعوني راڼې په اشاره باندې یو دنګ او پنډ جلاد ، چې تک تور سړی وي په اوږو یو غټ ساتول را اغیستی وي دَ سېلاني په خوا چې څنګه ور روان شي ، نو هغه په چیغو چیغو وائي ..
- زه بې قصوره یم .. زه بې قصوره یم
خو جلاد مخ مخته ور روان وي له تناوزمه خنداګانو سره - او داسې هم وائي ..
- تیار شه مرګ ته اې مشرکه
بیا دَ یوې غټې قهقهې وهلو ورسته وائي ..
- ستا سزا دا ده چې تا شرک کړی دی

- شرک؟
په میدان کې ټول غلامان په یوه آواز داسې دَ حېرانتیا اظهار چې ښنګه اوکړي ، نو هلته لرې دَ رانۍ هاتشیپسوت سره په یوه اړخ کې ناست یو بل خېټور درباري راپورته شي او په خپل درانه غږ کې وائي..
- هو.. دې سپلاني ګستاخ دَ یوه خدای په وړاندې دَ بل خدای درولو هڅه کړې ده
نو ځکه سپلاني دواړه لاسونه پورته کړي او په تېره چیغه کې وائي..
- دا دَ وخت دَ رانۍ دَ سترګو دهوکه ده .. شرک نه
اوس به یې لا نور څه په خپلې صفائي کې وئیلو ، چې دَ خیال له فرعوني نړۍ څخه ناڅاپه هغه وخت خپلې زمانې ته راستون شي، چې وسا ورباندې غږ اوکړي..
- سپلانیه.. درځه چې کوزېږو .. پورتې سعید راورسېدلو "
(شوق "پروني مخونه "... فصل ـ ۱۴... مخ ۱۸-۲۱۷)

دا پورته نقل شوي مکالمه چې څه هم که زیاته منظر نګاري په کې نه ده شوي.. خو دَ لوستونکې په ذهن کې دَ دې مکالماتې اشارو نه دَ منظر او سین بالکل واضح تصویر جوړ کړي - او دغه رنګه ستائل په دې ناول کې دَ منظرنګارۍ دپاره په کار راوړل شوی دی - یعني افضل شوق په خپل دې ناول کې داسې تجربې ډېرې زیاتې کړې دي - او هر منظر ته یې په اختصار تصویري بڼه ډېره په فني هنر داسې ورکړې ده - چې دَ لوستونکي په ذهن کې دَ سین یا دَ واقعې په حقله هیڅ ابهام یا تنده نشي پاتې - راشئ چې دا لاندېنۍ بله واقعه هم اوګورو چې افضل شوق په کې دَ منظرنګارۍ په اړه څومره په خپل اختصاري انداز کې کامیاب شوی دی ؟

" دا دُنیا زما ده او زه دَ دې ټولې نړۍ یوازینی خدای یم - دَ رېګ میدانونه زما دي، غرونه زما دي.. په سر اسمان او دلاندې دا ټوله ځمکه زما ده او ....
هغه به له قهره ډک نور نور څه وئیلو ، چې دوې ښائسته پېغلې دَ شرابو له سُرایانو سره په موسکا کې په دربار راننوتلې او په یوه صلاح یې په لوړ غږ کې ورته اووئیلو..
- او مونږ هم ستا یُو اې دَ وخت زوروره فرعونه ! !
فرعون دَ هغوئ په لور کتلو ورسته یو دم چپ شو او بیا یې هغوئ ته په ځیر ځیر کتلو کې نړۍ موسکا په شونډو څه راغله ؟ چې په دربار کې ناستو ساه نیولو خلقو هم سترګې اورپولې او را ژوندي غوندې شولو-
فرعون بیرته دَ کېنستلو ورسته په دربار کې یوې بلې خواته چې سترګې لا سمې نه وې غړولې ، چې درست درباریان ورته په سجدو کې پرېوتلو او هغه وَ جلاد ته ورغږ کړو..
- سینیج مه وژنه
تور خرت او خېټور جلاد په خپل ځای باندې تم کېدو ورسته وَ فرعون ته چې ښنګه په مړو اوکتلو ، نو هغه ورته سر په اثبات کې ښورولو ورسته وئیلو..
- نه ګورې.. چې دَ سینیج سوري لُونې دَ ده دَ سر خبر غواړي ؟ "

(شوق "پروني مخونه " ... فصل _ ۱۴... مخ ۲۲۵)

دا پورتنی منظر هم دَ یو مکالمې دَلارې په ډېر اختصار کې دَ واقعې وضاحت کوي - او س که .. واقعه یا قیصه په لنډو خبرو کې واضحه کېږي .. نو وَ تفصیلي قیصو او نکلونو ته څه ضرورت ؟ دا هغه سوال دی چې شاید افضل شوق یې په ذهن کې دَ لیکلو په وخت لري - او دئی په خپل دې سوچ کې صحیح هم ځکه دی چې نن سبا وخت ډېر کم وي - خلق په لږ وخت کې ډېر څه کول غواړي .. او دَ نن ډیمانډ هم دغه دی - یعنې هر لیکوال ته په کار دي .. چې هغه هر څه په لوستونکو نه اوتپې - بلکه خبره دې دَ افضل شوق په شان وړه .. خو با مطلبه او په نوي انداز اوکړي - نو دغه رنګه به پښتون لیکوال محنت کولو ته جوګه شي او پښتانه لوستونکي به دَ نوؤ نوؤ خبرو په تلاش کې بیا کتابونه هم لولي .. انشاالله-

دَ شوق په ناول کې طرزبیان

وئیلی کېږي .. چې ټولو نه ښه او کامیاب ناول هغه وي .. چې په کې دَ ژوند حقیقي تصویر وړاندې کړل شوی وي - او داسې افضل شوق هم کړي دي - ولې چې څنګه چې دَ دې ناول " پروني مخونه " ابتدا دَ یو مسلسل تلاش او سفر سره تړلې ښکاري .. هم دغه رنګه په دې ناول کې دَ زړګونو کلونو پخوانۍ زمانې نه تر اوسنۍ زمانې دَ تاریخي حقائقو په اوږدو یوه قیصه رارسول ډېر لوی ادبي فن دی - کوم چې ناول نګار نه یوا ځې دغه شاهکار کاوش په ډېر هنر او کمال قلمبند کړی دی .. وخت یې ورکړی دی .. خپل وس نه یې زیات انصاف ورسره کړی دی - ولې چې ناول دَ ناول په فارم کې لیکل ډېر سټړی کار دی .. خو شوق صاحب دغه مشکل کار مونږ ته اسانه کړی دی - او دَ ناول قیصه یې داسې په ډرامائي انداز تر سره کړې ده - چې په هر دویم ګام یو وړکوټې واقعه یا افسانه مخې ته راځي - دَ حادثاتو ، واقعاتو او مشاهداتو علاوه دَ تجرباتو دغه بهیر چې څنګه څنګه دَ ماضي نه دَ حال په لور لاړې لنډوي ...نو دَ ناول نګار خیالات او افکار هم هغسې دَ تغیر دَ مرحلو نه راتېرېږي - یعنې په دې ناول کې دَ ذکر شوؤ قومونو دَ تهذیب او تمدن نه علاوه دَ ملکونو سیلونه هم په کې داسې رقم شوي دي .. لکه بنده چې یو ښه تاریخي فلم ګوري - او دا دَ یو ښه .. بلکه یو ډېر جدید ناول خوبي بللی شي - دَ دې ناول قیصه ډېره اوږده ده .. خو افضل شوق داسې په هنري اختصار سرته رسولې ده ، چې تنده په کې تنده نه پاتېږي - او تر ټولو لوئیه خبره په دې کې هغه پښتنې طرز دی .. چې دا قصیه په کې بیان شوې ده -

افضل شوق .. چې په دې ناول کې قیصې ته څنګه دَ سفرنامې افسانوي رنګ په ډرامائي انداز ورکوي - دغه هنري کمال په ورمبي ځل په پښتو ناول کې مخې ته راغلی دی - منم چې دا دَ یو لیکوال دپاره ډېر دَ کړاؤ کار دی .. خو دَ لوستونکي ذوق، شوق ، معلوماتي او تفریحي ضرورتونه مخې ته ساتل دَ یو ښه ادیب ذمه واري هم ده - او دلته شوق صاحب هم خپل فن ته هم دغه رنګه تفریحي او اصلاحي رنګونه په ډېر انصاف او خوش أسلوبي ورکړي دي - خو زیاته به ښه وه که ده دَ خپل لیک طرز لږ نور اسان ساتلی

وی - داسې به دَ یو عام قاري خیال هم ساتلی شوی وو - خو بیا هم دَ دې باوجود مونږ دې ته ګوته ځکه نه شو نیولی چې دَ افضل شوق خپل یو نظر او معیار دی او ده دَ خپل مخصوص معیار دَ برقرار ساتلو په غرض شاید په شعوري توګه دغسې کړي وي - دَ دې په حواله دا وئیلی شو چې کوم معیار ده خپل کړی دی نو دَ ادب دَ یوې طالبعلمي په حېثیت زه دا وئیلی شم چې دا به دَ هر باشعوره پښتون ادیب دَ سبا معیار وي - او په کار ده، چې دغه رنګ معیاري تخلیقات په نورو ژبو کې ترجمه کړی شي چې داسې دَ دې تخلیقاتو نه نور خلق هم خبر شي -

په دې ناول کې بې شمېره افسانې ، ډرامې په مختلفو پړاوُنو قاري یو منفي کردار (ولن) چې تهائي لېنډه سره یې تعلق دی او سوپیس په نوم په دې ناول کې خپل کردار ادا کوي .. زیات کړی دی - څومره چې سپلانې دَ ډاکټر وسا سره مینه کوي .. سوپیس دَ هغوئ په لاره کې خنډان اچوي - خو دَ دې هر څه باوجود دَ سپلانې سوچه مینه کامیابه شي - ولې او څنګه؟؟ دَ قاري په ذهن کې دَ راپورته شوُ دې سوالونو په ځواب کې زه په حېثیت دَ یو لوستونکې دا وئیلی شم چې په دې ناول کې .. ناول نګار افضل شوق په فني اصولو دَ خپلې قیصې دَ ژوند خارجي او داخلي کړکېچونو او مسلو ژوره مطالعه کړې ده او بیا یې په ډېرې هنري سلیقې سره په پښتني انداز کې دَ ناول قیصه جوړه کړې ده - او په داسې انداز .. چې افضل شوق په ناول کې پوخ کاره ښکاري - هغه په لوستونکو باندې اوتې بوتې .. دَ ځینو نورو قلمکارانو په شان نه تپي - هغه چې کوم ادبي کار هم کړی دی .. جواز یې ورته پیدا کړی دی - هم ځکه خو دَ هغه په ادبي کاوشونو کې تکنیکي نیمګړتیاوې نه شي لیدلی -

یو ناول نګار ته په کار دي چې هغه دي په نظر کې دَ قیصې په مناسبت دَ ژوند حادثات، واقعات ، مشاهدات، خیالات، افکار او تجربات نه یوائې اولري .. بلکه په داسې ژبه دي بیان هم کړي .. چې هغه دَ عوامو ژبه وي - او داسې افضل شوق هم په خپل دې ناول کې کړې دي - لاکن دَ ده قیصه لږه کړکېچنه په دې ده چې هغه دَ ماضې سره دَ حال تعلق جوړولو هڅه کړې ده او هغه په داسې افسانوي او ډرامائي پېرائیه کې ... چې یو بې سواده لوستونکی پرې کم پوهېدلی شي - خو دا دَ ناول نګار ادبي کم همتي نه شي بلل کېدی - ولې چې دغه ناول نګار دَ معیاري ادب یو داسې مریض ښکاري .. چې په روائیتي دعاګانو باندې نه .. بلکه په دواګانو رغېږي - یعنې هغه .. پښتو نه یوائې دَ پښتنو ژبه ګڼي بلکه هغه دغه پښتو .. خواره پښتو دَ سیالانو سیاله هم ګڼي - هم ځکه خو .. دا لېونی شوق هرکله دَ نړیز ادب سره دَ مقابلې په نیت لیدی شي - دَ دې خبرې ثبوت مونږ ته په دې ناول کې هم ترلاسه کېږي -

افضل شوق په دې ناول کې دَ واقعاتو سره تړلې قیصې او افسانې دومره په دلچسپۍ وړاندې کړې دي .. چې دَ هغه په بیانیه او مکالماتي انداز کې هیڅ قسم ابهام مخې ته نه راځي - دَ هغه لهجه او ژبه که څه هم لږ ډېره علامتي انداز لري .. خو دَ خوږلت دَ وجې تجریدي اشکال یا بېخي زیات معنوي مشکلات مخې ته نه راوړي - ولې چې هغه خپله دغه قیصه په منطقي انداز سرته رسولو سره سره داسې ژبه هم په استعمال کې راوړي .. چې هغه عام فهمه ده او پښتني محاوراتي بڼه لري - خو دَ دې نه علاوه هم دَ هغه دغه ژبه په معنوي اعتبار سادګي نه لري - افضل شوق دَ معیار ساتلو په غرض کله کله خپل لوستونکي په

آزمائش کې هم ساتي - خو لوستونکي دَ هغه دَ دې فکري هنر نه اوس ښه بلد شوي دي - څه چې هغه په دې ناول کې وئيل غواړي.. هغه هرڅه دَ لوستونکو دَ فهم او سمجهـ په دائرو کې ښکاري - خو شرط دا ، چې لوستونکي عام فهمه.. يا سطحي فکر او سوچ لرونکي نه وي -

په دې خبرې کې هيڅ شک نه پاتې کېږي چې دروغ... نن ځمونږ دَ معاشرې تر ټولو لوئی ريښتيا بللی شي - دروغ وئيل.. دروغ ليکل او اورېدل نن ادبي فن ګڼلی شي - خو په دې ناول کې ريښتونی ناول نګار سبلاني افضل شوق دا خبره حقيقت ته رسول غواړي.. چې دَ معروضو بدلون ، دراصل کې دَ موضوعاتو بدلون وي - او موضوعات دَ وخت سره سره زېږوني کوي - يعنې ناول نګار يقين لري ، چې دَ انسانانو ګېر چاپېره ماحول دومره په تادۍ نه بدلېږي.. چې څومره په تېزۍ باندې دَ هغوئ احساسات او سوچونه تغير سره مخامخ کېږي - نوځکه خو دَ افضل شوق اندروني کېفيات دَ موجوده ماحول نه مخ مخته يوُن کوي - او دغه رنګه هغه غواړي چې زمانه دي دَ ده په نقش قدم روانه وي - ولې چې هغه دَ خپل ذات او خپل بې سواده قام ژوندون دَ نورو مختهوتو قامونو سره په سيالۍ کولو کې ګوري - هم دغه وجه ده.. چې هغه په وړو خبرو کې لوئی فکرونه داسې په علامتي او افسانوي انداز کې وړاندې کوي.. چې پښتانه ورته حق بق پاته شي - دا هغه طرزبيان دی چې افضل شوق يې په دې ناول کې هم دَ خپلو مختصرو نظمونو په رنګه استعمالوي - نو ځکه خو په دې ناول دَ پوهېدلو دپاره زيات وخت ، ډېر غور و فکر او شعوري ادراک نه کار اخيستل په کارېږي -

ما دَ خپل تنقيدي استعداد دَ مخې چې څومره کولی شو.. هومره جائزه مې دَ دې ناول "پروني مخونه" په اړه وړاندې کړه - نور ګوره چې په دې ناول کې لا خو څه څه شته؟ دا به وخت په وخت نقادان رامخې ته کوي - او په آخر کې زه دا دعا کوم چې الله پاک دې دَ افضل شوق او پښتنو تر ميانځه دَ فکري فهم اوږدې لارې په دې نيت لنډې کړي.. چې پښتو په ګډه مخته بوځي - امين ثمه امين

حسينه ګل

کاکا صاحب.. تحصيل او ضلع نوښار

» ———————— «

افضل شوق دَ نقادانو په نظر کې

"........ افضل شوق فنکار هم دی او زه یې په فن مئین یم ، ځکه یې زه خپل ځان، خپل ځیګر ګڼم - دا جذباتیت نه حقیقت دی - افضل شوق.. افضل هم دی او شوق هم - افضل ورته په دې وایم چې خدای پاک وربانديې ډېر فضل کړی دی - دَ هغه شخصیت ته خواږه هم ورکوي او برکت هم - هغه دَ نثري شاعرۍ یو معروف فنکار دی - دَ ډېرو هېوادونو سېل یې کړی.. ډېر څه یې لیدلي دي.. ډېر څه یې په خپل نړیوال شخصیت کې ځای کړي دي - افضل شوق.. شوق ځکه دی چې بنده ورسره یو ځل اووینی نو دَ هغه په زړه دَ اشتیاق کېږي واچوي چې بیا بیا مې اولیدی - شوق دَ هغه دَ نثري شاعرۍ او سفرنامه نګارۍ تر شا یو محرک قوت دی او دغه قوت داسې برقیت لري چې دَ هغه شخصیت ته یې مقناطیسیت بخښلی دی - دغه شوق دَ هغه شخصیت هزار داستاني کړی دی - زه چې دَ افضل شوق فن او فکر ته په فکر شم نو ماته سترګه ور، دانشور او سخنور ښکاره شي - زما دا یقین دی چې که دَ هغه تصنیفات داسې په شوق چا اولوستل څنګه چې ما لوستي دي نو هم دغه څه به وائي.. څه چې ما اووئیل -

(ایاز داودزئی ـ "مزل په واورو باندي" بیک ټائټل فلیپ 2004)

"........ ځمونږ دې سېلاني شاعر حقائق لیدلي او تسلیم کړي هم دي خو لهجه او رویه یې ببجده شاعرانه ده- احساس او شعور یې دَ فلسفي دی خو نظر او ژبه یې دَ شاعر ده - دلیل یې په حق دی خو تخیل یې شاعرانه دی - چې رومانوي طرز اظهار او رموز و اسرار لري - ولې دَ دې هر څه باوجود هم دَ انا پرستۍ، خودپسندۍ، احتجاج او بغاوت غېر ذمه دارانه نعرو او دَ جذباتیت او اذیت غېر ضروري کېفیاتو نه بچ پاتې شوی دی - دا سېلانی شاعر چې چرته تلی دی ، خپل شاعرانه حس او نظر یې دَ ښائست غېږه کې غورځولی دی - او دَ مینې په غېږ یې پاسولی دی - دا هم حقیقت دی چې دې سېلاني شاعر دَ ښائست په ستائینې او دَ مینې په څرګندونې کې بخیلي یا کنجوسي نه ده کړې - هر چرته یې دَ حسن نه فېض موندلی دی او هر چا ته یې دَ مینې تاوْ رسولی دی - او دَ ژوند ساز یې غږولی دی - په فن کې یې دَ ژوند حقیقتونو ته یو رومانوي پېکر او رومانوي تصوراتو ته دَ یو حقیقي نظر ورکولو هڅه کړې ده - او دغې هڅې دَ شاعر دَ فن کېنوس نور هم وسیع کړی دی "

(سلیم راز ـ "په لټون ستا دَ څېرې" مخ ـ 17او 18)

"........ په راتلونکې کهول کې افضل شوق خپله څېره هم لري او دَ خپل انفرادیت په قائمولو کې بوحت شاعر هم دی - په غزل کې دَ ده شعري رنګ دَ فکري اثباتیت رنګ دی - خو زما په نیږدې دئی دَ نظم او په نظم کې هم دَ مختصر نظم شاعر دی - دَ ده نظمونه په اختصار کې تفصیل هم ښائي او دَ ده دَ فکر په تجربې کې.. دَ تجربې بیان هم - افضل شوق موضوعات لري - او کائنات یې موضوع دی خو لطیف او خواږه اړخونه به یې تر بحث لاندې وي - افضل شوق زما په نزد دَ نظم او په نظم کې هم دَ مختصر نظم شاعر دی - دلته دَ ده کړاوْ، فکري وحدت او دَ موضوع تفصیل زیات پرله پوري لیده شي "

(پروفېسر ربنواز مائل ـ "شلېدلی امېل" مخ ـ 9 تا 11)

" .... خو دَ پښتنو به پيران زوره ورو ٔ.. يا به دَ الله تعالى پيرزوئينه وه چې په دې کې دا سې نوى کهول راپيدا شو چې نه يوازې به دَ باباګانو ويا ړلى تاريخ دَ خوندي ساتلو ذمه وهي بلکه دَ نوري نړۍ سره به يې ګام په ګام پر مخ بيايي - افضل شوق دَ همدغو استازو په صف کې ولاړ ليکوال دى - ده ښاغلي ، دَ ادبياتو په ډولا ډول نوعو کې په بريالیتوب قلم چلولى دى - سفرنامې يې په پښتنو کې دا سې نامې دي چې ان زما په شان سخت دريځي لوستونکي هم خوند پر اخيستى دى - تصويرونه يې صفا ، رانه او پر واقعيت ولاړ دي - ياد مې شي چې دَ پيښور په يوه عالمي کانفرانس کې ، چا منکر په (اووه ګامه مزل) نيوکه کوله چې دَ بنکاک حالات يې چې بيان کړي ، هغه دَ پښتني معاشرې خلاف دي - ما ورته او ويل چې شوق خو څه پښين يا لورالائي منظرکشي نه ده کړې - بنکاک همدا شان دى چې ده ستايلې - سړى استوئ بنکاک ته .. تمه ورنه دَ لورالائي کوئ - په دوو نورو سفرنامو کې هم همدا سې ، واقعيت ته وفادار چلېدلى دى - دَ افضل شوق په قلم دې برکت شي چې دا سې ملغلرې په خپل قام لوروي "

(سعدالدين شپون ـ "پروني مخونه " وړمبۍ ديباچه ـ2006)

" .... ښاغلى ليکوال او شاعر افضل شوق تر اوسه پورې دَ يو سپلاني ليکوال په توګه دَ يونليکونو ډېرې په زړه پورې ښېلګې پښتنو لوستوالو ته وړاندې کړې دي - خو دا دى دا ځل دغه دَ نړۍ دَ بېلابېلو برخو دَ ليدلو شوقي سپلاني پښتون ليکوال دَ يو دا سې ناول ليکلو تابيا کړې ده چې هم دَ نړۍ له نندارو سره تړلى دى ، هم دَ مينې له کيسو سره ، هم دَ بېلا بېلو کلتورونو له پېژندنې سره او هم له هنر سره ، له کيسې او داستاني په زړه پورې بيان سره - دَ افضل شوق دغه ناول ډېرې ښېګڼې لري - دَ يو ښه ناول ډېرې زياتې خوبۍ يې په کې خوندي کړې دي - "پروني مخونه " يو ډېر خوږ ناول دى او په دا سې ښه کښل شوى دى چې لوستونکى په پرله پسې توګه دَ ځان په لور کشوي او نه يې پرېږدي چې دَ پاتې برخې له لوستلو يې تېر شي- او دا دَ يو داستاني اثر مهمه خوبي ده او مونږ په پښتو ژبه دَ دا سې په زړه پورې آثارو کښلو او خپرېدنګ ته ډېره اړتيا لرو - دا دَ ژبې دَ شتنۍ او اهميت نښې نښانې دي "

(زرين انځور ـ "پروني مخونه " دومه ديباچه ـ2006)

" .... خصوصاً دَ هغه مختصر نظم ډېر ارزښتناک دى - حقيقت دا دى چې دَ ارو اښاد ايوب صابر راپس ښه او معياري آزاد نظم ليکل ډېر مشکل کار دى ، خو افضل شوق چې په مختصر نظم کې دَ خپل فکر ، خيال او موضوع دَ اظهار او ابلاغ کوم کوشش کړى دى ، هغه خپل رنګ ، آهنګ ، خوند او تاثير لري - دَ ده اصل خوبي دا ده ، چې دَ ده په شاعرۍ باندې دَ هيڅ شاعر أسلوب حاوي نه ښکاري - بلکه دا سې محسوسېږي چې افضل خپل اظهار په خپل انداز او الفاظ کې کوي - دَ افضل شوق په شاعرۍ کې بنيادي موضوع ښکلا او دَ ښکلا لټون دى - هغه په حسن نه مړېږي - دَ هغه جماليا تي تنده دومره زياته ده چې دَ الطاف حسېن حالي دَ "هى جستجو که خوب سې خوب تر کهان " غوندې مسلسل تلاش په مرحله کې ښکاري - امکان لري چې دا مجازي مينه يې حقيقي مينه اوګرځي "

(سعید ګوهر - " په لټون ستا دَ څېرې " مخ _ 25 او 26)

—

" .... شوق صاحب چې په ژوندانه کې هم په سفر وي .. دَ " هغې " په تکل کې سرګردانه ګرځي - دَ خپل فکر او په دشتونو ښارونو کې هم او په ښکاره هم دَ دغې " پېکر " .. دغې " ښاپېرۍ " ترلاسه کولو او دَ موندلو هڅې کوي - ډېر مخونه اووينې او يقين يې په هر مخ راشي .. چې دا هم " هغه " ده - خو دا د يقين او به يې سراب او خېږي او دَ مينې تنده يې ماته نشي - او شوق صاحب دَ وينا مطابق " دَ سلو يار " شو - که زه خطا شوی نه يم - نو دَ شوق صاحب ټول نظمونه په روزمره او ساده الفاظو کې دې خو علامتي رنګ لري او ژور مفهوم په کې پروت دی - افضل شوق صاحب دَ امن او سوکالۍ په ارمان دی - چرته چې دَ مينې ټول عمري پسرلی وي .. زور ظلم نه وي .. استحصال نه وي - خوشحالي ، سوکالي وي - دغه څېره ده چې شوق صاحب يې په لټون پسې او س هم خپل کوشش جاري ساتلی دی - او دَ مايوسۍ ښکار شوی نه دی - دغه څېره دَ امن ښاپېرۍ ، دَ امن ناوې ده - ليک يې جرتمندانه او بېباکه دی "

(اکرام الله ګران _ " په لټون ستا دَ څېرې " مخ _ 28 تا 31)

—

" .... افضل شوق دَ سهېلي پښتونخوا يو نامتو او مخور شاعر دی - خپل انداز ، خپل اُسلوب او خپل يو فکر لري - دَ ده نوم دَ نوي کهول دَ لومړي قطار په ليکوالو کې په وياړ اخيستل کېدلی شي - نظم بالخصوص لنډ نظم دَ ده دَ خوښې ميدان دی چې دَ خپل مافي ضمير دَ اظهار دَ پاره يې خپل کړی دی - دَ فکر ژورتيا او دَ خپل چاپېرچل دَ مسائلو کتنه او مختهراويستل دَ افضل شوق دَ شاعرۍ خصوصيت دی - په شاعرۍ کې نظم او غزل جلا جلا ميدانونه دي - لاکن افضل شوق په دې دواړو ميدانونو کې دَ خپل فکر آس برابر ځغلولی دی "

(سرور سودائي _ " شلېدلی امېل " وړمبی فلېپ _ 1987)

—

" .... افضل شوق يو ښکلی شاعر دی - دَ هغه په شاعرۍ کې خاصکر نظم ډېر خوړلت او تاثير لري - دَ هغه نظم جديد دی او هغه دَ کلاسيکي او جديد ادب ډېره په سنجيدګۍ او ژور نظره مطالعه کړې ده - په غزل کې يې دَ تغزل زور او شستګي ليدی شي - دَ افضل شوق په شعري لب ولهجه کې زړې او نوي استعارې په هنري انداز ليدی شي - دَ هغه په شاعرۍ کې حقيقي عشق او دَ دې انتها په حواله ډېر اشعار موجود دي - دَ افضل شوق دَ شوق انتها او دَ هغه شاعرانه غرور او له محبوب نه کړې ګيلې او شکوې او دَ هغه محبوب دَ لټولو جنون به هغه ضرور په نورو شعرونو ليکولو مجبوروي - "

(راشد کنډي _ کتاب " افضل شوق ايک شخصيت .. ايک تاثر " مخ 21 او 23)

—

"........ ښاغلی افضل ادب دَ لیلا مئین دی او دَ مینې په دښته کې یې دَ شوق کېږدی خوره کړې ده - په دې دښته دَ ښکلا قافلې ځي او راځي او شوق دَ ښکلا کرشمې ترې راټولوي - کله کله خو دَ شعر دَ پری دَ غاړې امېل ترې دانه وانه کېږي او شوق په ډېر شوق دَ شلېدلي امېل دانه وانه مرغلري راټولوي - دَ ادب دا لېونی او لالهانده مجنون دَ شوق دَ پېریانو خولی په سر ږدي او دَ ښکلا او وه ګامه مزل کوي - هسې ماته دا لټون ډېر ښکلی ښکاري ګ افضل دَ خپل آئیډیل او معشوق لټون کوي - دا ډېر ښکلی ارمان دی. شوق چې په څه کې دا ښکلی معشوق لټوي ، هغه شیان هم ښکلي دي - افضل شوق بختور دی.. چې یوه ښکلا په بله ښکلا کې لټوي "

(پیر محمد کاروان _ "په لټون ستا دَ څېرې" مخ _ 32)

"........ ښاغلي شوق څه ډېر مشرقي او مغربي ملکونه کتلي دي او هم دَ دې (خصوصاً مغربي) ملکونو دَ ادب مطالعه یې ښه ژوره کړې ده - نو ظاهره ده دَ هغه په لیک او تخلیق کې دَ دغې مطالعې څه اثر به خامخا ښکاره کېږي - او هم دغه سبب دی چې ښاغلي شوق په نظم او نثر کې دَ پښتو روائتي ادب نه ډډه کړې ده - نو ځکه هم دَ هغوئ په هر لیک او تحریر کې دَ پښتو ادب په حواله یوه نوي تجربه محسوسېږي - خو هغه دَ دې ژورې مطالعې دَ تاثر باوجود په شعوري توګه دا کوشش کوي چې هغه دَ پښتو او پښتنو دَ پاره اولیکي او معیاري او لیکي - خو دا هم کېدی شي چې دَ شوق دغه معیاري او تجرباتي لیک دَ "نن" دَ لستونکي دَ ذهني قوت نه بالا وي. خو ممکنه ده چې دَ دغه نن لوستونکی دومره ذهني، شعوري او عملي قوت حاصل کړي چې دَ شوق دَ "سبا" دپاره لیک مطالعه ورته اسانه شي - دا خبره مې په دې بنیاد او کړه چې ښاغلی شوق خپله اعتراف کوي چې هغه دَ نن دَ لوستونکي په ځای دَ سبا دَ لوستونکي دپاره لیکل کوي"

(طاهر آفریدي _ ناول "پروني مخونه" دریمه دیباچه _ 2006)

"...... دَ جدید نظم په میدان کې افضل شوق دَ مختصر ترین جدید نظم ښه شاعر ګڼلی شي - په شاعری کې دَ رب نواز مائل شاګرد او ملګری دی - دوئ نظم او غزل دواړه لیکي.. خو فطري میلان یې نظم نه دی - دَ افضل شوق دَ نظم موضوعات ډېر سنجیده دي - دَ ده لهجه دَ سویلي پښتونخوا ده چې دَ عامو لوستونکو دَ پاره ډېره سلیسه نه ده "

(ډاکټر سلمه شاهین _ "جدید نظم په پښتو کې" پي ایچ ډي مقاله مخ _ 445)

"........ دَ افضل شوق تخلیقي زور او کمال ته چې سوچ کوؤ ، نو دا خبره مخامخ راځي چې هغه څه هم محسوس کړي دي.. نو په عمل کې یې انتها ته رسولي دي - او دَ هغه دغه تخلیقي جنون او فکري لېونتوب نن هغه دَ فن په انتها اودروي - غرض ، دَ هغه شعر دی او که نثر.. په دواړو کې هغه یو لاره ورکی، لاروی

لیدی شي - دَ هغه سفر ، دَ هغه دَ ذات سفر نه دی بلکه دَ ځان دَ پېژندنې ، دَ ځان دَ بیا بیا پیدا کونې سفر دی - دَ هغه دغه ورکوالی هغه ته دَ لټون او تلاش یوه داسې جذبه ورکړې ده - چې کله کله دغه ورکوالی دَ هغه جسماني وجود هم مشکوک کړي - خو داسې نه ده ، هغه شته او شکر دی ، مونږ لیدلی دی - ډېرو به لیدلی وي - خو دَ ده دَ وجودي اظهار کور نیشته ، وطن ئې نیشته - خو بیا هم دَ ده هره رشته څمونږ سره په هنري او فني جواز موجوده ده ، چې قدر یې هم کوؤ او منو ئې هم - او بله دا ، چې دَ هغه هنري او تخلیقي وجود دَ یو ژوندي او متحرکه تحریک په شان څمونږ نه ګېر چاپېر لیدی شي "

(حسینه ګل ـ " په لټون ستا دَ ځېرې " مخ ـ 36)

" .... ښکاري چې شوق سره دَ ډېرو ناهیلو ناهیله نه دی - ځي او دَ هیلو دَ کاروان سره سم ځي - هغه چې یوه هیله ورسره وي .. او درېدلی چرته شي - شوق خپل لټون انتها ته رسولی دی - په دې خو مسلسل سفر کې ورک دی او ځانته پېرې هم وائي - او بله مهمه خبره دا ده ، چې هغوئ خپلې کیسې هم په زیات کمال او په ډېر شوق وړاندې کوي - په کومو کې چې دَ ده دَ جذبو صداقت بربېښي - زه ورته زړَور او رېښتونی شاعر په دې وایم چې خبره ښکاره کوي او څه چې احساسوسي ، هغه په شعر کې راکاږي - دَ هغوئ نظمونه مې خوښ په دې خبره شول چې حقیقي او رېښتوني ځېرې په فکري هنر او دَ نوي سوچ له لارې داسې ځېړل شوي دي - چې هره کیسه دَ لوسنونکي په مزغو کې رقم رقم تصویرونه جوړوي - او زما په اندازه ، همدغه لفظي او فکري انځورګري خو شوق په پښتو شاعرۍ کې له نورو شاعرانو نه منفرده کوي "

(ډاکټر فریده هوډ سبفي ـ "په لټون ستا دَ ځېرې " مخ ـ 39)

" .... افضل شوق څمونږ دَ نوي قبیلې یو ځوان او ډېر ښه شاعر دی - شوق که نظم لیکي او که غزل .. دواړه ښه لیکي - زه دَ افضل شوق په شاعرۍ کې ډېره بې ساختګي محسوسوم - او زما په نزد په شاعرۍ کې تر ټولو لوئی کمال هم دغه بې ساختګي ده - په خالي الفاظو او دَ فن په پېچیدګیانو شاعري ، شاعري خو وي .. خو شاید چې دومره اثر په کې نه وي او ښه شاعر کله هم دا پابندیانې نه قبلوي - هغه خو دَ زړه خبره کوي او هغه خبره که په ځان پسخوند وهل وي هم .. نو ځان ترې نه ژغوري - لکه شوق چې وائي

مازې دَ یار دَ موسولو په نیت
ټوکه په ځان کول څه ټوکه نه ده

(سهېل جعفر ـ " شلېدلی امېل " دوم فلېپ ـ 1987)

" .... دَ افضل شوق په غزل او نظم کې اختصار لیدی شي ... کوم چې هغه په شعوري توګه کوي - دَ هغه په شاعرۍ کې بنیادي اهمیت دَ احساس دی - سلیم راز صاحب چې دَ شوق شاعري دَ سریالزم په سرحدونو کې داخله شوي ګڼي او سعید ګوهر ورته مجازي عشق نه دَ حقیقي عشق په لور یوُن وائي .. خو زه دې دواړو

سره اختلاف کوم او دَ خپلې مطالعې په رڼا کې وايم چې دَ افضل شوق شاعري دراصل دَ ريلزم او سريالزم يو حسين امتزاج دی "

(فېصل فاران _ هفت روزه "روشن پاکستان" نېټه7 –14نومبر 2003)

" .... هر لوئی او رېښتونی فنکار همېشه دَ نوو، خيالاتو او حقائقو په تلاش کې وي او دغه تلاش او جستجو په شوق باندې هم دَ نووْ دريافتونو دروازې خلاسوي - افضل شوق په بنيادي توګه يو سياح فنکار دی - او په پنجابی وئيلی کېږي چې "شوق دا کوئي مول نهين" (دَ شوق هيڅ قيمت نيشته) ځکه خو دې عالمي شوق وَ افضل شوق ته شهرت ورپه ګوته کړو - دَ افضل شوق سياحت دَ نورو سياحانو نه ممتاز ځکه دی چې هغه يو فنکار هم دی - دَ هغه په سياحت کې چې څومره فن دی .. هومره يې په فن کې سياحت ليدآ شي "

(عبدالهادي حېران _ هفت روزه "روشن پاکستان" نېټه 1- 8 جولائي 2003)

" .... افضل شوق .. چې بې وزره دَ خپلو خيالاتو او افکارو په سهاره الوتی ليدلی شي .. بلکه دَ دې کره ارض سينه يې هم څيرلې ده او مختنه اوتی دی - هغه دی خو انسان .. لاکن دَ يو نه ښکاره کېدونکې انسان په رنګه چې جادوئې ټوپی يې په سر کړې ده - زما يقين دی چې که دَ هغه په کتابونو باندې دَ هغه تصويرونه نه وی .. نو هغه ته دَ هر قسم څيز شکل ورکول کېدی شو - ماته دَ هغه دَ وړمبی شعري مجموعې دَ چاپېدو وخت ښه په ياد دی .. چې هغه يې دَ شهرت وَ آسمانونو ته رسولی ووْ - داسې خو هغه په پښتو کې ليکل کوي خو دَ ليکلو معيار يې انګرېزی، فرانسيسی، اُردو او نورو مختنه اوتو ژبو دَ ليکوالانو نه په هيڅ معنا کم نه دی - نو ځکه هغه ته تش دَ پښتو شاعر يا اديب وئيل .. دَ هغه شخصيت محدود کول دي - ولې چې دَ هغه په افکارو کې آفاقي رنګ دَ عصري تقاضو مطابق ليدی شي "

(رفعت اعوان _ "روزنامه جنګ کوئټه" نېټه 17 مارچ 2005)

" .... دَ افضل شوق تحريرونو زه داسې په ګرفت کې واخيستم چې ما دَ هغه درې واړه سفرنامې اولوستلې - په پښتو کې دَ هغه سفرنامو دَ يو نوي انداز رواج راويستو - په خپل ځانګړي طرز کې افضل شوق په ادبي دُنيا کې ډير اوچت شهرت لري - شاعر خو هغه .. اول هم ډېر مقبوله دی - دَ هغه مختصر نظمونه چې هغه په يورپ کې ليکلي دي هم دَ منظومې سفرنامې حېثيت لري - دَ کوم دَپاره چې هغه دَ شاباشي مستحق دی - دَ هغه په سفرنامو دَ قاري دپاره دَ دلچسپيانو سره سره عمراني مطالعې او معلومات قدم په قدم ليدلی شي - "

(عمرګل عسکر _ "روزنامه جنګ کوئټه" نېټه 19 مئي 2005)

"........ کله چې ما دَ افضل شوق نوئ آ کتاب اولوستلو ، نو ماته دَ نوي عالمي ادبي اصطلاح را په ياده شوه - افضل شوق باچا سړی دی چې کتابونه په ملګرو کې مُفت تقسيموي - او دَ مارکېټنګ هيڅ شوق نه لري - لاکن که دَ افضل شوق دغه دلچسپه کتابونه که په يورپ کې په انګرېزي ژبې کې چاپ کېدلو .. نو په لکهونو کاپياني به يې خرڅې شوي وی - دَ هغه په سفرنامو کې نه يوائې دَ سفر حالونه دي بلکه په دې کې دَ هر ليدلي ملک ادبي، ثقافتي، سياسي، سماجي او معاشرتي صورتحال او معلومات هم ليدلی شي - دَ هغه په سفرونو کې دَ قره العين حېدر دَ ګلګست خاصې هم شته او دَ "نيو ريالزم" تهيوري هم ..ځکه په فن کې ځمونږ افضل باکمال دی"

(فاروق سرور _ "روزنامه جنګ کوئټه" نېټه 16 دسمبر 2004)

"........ سفرنامه ليکل دَ هر چا کار نه دی - ما ډېرې سفرنامې لوستې دي چې دَ کتاب په سر يې سفرنامه ليکلي وي - خو ولې هغه خو يا رپورتاژ وي او يا يوه ډائری - خو افضل شوق چې کومې سفرنامې ليکلي دي .. هغه په رېښتيا سفرنامې دي - ځان يې پسې کړولی دی - په کور کې يې څه خيالي سفرنامې نه دي ليکلي - دَ هغه په سفرنامو کې داسې محسوسېږي لکه چې دا بيان .. بلکه په حقيقي نظر دَ دغه مقام سېل کوي - افضل شوق يو داسې معتبر نوم دی چې دَ لروبر او جنوبي پښتونخوا ليکوال يې نوم په ډېر ادب او احترام اخلي - هغه که نثر ليکي او که نظم .. په دواړو کې يې ډېر زيات مهارت دی - بلکې زه خو بعضې بعضې ليکولانو ته .. کوم چې دَ سفرونو شوقيان دي او سفرنامې ليکي وايم - چې دَ سفرنامې چل دې دَ ښاغلي افضل شوق نه زده کړي"

(مصور قرېشي _ "روزنامه وحدت پېښور" نېټه 19 فروري 2005)

"........ افضل شوق چې تعلق يې دَ کوئټه بلوچستان نه دی ..دَ پښتو ژبې يو ډېر بېژندلی اديب او شاعر او مشهور سفرنامه نګار دی - هغه چې څومره ادبي کتابونه هم چاپ کړي دي .. دَ پښتو سنجيده قارئينو کې ډېر زيات خوښ کړي او ستائلي دي - هغه دَ يورپ په سفرونو کې دَ هر ځای او ښار وَ هر هغه څيز ته ګوته نيولې ده .. چې يو بهترين او کامياب سفرنامه نګار يې قلم بند کوي - هغه دَ هر ملک او ښار دَ اوسېدونکو خلقو بودوباش نه علاوه تهذيب وتمدن ته دَ يو ښه صحافي په نظر هم کتلي دي - دَ پښتو په ليکلی شوؤ روائتي سفرنامو کې افضل شوق په وړمبي ځل انفراديت او جدت ځکه پيدا کړو - چې هغه دَ محل وقوع په مناسبت دَ هري خبري آغاز کوي - او دغه خاصه دَ هغه په نظم ليکلو کې هم ليدی شي"

(سنډې مېګزين .. "روزنامه مشرق پېښور" نېټه – 7 نومبر 2004)

"........ لېوني مې ډېر اوليدلو خو دَ شوق غوندې لېونی مې هيچرته نه اوليدو - چې په فټ بال اخته شو ، نو له فټ بال سره يې دَ مجنون غوندې عشق شروع کړو - چې دا تنده يې ماته شوه ، نو دَ شعر په لېونۍ لوبه داسې اخته شو - چې په يوه وخت کې به يې درې څلور منظوم شيان اوليکل - دغه رنګه چې دَ کمپيړنګ په موذي مرض اخته شو .. نو له رېډيو پاکستان کوئټې نه پښتو "امبل" پروګرام يې دومره په مستۍ

کامیابي او په شوق شپږ کاله مسلسل او چلولو .. چې فلمي هېروئیني مسرت شاهین غوندې یې دَ ستورو په شمېر خپل پرستاران پیدا کړل - او بیا چې په سیاحت بوخت شو .. نو او س چې یې حال کوې ، نو پته به او لګي چې فلاني ملک له لاړ دی -

(پروفېسر محمود ایاز _ میاشتنۍ مجله .. "لیک " مئي جون 1996)

" .... افضل شوق زمونږ دَ دې سیمې نه بلکه دَ پښتو ژبې هغه خوږ ژبی شاعر دی چې پښتو ژبې او پښتون قام ته ورپېښې ستړي او دَ هغو ستړیو دردونه دَ ده دَ شاعرۍ بنیادي موضوعات دي - ځکه خو دَ شوق په شاعرۍ کې دَ غم جانان سره سره غم دوران دېر نمایان دی - دَ شوق صاحب شاعرانه احساس مونږ دَ ده په غزلو او نظمونو کې ښېخي واضح لیدلی شو - ځکه چې دَ شوق صاحب نظمونه واقعي دَ خپل وسعت او اثر په وجه په پښتو ادب کې ځانته جلا او ښېل مقام لري "

(فېض محمد شهزاد _ "جرس نظم نمبر " کال 2001 .. مخ 1009)

" .... (دَ افضل شوق دَ یوه نظم دَ لاري) .. هغه که له ژونده تنګ دی او ژوند دَ خپلو اوږو بار بولي .. هغه دَ نن دَ بې حسي ټولنې ساړه لاسونه دي چې دَ انسان دَ مینې ګرم وجود یې په ساړه او بې حسه وجد بدل کړی دی - دَ ماده پرستۍ زهر یې دَ انسانانو مینې ، کلي او ښارونه په ژوندۍ ادیره بدل کړی دی - افضل شوق دَ ژوند دا ظاهري ښکلا نه قبلوي - دئی دَ نن ښائست او تش دَ بې معنا لفاظي قائله نه دی - افضل شوق دَ مینې له جذبو څخه خلاسې رشتې تش ګلان ګڼي - افضل شوق دراصل دَ نظم شاعر دی - دَ ده کوچنې مګر جامع نظمونه دَ ده وَ شاعرۍ ته ژوند وربخښلی دی - دَ ده جذبې دَ لفظونو محتاجه نه دي بلکه لفظونه دَ ده په جذبو دَ ځان تول زیاتوي - دئی دَ نظم ګو شاعرانو په صف کې ځان نه دروي .. بلکه دئی خپل نظمونه دَ نظمونو په صف کې دروي - افضل شوق نه دَ مقابلې ښکار دی .. نه دَ شهرت په تلاش دی او نه دَ صف بندۍ قائله -

(نصیب الله سیماب _ "جرس نظم نمبر " کال 2001.. مخ 1121او 1123)

" افضل شوق ته نذر "

دَ سفر شوق دي ستړی مه کړه دَ فکرونو اوږې
دَ اروپا نه دې پښتون کور ته سوچونه راوړل
دَ امنیت خوب دې رښتیا شه په ښایست مئینه
بارودو سوڅ سترغلیو له دې خوبونه راوړل

*****

دَ روم، اټلي، سپېن، جرمني، سکاټ لېنډ دَ هر ځای چې وي
پري زادګيو او خوشبويو پسې شوق کړی يُون دی
مطالعه ده ، تجزيه که مطلب تنده ده
ويړ کائنات کې دَ ښکلا دَ سرچينې لټون دی

*****

دَ نظر تنده دي سړه نه کړه دَ واورو کوڅو
دَ طلب سترګې دي لا نور نور منظرونه غواړي
دَ کائنات دَ مصور دَ هر شاهکار په لټون
شوق دی دَ وېړ جهان دَ ګوټ ګوټ سفرونه غواړي

*****

دَ ژوند او ژواک، خوراک او څښاک په باب به وي مهذب
ټول دَ هوس درياب کې ډوب دي ناخبر دَ ځانه
دَ مقدسو رشتو نرخ تر سرې کاسبرې کم دی
رقص دی ، نغمه ده ، خوشبوئی دَ آزادي پرېمانه

*****

منمه شوقه! په اُلفت کې هم افغان ګڼې ځان
لېمه دي ټيټ کړه سرلوړي دي دَ ځان او ساتله
يو "ونېسا" څه ، ترتا ټولې پېرنګۍ شه قربان
دَ سيالو سيال وې او پښتو دي په کې او پاللا

*****

چې سائې خپلو کې ګډېږي او يو کېږي سره
"دَ مقدس ښار فرېبي ژوند" په راز پوهی شوې که نا؟
دَ لاراګوک هغه کلک خواست دَ ډانس دې ولې رد کړو؟
دَ سېلاني پښتون دَ زړه په آواز پوهی شوې که نا؟

*****

دَ جذبو جنګ چګې چرته خوړ شي ته ترې لري تښتې
ته دَ مغرب دَ دروغجنې موسکا نيت پېژنې
تا دَ سفر داستان کې راز دی دَ قدرونو نغښتی!
دَ خپل فطرت په ضد افضل يې پښتون پت پېژنې

*****

مائيکل اينجلو ته هوسېږي سرې مخمورې پېغلې
که خنده رويه دي دولت ګټې .... جنسي آلې دي
او دَ موزارټ په موسيقي مستې مسرورې پېغلې

دَ محبت دپاره هر زړه ته دَ سرو تالې دي

*****

تا ته دَ خپل وطن دَ خوارو خواره ورځ ښکارېده
دَ ائیفل ټاوَر دَ نظارو په ښکلاګانو کې هم
په خپل وطن کې دَ بارودو بُوئ دې نه هېرېده
دَ خوشبویانو دَ هېواد په خوشبویانو کې هم

*****

تا دَ لندن دَ سړیتوب پټې څېرې اولیدې
په ځان مئین دي په شراب او په دولت مئین دي
په انګوري اوبو چې ګ پائې دَعربو..... شېخان
دین یې بدنام کړو په هوس او په شهوت مئین دي

*****

لفظي تصویر دې هر منظر کړو په هنر او کمال
ځان دې غلام نه کړو دَ مستو سحرګرو سترګو
څومره یادونه په کې عکس شو دَ ښائست او جمال
درجارشم شوقه! ستا له ښکلو انځورګرو سترګو

*****

ته ایشین وې، ته پښتون وې که نا بل څه چل وو!
توپیر دې بد ګڼه انسان وي هغه سپین وي که تور
"مزل په واورو باندې" ګران وي خوهمت دې مل وو
سفر دې اوکړو په اُمید "دَ لمر دَ کلي په لور"

*****

دَ خوشحالۍ دَ ورځو شپو سپرلی ارمان دَ وطن
دَ نړئیزو سېلانیانو دَ قطار سالاره
دَ امن ناوې ته لېواله واړه جنجیان دَوطن
ته دَ پښتون سنګر دَ خوب تعبیر یې شوقه یاره

«««««««

دَ افضل شوق دَ دووْ سفرنامو "مزل په واورو باندې" او "دَ لمر دَ کلي په لور" په تاثر کې دا نظم اولیکلی شو - دغه دَ یورپ سفرنامې په پښتو ادب کې یوه ګټه وره اضافه ده او دَ یو پښتون سېلاني شاعر، ادیب، سفرنامه نګار دَ پښتو سره دَ بې کچه مینې یو نه هېرېدونی ثبوت دی"

(نورالاسلام سنګر ـ اسلام آباد کال 2005)

—

ایوارډ

تا په ازغو دَ مزلونو جوړ قسم کړی دی
چې دَ احساس درد دې راویښ شي
نو دَ کوره اوځې
په کلو ګرځې
په ښارونو
په ملکونو ګرځې
دَ ښاپېرو،
دَ ګل غوټو مېلو کې ځان هم ورک کړې
"دَ یو ښېرې په لټون" څومره ښېرې
خپلې ګټې ؟
دغه لټون
او دا تلاش دې څه بې شانه ښه دی
زما پښتو ته دې پرې څومره ډېر څه اوګټلو
ستا دَ هنر دَ رڼاګانو دُنیا خړه مه شه
ستا پښتني ارمانپه فکر کې لوخړه مه شه
زما پښتو په دې رڼا
او ستا په فکر پائي
ته چې شاعر یې
ته چې مینه غواړې
حسن غواړې
دغه غوښتنې هم دَ دغسې فطرت خاصه ده
ستا دَ "شلېدلی امېل" ټولې جذبې
ماته دَ حسن دَ ښکلا دَ باغ سندرې وائي
دغه "شلېدلی امېل" داسې چې دانه وانه دی
دَ دې امېل دانه وانه مرۍ زه داسې ګڼم
لکه زما دَ پښتنو خواره واره هڅونه
دا که راغونډ شي

نو زما وجود به وده اوکړي
دا که راغونډ شي
ته به هم دَ سکون ساه واخلې
دا که راغونډ شي
نو زما هستۍ به
دَ دُنیا لوئي هستۍ اومني..
تسلیم به یې کړي
بس دَ جذبو او دَ هنر سفر دې
دغسې په منډه اوسه
په دې سفر کې
دَ "اووه ګامه مزل" سندره هېره نه کړې
دغې سندرې خو دَ هر فکر اظهار کړې دی
دغه سندرې خو هم ستا وجود
او ستا نامه هم
په ګل درو
او په ګل مخونو داسې اوشیندله
لکه دَ پېغلې دَ اوربل خوه وره خوشبوئي
لکه زما دَ پښتني وجود دَ عطرو خوله
دغه سندره که زما او ستا دَ خیاله اوځي
نو دَ خیالونو او رنګونو چم به غلی نه شي؟
منم چې ته دَ انعامونو نه بې نیازه ګرځې
په ایوارډونو دې څه کار نیشته دی
خو یو ایوارډ او یو انعام
خو داسې هم وي ګله !!
چې دَ خپل قام دَ اولس زړونو کې
یو ځای اولري
دغه انعام شاید چې تا اخیستی
دغه ایوارډ لکه هم تا ګټلی

(**حسینه ګل** - "درې میاشتنۍ جرس کراچۍ "ګڼه 47 مه، مخ - 88 - 89)

افضل شوق دَ سيلالو ژبو دَ ليکوالانو په نظر کې

(دَځينو نورو پښتو نقادانو او سيلالو ژبو دَ ليکوالانو تنقيدي آراء.... ، چې دَ امريکائي شاعرې او ليکوالې الې بولنګ له اړخه دَ افضل شوق پښتو شاعرۍ په انګلسي ژبې کې ژباړلو سمدستي دَ "ټوئيسټ آف فېټس" په نامه کتاب کې په ريکارډ باندې راغلي دي- زه غواړم چې دَ نيټ دَ لارې خپل دا تنقيدي زيار دَ نورو نقادانو په رائيو هم مثبت او منطقي دليل ته اورَسوم - چې دَ نباغلي شوق دَ ادبي کړاؤونو او فکري سترړ حق پرې ادا شي - ځکه زه دا مناسب ګڼم چې دا لاندې ورکړل شوې رائيې دَ انټرنيټ دَ دې برخې په ذريعه خلقو ته اورسوم- حسينه)

"......دَ شوق په شاعرۍ کې نوې فکري عکسونه او موضوعات دَ نړۍ دَ خلګو توجوه ګټلو سوب ګرځېدلی شي- ولې چې دَ هغه په ليک کې داسې خوبونه مخې ته راځي چې په کې دَ يو مکمل انسان څېره داسې څرګند ېږي چې په وېښه ليدل يې له امکان نه وتی خبره ده- لاکن دَ دې شاعر مسلسل لټون زه په دې مجبوره کړم چې دَ افضل شوق افکار نړۍ ته په دې نيت وړاندې کړم چې په بېلابېلو جغرافيائي څنډو کې دَ مېشته شوؤ انسانانو تر منځه دَ ژبو ، مذهبونو او کلتوري توپير پرته هم تر خپلو حياتياتي بنې، خندا ژړا ، مطالب، حاجتونه، مينه او دَ نفرت اظهار، تنده لوږه.. هن چې دَ ژوند او مرګ سره هم په يو رنګه دردونو او کېفيتونو کې مخامخ کېږي- هيله کوم چې شوق به خپل دغه لټون او ليک دَ يو بل سره ګندلی وَلري "
(الې بولنګ.. امريکا - "ټوئيسټ آف فېټس" مخ - ۱۰ او ۱۱)

".....دَ افضل شوق فکر او خيال دې پر اساسيت په دې خبره لري چې هغه انسان دَ خپل فطرت په سمون وړاندې کولو هڅه کوي- هغه مينه غږَوي.. دَ يو تجربه کار مينه وال په حېثيت او هغه درد او خوند په خپلو افکارو کې احساسَول غواړي چې انسانان يې متلاشي دی"
(اندريا سرکاني .. رومانيا- "ټوئيسټ آف فېټس" - مخ ۹)

"..... داسې خو دَ هرې ژبې دَ شاعرۍ يا ادب ژباړه کېږي خو زما په خيال چې زمونږ په هېواد کې داسې مثالونه ډېر کم دي چې دَ يو انګريز دَ لاسه په انګريزۍ کې دَ قامي ژبو او په خاص توګه دَ پښتو ژبې دَ افکارو ژباړنه شوې وي- خو دَ افضل شوق دَ ۳۳۳ پښتو نظمونو ترجمه دَ امريکائي شاعرې او آرټسټې الې بولنګ په خوږه امريکائي انګرېزي لهجه کې يو مثال دی- کوم چې دَ نباغلي شوق دَ شاعرۍ آفاقي رنګ ، خوند او فکري اهميت يو په دوه زياتَوي- دَ الې بولنګ دغه کتاب "ټوئيسټ آف فېټس " دَ افضل شوق د پاره يو غټ اعزاز دی چې دځی ممتاز کوي په پښتو شاعرانو کې... "
(افتخار عارف.. چيرمېن اکادمي ادبيات پاکستان- ريکارډ شوې رائيې "دَ ټوئيسټ آف فېټس مخکتنه- اسلام آباد- نېټه.. ۲۱م ستمبر ۲۰۰۶)

"..... محترمې الې بولنګ دَ مشرق او مغرب تر منځه پُل جوړ کړو چې کله يې دَ افضل شوق پښتنې شعري افکار مغربې دُنيا ته وړاندې کړو – يعنې افضل شوق چې کومې اينداړې دَ خپل قام او ملت په حقله وړاندې کول غوښتلو .. هغه الې صاحبه ممکن کړو او دَ شوق شاعرۍ يې په انګرېزۍ کې واړَوله – ځکه خو نن په ټوئيسټ آف فېټس باندې ستر نقادان خبرې کوي "

(شېرباز خان .. نمائنده روزنامه ډان اسلام آباد - دَ چاپ نېټه - ۲۲م ستمبر ۰۶– مخ ۱۹)

"..... دَ هغه فکري اپروچ په حقائقو باندې اړه لري – هغه دَ يو مثالي شخص په تلاش کې ليدل کېږي - او انسانان په دې خبره پارَوي چې هغوئ دَ هغه ځېښتن سره رښته دَ رښتوني انسانانو په ښېر او ساتې چې هغوئ يې تخليق کړي دي "

(ارناني – آئي – پاپيتو .. فلپائن – " ټوئيسيټ آف فېټس " مخ ۹)

".... په ادب کې ترجمه هر کله داسې رول ادا کوي لکه يو پُل چې دَ دوؤ ژبو دَ لوستونکو تر منځه جوړ شي - لاکن چې کله ترجمه دَ نړۍ ژبې انګرېزۍ کې کېږي نو دَ دې مطلب دا وي چې خبره دَ نړۍ په سر منظر عام ته جوړه شوه – نو ځکه زه دې پښتون شاعر افضل شوق ته دَ هغه په نړيوال کېدلو اومبارکي ورکوم "

(ډاکټر طارق رحمان .. اسلام آباد - ټوئيسټ آف فېټس مخکتنه – نېټه ۲۱م ستمبر ۲۰۰۶)

".... دَ افضل شوق نظمونه څومره چې وړوکې دي ، هغومره تاثير ناکه هم دي – مثال يې دَ ټوپک دَ ګولۍ دی چې وي وړوکې خو انسان وجني "

(هاشم بابر .. اسلام آباد – خېبر ټي وي چېنل / ټوئيسټ آف فېټس – مخ ۷)

".... زه داسې محسوسَوم لکه افضل شوق چې هغه څه ليکي کوم څه چې زه ليکل غواړم – ځکه خو هغه او دَ هغه افکار راته خپل خپل ښکاري - دَ هغه لفظونه دَ لوستونکي دَ ذهن دَ خوښې خوراک جوړېدلی شي - دَ هغه دَ شاعرۍ لوستلو ورسته زه په دې نتيجه اورسېدم چې دَ هغه په افکارو کې رومانيت له محروميانو سره اوړه وهي - غربت، مرګ ژوبله ، بې انصافي ، او غېر انساني روئيې دَ هغه ذهن او زړه په لړزان کړی دی - دَ افضل شوق په شاعرۍ کې ډېر زيات نظمونه زما خوښ دي – زه دَ هغه په شاعرۍ کې اختصار خوښَوم – هغه په څو لفظونو يا مصرعو کې لوی کيسې وړاندې کوي - ځکه زه له ګرانو لوستونکو هيله کوم چې زما دغه ډېر ښه ملګری افضل شوق شاعرۍ به وَلولي او خوښه به يې کړي "

(ماليسا لوندين ... امريکا - " فار دي لو آف ورډز- "خېبر واچ " اي مېګزين ")

" .... دَ پښتو ادب ژبا ړنه دا سې خو په اُردو ، پنجابۍ او نورو قامي او مقامي ژبې کې شوې ده خو دَ افضل شوق دَ پښتو شاعرۍ دغه انګرېزي ژباړه ځانګړې حېثيت لري او دلته دا خبره څرګنده شوه چې دَ مشرق سيمه ايز افکار که په ښه توګه قلم بند شي نو دَ مغرب لوستونکي متاثره کولې شي .. لکه افضل شوق چې دا خبره ثابته کړه چې هغه نه يوازې دَ پښتنو شاعر دی بلکه دَ هغه فکر ته مغرب هم ګوته په غاښ دی - شوق هم لکه غني خان ځانته دَ نظم ميدان خوښ کړی دی او نوم په کې ګټې لګيا دی – دَ افضل شوق زيار دَ ستائينې وړ دي "

(خرم خرام صديقي ... اکېډمي ادبيات پاکستان - بلوچستان ټائمز کوئټه –)

" ..... افضل شوق دَ مئين زړه او خوبَولي ذهن شاعر دی - هغه دَ امن په هيله انسان دَ انساني روح سره ملګرې خوښَوي - هغه ربښتيا په ګوته کوي او لوستونکو ته حقائق وړاندي کوي - دَ " ټوئيسټ آف فېټس " لوستلو ورسته ما په هغه کې انسان دوسته شاعر وَلټوَلو - دَ هغه په نظمونو فکري چينې دَ ژوند ارتقاء عمل په زړونو کې ځای جوړَوي - او معروضي (وقتي) حالاتو دَ اثراتو څخه يې متاثر ګڼي - هغه دَ وخت سره سم په وړاندي روان ښکاري - لکه نور شاعران چې هغه دَ خوب شاعر ګڼي ، زما هم دا سې رائيې ده خو هغه خوب ته حقيقي رنګ ورکوي - ځکه خو اوريجنل محسوسېږي - دَ شاعر شاعري ژوره فهمه او سدا بهار ده- او راتلونکی نسل هم ورنه استفاده کولی شي – دَ هغه شاعری زړه راښکونکې ده او زه ورته دَ لوی عمر دُعا کوم چې هغه دَ خپل قام قيمتي غمی جوړ شي "

(ښېنيتا پرېم چند .. کېنتا وېلي ، پېراک ملائيشيا - خبرواچ – اي مېګرين / بلو چستان ټائمز - مخ - ١٠)

" .... آرټ او لټرېچر هغه يوازينۍ لارې دي چې امن يقيي کوي - ولې چې دَ ادبي فکر هيڅ چرته پُولي نه وي - زه دا خواهش کوم چې دَ افضل شوق او الې په رنګه که ادب تر لرې لرې پورې اورسَولی شي نو انسان به انسان ته نيږدې شي - او دا خبره به مخې ته راشي چې انسانان ټول يو رنګه دي "

(شېزي زيدي .. تبصره نګار روزنامه " دي نيوز اسلام آباد - نېټه ٢٢م ستمبر ٢٠٠٦ – مخ – مېټروپوليټن ۴)

" .... افضل شوق دَ خپلو افکارو په بنياد دا خبره په ډاګه کوي چې انسان چې هر چرته وی .. انسان دی - نو ځکه دا شاعر ځانته پښتون سره سره انسان هم وئيلو کې وياړ محسوسَوي – کوم چې دائې په نورو قاموالو مفکرانو کې مخه ور کوي "

(طارق شاهد .. اسلام آباد – روزنامه " جناح اسلام آباد " نېټه – ۶ ستمبر ٢٠٠٦)

"..... افضل شوق دومره آزاد دی لکه آزاد نظم ، خو دَ ده فکري زغل دَ دُنیا تر ګوټ ګوټ پورې دی او دئی غواړي چې دُنیا ته خپل افکار اورسَوي - یو خوا ته افضل شوق شي او بلې خوا ته امریکن الې بولنګ ، خبره به ولې دُنیاوي رنګ نه اخلي - افضل شوق دَ یخې شوې انساني روئیو ته تاؤ ورکول غواړي - هغه انسان په مثالي بڼه لټول غواړي "

(ډاکټر شېر زمان طائزی - روزنامه "ډان" / روزنامه "دي نیوز" ۲۰۰۶)

" ..... زه دَ ګراني الې بولنګ دَ خبرې سره متفق یم چې مونږ ټول ټال انسانان، یو رقم یُو - زمونږ جذبات، احساسات او حاجات یو رقم دي - زه په دې هم اتفاق کوم چې شاعری ارومرو نشي ترجمه کېدای - لاکن فکر او خیال په خپلو خپلو ټکو کې اړولی شي - لکه الې بولنګ په ډېره ښه طریقه دَ افضل شوق شاعری انګرېزی ژبې ته اړولي ده "

(ډاکټر قابل خان.. اسلام آباد - ټوئیسټ آف فېټس مخکتنه / بلوچستان ټائمز ۲۰۰۶)

"..... یو څاڅکی دَ باران هغه دی چې په سمندر کې دَ سیپي په خلې کې ورلوېږي او موتي ترېنه جوړېږي او بل څاڅکی هغه دی چې په ډېران لوېږي چې دَ سخا څیزونو نه نور نور بد بُوی راوکاږي - داسې هر څوک شاعري کوي خو افضل شوق موتیانې پېږي او خپل اثر پرېدي - افضل شوق ژوند ته په حقیقي معنو کې ګوري او خیالات یې لوستونکې متاثره کوي - زه دَ شوق دَ شاعری دَ یوې عامې لوستونکې او پرستارې په حېثیت ډېره مینه په یو نظم "لو اېنډ سېنټیمنټس" کې وړاندې کوم ،

توره شپه وه
وېرېدمه خو یو کس راته ویلو
"مه وېرېږه
ګوره زه تا سره جوغت ولاړ یم"
دومره وئیلو ورسته یې
په سترګو کې دوې سترګې
راچولو ورسته اوویلو
"زه انسان یم
تاسره مینه انسان په رنګ کومه
هله راشه زما څنګ ته"
او چې زه یې شوم تر څنګه
نو ما اولیدو په خپلو سترګو باندې
یو انسان دَ هغه کس سترګو کې
چې ما ته خپل خپل ښکارېدلو

لکه هغه چې هم زه یم
زه چې هم هغه یم
(پښتو ته دَ انګلش ژباړه .... سیده حسینه ګل)
(زړني ډیسوجا ... انډیا - شوق ته اي مېل دَ انټر نیټ دَلارې)

حسینه ګل
زیارت کاکا صاحب _ نوښار

افضل شوق دَ پُوښتنو په رڼا کې

کله هم یو شخصیت څوک دَ هغه دَ فن یا دَ فکر په حواله نه خو صحیح پېژندلی شي او نه یې لیدلی شي ___ افضل شوق ما لیدلی هم دی او زه یې پېژنم هم.. او دا زما هاغه دعوه ده چې ښاغلی افضل شوق زه دَ خپلې پېژند ګلو په اساس په دې پوښتنو کې دَ هغه نورو ټول پښتنو ته په یو نوي، جدا او منفرد رنګ کې نه یوائې دَ خپل فکر او فن په یو فني او هنري بڼه کې دَ وړاندې کولو کوشش کوم___ بلکه دَ ادب په حقله دَ هغه دَ نظریاتو ، دَ هغه دَ مطالعې یو صحیح تصویر تاسو ته هم وړاندې کوم - دا پوښتنې ما دَ هغه نه په بېلو بېلو موقعو کړې دي-

وړمبۍ پوښتنه

حسینه- ستا په باب هیڅوک دا نه شي وئیلی چې ته څوک یې او څه کول یا لټول غواړې؟؟

شوق - انسان یم ، انسان او سپېدل غواړم.. او داسې انسان لټول غواړم - چې هغه په هره معنا واقعیانسان وي .. دَ انسان په رنګه اشرف المخلوقات انسان -

خو.. دومره وئیلو ورستو افضل شوق چپ پاتې شو او داسې ښکاره کېدو لکه هغه چې څه وئیل غواړي.. خو ژبه ورسره ملګري نه کوي - خو او شاته یې په مړو او کتلو او په نرۍ معصومه موسکا کې یې.. هرڅه داسې راونغاړلو - لکه هغه چې هیچرته انسان نه ویني او خپله هم دننه مات رامات شوی وي - او اوس بیرته ځان رغول غواړي.. ځان او ذات دَ انسان په توګه تکمیلول غواړي.. دَ یو

رښتوني انسان په ښه - خو ، ځنګه ؟ شايد چې دَ دې خبرې ځواب دَ هغه سره هم نه وو .. ځکه خو چپ وو او په ورمبي ځل ما خندنی افضل شوق دومره سنجيده ليدلی وو - په دې مې خبرې په بله واړولې-

دومه پوښتنه

حسينه- دَ موجوده پښتو ادب په حقله ستاسو فکر؟

په دې پوښتنه ښاغلی افضل شوق مايوس هم ډېر وو او څه قدرې جذباتي هم .. ده اووې چې...

شوق - نن سبا په پښتو ادب کې بازاري قسمه ادب ميانځ ته راوړلی شوی دی - پښتانه اديبان شاعران دَ مقدار خيال خو کوي .. خو دَ معيار لحاظ نه ساتي .. زما په خيال که دَ ادب معنا هم دغه ده .. نو بيا خو زمونږ کلاسيکي ادب دومره موړپټ دی .. په خپلو کلاسيکي روايا تو دومره ښکلی دی چې نور ادب مونږ ته هډو ليکل نه دي په کار - ځکه چې پښتانه اديبان شاعران په مقاميت زيات يقين ساتي او دَ مودو راسې هاغه زاړه موضوعات دي .. چې دَ ادب په نوم ليکلی شي - خو کوم ادب چې خوشحال بابا ، حمزه بابا ، غني خان ، قلندر ، کاظم خان شيدا او رحمان بابا تخليق کړی دی .. نو هغه کافي دی - ولې چې دَ نن شاعر اديب دَ وخت دَ غوښتنو خيال نه ساتي - انساني ژوند او انساني تهذيبونه چې څومره مخ په وړاندې روان دي ، ، که چرته ادب دَ يوې ژبې دَ تهذيب په اصلي معنو کې عکاسي کوي نو بيا دَ پښتو ادب دا حال ولې دی؟ پښتانه دومره ورستو پاتې خو هم نه دي - چې شاعران او اديبان يې دَ عالم نه ورستو ښودلو کوشش کوي - او خبره دا ده ، چې دَ هغوئ ادب دَ نن تقاضې ولې نه پوره کوي؟ دې سوال چې کله هم په پښتو ادب کې ځواب پيدا کړو ، نو هله به دا وائيو چې پښتو هم سياله ژبه ده ګنې دَ نن ادبي جنګې روئيې دَ پښتو په حق کې نه .. بلکه دَ پښتو دَ تشخص ساتلو خلاف ښکاري ..زما دَ ژبې اديب يا شاعر داسې ولې کوي ؟ کېدی شي چې دَ دې سوال ځواب چا سره وي .. خو دَ خبرو تر حده-

دَ ښاغلي افضل شوق دَ دې نظريې په اورېدو زما په ذهن کې يوه بله پوښتنه راولاړه شوه چې .....

دريمه پوښتنه

حسينه- دا ته کوم ليکل کوې.کوم اُسلوب چې تا خپل کړی دی ، په دې خو پښتانه دَ سره هډو پوهېږي نه .. نو ته دَ چا دپاره ليکل کوې ؟

دَ دې پوښتنې په ځواب کې ښاغلي افضل شوق اووې چې..

شوق - زه دَ نن دَ پاره لیکل نه کوم .. خوشحال بابا او رحمان بابا ته خو هم دا پته نه وه چې زمونږ لیکل به دومره عالمگیریت او آفاقیت مومي - او هسې هم دَ یو فنکار دَ یو شاعر ادیب ژوند خو دَ مرګ نه پس شروع کېږي - زه دا منم چې زما لیکل دَ نن دَ وخت دَ نقادانو دَ پاره دَ اعتراض او تنقید یو جواز خو دی .. خو دغه لیکل به زما .. دَ پښتنو دَ تاریخ یوه برخه خامخا جوړېږي - په ادب کې چې دَ جدیدیت کوم اُسلوب ما خپل کړی دی .. دا دَ نن دَ وخت دَ حالاتو دَ غوښتنو عېن مطابق دی ..او که زه دَ وخت په رفتار او دَ زمانې په حالاتو دَ پوهې شعور لرم .. نو زما دَ لیک دا موجوده معیار به دَ سبا نقاد ضرور مني .. !!

څلورمه پوښتنه

حسینه- په پښتو ادب کې دا دومره ډېر حقائق چېړل، ریښتیا لیکل .. دا دَ ادب معنویت ته خو نقصان نه رسوي؟

افضل شوق اووي ..

شوق - شاعر دَ قام سترګې دي .. چې په خپل ماحول کې څه وینې ګوري .. دَ هغې صحیح عکاسي به هغه په خپلو لیکونو کې کوي - خو زه دَ یو شاعر ادیب کردار دَ یو حکیم او طبیب هم ګنم .. هغه لحظه په لحظه دَ خپلې ټولنې دَ رنځ وهلي وجود په نبضونو ګوتې کېږدي او دَ خپلې ټولنې مرضونه معلوموي، دَ هغې تشخیص او علاج کوي - زه هم په خپل دغه کردار کې خپله ذمه واري پوره کوم... دَ خپلې معاشرې رنځونه تشخیص کوم .. او علاج یې هم تجویز کوم .. دغه علاج که په دومره ډېرو ریښتیا وئیلو او لیکلو کې وي .. نو زه په دې حواله دَ مصلحت نه کار نه اخلم - زما مطلب دا دی چې زه ملېریا ته زکام او دَ خېټې درد ته سر درد نه شم وئیلی - او دا غواړم چې نور ادیبان شاعران دي هم دَ مصلحت نه کار نه اخلي او په ډېر صداقت او ریښتونولۍ دي دَ خپلې ژبې او ادب دَ پاره خپل کردار تر سره کړي - ځکه چې دَ شاعر کردار دَ یو تاریخ برخه جوړېږي او تاریخ دَ دروغو په حوالو نه جوړېږي ، بلکه په ریښتیاوْ خپل وجود جوړوي-

پنځمه پوښتنه

حسینه- دا څه چې تاسو دَ پښتو او پښتنو دَپاره دَ ادب دَلاري کوئ - هغې نه مطمئین یئ ؟

په دې سوال افضل شوق اوموسېدو او سر یې اوښورولو او وئیل یې..

شوق - نه.. بالکل نه - ولې چې نه خو زه لا سم په پښتنو پوهی شوی یم او نه پښتانه په ما پوهی شوي دي - ولې چې هغوئ مانه هم دَ ترانو وئیلو یا بابولالی وئیلو توقع لري.. کوم چې زه کله هم نشم کولی - په دې چې دا دَ نن شاعرانه بابولالې دَ پښتنو سباوْن ته تاوان رسوي - قامونه نه خو په بابولالو جوړ شوي دي او نه جوړېږي - زما مطلب دَ سندرئیز ادب او دَ ترانو نه انکار نه دی.. او نه تش په تشه سندرې یا ترانې دَ قامونو ادبي ورثه ګڼلی شم - سندرې دَ ذهني او روحاني تفریح ذریعه او ترانې په وقتي توګه دَ یو "مجمعي" جذبات را پارولی خو شي.. خو په یو ادبي شعري "مجموعې" کې یې شاملول دَ شعري ادب سره ناروا ظلم ګڼم -

شپږمه پوښتنه

حسینه- داسې ښکاري لکه ته چې په ادب کې هم دَ سائنسي اپروچ قائل یې.. لاکن داسې څنګه ممکن کېدی شي ؟

افضل شوق په دې سوال لږ له ځانه ورک شانتې شو او بیا یې اووې ..

شوق - زه منم چې ادبي کاوشونه په سائنسي لبارټریانو کې نه شي ټیسټ کېدلی.. خو دا ضرور وایم چې سائنس کله هم ادب ته تاوان نه دی رسولی - هغه په دې چې دَ ادبي فکر او شاعرۍ نه بغېر سائنس هم خپل تکمیل نه شي کولی - سائنس دَ فکري انقلاب نوم دی او دا افکار دَ انساني ژوند سره اړه لري - ژوند یو حقیقت دی او حقیقت په حقائقو ثابتېږي - ځکه خو دَ وختونو او انسانانو تر میانځه دې رابطې ته ژوند وئیلی شي - او بل طرف ته دغه هر اړخیزه شعري او نثري ادب دَ ژوند عکاس.. دَ وختونو محرک.. او دَ زمانو ګواه بللی شي - نو ځکه زه په ادب کې دَ ریښتیاوْ لیکلو او حقائقو چېړلو قائل یم - او یو ښه ادیب یا شاعر ته په کار دي.. چې هغه دي دَ نظریو نه بالاتر وي.. ولې چې یو لوئی ادیب یا شاعر دَ هیڅ قسم تحریک یا نظریې محتاج نه وي.. بلکه تحریکونه او نظریې دَ ادیب نه زېږونه کوي - لاکن په نننی کمرشلا ئز ادب کې ادیب څه.. چې زما دَ قام نقادان هم دَ یوې نا یوې نظریې یا تحریک سره تړلي ښکاري - څوک هر څیز ته په سرو عېنکو کې ګوري ، چا شنې عېنکې په سترګو اېښې دي ، او ځینې خو ههٔو وینې لا هم نه.. څه هم که سترګې لري -

اوومه پوښتنه

حسینه- ریښتیا لیکل خو واقعي چې دَ یوې لوې ګټې نوم دی .. په دې دومره ډېرو ریښتیاوْ لیکلو تاته پښتنو څومره انعامونه او ایوارډونه درکړي دي ؟

په دې پوښتنه افضل شوق په خپل مخصوص انداز کې دَ خندا نه شین شو او بیا یې اووئیل ..

شوق - ما ځکه ایوارډونه نه دي ګټلي چې ریښتیا مي لیکلي دي .. ریښتیا لیکلو ته خو په دُنیا کې ایوارډ نه ... سزا ورکولی شي - نو بیا زما په ریښتیاوْ به پښتنو ما ته څه انعامونه راکول - او خبره دا هم ده چې ما کله کتابونه انعامي مقابلو ته لېږلي هم نه دي - هغه ځکه چې زه تر انعام زیات دَ خپل ضمیر تسکین بهتر ګڼم - ما یو انعام ضرور اغیستی دی .. خو هغه هم پښتنو نه .. بلکه حکومت پاکستان راکړی دي په "په لټون ستا دَ څېرې" - خو دلته دا خبره کوم ، چې زما کتابونه زما خوارېږه دوست سهیل جعفر انعامي مقابلې ته لېږلي وو .. ما نه - او هغه ګواه هم دی چې دا انعام ما څنګه قبول کړو - او یا عظیم خدائی ګواه دی .. چې هغه ورځ ما ځان یو زرخرید شاعر او ګڼلو ، چې زه ستېج ته دَ انعام اخیستلو په غرض او ختم - یعنې ما دَ خپل ضمیر په مرۍ ښپه ایښې وه - او خبر نه یم چې دَ هغې ورځې نه بیا تر ننه پورې ما یو نظم هم ګوره چې ولې نه دی لیکلې - چرته دَ دې انعام پیسې خو په ما کې دننه پروت ژوندي شاعر ته دَ غارې زېندۍ نه شوې او یا ...؟

دومره وئیلو ورسته افضل شوق یوه سړه او اوږده ساه دَ خلې نه دا سې اوباسله لکه هغه چې خپل قتل پخپلو لاسو کړی وي -

په آخر کې دَ دې پوښتنو په رڼا کې زه دا وئیلی شم چې افضل شوق دَ حق په لاره روان دی - او دَ یو دا سې معیار ضامن ښکاري چې دَ مقدار جوړې کړې پېمانې به اپوته نسکوري کړي - او خپل نوم به دَ سبا دَپاره دَ معیاري ادب په لیکوالانو کې په ډېر محنت او حوصله لیکي .. او زما دا دعا ده ، چې دَ فن او هنر کوم سفر په کوم صداقت او ریښتونولۍ ده پئیل کړی دی نو دا دې په ډېره کامیابۍ مخ په وړاندې بوځي - چې دا سې دَ پښتو ادب خاصکر په نثري ادب کې هم دَ خپل ښکلي نظم په رنګه ښې اضافې او کړي!!...

پښتون سېلاني افضل شوق

(شوق دَ خپلو تخیلاتي ، افسانوي ، ډرامائي .. لاکن دَ حقیقي لیکنو په رڼا کې)

دَ ادب او فن دې دُنیا ته په راتګ زما په ذهن کې یو سوال وو ... معیاري ادب څه دی ؟ او څه لیکل په کار دي؟ دغه سوال دَ خپل دې فني ژوند په هر پړاوْ زه ډېره په اضطراب کې ساتلم - دَ لیک سره سره دَ مطالعې سفر هم جاري وو - دا خو به تاسو منئ چې وخت په وخت دَ پښتو ډېر ښه کتابونه راځي - ما به هم دَ دغه چاپ کېدونکو کتابو نه دَ لوست کار اغیستو .. خو دَ پښتو ادب او ژبې دَپاره چې دَ کوم "معیار" ارماني زه وم .. هاغه معیار را ته مخامخ نه ښکارېدو - یوه شپه مې دَ کوئټې نه دَ یو ادبي شان پروګرام دَ اورېدو اتفاق او شو .. دَ رېډیو انګازې زما سوال ته دَ ځواب څه امکانات واضحه کړل - دغه پروګرام کې دَ ښاغلي افضل شوق دَ نوي شعري مجموعې "شلبدلی امېل" .. (چې ما یې دَ چاپ کېدو ذکر په اولس

رسالې یا یو نیم ځل په ریډیو کې دَ ملګرو نه هم اوریدلی وو) .. دَ شاعرۍ او خصوصاً دَ نظم داسې خواږه نغښتې وو چې په اوریدو یې زما دغه اضطراب نور راولړزولو - خو اوس دَ دې اضطراب سره دَ اطمینان او سکون یو داسې احساس هم شامل شوی وو .. چې دَ اضطراب وجود یې شکمن کړو .. ! ! او بیا دغه کتاب مې تر لاسه کړو - دَ کتاب دَ هر نظم ، غزل نه مې یو داسې کیفیت او داسې سرور تر لاسه کړو .. چې دَ پښتو ادب دَ پاره راته دَ افضل شوق کار او کردار دَ یو ښه معیار ضامن ښکاره شو .....

دَ دې کتاب ټوله شاعري دَ پښتو شاعرۍ، دَ هاغه روائیتي رنګ نه ښخي بې نیازه وه .. کومه چې دَ مودو مودو راسې مونږ لولو - په دې شاعرۍ کې دَ شاعر دَ لیک هر انداز .. دَ ژوند دَ یو نوي آغاز .. دَ فن دَ یوې نوي دُنیا دَ سوچ دَ یوې نوي ادا داسې محرکات نقش وو چې .. دَ یو قاري په حېث یې زما فکر او سوچ ته هم یوه نوي لاره ورکړه - بیا لږه موده پس دَ افضل شوق سفرنامه " اووه ګامه مزل " چاپ شوه - چې دَ پښتو واحده دَ خپل طرز یوه منفرده سفرنامه ده - دلته هم افضل شوق په نثر کې دَ یو نوي روایت بنیاد کېښودو - پښتو کې هر څو که دَ نثر دَ لیکلو روایت ډیر کم دی .. خو افضل شوق دَ خپل سېلاني طبعې او فطرت له رُویه پښتو نثري ادب کې دَ اووه ګامه مزل په رنګ کې یوه داسې اضافه کړې ده .. چې دَ معیار روایت یې په ځای ساتلی دی - په دې سفرنامه کې په هر پړاو ْ ښاغلي افضل شوق خپل ځان دَ یو روائیتي پښتون په څیر نه دی ښکاره کړی .. بلکه دَ خپل کردار، خپل کار، خپل مقصد تر مخه یې دَ پښتنو دَ قبائلي، قبیلوي رنګ نه ځان ژغورلی دی - دَ پښتنو دَ ژوند ، دَ هغوئ پښتني غرور.. دَ داسې ښکلو او تابناکه قدرونو سره یې دَ نورو تهذیبونو ته ځان تیر دې کړی دی - او دَ دغه قومونو ، تهذیبونو سره څنګ په څنګ پښتون وګړي او پښتون قوم یې په یو نوي رنګ کې په دې تهذیبونو او قومونو پېژندلی دی - دې سره سره دَ دغه تهذیبونو ، دَ دغه قومونو دَ اولس نه هغه خپلو پښتنو ته دَ مینې او محبت دَ لازواله انساني جذبو خواږه راوړي دي - دغه جذبې، دغه رشتې چې دَ رنګ، نسل، دَ ژبې، تفریق یا امتیاز نه لري .. خو دَ انسانیت په قدرونو یقین لري ! ..

دلته افضل شوق په دې سفرنامه کې .. دَ هاغه قدامت پسنده طبقو.. هاغه روئیې هم راوپارولې کومې چې دَ بدلون قائله نه دي .. او په ژوند کې دَ فن، دَ فکر او په تېره دغه رنګ سماجي بدلون ته په ښه نظر نه ګوري .. خو دې سره سره روشن فکره .. ترقي پسندو طبقو دَ افضل شوق دَ دې زیار پوره پوره مرسته کړې ده.. او یقیناً چې بدلون ، هغه که فکري وي ، فني او که سماجي.. هم په دغه طریقه راځي - اودَ دې بدلون آغاز شوق په ډیره نره کړی دی -

" اووه ګامه مزل " نه ورستو " په لټون ستا دَ څېرې " دَ افضل شوق.. دَ سېلاني طرزفکر یو داسې شعري مجموعه ده چې دَ هغه دَ جوړ کړي او خپل کړي روایت .. یوې بلې سلسلې ته یې هم ډیر هنري دوام بخښلی دی .. ! ! دَ هغه دَ مسلسل تلاش او لټون یو داسې هنري ګل بڼ چې دَ هغه سېلاني فطرت یې دَ یو سترګور شاعر په شکل کې .. دَ فن او شاعرۍ په ډیرو خدائیانو او منلو - افضل شوق دَ خپلو ټولو سفرونو ، ، مسافرو.. ګرځېدو.. ورکېدو .. ښېلېدو .. او بیا په یو نوي طرز کې راښکاره کېدو .. داسې هنر لري چې دَ هغه دَ سفرونو کېفیتونه دَ هغه په شاعرۍ کې هم قاري دَ ګوتې نه نیسي او دَ هغه په سفرنامو کې یې هم دَ

ځان سره کوځه کوځه په ګرځوي - دغه کوځې که دَ مصر دَ ښار جادوګري فرعوني کوځې دي او که، دَ يورپ دَ سپينو سپينو واورينو ماښو هاغه طلسماتي دُنياګانې دي چې مونږ يې دَ کوه قاف دَ ښاپيرو په علامتونو کې پېژنو - غرض دا دی چې دَ "شلېدلی امېل" نه تر "په لټون ستا دَ ښېرې" دا سې ښکاري لکه افضل شوق چې دَ خپل ژوند دَ مختلفو پړاونو، مختلفو کېفيتونو قيصه ليکلي وي.. په ډېر صداقت، په ډېره رېښتونولی دَ خپلو جذبو، دَ ميني محبت او خپل ځوان رومانيت يو داسې ښائسته داستان يې رقم کړی دی چې دَ انساني جذبو دَ فطري او حقيقي رنګ او فني تنده پرې ماتېږي -

افضل شوق دَ دې قائل دی چې حقيقي ليکوال او شاعر دَ خپلو انساني او فطري غوښتنو نه منکر نه وي.. او چې څه ويني ګوري.. يا پرې څه تېرېږي.. دَ هغې عکاسي کول دَ اديب او شاعر ذمه واري ګڼي - دلته به زه ستاسو توجه دَ "په لټون ستا دَ ښېرې" کې چاپ دَ ښاغلي افضل شوق هاغه درئيو نظمونو ته راواړوم.. چې تاسو ترېنه دَ هغه فني شخصيت او فکري لوئيوالي پوره پوره احاطه کولی شئ - "پرونۍ ښېره"، "اتهم رنګ"، "دَ امن دَ ناوې په واده کې" - دلته زما دَ خبرې مطلب دا دی چې هغه په يو وخت په خپلو ليکونو کې فلسفي هم دی .. ډرامه نګار هم دی.. او بلکه دَ هغه ليکونه يو مخصوص افسانوي رنګ او ماحول هم لري - کله کله دَ هغه انداز دومره بيانيه شي.. چې دَ فکر او فن بلا مشکلات په خپله بنده ته هوار کړي - مطلب دا دی چې که زه دا اووايم چې هغه په نثر کې شاعري کوي.. او په نظم کې ډرامه او افسانه ليکي، نو بې ځايه به نه وي - دَ دې ټولو خبرو او دعوو نه پس او دَ ښاغلي افضل شوق دَ سابقه چاپو آثارو دَ مختصرې جائزې وړاندې کولو نه ورستو اوس راځم دَ هغه دَ نوو چاپ شوو سفرنامو "مزل په واوَرو باندې" چې په کال 2004 کې او "دَ لمر دَ کلي په لور" چې په کال 2005 کې چاپ شوي دي ته.. په کوم کې چې افضل شوق دَ يورپ دَ سېل تفصيلي حالونه موجود دي - په دې سفرنامو کې افضل شوق په نوي ښه کې له تصويري يا عکسي يوُن سره رامخې ته شوی دی - دا سېل هغه په يورپ کې له نورو انټرنېشنل سېلانيانو سره کړی دی - کومه خبره چې په دې سفرنامو کې دَ اهميت وړ خبره ده.. هغه دا، چې دلته افضل شوق دَ سېل دَ حال سره سره څو عمراني مطالعې هم دَ راغونډو شوو حقائقو په رڼا کې وړاندې کړې دي - او بل دا، چې په دې سفرنامو کې شوق په ډېره محتاطه طريقه سفري حالونه او خپلې مشاهدې وړاندې کړې دي - دلته هم افضل شوق پښتون ځان سره بوتلی دی او دا کوشش يې کړی دی .. چې دَ هغه پښتون سترګې خلاسې کړي .. چې په سپينه ورځ اوده دی - خبري په کې صفا، ساده.. خو په علامتي پېرائيو کې زياتې ليدلی شي - کوم چې دَ ده ادبي او شعوري يو داسې کوشش دی.. چې دئ پرې فلسفي يا دَ بلې دُنيا مخلوق يادېږي -

افضل شوق که يو طرف ته دَ يورپ جغرافيه او ترقۍ ستائي.. نو بل طرف ته هغه دَ يورپ دَ خلقو روئيو ته منافقانه او غرضي روئيې هم وائي - هغه دَ خپلو سېلاني مشاهدو په رڼا کې دا خبره ليکي.. چې څومره دَ مغربي انسان "ظاهره" ښائسته ده هومره يې "باطن" سخا دی - او بلې خوا ته دَ مشرقي انسان "بېرون" څومره چې خيرن دی .. هومره يې "اندرون" صفا دی - خو.. دَ نننۍ انساني روئيو نه افضل شوق بالکل نه دی مطمئين او داسې ګڼي لکه انسان چې لا خو دَ ځنګل نه را اوتی نه دی - دَ لټون تسلسل دلته په دې پورته ذکر شوو دواړو سفرنامو کې موجود دی.. خو لږه دَ دې لټون ښه بدله ده.. او بل هغه دلته ډېر

زیات مصروف هم په دې پاتې شوی دی .. چې هغه په دې سېل کې دَ سېل نه علاوه په حقائقو راغونډولو کې وخت تېر کړی دی - دا سفرنامې بلا شک و شعبه یو تاریخي دستاوېز گرځېدلی شي - دلته هغه دَ یو تاریخ دان په حېث هم خپله بڼه څرگنده کړې دي - دَ هغه په دې سفري حال او په دې کې دَ یورپې اقوامو په حقله .. خاصکر انگلش په حقله دَ حقائقو په رڼا کې ډېرې سنسنې خبرې خبرې لیکلې دي -

وئیلی کېږي چې افضل شوق چې تر اوسه څومره ادب هم تخلیق کړی دی .. هغه دَ ده مشاهداتې ادب دی او بلکه تر ډېره حده دَ ده دَ لټون هغه قیصه ده - چې افضل شوق ته هزار داستاني رنگه نوم ورکوي - نو ځکه خو افضل په خپل ناول "پروني مخونه" کې دا ټول څه دَ یو داسې قیصې په توگه رامخې ته کوي چې په هغه قیصې کې دَ ده دَ لټون قیصه هم سرته رسي - دا دَ ده خپله قیصه ده .. کومه چې تکمیل کېږي - افضل په ناول کې دَ خپلې قیصې دَ ډیمانډ مطابق دَ پلاټ غوره کولو نه دا خبره واضحه کړه چې هغه چې څه هم تر اوسه په نثري او شعري ادب کې لیکلي دي .. دا ټول څه رښتیا دي - داسې شاید چې چرته په یوې بلې ژبې کې هم نه وي شوي .. لکه افضل شوق چې رقم کړي دي - هم ځکه خو په شاعرانو او ادیبانو کې ځان معتبر څرگندوي .. او دی هم ځانگړی معتبر -

افضل شوق داسې ادب تخلیق کوي چې هغه دَ دې عصر دَ روح په صحیح توگه ترجماني کوي .. اوهرکله یې دا جدوجهد کړی دی چې عصري مسائلو ته په شعوري او ادراکي نظر اوگوري .. او دغه ادبي ادا هغه دَ کمرشلا ئزډ یا بازاري ادب نه لرې ساتلی دی - هم ځکه خو هغه دَ خپل دې نظم "هرڅه هرڅه شته ، خو لا نشته بیا هم" په رنگه همېش دَ لټون په یو داسې تجسس او اضطرابي کېفیت کې لیدی شي .. چې دَ هوا په اوږو لکه یو خوږ آواز سپور ښکاري - یا لکه دَ یو جنوني تندې یو داسې تږی احساس .. چې په صحراگانو کې دَ ژوند ننبې ننباني لټوي .. هم په دې خو دا دَ پښتو مجنون مسلسل کړېږي .. زهیرېږي .. خو بیا هم دَ مصلحتونو په وړاندې سترېا نه مني او دَ ژوند هر ښکلی رنگ او زړه راښکونکې ښکلا دَ خپل مطلوب "آئیډیل" مخې ته هر چرته تت گڼي - څه هم که هغه دَ یورپ ښکلاگانې وي او که دَ یو بلې نوي آسماني دُنیا حسین رنگونه - هم ځکه خو دَ یورپ دَ سېل په ورستۍ ورځ چې افضل شوق دَ ډنکارټ ساحل فرانس نه دَ ډووْر ساحل انگلېنډ په لور سمندري سفر کوي - نو دَ ښکلو انسانانو دَ ځناوري روئیو نه زړه ماتی ښکاري - او دَ پورته ذکر شوي وړکوټي نظم خېټه داسې دَ خپل اضطراري ، اضطرابي کېفیاتو او دَ کُل وقتي تجسس په ادبي ټکو ډکوي .. لکه

هغه کوم رنگ دی ؟
چې به نه وي دلته
هغه کوم خوند دی ؟
چې به نه وي دلته
که نشته
بیا هم دَ دې هر څه پرته
هغه ده مینه

چې دَ مینې په نوم
زړونه هیڅ کله نه..
تش خلې غړوي

(په لټون ستا دَ څېرې.. مخ _ 244)

افضل شوق دَ یو داسې "هڅې" نوم دی.. چې هغه یو تسلسل لري او هر ځل په نوي نوي بڼې کې دَ راښکاره کېدو ادبي هنر هم لري - نو ځکه مونږ په یقین سره وئیلی شو .. چې هغه به دَ یو مجسم ادبي تحریک په شکل کې دَ پښتنو په زړونو کې ورننوتلو دَپاره هلې ځلې هم دغه رنګه تر خپل پاتې ژونده پورې کوي - خدائی پاک دې هغه ته دَ بر عمر ورکړي چې په خپلو نووْ فکري هلو ځلو خپل خواره... او په نړۍ کې هر لور خواره واره.. خو ویده پښتانه نه یوا ځې راویښ کړي بلکه دَ خپل خوب او خیال مطابق یې دَ مخته وتو قومونو سره اوږه په اوږه اودروي هم - امین ثمه امین

حسینه ګل

« ________________ »

دَ مصنفه چاپ کتابونه

١- " شپون شپول شپېلۍ " (شاعري) کال 1990

٢- " خو ته خبرې کوه " (شاعري) کال 1998

٣- " دا هم هغسې موسم د " (شاعري) کال 2003

٤- " افضل.. افضل شوق " (تنقیدي جائزه) کال 2006

دَ مصنفه ناچاپه کتابونه

١- " تصویر " (افساني) ناچاپ کتاب

۲- "منگوټي "	(ناول)	ناچاپ کتاب

۳- "ډرامې "	(ریډیو ډرامې)	ناچاپ کتاب

۴- " سفرنامه هند "	(سفرنامه)	ناچاپ کتاب

دَ مصنفه مرام

دَ پښتون قام سر لوړي غوښتل ..... خو دَ پښتو په انساني ننګ

دَ مصنفه پیغام

دَ پښتون قام سرلوړي غوښتل.. خو دَ پښتو په انساني ننګ - پښتانه قلمکاران که غواړي چې دَ مخته وتو قومونو دَ اديبانو او شاعرانو سره سيالي اوکړي.. نو هغوئ دې هم داسې ادب تخليق کول شروع کړي ، چې دَ عصر دَ روح ريښتوني ترجماني کوي-

www.salgay.com